

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HALK BİLİMİ PERSPEKTİFİNDEN BİR ÇİZGİ FİLM: NİLOYA

YÜKSEK LİSANS

Arzu GÜLHAN AKTÜRK

HAZİRAN- 2024
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HALK BİLİMİ PERSPEKTİFİNDEN BİR ÇİZGİ FİLM: NİLOYA

A CARTOON FROM THE PERSPECTIVE OF FOLK SCIENCE: NILOYA

YÜKSEK LİSANS

Arzu GÜLHAN AKTÜRK

**HAZİRAN- 2024
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HALK BİLİMİ PERSPEKTİFİNDEN BİR ÇİZGİ FİLM: NİLOYA

A CARTOON FROM THE PERSPECTIVE OF FOLK SCIENCE: NILOYA

YÜKSEK LİSANS

Arzu GÜLHAN AKTÜRK

Danışman: Prof. Dr. Fatih YALÇIN

HAZİRAN-2024

GÜMÜŞHANE

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Halk Bilimi Perspektifinden Bir Çizgi Film: Niloya**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmalarını kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesinin lisanslı kullanıcısı olduğum intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsünün belirlediği kısıtlara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

25/06/2024

Arzu GÜLHAN AKTÜRK

TEŞEKKÜR

Bilgilerimi tazelemek ve güncellemek adına lisans eğitiminden yıllar sonra çıktığım bu akademik yolculukta ve tezimin her aşamasında benden desteklerini esirgemeyen saygıdeğer hocam Sayın Prof. Dr. Fatih YALÇIN'a; bilgi ve tecrübeleriyle bana ışık tutan kıymetli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Fatma YILDIRMIŐ'a; düşünce dünyamı ve kişiliğimi şekillendiren, bende büyük emek ve katkıları olan öğrencilik hayatımdaki tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

ArkadaŐılıđımızı dostluk ve kardeŐliđe dönüŐtüren, sohbetiyle zihnimi aydınlatan, cesaret ve güven veren; sonsuz desteği ve hayatıma kattıkları için kadim dostum Aybilge KAPIDERE'ye; doğduğum günden beri daima yanımda ve arkamda olan, destekleri ve dualarıyla beni ayakta tutan, yetiŐmemde en büyük pay sahibi sevgili annem ve babam Remziye ve Ahmet GÜLHAN'a; lisansüstü eğitim sürecinde beni her daim sabırla destekleyen ve motive eden evlatlarım Yusuf Türker, Ahmet Yağız ve Ertuğrul Gazi AKTÜRK'e teşekkür ederim.

Arzu GÜLHAN AKTÜRK
GÜMÜŞHANE – 2024

ÖZET

Bir milleti diğer toplumlardan ayıran her türlü gelenek, görenek, örf, âdet, sözlü edebiyat ürünleri o milletin var oluşunu belirleyen, varlığını kanıtlayan ve korunması gereken kültür mirasıdır. Bu mirasın korunması ve aktarılması, yapılmış ve yapılmakta olan halk bilimi çalışmaları ile desteklenmektedir.

İnsanın yaşam biçimi zaman içinde değişmiş, teknolojik gelişmelerle birlikte farklı tarzlara bürünmüştür. Halk bilimi ile toplumların gelenekleri, görenekleri, yaşam biçimleri kayıt altına alınmış ve bu unsurların gelecek nesillere aktarılması sağlanmıştır. Yaşanan ortamdan kendiliğinden öğrenilen bu değerlerin ayrıca çocuklara hitap edebilecek seviyeye getirilmesi, çizgi filmler ve onlara uygun yapımlar ile mümkün olmaktadır. Günümüzde televizyon, bilgisayar, tablet, telefon gibi teknolojik araçlar kullanılarak seyredilen çizgi filmler çocukların hoşça ve verimli vakit geçirmesini sağlarken pek çok işlevi de yerine getirmektedir.

Bir çizgi filminin içinde işlenen aynı zamanda halk biliminin uzmanlık sahasına giren kültürel değerlerin aktarılması bu tezin çalışılma amacı olmuştur. Bu tezde çocuk bir karakter üzerine kurulu Niloya çizgi filminde halk bilimi kadrolarında bulunan çocuk oyunları, bayramlar, halk mutfağı, halk sanatları ve zanaatları, halk hekimliği, geçiş dönemleri, halk edebiyatı, halk tiyatrosu, halk müziği gibi örnekler görülmektedir. Neredeyse bütün halk bilimi kadrolarının ele alındığı Niloya çizgi filmindeki bu kültürel değerler, bu çalışmada içerik analizleri ile ortaya konulmuş; alanyazın araştırması ile elde edilen bilgiler veri analizi yapılarak değerlendirilmiş; yapımın çocukların seviyesine nasıl indirgendiği ve çocuklarda nasıl yansımalar bıraktığı incelenmiştir. Niloya çizgi filminin halk bilimi unsurları yönünden zengin olması, kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması yönünden önemli bir vazife görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çizgi film, Gelenek, Halk bilimi, Kültürel miras, Niloya.

SUMMARY

All kinds of traditions, customs oral literature products that distinguish a nation from other societies are cultural heritage that determine the existence of that nation, prove its existence and need to be protected. The task of preserving and transmitting this heritage is supported by folklore studies that have been and are being carried out.

People's lifestyles have changed in time and taken on different styles with technological developments. With folklore, the traditions, customs and lifestyles of societies were recorded and these elements were transferred to future generations. Bringing these values, which are learned spontaneously from the living environment, to a level that appeals to children is possible with cartoons and productions suitable for them. Today, cartoons watched using technological devices such as televisions, computers, tablets and phones not only enable children to have a pleasant and productive time, but also contain many functions.

The aim of this study is to transfer cultural values that are included in a cartoon and in the scope of folklore. This study includes folklore items such as children's games, festivals, folk cuisine, folk arts and crafts, folk medicine, folk literature, folk theater, folk music that finds place in a cartoon Niloya based on a child character's life. These cultural values in Niloya cartoon which includes almost all of the folk items mentioned above are presented by content analysis. Data gathered by literature review are evaluated by data analysis. How production is designed to children's capacity and what kind of reflections does it leave on children's minds is reviewed in this study. Being rich in folklore items Niloya cartoon plays an important role in terms of the transference of cultural heritage to younger generations.

Keywords: Cartoon, Tradition, Folklore, Cultural heritage, Niloya.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	XV
1.GİRİŞ	1
1.1.Yöntem ve Materyal.....	8
2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1.Çizgi Filmler, Niloya Çizgi Filmi ve Çizgi Filmin Karakterleri.....	11
2.1.1.Niloya.....	13
2.1.2.Tospik.....	13
2.1.3.Murat.....	14
2.1.4.Mete	14
2.1.5.Dede	14
2.1.6.Babaanne.....	14
2.1.7.Anne.....	14
2.1.8.Baba	15
3.TÜRK HALK BİLİMİ ÇALIŞMALARININ KADROSUNA GÖRE NİLOYA ÇİZGİ FİLMİNDE GEÇEN KÜLTÜREL UNSURLAR	16
3.1.Yerleşim- Yerleşim Türleri.....	17
3.1.1.Sürekli Yerleşim (Köy, Kasaba, Kent)	17
3.2.Barınak-Konut (Halk Mimarisi).....	18
3.2.1.Barınak-Konut (Halk Mimarisi) Tipleri.....	19
3.2.2.Yapım Teknikleri ve Kullanılan Araç- Gereçler.....	20
3.2.3.Ev Eşyası; Türleri, Yapımı, Kullanılışı.....	21
3.3.Aydınlanma, Isınma	23
3.3.1.Işık Elde Etme; Işık Araç ve Gereçleri	23
3.3.2.Isı Elde Etme; Isı Araç ve Gereçleri	23
3.4.Taşıtlar ve Taşıma Teknikleri	24

3.4.1.Kara Taşımacılığı.....	24
3.4.2.Deniz Taşımacılığı.....	25
3.5.Ekonomi Türleri.....	25
3.5.1.Hayvancılık.....	25
3.5.1.1.Bakımı, Beslenmesi, Korunması.....	27
3.5.1.2.Çobanlık.....	28
3.5.1.3.Hayvansal rnlerin Elde Edilişleri.....	29
3.5.1.4.Hayvancılıkla İlgili Araç- Gereçler.....	29
3.5.2.Tarım- Rençberlik.....	30
3.5.2.1.Ekme, Biçme, rn Alma.....	31
3.5.2.2.Tarım Araç- Gereçleri.....	32
3.5.3.Avcılık.....	33
3.5.3.1.Av Türleri (Kara, Deniz Avları).....	34
3.5.3.2.Av Araçları ve Teknikleri.....	34
3.5.4.Aricılık.....	35
3.6.Halk Ekonomisi.....	36
3.6.1.Üretim.....	37
3.6.2.Tttim.....	39
3.6.3.Pazarlama.....	40
3.7.Beslenme-Mutfak-Kiler.....	41
3.7.1.Besin Türleri.....	43
3.7.1.1.Hayvansal Besinler.....	45
3.7.1.2.Bitkisel Besinler.....	46
3.7.2.Besin Elde Etme, Hazırlama, Koruma.....	46
3.7.3.Mutfak Düzeni, Araçları.....	49
3.7.4.Kiler, Depo, Mahzen.....	50
3.7.5.Yemek Çeşitleri.....	51
3.7.6.Sofra Düzeni.....	53
3.8.Zaman ve Mesafe Kavramları.....	56
3.9.Halk Sanatları ve Zanaatları.....	57
3.9.1.İşleme, rme, Dokuma, Basma İşleri.....	59
3.9.2.Ağaç, Taş, Maden, Toprak, Cam, Deri İşleri.....	61
3.9.3.Halk Resmi.....	65
3.10.Giyim-Kuşam-Ss.....	67
3.10.1. Giyim- Kuşam.....	70

3.10.1.1.Erkek Giyimi.....	70
3.10.1.2.Kadın Giyimi.....	70
3.10.1.3.Çocuk Giyimi.....	70
3.10.1.4.Günlük Giyim.....	71
3.10.1.5.Törensel Giyim.....	71
3.10.1.6.Meslekleri ve Yaş Gruplarını Belirleyen Giyim- Kuşam.....	72
3.10.2.Süsleme.....	72
3.11.Halk Bilgisi.....	72
3.11.1.Halk Hekimliği.....	74
3.11.2.Halk Baytarlığı (Veterinerliği).....	76
3.11.3.Halk Zoolojisi.....	78
3.11.4.Halk Meteorolojisi.....	80
3.11.5.Halk Takvimi.....	81
3.11.6.Halk Botanığı.....	84
3.11.7.Halk Hukuku.....	86
3.11.8.Halk Matematiği/ Ölçme- Tartma Bilgisi.....	87
3.12.Halk İnançları, Töreler, Âdetler, Gelenekler, Görenekler.....	88
3.12.1.Töreler, Âdetler, Gelenekler, Görenekler.....	91
3.12.1.1.Örf.....	91
3.12.1.2.Âdet.....	91
3.12.1.3.Teamül.....	92
3.12.1.4.Gelenek.....	92
3.12.1.5.Görenek.....	92
3.12.1.6.Moda.....	92
3.12.1.7.Töre.....	93
3.13.Geçiş Dönemleri.....	95
3.13.1.Doğum.....	97
3.13.2.Çocuk.....	98
3.13.3.Evlenme.....	99
3.14.Bayramlar (Dinî, Yerel, Karşılama, Uğurlama).....	99
3.14.1.Dinî Nitelikli Bayramlar.....	101
3.14.2.Yerel Nitelikli Bayramlar.....	104
3.14.3.Karşılama ve Uğurlamalar.....	107
3.15.Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler) -Kalıp Sözler ve Sesler.....	108
3.15.1.Günlük Yaşamla İlgili Olanlar.....	110

3.15.2.Törenselle Yaşama İlgili Olanlar	114
3.15.3.İslık Çalma, Çağırma, Ses Çıkarma	115
3.16.Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma	115
3.16.1.Komşuluk	116
3.17.Halk Edebiyatı.....	118
3.17.1.Masallar.....	120
3.17.1.1.Masallarda Kalıp Sözler ve Formeller	124
3.17.1.2.Masalda Tip ve Motif.....	125
3.17.2.Halk Şiiri	128
3.17.3.Halk Türküleri.....	133
3.17.4.Atasözleri ve Deyimler	136
3.17.4.1.Atasözleri	136
3.17.4.2.Deyimler.....	138
3.17.5.Bilmeceler	140
3.17.6.Alkışlar, Kargışlar	143
3.17.7.Maniler	147
3.17.8.Tekerlemeler	147
3.18.Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro)	155
3.18.1.Orta Oyunu.....	156
3.18.2.Karagöz	158
3.18.3.Seyirlik Köylü Oyunları.....	161
3.19.Halk Oyunları (Dansları).....	163
3.19.1.Oyun, Dans, Halk Dansı, Halk Oyunu Kavramları.....	163
3.19.2.Türk Halk Danslarında Türler	166
3.19.3.Halk Danslarının İşlevleri	167
3.20.Halk Müziği ve Müzik Araçları	167
3.21.Çocuk Oyunları ve Oyuncakları.....	171
3.21.1.Temsilî Nitelikte Oyunlar	177
3.21.2.Beceriye ve Yeteneği Amaçlayan Oyunlar.....	178
3.21.3.Oyuncak Türleri ve Nitelikleri	183
3.22.Halk Eğlenceleri, Sporlar	186
3.23.Adlar.....	190
3.23.1.İnsan Adları.....	190
3.23.1.1.Asıl Adlar	192
3.23.2.Yer, Su, Dağ, Köy, Meydan, Cadde, Sokak, Ev Adları	192

4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	193
KAYNAKÇA.....	204
EKLER.....	219
ÖZGEÇMİŞ	245

EKLER DİZİNİ

Şekil 1. Niloya çizgi filminin başlıca karakterleri	225
Şekil 2. Niloya ve ailesinin geleneksel ve günlük kıyafetleri	225
Şekil 3. Niloya'nın evi	226
Şekil 4. Niloya'nın evi genel görünüm	226
Şekil 5. Şirintepe İlkokulu	226
Şekil 6. Köy camisi	227
Şekil 7. Köy genel görünüm	227
Şekil 8. Niloya'nın ailesi ve arkadaşları	227
Şekil 9. Ev, ahır, serender	228
Şekil 10. Köy hayratı	228
Şekil 11. Büyükbaş hayvancılık	228
Şekil 12. Küçükbaş hayvancılık	229
Şekil 13. Ahır, traktör	229
Şekil 14. Buğday üretimi	229
Şekil 15. Fındık üretimi	230
Şekil 16. Mısır üretimi	230
Şekil 17. Su değirmeni	230
Şekil 18. Mısır unu üretimi	231
Şekil 19. Tarım	231
Şekil 20. Balıkçılık	231
Şekil 21. Engebeli arazi	232
Şekil 22. Çobanlık	232
Şekil 23. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı	232
Şekil 24. Yakantop	233
Şekil 25. Seksek	233
Şekil 26. Mendil kapmaca	233
Şekil 27. İp atlama	234
Şekil 28. Kağıttan gemi yüzdürme	234
Şekil 29. Oyuncaklarla oynama	234
Şekil 30. Top yuvarlama	235
Şekil 31. Basketbol	235
Şekil 32. Futbol	235

Şekil 33. Bisiklet sürme, paten kayma	236
Şekil 34. Paten kayma	236
Şekil 35. Seyyar salıncak	236
Şekil 36. İp atlama, odun kesme	237
Şekil 37. Uçurtma uçurma.....	237
Şekil 38. Çuval yarışı	237
Şekil 39. Köy seyirlik oyunları	238
Şekil 40. Karagöz.....	238
Şekil 41. Kardan adam yapımı	238
Şekil 42. Kızakla kayma	239
Şekil 43. Kağıttan uçak	239
Şekil 44. Çimlerde yuvarlanma.....	239
Şekil 45. Piknik	240
Şekil 46. Komşuluk ilişkileri	240
Şekil 47. Kemeçe	240
Şekil 48. El yapımı oyuncak bebek.....	241
Şekil 49. Mutfak.....	241
Şekil 50. Aşure hazırlama	241
Şekil 51. Tulumba	242
Şekil 52. Kuru fasulye yapımı.....	242
Şekil 53. Dantel.....	242
Şekil 54. Halı dokuma.....	243
Şekil 55. Örgü örme	243
Şekil 56. Sobada kestane.....	243
Şekil 57. Ramazan davulcusu	244
Şekil 58. El öpme geleneği	244
Şekil 59. Bayramda şeker ikramı	244

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

C	: Cilt
Drl. / drl.	: Derleyen
Ed. / ed.	: Editör
Erişim	: Erişim Tarihi
Haz. / haz.	: Hazırlayan
md.	: Madde
MÖ	: Milâttan önce
MS	: Milâttan sonra
ö.	: Ölümü, vefat tarihi
ör.	: Örnek
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
S	: Sayı
s	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri, ve devamı

1. GİRİŞ

Toplumun en küçük yapı taşı olan ailede başlayan kültür aktarımı, zaman içinde toplum tarafından desteklenmekte ve insan hayatında doğal olarak gerçekleşmektedir. Halk, bir insan grubu olmanın yanında bir kültür taşıyıcısıdır. Halk ve halk bilimi kavramları dünyada ve Türkiye’de uzun bir süre tartışılmış ve bahsi geçen kavramların çeşitli tanımları yapılmıştır.

Alan Dundes, halk kavramını

19. yüzyıl Avrupa toplumlarında halk; şehirli, eğitilmiş, zengin, yöneten, üst sınıf, elit ve aydın olarak adlandırılan grup ile ilkel, eğitimden haberi olmayan, kabile hayatı yaşayan grup arasında kalmış ara bir grubu ifade eden bir anlamda kullanılmıştır. Buna göre şehirde yaşayan, ama şehre yakın olan, yani taşralı; yöneten değil, yönetilen, alt sınıf, köylü, yeterli eğitim almamış ve teknolojiyi yeterince kullanmayan gruplar ‘halk’ olarak adlandırılmıştır. Bu grubun en önemli özelliği ise, şehirde yaşayan gruplara göre daha muhafazakâr olması ve bir toplumun sahip olduğu eski değerleri yaşayan ve yaşatan bir grup olmasıdır. Dolayısıyla, bir toplum kendi atalarının en eski dönemde nasıl yaşadığını öğrenmek için ilkel adı verilen toplumlara gitmeye veyahut da arkeolojik buluntuları beklemeye gerek duymadan, ‘halk’ adı verilen bu taşralı gruba giderek kendi geçmişi hakkında bilgi edinilebilecektir.

(Dundes, çev. 2003: 1- 25) şeklinde değerlendirir.

Halk bilimi; belli bir bölge, ülke veya daha geniş bir alandaki geleneksel kültürün araştırılması, incelenmesi ve yaşatılmasını amaçlayan, bu doğrultuda gelecek kuşaklara aktarılmasını hedefleyen bir bilim dalıdır (Ekici, 2013: 41). Boratav’a göre halkbilim,

birçok bilimin kavşak yerinde bulunan ya da onlarla birçok konuyu ortaklaşa paylaşan bir bilimdir.” (1997). Sedat Veyis Örnek, “Halkbilim, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan bir bilimdir.

şeklinde tanım yapar (1995: 15).

Halk bilimi çalışmaları, bir disiplin olarak dünyada 19. yüzyılda başlamıştır. Bu dönemdeki araştırmacıların halka bakış açısı “köylü” şeklindedir ve bu dar bakış açısıyla yapılan çalışmalar sadece kırsal kesimde yaşayan insanlarla sınırlı tutulmuş, şehirlerde yaşayan insanların oluşturduğu ve yaşadığı kültür incelenmemiştir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de uzun yıllar halk bilimine *folklor* denilmiştir. Folklor, İngilizce’de *halk* anlamına gelen “folk” sözcüğü ile *bilgi, bilim* anlamına gelen “lore” sözcüğünün birleşmesiyle oluşmuş *halk bilimi* anlamında bir sözcüktür. Günümüzde ise folklor sözcüğü yerine halkbilim sözcüğü kullanılmakta; folklor sözcüğünün ise halk oyunları karşılığı olarak yanlış kullanıldığı görülmektedir. Halk oyunları halkbilim

içinde yer alan alt birimdir. Folklor (halkbilim) bir bilim dalı olarak ilk kez 1846'da İngiliz William John Thoms tarafından kullanılan bir kavram olmuştur.

Dünyanın en kadim milletlerinden olan Türklerin kültürünü ve ortak değerlerini yansıtan kaynak niteliğinde birçok eseri vardır. 8. yüzyıla ait Orhun Âbideleri'nde devlet yönetiminden yapılan savaflara, sosyal hayattan yapılan törenlere kadar birçok anekdot bulunmaktadır. Halk içinde oluşan ve sözlü nakil yoluyla aktarılan sözlü edebiyat ürünlerinden mani, türkü ve ninnilerde kültürel değerler ile yaşanan olay ve durumları tespit etmek mümkündür. 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut, Dîvânu Lugâti't-Türk adlı eserinde Türklerin inanışları, gelenek ve görenekleri ile sözlü edebiyat ürünlerinden atasözleri, maniler, ninniler ve anonim şiirlerden örnekler vermiş; halk bilimi çalışmalarına önemli hizmetlerde bulunmuştur. Yine 11. yüzyılda Karahanlı Türkçesi ile Yusuf Has Hacip tarafından kaleme alınan Kutadgu Bilig'de aile düzeni, adabımuaşeret kuralları, ahlaki değerler ve devlet yönetimi hakkında bilgiler verilmiştir. Fuad Köprülü'nün ifadesiyle kıymet bakımından Türk edebiyatı ile eş değer görülen hatta ondan üstün tutulan Dede Korkut Hikayeleri'nde işlenen savaş, barış, düğün dernek, ad koyma temaları ile gelenek, görenek, töre ve törenler Türk halk biliminin zengin kaynakları arasında sayılmaktadır. Bu anlamda Korkut Ata'nın Türk halk bilimine hizmetleri büyük önem taşımaktadır.

Kâtip Çelebi, Cihannümâ adlı eserinde Türklere ve diğer milletlere ait çeşitli gelenek ve göreneklerden bahsetmiştir. Evliya Çelebi, Seyahatname adlı eserinde halk yaşamının çeşitli özelliklerine yer vermiştir. Divan Edebiyatı'nda 11 ve 19. yüzyıllar arasında yazılan surnameler, şehrengizler, fetihnameler ile Tanzimat sanatçılarından Şinasi, Ahmet Vefik Paşa ve Ahmet Mithat Efendi'nin çalışmaları bilimsel amaç gütmeksizin halk bilimine hizmet etmiştir. Türkiye'de halk bilimi çalışmalarının bu dönemine Dursun Yıldırım "örtülü devre" adını vermektedir (Yıldırım, 1998: 66). 19. yüzyılda halk bilimi, Avrupa'da Büyük Britanya dışında bütün imparatorlukların yıkımına sebep olan "milliyetçilik" akımının besleyici kaynağı konumundadır ve Osmanlı İmparatorluğu yüzyılın sonuna kadar bu parçalanmayı önlemek veya geciktirmek için halk bilimi çalışmalarından bilinçli olarak uzak kalmayı ve "Osmanlılık" fikrini desteklemeyi uygun görmüştür (Alıç, 2016: 13). Halk bilimi çalışmalarının Türkiye'de geç başlaması ve geç ilerlemesinin sebeplerinden biri bu olabilir.

Türkiye'de Ziya Gökalp'in "Halka Doğru" dergisinin 23 Temmuz 1913 günü 14. sayısında yayımlanan "Halk Medeniyeti-I, Başlangıç" adlı makalesi halkbilim alanında yayımlanan ilk yazıdır (Gökalp, 1913: 107). Ziya Gökalp, sosyolog olmasının da

katkısıyla halk bilimi ürünlerinden yola çıkarak yeni eserler ortaya koymuştur. Eserlerinde Türk töresi, gelenek ve görenekler, atasözleri, destanlar ve mitolojik unsurlara yer vermesi ile ağız özelliklerinden yararlanması, onun sosyoloji alanındaki çalışmalarında halk edebiyatını kaynak olarak kullandığını göstermektedir (Filizok 1991: 55).

Ziya Gökalp'ten sonra takip eden süreçte halk bilimi üzerine yazılan ilk önemli yazılar, Fuad Köprülü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı'ya aittir. Rıza Tevfik Bölükbaşı, Peyam gazetesinin edebî ekinin 20 Şubat 1913 tarihindeki sayısında “Folklor – Folklore” adlı bir yazı ile Mehmet Fuad Köprülü de İkdam gazetesinin 6 Şubat 1914 tarihindeki sayısında “Yeni Bir İlim: Halkiyat Folk-Lore” adlı bir yazı yayımlamış, folklor konusunu o günün şartlarında detaylı bir şekilde ele almışlardır (Kasımoğlu, 2018: 29).

1924'te Fuad Köprülü yönetiminde İstanbul Üniversitesi'ne bağlı kurulan Türkiyat Enstitüsü tarafından 1925 yılından itibaren yayınlanan Türkiyat Mecmuası ve 1926'da Türk halk edebiyatı ve etnografyasıyla ilgili kitap yayını başlatılmıştır. 1927 yılında Ankara'da Anadolu Halk Bilgisi Derneği'nin kurulmasıyla bilinçli ve sistemli bir şekilde halkbilim çalışmalarının başladığı görülür (Kasımoğlu, 2018: 30).

Atatürk'ün isteği üzerine 1932'de kurulan halkevleri halk kültürüne yönelik çalışmalar yaparak Türk halk bilimine katkıda bulunmuştur. 1950 yılında halkevlerinin kapanması kararı (Başgöz, 2011: 1535) ile birlikte halk bilimi çalışmaları devlet desteğini kaybeder ve bundan sonraki süreçte çalışmalar, büyük ölçüde bireysel çalışmalarla devam eder. 1932'de kurulan Türk Dil Kurumu, dil araştırmaları ile birlikte halkbilim araştırmalarını da programına almıştır. Resmî kurumların yaptığı çalışmaların yanı sıra çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlar da halk bilimine katkı sağlamış; böylelikle Türkiye'de halk bilimi çalışmaları gelişme kaydetmiştir. Roman, hikaye, tiyatro gibi edebî türler ile sinema, televizyon, bilgisayar gibi görsel iletişim araçları, şenlikler ve yerel bayramlar halk bilimi çalışmalarına katkı sağlamıştır (Alıç, 2016: 16).

Halk bilimi çalışmalarının gelişim evrelerini inceleyen Yıldırım, 1920- 1938 yılları arasındaki döneme “sentezci devre”, 1938- 1966 yılları arasındaki döneme ise “dergici devre” adını verir (1998: 66). Halk bilimi çalışmalarının akademik bir hâl alması 1938 yılında Pertev Naili Boratav ile başlatılabilir (Yüce, 2011: 23). Pertev Naili Boratav tarafından kurulan Halk Edebiyatı Kürsüsü'nün 1948 yılında kapatılmasının ardından Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nde halkbilim çalışmaları yeni bir kimliğe bürünür. 1961 yılında Antropoloji Bölümü Etnoloji Kürsüsü'ne Sedat Veyis Örnek'in katılımı ile kürsüde Alman kökenli etnolojik kuramlar çerçevesinde dersler okutulmaya

başlanmıştır. Sedat Veyis Örnek modern zamanda şehir folklorunun çalışılmasına önem vermiş, çalışmalarında daha çok gözlem tekniği üzerinde durmuştur. Halk ekonomisi, halk tiyatrosu, halk sanatları, halk inanışları, giyim kuşam, geçiş dönemleri, monografiler gibi konuları kapsayan öğretim programı Sedat Veyis Örnek döneminde bölüme eklenmiştir (Alıç, 2016: 17). Yaptığımız tez çalışmasında Sedat Veyis Örnek'in "Türk Halk Bilimi Çalışmalarının Kadrosu" sınıflandırması kullanılmıştır.

Sedat Veyis Örnek'in ölümüyle Orhan Acıpayamlı başkanlığında, kısa süreliğine bağımsız olarak varlığını sürdüren halk bilimi, 1982 yılında YÖK tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün alt kürsüsüne dönüştürülmüştür (Yüce 2011: 24).

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenen halk bilimi araştırma projeleri son yıllarda üniversitelerden ve TÜBİTAK'tan destek görmeye başlamıştır. Bu şekilde akademisyenler, öğretmenler ve öğrenciler Türk kültürünü öğrenme ve öğretme noktasında önemli çalışmalar yapmaktadırlar.

Latince "ekip biçmek" anlamına gelen "colere" fiilinden türeyen ve 17. yüzyıla kadar, Fransa'da bu anlamıyla kullanılan "kültür" sözcüğü Voltaire tarafından ilk kez insan zekâsının (esprit) oluşumu, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında kullanılmış; aynı anlamda Almancaya geçmiştir (Erkenekli, 2013: 148).

Taylor'ın 1871'de yaptığı "*Kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek vb. yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.*" (Güvenç, 2002, s. 101-102) tanımının yanı sıra alanyazında çalışan diğer bilim insanları tarafından farklı tanımlar yapılmıştır.

Ziya Gökalp, Türkiye'de kültür kavramını sistematik bir şekilde inceleyen ilk araştırmacıdır. Gökalp, kültürü "*yalnız bir milletin dinî, ahlakî, hukukî, aklî, estetik, lisanî, iktisadî ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür*" şeklinde tarif eder ve adı geçen kavramlar dahilinde kültürün bir bütün olduğunu savunur (1994, 25).

İçinde barındırdığı tüm maddî ve manevî unsurlarla geniş bir içeriğe sahip olan kültür, bir toplumun sahip olduğu değerler ve ortaya koyduğu eserler bütünüdür (Aktan ve Tutar, 2007: 3).

Bozkurt Güvenç (2002: 95) kültürün dört temel özelliğini şöyle ifade eder:

- Kültür, bir toplumun uygarlık birikimidir.
- Kültür, belli bir toplumun var oluşudur.
- Kültür, paylaşılmış sosyal süreçlerin bileşkesidir.
- Kültür, insanı ve toplumu açıklayan bir özellik gösterir.

Kültür, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun maddi ve manevi değerler bütünü olarak değerlendirilmekte, toplumlara özgü bir yaşam biçimi olarak tanımlanmaktadır (Aktan ve Tutar, 2007: 10).

“Kendinde olanı dünyaya verme, başkasında olanı alma” olarak tanımlanan küreselleşmenin bazı kültürlerin aldığından çok verici olması, bazı kültürlerin ise verdiği için çok alıcı olmasından dolayı dünyada kültürel “tek tipleşme” nin gerçekleşebileceğine dair endişeler vardır (Oğuz, 2001: 5-8). Toplumlar küreselleşme ile birlikte var olabilmek ve ayakta kalabilmek için kendi kültürlerini yaşadığı çağa uygun hale getirmek, geleneksel kaynaklardan aldığı değerleri güncellemek zorundadır. (Artun, 2015: 451). Bu bakımdan geleneksel kaynakların öğrenilmesi, öğretilmesi ve yaşatılması milletler için hayati değerdedir.

Bir toplumun gelenek, görenek, inanış ve kültürel değerlerini inceleyerek millî kimliğin tanımlanması ve gelecek nesillere aktarılmasına imkan sağlayan halk bilimi çalışmaları, son derece büyük bir öneme sahiptir. Millî kimliğin oluşumu ve millet olma bilinci o milletin bireylerine verilen değer sayesinde ve kültürünün doğru aktarılması ile mevcut varlığını koruyabilir. Geçmişin yol göstericiliğinde yaşadığımız zamanı yorumlamak, anlamlandırmak ve geleceğe yön vermek ancak kendisi millî, öğeleri evrensel olan kültür sayesinde mümkün olacaktır. Millî kültür ile büyüyen çocuklar ve gençler, küreselleşme karşısında kendi milletinin varlığına ve kültürünün devamlılığının sağlanmasına yardımcı olacaklardır.

Hareket halinde ve canlı olacak şekilde üç boyutlu nesnelere, resimleri, çizimleri ve kuklaları gösteren bir sinema tekniği olan çizgi filmler (Hacıbektaşoğlu, 2014) Türk Dil Kurumu’nun göre “*Bir konuyla ilgili olarak karakterlerinin hareketlerini belirtecek biçimde art arda çizilmiş resimlerden oluşan sinema filmi*”¹ şeklinde tanımlanır.

Günlük zaman diliminde çocukların vakit geçirdikleri programlar arasında çizgi filmler genellikle ilk sırayı almaktadır. Yapılan araştırmalara göre çocuklar günün 3-4 saatini televizyon karşısında geçirmekte, çocukların bir yılda okulda geçirdikleri zamandan daha fazla televizyon izledikleri görülmektedir (Öktem, Sayıl ve Çelenk Özen, 2006). Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesi, insan hayatını kolaylaştırırken çocukların erken yaşlarda televizyon, telefon, tablet ve bilgisayar gibi araçlarla tanışmasına sebep olmaktadır. Tarihi süreçte insanın yaşam biçimi değişmiş, teknolojik gelişmelerle farklı bir tarza bürünmüştür. Halk bilimi ile toplumların gelenekleri, görenekleri, yaşam biçimleri kayıt altına alınmış ve bu unsurların gelecek nesillere

¹ <https://sozluk.gov.tr/>

aktarılması sağlanmıştır. Kayıt altına alınan değerlerin çocuklara hitap edebilecek düzeye getirilmesi ise çizgi filmler ile mümkün olmaktadır. Günümüzde milletler, halk bilimi unsurlarının çocuklara aktarılması için buldukları doğal ortamda öğretmenin yanı sıra çizgi filmler yoluyla televizyon, bilgisayar, tablet, telefon gibi teknolojik araçları kullanarak çocuklara ulaşmaktadırlar. Halk bilimi unsurlarının gelecek kuşaklara aktarımında çizgi filmlerin rolünün incelendiği bu çalışmada temel amaç, Niloya çizgi filminde geçen halk bilimi unsurlarını araştırmaktır. Tasnif çalışmasının yapıldığı ve bu doğrultuda bulguların değerlendirildiği çalışmada bölümlerle ilgili detaylı bilgiler yer almaktadır.

Bebeklik döneminden başlayarak ilkökul hatta ortaokul çağındaki çocukların ilgiyle takip ettiği Niloya çizgi filminin her bir bölümü adeta bir kültür mozağıdır. Geleneksel Türk aile yapısının ve evinin görüldüğü çizgi filmde komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri samimidir, geleneksel yemekler pişirilir, yardıma ihtiyacı olan her canlıya yardım edilir. Büyüklere saygı, küçüklere sevgi gösterilir. Dinî ve millî bayramlar geleneklere uygun bir şekilde ve coşkuyla kutlanır. Çocuklar, büyüklerin davranışlarından ve sözlerinden etkilenir, çoğu zaman onları örnek alıp taklit ederek öğrenme sürecini gerçekleştirirler. Bu noktada çocuk eğitiminde büyüklerden beklenen, örnek davranışlar sergilemeleridir.

Niloya animasyon çizgi filminin kültürel unsurların yaşatılması, gelenek aktarımının sağlanması ve somut olmayan kültürel mirasın korunması yönünden önemli bir yapım olduğu düşünülmektedir. Her bölümde farklı örf, âdet, gelenek ve göreneklere yer verilirken Türk'ün misafirperverliği, büyüklere verdiği değer, hayvan sevgisi, yardımlaşma ve dayanışma, millî ve dinî bayramların yaşanıp yaşatılması gibi önemli toplumsal değerler üzerinde durulmaktadır. Geleneksel çocuk oyunları ile halk edebiyatı ürünlerinden maniler, türküler, atasözleri ve deyimlere yer vermesi duygu ve düşüncelerin ifadesi noktasında çocuklara yol gösterirken bahsi geçen edebi ürünlerin öğrenilmesi ve öğretilmesine katkı sağlar.

Niloya çizgi filminin pek çok bölümünde büyüklerin kitap okuduğu görülür. “Kitap” bölümünde evin önündeki sedirde kitap okuyan dede ve Murat sayesinde Niloya da kitap okumak ister. Okumayı bilmediği için dedesi ona resimli bir kitap hediye eder. Niloya bu kitaptan hayvanlar hakkında edindiği bilgilerden hareketle tavşanın ne ile beslendiğini öğrenir, tavşana havuç ve marul vererek onu besler. “Masal” bölümünde ağaçların meyveleri, gölgesi ile insanları serinletmesi, gövdesinin karıncalara ve böceklere yuva olması şarkı ile çocuklara anlatılır. Bu şekilde çocukların öğrendiği bilgiler zamanla kalıcı hale gelecektir.

Çizgi filmde tarım, hayvancılık gibi geçim kaynakları çocukların anlayacağı şekilde işlenir. Yetiştirilen sebze ve meyveler ile temel hayvansal ve bitkisel besinler çocuklara öğretilir. Dengeli ve yeterli beslenmenin öneminden söz edilirken insan sağlığına vurgu yapılır. Günümüzde kitle iletişim araçları ve teknolojinin gelişimi, büyük şehirlerdeki iş yoğunluğunun ve esnek çalışma saatlerinin de etkisiyle fast food beslenmenin yaygınlaştığı ve insanlar tarafından tercih edildiği bilinmektedir. Bu tercihin zararlarını bilmesine rağmen günümüz dünyasında bireysel yaşamayı tercih edenler, bu zararlı beslenme alışkanlığını yaşam tarzı olarak görmektedir. Türk toplumunda yemek organizasyonları haricinde evlerde bir araya gelinen, birlik ve beraberliğin yaşandığı aile meclisleri, sofraya yemek kültürünü ve adabını gittikçe eriten bu durumdan zarar görmektedir. Bu noktada geleneksel ve sağlıklı beslenme alışkanlıklarından söz eden çizgi film Niloya, öğünlü beslenme ile ara öğünlerde zararlı yiyecekler yerine meyve, ev yapımı kurabiye ve kek tüketme gibi örneklerle çocuklara sağlıklı beslenme alışkanlığı kazandırmaya çalışmaktadır. Çizgi filmde sofraya adabı, ailece yemek yemenin önemi, yemeklerden önce ve sonra el yıkama alışkanlığı gibi değerler işlenerek çocukların ilgili konuları öğrenmesine katkı sağlanmaktadır.

Tezin hazırlanması aşamasında Niloya çizgi filminin yeni bölümleri hazırlanmaya ve sunulmaya devam etmektedir. Niloya çizgi filminin sineması yapılmıştır. Bundan sonraki aşamada tarafımdan tezin devamı ve tamamlayıcısı niteliğinde bir makale çalışması yapmak ve bilimsel çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), radyo ve televizyon yayınlarının kanunlara uygun yapılmasını düzenleyip denetleyen Türkiye'deki bağımsız idari otoritelerdendir. Televizyon yayıncılığının talep yönünden oldukça önemli olduğu animasyon sektöründe RTÜK, çok kritik bir konuma sahiptir. Özellikle, Türkiye'de yerli yapım çizgi filmlerin yapılabilmesine ve sektörün rekabetçi karakterini güçlendirebilmesine olanak sağlayacak olan gelişmelerin başında 15.02.2011 tarih ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun gelmektedir. Bu kanuna göre, Türkiye'de genel ve tematik içerikli yayın yapan TV kanallarının, çizgi film programları yayınlamaları halinde bu filmlerin en az %20'sinin Türkçe dilinde üretilmiş olması ve aynı zamanda Türk kültürünü yansıtması zorunlu kılınmaktadır.² Adı geçen kanun maddesi, üretilecek yeni yapımların içeriklerinin

² <https://bebka.org.tr/wp-content/uploads/2021/07/Animasyon-Sekto%CC%88ru%CC%88-Raporu-2018.pdf>

düzenlenmesinde bir nevi ana dil ile millî kültürü koruma ve yaşatma görevi üstlendiklerini göstermekte ve bahsi geçen değerlere katkı sunmaktadır.

Türkiye’de son yıllarda halk bilimi unsurlarını içeren çizgi filmlerin varlığındaki artış bununla ilgili olabileceği gibi araştırmacılar ve yapımcıların halk kültürüne ve değerlerine verdiği önem de bu artıştaki sebepler arasında sayılabilir. Milli kültürün öğrenilmesi, yaşatılması ve aktarılması noktasında disiplinler arası bir kültür geçişinden söz etmek mümkündür. Doğruluk, yardımseverlik, merhamet, kardeşlik, arkadaşlık, aile, saygı, sevgi gibi değerlerin çocuklara örnek olaylar üzerinden kazandırılması çocuğun bu değerleri öğrenirken içselleştirmesini de sağlamaktadır. Milli kültür, ahlaki ve evrensel değerler, çizgi filmler aracılığıyla çocuklara öğretilabilir; bu değerler onların hayatlarına kazandırılabilir. Çocuklara bilgi ve değer aktarımında çizgi filmlerin kullanılmasının oldukça etkili bir yöntem olduğu düşünülmektedir.

Geçmişe eskiye dayanan animasyon çizgi filmler, yine geçmişe eskiye dayanan ancak yeniliklerle kendini devamlı güncelleyen ve yeni dijital dünyanın bir parçası olmaya yüz tutan halk bilimi disiplininin bir araya getirilmesiyle etkili bir kültür aktarımı sağlanmış olur (Aslan, 2017). Her millet, gelenek ve göreneklere ilişkin kültürel birikimlerinin gelecek yüzyıllarda da yaşatılmasını ister. Günümüzde bunu sağlamanın en etkili yolu, televizyon gibi dijital araçlarla çocuklara ulaşan çizgi filmleri etkili bir şekilde kullanmaktan geçecektir.

1.1. Yöntem ve Materyal

İnsanın yaşadığı toplumda oluşan ve şekillenen toplumsal ve kültürel özellikleri dikkate alarak inanç, kültür, değer, düşünce ve davranışlarını anlamaya ve yorumlamaya çalışmak doğru bir yaklaşım olarak düşünüldüğünden çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz yöntemi, derinlemesine çözümleme gerektirmeyen bulguların işlenmesinde kullanılırken, içerik analizi elde edilen verilerin daha yakından ve detaylı incelenmesi ile bu verileri açıklayan kavramlara ulaşılmasını sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 89). Niloya çizgi filmindeki kahramanların günlük hayattaki tutum ve davranışları, durum ve olaylar karşısındaki tavırları ile geleneklerin yaşatıldığı, büyüklerin küçüklere örnek olduğu davranışlarda betimsel analiz ve içerik analiziyle değerlendirme yapılmıştır.

Halk bilimi unsurlarının gelecek kuşaklara aktarımında çizgi filmlerin rolünün incelendiği bu çalışmada temel amaç, Niloya çizgi filminde geçen halk bilimi unsurlarını araştırmaktır. Niloya çizgi filmindeki halk bilimi unsurlarının tespit edildiği ve bu unsurların çizgi filmlerde işlenmesinin kültürel mirasın korunması ve

aktarılmadaki öneminin vurgulandığı çalışmada öncelikle alanyazın taraması/ çalışması yapılmış, araştırmanın evrenini oluşturan çizgi filmin <https://www.trtcocuk.net.tr/> ve <http://www.niloya.com/> adreslerindeki toplam 131 bölümü izlenmiş, izlenen bölümlerin senaryoları çıkarılmıştır. Nitel araştırma tekniği olan doküman incelemesi kullanılarak çizgi filmin detaylı incelenmesi hedeflenmiştir. Doküman incelemesi yönteminde hedeflenen olgu ve olaylarla ilgili bilgi içeren yazılı belgelerin yanı sıra video, fotoğraf, film, resim gibi dijital ve görsel dokümanların da analiz edilebilmesi sağlanabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Creswell ve Clark, 2007). Niloya çizgi filminin 131 bölümü doküman incelemesi yöntemi kullanılarak araştırmanın amacı doğrultusunda incelenmiştir.

Sedat Veyis Örnek'in "Türk Halk Bilimi Çalışmalarının Kadrosu" na göre Niloya çizgi filminde geçen kültürel unsurlar tespit edilmiş ve nitel araştırma yöntemlerinden betimsel ve içerik analizi yöntemleriyle değerlendirilip yorumlanmıştır. Bu kadroda bulunmayan unsurlar çalışmaya alınmamıştır.

Sedat Veyis Örnek (1995) "Türk Halk Bilimi Çalışmalarının Kadrosu" kapsamında 25 başlık ve alt maddelerden oluşan bir sıralama yapmıştır. Aşağıda alt maddeleri olmadan yapılan sıralama gösterilmiştir:

- 1) Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler)
- 2) Yerleşim-Yerleşim Türleri
- 3) Barınak-Konut (Halk Mimarisi)
- 4) Aydınlanma, Isınma
- 5) Taşıtlar Taşıma Teknikleri
- 6) Ekonomi Türleri
- 7) Halk Ekonomisi
- 8) Beslenme-Mutfak-Kiler
- 9) Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri; (Zaman ve Mesafe Kavramları)
- 10) Halk sanatları ve Zanaatları
- 11) Giyim-Kuşam-Süs
- 12) Halk Bilgisi
- 13) Törelere, Adetler, Gelenekler, Görenekler
- 14) Geçiş Dönemleri
- 15) Bayramlar-Karşılama-Uğurlamalar
- 16) Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler)-Kalıp Sözler ve Sesler
- 17) Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma
- 18) Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler

- 19) Halk Edebiyatı
- 20) Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro)
- 21) Halk Oyunları (Dansları)
- 22) Halk Müziği ve Müzik Araçları
- 23) Çocuk Oyunları ve Oyuncaklar
- 24) Halk Eğlenceleri; Sporlar
- 25) Adlar

Bağlam merkezli halk bilimi kuramlarından işlevsel halk bilimi kuramı, halk bilimi ve halk edebiyatı unsurlarını anlatma ve dinleme eylemleriyle birlikte gerçekleştiren, meydana geldiği toplumun sosyo- kültürel şartlarını da içinde barındıran kuramların öncüsü olarak kabul edilir (Çobanoğlu, 2020: 265). Niloya çizgi filminin izlenen bölümleri değerlendirilirken işlevsel halk bilimi kuramından yararlanılmıştır.

Toplum yaşamında belli bir zaman, mekan ve kültürel bağlamda yaşanan ve uygulanan kültürel değerler dinamik olduğundan bu değerlerin sürekli bir değişim içinde olduğu unutulmamalıdır. Elde edilen bulguların genellenmesi noktasında zaman içerisinde farklılıkların oluşması muhtemeldir. İncelenen Niloya çizgi filminin bölümlerine ait ulaşım linkleri ekler bölümünde yer almaktadır.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çizgi Filmler, Niloya Çizgi Filmi ve Çizgi Filmin Karakterleri

Çocuklar, öğrenmenin temelinde bulunan “merak” duygusuna ve çevredeki varlıklar ile durumları öğrenme istek ve gayretine bağlı olarak yetişkinlerden farklı “alımlamalar” yapabilmektedir. Bu alımlama farklarına “çocuk gerçekliği” denir. Çocuk gerçekliği, çocuğun hayatı anlamaya çalışma çabasının sonucu olarak ortaya çıkar. (Dilidüzgün, 2018: 91). Çocuk gerçekliğini ve dünyasını anlamak için öncelikle çocuk doğası tanınmalıdır. Çocuğun doğasında var olan en belirgin ve önemli özelliklerden birinin “merak” duygusu olduğu düşünüldüğünde bilgi edinmek için çevrelerini inceledikleri ve soru sordukları gözlemlenir. Yaşam boyu devam eden merak, öğrenmenin ilk basamağını oluşturur. Çocuklar bilim insanları gibi çevreyi merak eder ve farkında olmadan bilimsel süreç becerilerini kullanıp merakını gidermeye çalışır. Erken çocukluk döneminde meraklı, araştırmacı ve sorgulayıcı olan çocukların gelişimlerini destekleyebilmek için onlara araştırabilecekleri, meraklarını giderebilecekleri, neden-sonuç ilişkisi kurabilecekleri, tahminlerde bulunabilecekleri fırsatlar verilmelidir (Gözün Kahraman, Ceylan ve Ülker, 2015: 207- 209). Çocukların ilk kez karşılaştıkları gerçeklerin onların dünyasına sokulduğu unutulmamalıdır (Dilidüzgün, 2018: 91). Böylece çocukların izledikleri ve takip ettikleri yayınların ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Çocukların gelişim sürecine bakıldığında model olarak öğrenmekte oldukları görülmekte, bu süreçte çocuklara model olan anne-baba, arkadaş ve öğretmenlerin yanı sıra zamanının büyük bir bölümünü şekillendiren çizgi filmlerdeki karakterlerin çocuğun yaşamında etkin bir rol üstlenerek kimi zaman diğer modellerden daha fazla çocuğu etkilediği bilinmektedir (Yorulmaz, 2013: 438-448). Çizgi film karakterleri çocukların davranışları, değer yargıları ve hayal dünyaları üzerinde birtakım değişimler de oluşturur. Bu açıdan değerlendirildiğinde çizgi filmler, çocuğun yaşamında biçimlendirici bir etkiye sahiptir (Pekşen Akça; Baran, 2018: 215-224). Günümüzde uzun süre ekran karşısında vakit geçiren çocuklar (Kamacıoğlu, 2017: 1- 18) bir taraftan eğlenirken bir taraftan da doğru içerikler taşıyan yayınlar ve çizgi filmler sayesinde eğitilmektedir.

Her bölümde Türk kültürüne hizmet ettiği düşünülen yapımda millî ve dinî bayramların önemi ve kutlama şekilleri, bayramlarda yapılan ve yapılması beklenen

gelenek ve görenekler çocuklara öğretilmekte; bu Şekilde kültürel aktarım sağlanmaktadır. Birlik, beraberlik, arkadaşlık, komşuluk, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerlerin tema olarak işlendiği bölümlerin yanı sıra halk edebiyatı ürünleri, deyimler ve atasözleri de Niloya izgi filminde yerini almaktadır. Günümüz çocuklarının özellikle büyük Şehirlerde zamanının çoğunu evlerde ve kapalı mekanlarda geçirdiği düşünüldüğünde unutulmaya yüz tutan geleneksel ocuk oyunları ile halk oyunlarına yer verilmiştir. Teknolojik araçlarla hemhâl olunan günümüz dünyasında kitle iletişim araçlarının ve özellikle görsel medyanın rolü su götürmez bir gerçektir. Küresel salgın döneminde insanların evlere kapanmasının da etkisiyle kitle iletişim araçlarına ilgi yoğun bir Şekilde artmıştır. Çocukların ve gençlerin uzaktan eğitim gördükleri salgın döneminde görsel medyaya ilginin arttığı gözlenmiş; bu durum insanların yaşamına da yansımıştır. Televizyonun yanı sıra tablet, telefon ve bilgisayar gibi teknolojik araç gereçler izlenen programların ve çizgi filmlerin ulaşılabilirliğini kolaylaştırmış; küresel salgın süreci aynı zamanda bilinçli hareket edenler için birer fırsata dnşmştir. Bu bakımdan salgın döneminde önce yayınlanmaya başlayan Niloya izgi filmi de çocuklar için bir eğitim ve ğretim kaynağı olarak düşünülmelidir.

Karadeniz Bölgesi'nin nehir kenarındaki küçük bir köyünde yaşayan ve samimiyeti her bölümde hissedilen Niloya; kültürel değerlerin ve aile birliğinin önemi vurgulayan bir çizgi film olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğruluk, sabır, sorumluluk, iş birliği, yardımlaşma ve dayanışma, zamanı planlama ve verimli kullanma gibi farklı temalar ile değerlerin işlendiği çizgi filmde Niloya'nın modern dünyadan kopuk olmamakla birlikte Şehir hayatından uzakta bir köyde geniş ve sıcak bir ailesi ile sevgi dolu dostları vardır.

Niloya izgi filminde ana karakterler küçük bir kız çocuğu olan Niloya, ağabeyi Murat, arkadaşları Mete, Elif, Nil vd., Niloya'nın annesi, babası, babaannesi, dedesi ile Mete'nin annesi, babası ve kız kardeşidir. Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan Niloya'nın başından geçen olaylar, bölgedeki köylerin yaşam tarzını ve kültürünü de yansıtacak Şekilde anlatılmaktadır. Her bölümde farklı olaylarla karşılaşılmakta ve bu olaylar kimi zaman Niloya'nın babaannesinin veya annesinin kimi zaman babası ve ağabeyinin kimi zaman da arkadaşlarının başından geçmekte ve yine onların katkılarıyla çözülmektedir. Niloya'nın evcil hayvanı ise Tospik adını verdiği kaplumbağadır.

Niloya çizgi filmi ile ilgili bilgiler, çizgi filmin karakterleri ve bu karakterlerin özellikleri çizgi filmin resmî internet sayfasından elde edilen bilgilere göre sıralanmıştır:³

2.1.1. Niloya

Karadeniz Bölgesi'nde nehir kenarında kurulu, tarım ve hayvancılığın geçim kaynağı olduğu bir köyde yaşayan ve bu toprakların kültürünü yansıtan bir kız çocuğudur. 2009 yılında doğan Niloya, ismini mutluluktan alır. Annesi kızının adının Nil olmasını, babası Oya olmasını ister. Niloya'nın dedesi ise hem anne hem de babasının mutlu olması için sevimli, kocaman gözlü, fındık burunlu, şirin kahramanın adını Niloya koyar. Niloya meyve bahçelerinde, tarlalarda, dağlarda, tepelerde koşturan bir kız çocuğudur. Şehirlerde oyuncak bebekleriyle evcilik oynayan tüm kız çocukları gibi Niloya da oyunlar oynamayı, şarkılar söylemeyi çok sever. Niloya, en yakın arkadaşı olan ve yanından hiç ayırmadığı kaplumbağası Tospik, arkadaşı Mete ve ağabeyi Murat ile vakit geçirmeyi çok sever. Tüm çocuklar gibi merak duygusunu gidermek için "Gökyüzü neden mavi, soğan neden insanları ağlatır, karıncalar ne zaman dinlenir?" gibi ilginç sorular sorar ve yakın çevresinde bu sorulara cevaplar arar. Sıradan şeyleri şaşırtıcı bulan Niloya'nın en sevdiği aktiviteler; nehirde yüzmek, keşfetmek, öğrenmek ve macera yaşamaktır. Beklemek, yanlış anlaşılma, ağlamak ve mutsuz olmaktan hiç hoşlanmaz. Bazen hatalarını kabullenmekte güçlük çekse de her zaman yaşadıklarından dersler çıkarır. Sevgi dolu bir aile ortamında büyüyen Niloya, aile büyüklerini her gördüğünde onlara sevgiyle ve güvenle sarılır, kendini aile ortamında daima güvende hisseder. Çizgi filmin muhtelif bölümlerinde ailenin ve kültürel değerlerin vurgulandığı maceralar yaşar.

2.1.2. Tospik

Niloya'nın en yakın arkadaşı olan Tospik, kendi halinde yaşayan bir kaplumbağadır. "Tospik Aranıyor" bölümünde Niloya evden çıkmadan Tospik'i bulamayınca önce fındık bahçesine gitmek istemez ancak sonunda istemeyerek de olsa gider. Bütün gün Tospik yanında olmadığı için mutsuzdur. Döndüğünde de Mete ile birlikte Tospik'i ararlar. Bölüm sonunda Tospik Niloya'nın fındık topladığı sepetin içinden çıkar; Tospik toplanan fındıkların altında kalmıştır. Nehirde yüzmeyi, Niloya ile

³ www.niloya.com

saklambaç oynamayı ve uyumayı çok sever; Niloya' nın onu boyamasından hoşlanmaz. Niloya'nın hızına yetişmek zor olsa da Tospik ona yetişmek için çaba gösterir.

2.1.3. Murat

Niloya' nın 2007 doğumlu ağabeyidir. Görünüm olarak meraklı bakışları olan, koyu renk saçlı, Niloya' dan biraz uzun bir çocuktur. En yakın arkadaşları topu, Mete ve kardeşi Niloya' dır. Misketleri ile oynamayı çok sever. Top oynamak onun için ayrı bir tutkudur. Niloya'nın bir şeyleri yanlış anlamasıyla çok eğlenen Murat okula gider, eve gelince ödevlerini yapar, eğlenceli oyunlar oynar. Onun için hayat, her gün yeni bir maceradır.

2.1.4. Mete

Murat'ın en yakın arkadaşı olan Mete iri gözlü, sevimli, sarı saçlı, Niloya ile yaşıt bir çocuktur. Oyuncaklarını dağıtmayı ve kemeçe dinlemeyi çok sever; eşyalarını kaybetmeyi ve aradığını bulamamaktan hoşlanmaz. El işi kağıtlarından şekiller yapma konusunda çok iyidir, el becerisi gelişmiştir. Oyun oynamaya daldığında tüm dünyayı unuttur.

2.1.5. Dede

1950 doğumlu olan Niloya'nın dedesi çizgi filmdeki tüm karakterler için bilgisi ve deneyimleri ile bir akıl hocasıdır. Beyaz sakallı, biraz yaşlı, tonton bir dededir. Balık tutmayı ve yaylaya çıkmayı çok sever. Çocukların üzülmesinden hoşlanmaz. Çiçek kokusu, torunlarının sesleri, saygı dolu ve güler yüzlü evlatları onun mutluluk kaynağıdır. Torunu Niloya'ya kemeçe çalmayı öğretmiştir.

2.1.6. Babaanne

1952 doğumlu yaşlı, şirin bir babaannedir. Geliniyle yemek yapmayı, ailesini, çocuklarını, torunlarını, ekin ekme, fındık toplama, tabiatı, sebzeleri, meyveleri ve hatıralarını çok sever. Çocukluk günlerinden anlatmaya başladığında hatıraları ile anlattıkları, torunları için neşeli masallara dönüşür.

2.1.7. Anne

1976 doğumlu bir hanımdır. Ekinleri, yaylayı, çocukları ve torunları ile vakit geçirmeyi ve temizliği sever; gürültüyü sevmez. Niloya'nın annesi eşi, çocukları ve ailesine düşkündür. Bir oğlu ile bir kızı olan anne, tüm gün koşuşturmacanın içerisinde

çok yorulsa da kendini mutlu ve şanslı hisseder. Yemek yapmayı çok sever; çocukları yaptığı yemekleri severek yediğinde çok mutlu olur.

2.1.8. Baba

1974 doğumlu, güler yüzlü bir aile babasıdır. Tarlayı, denizi ve balıkları çok sever. Tembellikten ve doğaya saygısızlık yapılmasından hoşlanmaz. En yakın arkadaşları eşi, ailesi ve denizdir. Mutlu bir aileye sahip olan baba, kızının ve oğlunun düşlediği güçlü ve iyi baba tasvirini korumak için elinden geleni yapar. Tabiata ve tabiatın içindeki canlılara saygısızlık ve tembellik en sevmediği davranışlardır.

3. TÜRK HALK BİLİMİ ÇALIŞMALARININ KADROSUNA GÖRE NİLOYA ÇİZGİ FİLMİNDE GEÇEN KÜLTÜREL UNSURLAR

Mehmet Şakir Ülkütaşır'ın ifadesine göre folklor; sözlü halk edebiyatı, halk musikisi, halk temaşası, halk gelenek ve inançları gibi tamamen fikrî ve manevî tezahürleri yani halkın manevî kültürünü araştıran bir bilim dalıdır. Halk gelenekleri, halk inanışları ile türküleri, maniler, bilmeceler, oyunlar, masallar, menkıbeler, deyimler ve atasözleri folklorun konusu içindedir. Bahsi geçen alt dallar belli kadrolar dahilinde tespit edilerek incelenir. Folklor araştırmalarının temel yapı taşı olan kadro, birbirleriyle yakından ilgili birçok maddeyi içine alan geniş bir bölümdür (Kalaycı, 2004).

Fen bilimleri gibi sonuçları kesin olmayan sosyal bilimlerin çoğunda görüldüğü gibi halk biliminde de konuların sınırlarını kesin olarak çizmek, araştırma konularının şemasını düzenlemek ve bu doğrultuda kesin sonuçlara varmak oldukça zordur. Halk biliminin çalışma konularıyla ilgili yapılan tasnif çalışmalarından dünyada İngiltere, Fransa ve Türkiye'den örnekler verilebilir.

Niloya çizgi filminde yer alan halk bilimi unsurlarının incelendiği bu çalışmada veriler, Sedat Veyis Örnek'in (1977) çalışmasına yapılan eklerle oluşturularak sunulan ve ana konularla alt konuları içeren Çobanoğlu (2020) tarafından oluşturulan Türk Halk Bilimi Çalışmalarının Kadrosu'na göre incelenmiş, belirlenen kadroda veri bulunamayan maddeler çalışmaya alınmamıştır. Aşağıda alt maddeleri olmadan yapılan tasnif sıralaması gösterilmiş ve tez çalışması bu tasnif doğrultusunda yapılmıştır:

- 1) Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler)
- 2) Yerleşim-Yerleşim Türleri
- 3) Barınak-Konut (Halk Mimarisi)
- 4) Aydınlanma, Isınma
- 5) Taşıtlar Taşıma Teknikleri
- 6) Ekonomi Türleri
- 7) Halk Ekonomisi
- 8) Beslenme-Mutfak-Kiler
- 9) Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri; (Zaman ve Mesafe Kavramları)
- 10) Halk sanatları ve Zanaatları
- 11) Giyim-Kuşam-Süs
- 12) Halk Bilgisi

- 13) Törelere, Adetler, Gelenekler, Görenekler
- 14) Geçiş Dönemleri
- 15) Bayramlar-Karşılamlar-Uğurlamalar
- 16) Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler)-Kalıp Sözler ve Sesler
- 17) Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma
- 18) Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler
- 19) Halk Edebiyatı
- 20) Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro)
- 21) Halk Oyunları (Dansları)
- 22) Halk Müziği ve Müzik Araçları
- 23) Çocuk Oyunları ve Oyuncaklar
- 24) Halk Eğlenceleri; Sporlar
- 25) Adlar

3.1. Yerleşim- Yerleşim Türleri

3.1.1. Sürekli Yerleşim (Köy, Kasaba, Kent)

Niloya, nehir kenarında tek katlı evlerden oluşan bir köyde yaşamaktadır. Köyün adıyla ilgili bir bilgi yoktur. Köydeki okulun adı “Şirintepe İlkokulu” dur. Çocuklar okulun bahçesini okul zamanı dışında da oyun alanı olarak kullanmaktadırlar.

Çizgi filmin kahramanlarının yaşadığı Karadeniz köyü, hem meyve veren ağaçlar hem de çam ağaçları ile kaplı, doğayla iç içe bir köydür. “Çoban Mete” bölümünde Karadeniz Bölgesi’nin engebeli arazisi dikkat çeker. Nehrin üzerinde bir köprü bulunur. Nehrin her iki yanında da köyler yer almaktadır. “Mısır ekmeği” bölümünde karın çok yağdığı bir kış günü köy yolunun kapandığı ve köydeki ulaşım araçlarının da çalışmadığı belirtilmektedir. Evlere yakın yerlerde serenderler ve bu serenderlere takılan kuş yuvaları göze çarpar. Köyde bir cami, evlerin önünde ağaçlara yapılmış salıncıklar ve köyün ortasında köy çeşmesi (hayrat) bulunur.

Köyün evleri tek katlı ve bahçe içindedir, evler birbirine uzak olmamakla birlikte çok yakın da değildir. Ortak kullanım alanları arasında köy camisi, serenderler ve köy meydanı bulunmaktadır. Köyde bulunan değirmende mısır unu üretimi yapılmaktadır.

Su yapıları olarak bilinen köprüler, suyun iki tarafını birbirine bağlayarak ulaşımı ve erişimi sağlayan; geleneksel olarak taş kemer köprü, ahşap köprü ve asma köprü türleri kullanılan yapılardır. Farklı genişlik, yükseklik ve kemer yapısına sahip farklı dönemlerde yapılan taş köprülerin ülkemizde oldukça fazla olduğu bilinmektedir (Özen,

2021: 230). Niloya çizgi filminde bulunan ve köyün diğer köylerle bağlantısını sağlayan köprü de geleneksel taş köprüdür.

Dinî yapılar, önemli kamu yapılarından olup bu yapının kendisi ve çevresi hem insanların ibadet ettikleri hem de sosyalleştikleri yerlerdir. Dinî yapılar genellikle kolay erişilen merkezî yerlere inşa edilir (Özen, 2021: 231). Yörenin imkanlarına göre konutların yapımında hangi malzeme kolay temin edilip işleniyorsa dinî yapılarda da aynı yol izlenir. Niloya çizgi filminde köyün camisi, kullanım kolaylığı ve ulaşılabilirliği bakımından köyün ortasındadır ve köydeki diğer yapılarda olduğu gibi taş ve ahşaptan yapılmıştır.

“Parkta Bir Gün” bölümünde köydeki park ayrıntılı bir şekilde resmedilmiştir. Köyün ortasında yer alan çocuk parkı, evlerin arasında bulunur ve etrafı taşlarla çevrilidir. Parkta çocuklara uygun ve canlı renklerde oyuncaklar bulunur.

“Nehrin Ötesi” bölümünde Niloya ile babası nehrin diğer tarafında ne olduğunu görmek için geziye çıkarlar. Niloya, gördüğü evleri ve köyleri yerleşim yeri olarak kendi köyelerine benzetir. Gezi esnasında civcivler ve keçi sürüleri de görür. Güçlü bir su sesi duyup o yöne koştuğunda bir şelaleyle karşılaşır ve şelaleyi çok beğenir. Mete ve babası Hasan Amca da o esnada geziye çıkmıştır, baba oğul bir ağaç altında çimenlerin üzerinde oturmaktadırlar; Niloya ve babası ile karşılaştıklarına sevinirler.

“Yıldızlar Yere Düşer mi?” bölümünde köydeki bahçelerde akşam olduğu zaman aydınlanmak için evlerden evlere uzatılarak hazırlanan seyyar lambalar resmedilmiştir.

3.2. Barınak-Konut (Halk Mimarisi)

Özen (2021: 214), geleneksel mimariyi tanımlarken yerel gereksinimleri karşılayan, kuşaktan kuşağa aktarılan, sürekli yenilenen, yayılan, süreklilik gösteren, birikimini yansıtan ve estetik olan yapı sanatı olduğunu ifade eder. Mimari; ortaya çıktığı yerin iklimi, topoğrafyası, kültürü, ekonomisi, inanç sistemi ve yerel değerlerinin adeta bir binada şekil almasıdır. Doğal malzemelerden üretilen yapılar, doğayı korurken aynı zamanda sürdürülebilir mimari özelliği de gösterir.

Geleneksel mimaride evler ve evlerin yakınında bulunan ve günlük ihtiyaca cevap veren yapılar bulunur. Rapaport (1969), insan ve çevre arasındaki etkileşimin geleneksel mimariyi şekillendirdiğini söyler. Buna göre insan ihtiyaçları ve fiziksel çevre şartlarının bütünü geleneksel mimarinin bir gelenek olarak oluşmasında temel belirleyiciler durumundadır. Yalçın (2022: 104), olaya farklı bir bakış açısı getirir ve günümüzde özellikle şehir hayatında modernitenin etkisiyle oluşan modern mimaride

tarihi tecrübeden yoksun, bilim ve tekniği tek rehber kabul eden yanlış bir tutum benimsendiğini ve ruhu olmayan evlerin bina edildiğini ifade eder.

Geleneksel mimaride temel yapıların evler olduğu görülürken bunların dışında depolama alanları, ahır, kümes, samanlık, ışık, serender vb. yapılar da geleneksel mimariyi oluşturur. Ayrıca cami/mescit, köy odaları, değirmenler, köprüler de önemli geleneksel yapılardandır. Bu geleneksel yapılar ihtiyaçtan doğsa da tabiatın korunması ve yapıların inşasındaki sanat anlayışı düşünüldüğünde bu yapıların aslında birer sanat eseri olduğu düşünülebilir (Özen, 2021: 215). İnsanın tabiatla arasındaki ilişkinin sınırlarını ve inceliklerini belirleyen unsur, aslında mensubu olduğu medeniyetin anlam-değer dünyasıdır (Yalçın, 2022: 74). Günlük hayattaki işlevsellik ve kullanım kolaylığının yanı sıra Türk kültür ve medeniyeti içindeki millî ve manevi değerler de geleneksel mimaride yerini alır. Çizgi filmde özellikle aile bağları ile komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinin vurgulandığı bölümlerde bu özelliklerin mimariye yansıdığı görülür. “Misafir Mete” bölümünde eve gelen misafirlerin misafir odasında ağırlanması, mahremiyet anlayışıyla evdeki aile üyelerinin ayrı odasının olması bu anlayışın göstergeleridir. İnsanların tabiatı ve hayatı yorumlayış biçimini yansıttığı evler, birer kültür mirası özelliği taşıırken aynı zamanda bir toplumun ortak özelliklerini yansıtan yerel kaynaklar olarak karşımıza çıkar (Özen, 2021: 222).

Niloya çizgi filminde Karadeniz Bölgesi’nde hakim olan yerleşim düzeni ve geleneksel mimari özellikleri görülür. Köyün genel görünümünde evlerin genellikle tek katlı olduğu, apartman bulunmadığı; kat sayısı birden fazla olan evlerde de mülkün tek bir aileye ait olduğu tespit edilmiştir. Köyde “kiralık ev” yoktur, köy sakinleri kendi evlerinde oturmaktadırlar. Evlerin yanında veya bahçesinde ise yine ailenin yaşam şekline göre ahır, samanlık, serender, kiler gibi yapılar bulunmaktadır.

3.2.1. Barınak-Konut (Halk Mimarisi) Tipleri

Çizgi filmde arazi yapısına göre şekillenen geleneksel evlerin tek ya da iki katlı olduğu dikkat çeker. Niloya’nın annesi, babası ve ağabeyiyle yaşadıkları kendi evleri geleneksel mimari özelliklerini yansıtır; ahşap ve taş malzemeden oluşur, tek katlıdır, çizgi filmdeki görüntülerden çıkma kat özelliği taşıyan çatı katının olduğu da anlaşılmaktadır.

Geleneksel binaların en önemli yapısının çatı olduğunu ifade eden Özen, ağır kış şartlarının olduğu ve bol yağış alan bölgelerde genellikle çok eğimli (%30- 40) çatıların tercih edildiğini belirtir (2021: 226). Karadeniz iklimine göre tasarlanan Niloya’nın evinin çatısı, bölge bol yağış aldığından eğimlidir ve kiremitten oluşmaktadır. Buna

karşılık evin hemen yanında bulunan ahırın çatısı ise eldeki malzemeler kullanılarak yapılmıştır ve malzemenin sac olduğu tahmin edilmektedir. Çok yağış alan bölgelerde yapıların kar ve yağmurdan olumsuz etkilenmemesi için sacdan yapılan çatıların tercih edildiği bilinmektedir.

Evin pencereleri, doğal ışığı alarak bahçe ile evin bağıni kuran boşluklardır (Özen, 2021: 224). Çizgi filmde evin pencerelerinin aydınlatma ve ısıtma için yeterli büyüklükte olduğu görülür. Yağmurlu ve soğuk günlerde dışarıya çıkamayan Niloya pencereden dışarıyı seyreder. Bahçede oynarken de evde olan annesi ve babaannesi ile pencereler sayesinde iletişim kurar, onlarla konuşur. “Soğan” bölümünde annesi ve babaannesinin mutfakta yemek yaparken ağladıklarını dışarıda pencereden gören Niloya, bölüm boyunca onları güldürmeye çalışır.

Üretim şekline ve ihtiyaca göre planlanarak yapılan ahır, samanlık, tulumba, serender ve kiler evin hemen yanında yer alan ve ailenin hayatını kolaylaştıran dış yapılardır. Ahır, kiler, samanlık, tulumba taş ve ahşaptan yapılan yapılar iken serenderin ağaçtan yapıldığı görülür.

3.2.2. Yapım Teknikleri ve Kullanılan Araç- Gereçler

Özen (2021: 215), geleneksel mimaride malzeme temin edilirken en belirleyici etkenlerin iklim şartları, kolay erişilebilirlik ve işlenebilirlik olduğunu ifade eder. Dünyada bilinen en eski yapı malzemeleri; taş, toprak (kerpiç- tuğla) ve ahşaptır. Yapılardaki malzeme seçimi ve kullanımını Çorapçioğlu (2008: 38); malzemenin temin edilme şartları, malzemenin işlenebilir imkanları, malzemenin durabilitesi (uygulama, bakım, koruma) ve sanatsal olarak değerlendirilebilmesi olarak ele alır.

Geleneksel mimaride taş malzeme, yapının daha çok toprak ve nemle temas eden duvarlarında ve dolgu malzemesi olarak kullanılırken bazı bölgelerde çatı örtüsü ve döşeme malzemesi olarak da tercih edilebilir (Özen, 2021: 216). Toprak da ucuz ve basit işçiliğinin yanı sıra termal özellikte olmasından dolayı dünyanın en eski yapı malzemelerinden biri olarak kabul edilir. Aça, suya dayanıklı olmadığı bilinen kerpiçten yapılan geleneksel mimari unsurlarının yağışlı bölgelerde tercih edilmediğini söyler (2021). Ahşap malzeme ise yağmurlu ve ormanlık bölgelerde yapı malzemesi olarak yaygın bir şekilde kullanılırken yapılarda çam ve kestane ağacı gibi suya dayanıklı ağaçlar tercih edilmiştir. Özgüner (1970) ve Sümerkan (1990) geleneksel yapının nemle temas ettiği bölümlerinde ise ahşap malzeme kullanımından uzak durulduğunu, pek çok bölgede ahşabın çatı malzemesi olarak kullanıldığını ifade ederler (Aktaran Özen, 2021: 214).

Çizgi filmde Niloya ve ailesinin yaşadığı evin yere yakın kısmında ve tabanında sudan ve nemden etkilenmesini engelleyen taş malzeme kullanıldığı evin renklendirilmesinden anlaşılmaktadır. Evin pencerelerinin çerçevesi ve kapısı ahşap ve mavi boyalıdır. Mavi boyalı çerçeveler geleneksel Anadolu evlerini yansıtır. Kapının üzerinde tokmak vardır. Evin önünde ahşaptan sedir, sedirin yanında ahır ve kümes yerini alır. Kırılmış ve istiflenmiş odunlar evin yanındadır, evin arkasında ise ailenin bahçesi bulunmaktadır. Kümesin önünde yemlik ve suluk vardır, ahırın kapısında ve içinde el feneri asılıdır. Ahırın içinde samanları kaldırmak için tırmık, süt sağarken oturmak için tabure, sütü sağmak için süt kovası, seyyar lamba, ip, ve hayvanların kendilerine ait bölümleri bulunurken ahırın hemen yanında ise saman yığılıdır. Evin önünde bağ, bahçe işlerinde ve çeşitli amaçlarla kullandıkları kamyonetleri, traktörleri ve ot biçme makineleri vardır. Bahçe işlerinde insan gücünün yanı sıra makinelerden ve araçlardan da yararlanılmaktadır. Evin bahçesinde tulumba bulunur, tulumbadan çekilen suyla hayvanların kullandığı suluk doldurulur. Evin içinde ise musluk vardır ve su ihtiyacı bu şekilde karşılanmaktadır. Genelde çocukların oyun oynadıkları; Niloya'nın annesinin kitap okuyup dinlendiği, örgü ördüğü ve birlikte sohbet ettikleri serender evlerinin önünde yerini alır. Ahşap malzemeden yapılan serender, asıl işlevinin dışında genel olarak dinlenme ve kitap okuma yeri olarak göze çarpar.

Karadeniz Bölgesi'nde arazinin engebeli oluşu çizgi filmde açıkça görülür. Köyün yerleşim yeri düz olmakla birlikte yerleşim yerinin etrafındaki dağlar ve tepeler belirgindir. Evlerin arasında arazi şartlarından dolayı mesafe vardır ancak akrabalar olabildiğince birbirine yakın oturur. İnsanlar, kendi arazilerine ev yaparak ve tarlalarını işleyerek hayatını idame eder. Köyün diğer evlerine bakıldığında bazı evlerin alt katında ahır veya samanlık olduğu görülür; Mete'nin evi de bahsedilen bu özellikleri taşır. Köyde üretilen mısırlardan köydeki değirmende mısır unu üretimi yapılmaktadır. "Mısır Ekmeği" bölümünde Mete'nin babası Hasan Amca, köyün doğal imkanları kullanılarak yapılan ve nehrin suyundan yararlanan su değirmenini işletmektedir.

3.2.3. Ev Eşyası; Türleri, Yapımı, Kullanılışı

Niloya ve ailesinin yaşadığı evin girişinde aynalı vestiyer vardır. Koridorlarda ve mutfakta çizgi desenli geleneksel kilimler serilidir. Duvarlarda Niloya'nın babaanne ve dedesinin yer aldığı fotoğraf çerçevesi bulunur. Aile büyüklerine verilen önem ve duyulan saygı, birçok ailenin evinde olduğu gibi fotoğraflar ile pekiştirilir. Salonda yeşil koltuk takımı, halı, üzerinde dantel ve çiçek bulunan bir sehpa, kitaplık, dolap, tablo, raflar, raflarda çerçeve içinde aile fotoğrafları ile süs eşyaları ve pembe perdeler

bulunmaktadır. Salonunda sarı renkli duvar kağıdı görülür. Evde aile üyelerine ait odalar bulunmaktadır ve bu odalar ihtiyaçlara yönelik sade bir şekilde döşenmiştir. “Sakarlığım Üstünde” bölümünde salondaki küçük yuvarlak masanın üzerinde geleneksel işleme örtü bulunur. “Çok Şeker Yedim” bölümünde Niloya’nın annesi evi elektrikli süpürge ile süpürmektedir. Niloya ve ailesinin evlerinin salonunda televizyon yoktur. Dolayısıyla aile üyeleri televizyon başında vakit geçirmek yerine birlikte ve kaliteli vakit geçirmeyi tercih ederler.

Niloya ve ağabeyi Murat’ın odaları cinsiyet farkı gözetilerek ayrılmıştır ve odalarında kendilerine ait yatak, komodin, çalışma masası, kitaplar, halı, perde, oyuncaklar ile duvarda tablolar bulunmaktadır. Murat’ın odası yeşil çizgili duvar kağıdı ile kaplıdır; odada çekmeceli çalışma masası, sandalye, masanın üstünde iki tane kitap rafı, duvarda Murat’ın fotoğrafının olduğu çerçeve yer alır. Murat’ın futbolu çok sevmesinden dolayı yatağında top desenli nevresim kullanılmıştır. Yatağının başında araba resminin olduğu bir çerçeve asılıdır. Pencerelede yeşil perde bulunur. Murat odasında ödevlerini yapar ve derslerine çalışır.

Niloya’nın odası pembe rengin hâkim olduğu bir odadır. Duvarda pembe kalpli duvar kağıdı ve pencerelerde pembe rengin tonlarından oluşan bir perde vardır. Çalışma masası ve sandalyenin yanı sıra üzerinde örtü, abajur ve saatin olduğu komodin, yerde sayı desenli pembe bir halı bulunur. Yatağında pembe bir yatak örtüsü serilidir. Yatağının başında ve yanında Niloya’nın dedesi, ağabeyi ve kendisinin yer aldığı çerçeveli bir fotoğraf ile kendisinin çizdiği tahmin edilen bir resim yer alır. Odalardaki aile fotoğrafları ailenin kutsallığını, aile içi bağlılığı, sevgi ve saygıyı göstermektedir. Komodinlerin üzerindeki örtüler de gelenekselliği yansıtan ve el sanatlarının yaşatıldığını gösteren ürünlerdir.

Evin mutfağı da yine ihtiyacı karşılar nitelikte ve gösterişten uzaktır. Yemek masası, sandalyeler, oturmak için bir sedir mutfakta yer alan diğer eşyalardır. Musluğun hemen altındaki bölüm örtü ile kapatılırken tezgahın alt ve üst kısımlarında mutfak dolapları bulunur. Mutfakta çizgili bir kilim serilidir ve mutfağın girişinde bir paspas vardır. Bu görünümüyle mutfak geleneksel köy mutfağıdır. Mutfakta buzdolabı, ocak ve fırın bulunur; ocağın üzerinde günlük kullanıldığı düşünülen çaydanlık ve tencereler vardır.

Niloya’nın babaannesi ve dedesi onlara yakın, daha küçük başka bir evde yaşamaktadır. “Sobada Kestane” bölümünde babaanne ve dedenin evi resmedilir. Evlerinde soba, sedir, geleneksel desenlerden oluşan sedir yastıkları ve pencerelerinde perde görülür. Evin içinde kullanmadıkları gereksiz eşyaların olmaması yoktur.

Köydeki çocukların eğitim öğretim gördüğü Şirintepe İlköğretim Okulu tek katlı, mavi boyalı, bahçeli, betonarme bir yapıdır. Okul nehir kenarındadır ve önünde bahçesi vardır. Okulun bahçesinde basketbol potaları ve göndere çekilmiş Türk bayrağı bulunur. Türk bayrağının gölgesinde oyunlarını oynayan çocuklar güvenli, mutlu ve huzurludur. Çocuklar ders dışı zamanlarda da okul bahçesini oyun alanı olarak kullanmakta ve imkanlarını değerlendirmektedirler.

3.3. Aydınlanma, Isınma

3.3.1. Işık Elde Etme; Işık Araç ve Gereçleri

Tarihi süreçte insanlar temel ihtiyaçlarını giderdikten sonra daha kaliteli bir hayat sürmeyi hedeflemişler ve bu doğrultuda ateşi bularak aydınlanma teknikleri geliştirmeye başlamışlardır. Mumun keşfedilmesi, meşaleler, kandiller, yağ lambaları aydınlanma tekniklerinin gelişimini sağlamıştır. 19. yüzyıldan itibaren elektrikle çalışan aydınlatma araç gereçlerinin Anadolu’da kullanımının yaygınlaşması hayatı kolaylaştırmıştır. Türkler, geçmişten bugüne aydınlanmak için çıra, meşale, kandil, mum, şamdan, idare lambası, fener, gaz lambası gibi çeşitli aydınlatma araçlarını kullanmışlardır. Elektriğin Anadolu’ya gelmesi ve yaygınlaşması günlük hayatı kolaylaştırırken toplumsal değişiklikleri de beraberinde getirmiştir (Ayaz, Aça, 2021: 278).

Niloya çizgi filminde evin aydınlatılması elektrik ile sağlanmakta ve ampul kullanılmaktadır. Ahırın kapısında ve içinde asılı birer gaz lambası mevcuttur. “Yıldızlar Yere Düşer mi?” bölümünde akşam olduğunda aydınlanma için evlerden evlere uzatılarak hazırlanan seyyar lambalar resmedilmiştir.

3.3.2. Isı Elde Etme; Isı Araç ve Gereçleri

Mevsim değişikliklerinin gözlendiği ve hava sıcaklıklarının takip edildiği ilk günden itibaren insanlar, havaların soğumasıyla birlikte ısınma ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlar; ateşin bulunması ile bu sorunu büyük ölçüde çözmüşlerdir. Kömürün keşfi, ısınma sürecine olumlu katkıda bulunmuş ve ısınma sorununa büyük bir çözüm olmuştur.

Niloya çizgi filminde ısınma soba ile sağlanmaktadır. Evin hemen yanındaki yakmaya hazır halde bulunan odunlardan hareketle odunun yakacak olarak kullanıldığı söylenebilir. Odun dışında kömür kullanımı çizgi filmde yer almamaktadır. Yemekler ise mutfaktaki fırınlı ocakta pişirilmektedir. “Sobada Kestane” bölümünde Niloya’nın

babaanesi evdeki sobalarının üstünde kestane pişirmiş ve paylaşarak çocuklara dağıtmıştır. Soba, ısınmanın yanı sıra geleneksel olarak yiyecekleri pişirme ve ısıtma aracıdır.

3.4. Taşıtlar ve Taşıma Teknikleri

Göçebe hayatı benimseyen ve hayatını buna göre şekillendiren eski Türkler, taşımacılık faaliyetleri için atları ve büyükbaş hayvanları kullanmayı tercih etmişlerdir. Güney Sibirya’da yaşayan eski Türkler gibi yine hemen hemen aynı coğrafyalarda yaşayan diğer toplulukların da araba- evler yaptıkları tespit edilmiştir (Ayaz, Aça, 2021: 276). Karavanların prototipleri gibi düşünülen bu taşıma sistemlerinin içinde insanların hem barınma ihtiyaçları karşılanmış hem de gezme, ticaret yapma, göç etme gibi gereksinimleri karşılanmıştır.

İnsanların yaşadıkları coğrafyalar taşıma şekillerinin de kara, deniz, hava taşımacılığı şeklinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

3.4.1. Kara Taşımacılığı

TDK’ de “Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı” anlamına gelen kervan, hayvanların evcilleştirilmesi ile belli zaman aralıklarında yük ve yolcu taşıyan kabileler olarak karşımıza çıkar. Orta Asya’daki Türkler Farsça “kervan” sözcüğü yerine “argış” kelimesini kullanırlardı (Ögel, 1991: 365). İpek Yolu ve Baharat Yolu üzerinde ticari faaliyetlerine devam eden Türkler, “argış” larla yollara düzölmüşler ve ticaret yapmışlardır.

Zaman içerisinde tekerlekli taşıma araçlarının yaygınlaşması hayvan gücüyle birlikte bu araçların da taşımaya dahil olmasını sağlamış ve taşımaya kolaylaştırmıştır. Motorlu araçların yaygınlaşması ve demiryolu taşımacılığının son yüzyıllarda devreye girmesiyle birlikte kara taşımacılığı daha çok gelişme göstermiştir.

Çizgi film kara taşımacılığı bakımından değerlendirildiğinde şu bilgilere rastlanır: Niloya’nın evinin önünde bir kamyonet yer alır. Kamyonetleri, hem aileyi fındık bahçesine götürüp getirmek hem de topladıkları fındıkları taşımak için kullandıkları araçtır. Kamyonete bindiklerinde Niloya, Murat ve dedesi kamyonetin kasasında yolculuk yaparken anne, babaanne ve baba kamyonetin ön tarafındadır; baba aynı zamanda kamyonetin sürücüsüdür. Köyde karpuz satmaya gelen karpuzcunun taşıma amacıyla kullandığı kamyonet de “Kesmece Bunlar” bölümünde görölmektedir. Traktörle birlikte ot biçme ve taşımaya yarayan bir makine de evlerinin yanında bulunmaktadır. Çizgi filmde toplu taşıma araçlarına yer verilmemiştir.

3.4.2. Deniz Taşımacılığı

Deniz ve ırmak taşımacılığının ilk örneklerinin kütükler olduğu, zaman içerisinde MÖ 5000’li yıllarda ise su kenarlarındaki sazların işlenmesi ve deri ile kaplanmasıyla elde edilen kanoların yapıldığı tespit edilmiştir (Besson, 2013: 6-8).

Kara taşımacılığının henüz yaygınlaşmadığı, deniz kıyısında kurulan yerleşim yerlerinde deniz taşımacılığının yapıldığı görülür. Doğu Karadeniz’de deniz taşımacılığında kullanılan araçlar pene, gulet, kancabaş, çekirme, hanım kayığı, sermaye kayığı, çapar gibi isimler almışlardır. Rüzgar enerjisinin kullanıldığı yelkenliler de denize kıyısı olan yerlerde kullanılan taşıma araçları olarak karşımıza çıkar (Aça, 2016: 577).

Karadeniz’de yaşayan bir ailenin anlatıldığı çizgi filmde Niloya’nın babasının ve dedesinin tekne ile balığa çıktığı, denizdeki aile gezilerinin yine aynı tekneyle yapıldığı görülmektedir. “Karadeniz’de Bir Gemi”, “Denizden Ne Çıkacak?”, “Karadeniz Hazinesi”, “Benim Güzel Denizim” bölümlerinde ailenin teknesi görülür.

3.5. Ekonomi Türleri

3.5.1. Hayvancılık

Hayvanlar eski dönemlerden itibaren insanların hayatında daima yer alan ve onlardan ayrı düşünülemeyen varlıklar olarak karşımıza çıkar. Jean Paul Roux, insanın hayvana borçlu olduğunu ifade ederken bu varoluş sürecinde hayvanların hem dünyadaki işleri kolaylaştırdığını hem de tarihî süreçte insanlar için ata, rehber gibi görevler üstlendiğini söyler (Roux, 2005: 13- 15).

Çeşitli milletlerin sembollerine bakıldığında bunların bir kısmının hayvanlardan seçildiği ve hayvan sembollerinin çağrıştırdığı anlamlar ile milletlerin özellikleri arasında bağlantılar olduğu görülür. Türeyiş ve Ergenekon Destanlarında geçen ve Türklerin sembolü olan “bozkurt” ilk defa Göktürklerde bayrak olarak kullanılmıştır. Esarete boyun eğmeyen Türkler kendi özelliklerine yakın bulduklarından “bozkurt”u sembol olarak seçmişlerdir. Eski Türk kurganlarında rastlanan çift başlı kartal, Anadolu’ya doğru gelindiğinde Selçukluların iktidar ve gücü temsil eden sembolü olarak karşımıza çıkar.

İnsanlarla hayvanların bu kadar iç içe olduğu ve birlikte yaşadığı düşünüldüğünde hayvancılığın da en eski geçim kaynaklarından biri olduğu ortaya çıkar. Kadim Türkler konar- göçer yaşadıkları, savaşçı bir millet oldukları ve bundan dolayı protein ağırlıklı beslendikleri için hayvancılıkta tarımdan daha önce ilerledikleri söylenebilir. Ancak

inanç olarak Uygurların Maniheizm ve Budizm’i seçmelerinden sonra yerleşik hayata geçmeleri tarımda ilerleme sağlamalarında etkili olmuştur. Göçler ve savaşlar neticesinde Anadolu kapılarını açan Türkler, burada da hayvancılık yapmaya devam etmişler, hayvancılıkla ilgili uygulamaları – koç katımı, saya gezme- törenler halinde devam ettirmişlerdir.

“İnsanlık tarihinin en eski mesleği”, “peygamber mesleği” gibi adlandırmaların yapıldığı çobanlık mesleği Türklerdeki en eski mesleklerden biri olarak değerlendirilir. Adeta at üzerinde yaşayan ve hayvancılıkla geçimlerini sağlayan Türklerin çobanlık mesleğini yapmaları da gayet doğal karşılanır.

Niloya çizgi filminde köyde yaşayan ailenin tarım ve hayvancılıkla uğraştığı ve bu şekilde geçimlerini sağladığı görülür. Çizgi filmde hayvancılığın nasıl yapıldığına dair çocukların anlayacağı şekilde bilgiler verilir. Özellikle hayvanların insan hayatındaki yeri ve önemi ile bakımı, büyükler tarafından çocuklara öğretilir. Yavrularıyla birlikte hayvanlara verilen isimler çizgi filmde yer alır.

“Miniş Bizde Kalabilir mi?” bölümünde adı geçen Miniş, ahırda beslenen buzağıdır. Buzağı Miniş, çocukların oyunlarına dahil olur ve kamp çadırının önünde Niloya ile birlikte nöbet tutar. Cep Cıvcivi ise Sarıkanat adını verdikleri tavuğun yavrusudur. Bölümlerden hareketle köyde hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvancılık yapıldığı, insanların hayvanlarla iç içe yaşadığı, hayvanların çocukların oyun arkadaşı olduğu sonuçlarına ulaşılır. “Sevimli Ahtapot” ve “Deniz Yıldızı” bölümlerinde ise balıkçılık yapıldığı görülür.

“Tatlı Tay” bölümünde Niloya’nın babası bir at ve bir tayla birlikte gelir. Tarladaki işlerde kullanmak için ata ihtiyacı olduğunu ve bunun için at aldığını söyler. Çocuklar bu sırada oynadıkları atçılık oyununun üzerine karşılarında at görünce sevinirler. Babası yavru atlara “tay” dendiğini belirtir. Mete, yavru atın tam kendilerine göre olduğunu ve ata binmeyi düşünürken Niloya tayın çok küçük olduğunu söyleyerek buna izin vermez. Babası ata binebilmek için hem çocukların hem de tayın hazır olması gerektiğini söyler. Niloya atın adını “Tatlı Tay” koyar. Yavru keçi ve Tatlı Tay küçük olduklarından birbirleriyle oynamaya başlarlar. Bir müddet sonra Niloya, Tatlı Tay’ın ona binmesine izin verdiğini babasına söyler ve Tatlı Tay’a binme girişimi gerçekleşmiş olur.

Çizgi filmin birçok bölümünde tüm canlılara özellikle yavru hayvanlara merhamet duygusu işlenmiştir ancak geleneksel olarak hayvancılıkta yapılan uygulamalar çizgi filmde yer almamaktadır.

3.5.1.1. Bakımı, Beslenmesi, Korunması

Eski dönemlerde başlıca geçim kaynağı hayvancılık olan kadim Türkler, Anadolu topraklarına gelmeden önce de hayvanlara değer verir ve onları korurlardı. Hayvanların bakımı, sağlığı ve beslenmesi ev halkından bir bireyinki kadar zaruri ve önemliydi. Çizgi film Niloya’da da besledikleri hayvanlar için aynı önemin geçerli olduğu görülmektedir.

“Hayvan Dostlarım” bölümünde Niloya’nın babası ahırın temizliğini yapar ve bahçedeki hayvanları içeri alır. Çizgi filmin ilgili bölümlerinde ahırın ve kümesin temizliği ve hayvanların bakımından Niloya'nın babasının sorumlu olduğu görülür. Buna karşılık hayvanlardan alınan ürünler kadınlar tarafından işlenmekte ve – yoğurt, tereyağı vb. - kullanıma hazır hale getirilmektedir. Hayvanlar bahar aylarında biçilen otlar ve balya haline getirilen samanlarla beslenir.

Aynı bölümde kemeçe çalmayı öğrenen Niloya kaplumbağası Tospik’e ve hayvan dostlarına –Benekli (inek), Miniş (buzağı), Sarıkanat (tavuk) ve civcivler-kemeçe çalmak istediğini söyler. Bir müddet sonra hayvanların sesinden rahatsız olup yanlarından uzaklaşsa da bu davranışından dolayı pişman olur. Hayvanları koruyarak onların hayatın bir parçası olduğunu kabul etmenin en güzel düşünce ve davranış olduğuna karar verir. Çizgi filmin birçok bölümünde hayvanlarla iç içe bir yaşam sürdürüldüğü görülmektedir.

“Kitap” bölümünde Niloya, dedesinin hediye ettiği Resimli Hayvanlar Âlemi kitabından okumayı bilmediği halde birçok şey öğrenir. Sincap, tavşan, fil, zürafa, aslan, kaplan, tilki, zebra, kaplumbağa hakkında bilgi edinir. Piknik yaparken yanına gelen tavşanın havuç ve marulla beslendiğini öğrenir ve ona yiyecek verir. Niloya, hayatta kullanacağı bilgileri hem kitaptan hem de aile büyüklerinden öğrenir, yaparak ve yaşayarak bilgi sahibi olur.

“Civciv Annesi” bölümünde Niloya, tavukları Sarıkanat’ a yem getirerek onu beslemek ister. Ancak Sarıkanat sinirli bir şekilde Niloya’ yı kümesten dışarı çıkarır. Bu esnada yumurtadan civciv çıkar ve Niloya bu civcivin annesi olmak istediğini babasına söyler. Babasının civcive en iyi annesinin bakacağını söylemesine rağmen Niloya onu dinlemez. Gün içinde Mete’yle oynamak istediği oyunların hiçbirini civciv yüzünden oynayamayan Niloya, civciv annesi olmanın zor olduğunu ve ona en iyi annesinin bakacağını söyleyerek civcivi Sarıkanat’ a verir.

“Gökyüzüne Nasıl Ulaşıyorum?” ve “Buzağı” bölümlerinde Niloya civcivlere yem verir, elindeki yem miktarı çok olduğu için gökyüzünde uçan kuşlara bile yem vermek

ister. Çizgi filmde, ailesinin bakımından sorumlu olduğu hayvanların beslenmelerine Niloya da yardımcı olur.

3.5.1.2. Çobanlık

İnsanlık tarihinin en eski mesleklerinden biri olarak kabul gören çobanlık, çoban kültürünün oluşmasını sağlamıştır. Peygamber mesleği olarak da kabul gören ve toplumda en güvenilir insanlardan seçilen çobanların hayvanlarla uzun süre yalnız kalışı, çobanlarla ilgili olağanüstü hikayelerin anlatılmasına ve çobanların keramet gösterdiklerine dair birçok anlatının oluşmasına vesile olmuştur (Ayaz, Aça, 2021: 270). Çobanlar, güttükleri sürülere göre ad alırken (yılıkcı, koyçu, malcı...) (Ögel, 1991: I: 31) kültürümüzde “koç katımı” ve “saya gezmesi” uygulamaları dikkat çeker. Koç katımı, 1 Ekim- 20 Kasım tarihleri arasında gerçekleşir ancak bu süreden yaklaşık 1-1,5 ay öncesinde koçlar sürüden ayrılır. Koç katımının yapılacağı gün, tüm köy halkı köy meydanında toplanarak eğlenceli bir şekilde koç katımını gerçekleştirirler (Ayaz, Aça, 2021: 270).

Saya gezme törenleri üç aşamalı olarak yapılır; ilk aşamada büyüsel nitelikli oyunlar sergilenirken ikinci aşamada törene katılanlar maniler eşliğinde evleri dolaşarak yiyecek toplarlar. Üçüncü aşamada ise köyün çocukları ve onların arasından seçilen çobanla birlikte sayacı, maniler söyleyip ev ev gezerek yiyecek toplamaya devam ederler (Ayaz, Aça, 2021: 270- 271).

“Çoban Mete” bölümünde Mete keçeden abasını giymiş, elinde sopasıyla ağacın altında uyumaktadır. Niloya onun yanına gittiğinde Mete artık bir çoban olduğunu ve onunla oynayamayacağını söyler. Çıkınından Niloya’ya elma verir. Niloya Tospik’e tüyler takıp onu keçi kılığına sokar, kendisi de keçi kıyafeti giyer. Mete, oyundaki keçilerine uzakta melemelerini söylediğinde buna karşılık keçileri, uzağa giderlerse kaybolacaklarını, o yüzden çobanın uyumaması gerektiğini söylerler. Mete önce mutlu olsa da bölümün sonunda çoban olmanın zor olduğunu anlar ve büyüdüğü zaman çoban olmaya karar verir.

“Çoban Köpeği” bölümünde odasında resim çizerken keçinin melemesiyle birlikte pencereye çıkan Niloya, keçiyi tasmalı bir köpeğin kovaladığını görür. Arkadaşlarıyla birlikte köpeğin sahibini bulmak için dolaşırlar. Yolda gördükleri inek ve keçileri köpek kovaladığı ve koruduğu için onun bir çoban köpeği olabileceğini söylerler. Kırlarda sürüsünü otlatan çobanın yanına geldiklerinde köpeğin adının Köpük olduğunu öğrenirler; Köpük hem sürüsüne hem de annesine kavuşur, çoban da çocuklara teşekkür eder. Çobanın sırtında abası, elinde kavalı vardır.

Çocukların oyunlarına çobanlık mesleğini katmaları, çobanların kıyafetlerini ve mesleğin detaylarını bilmeleri, onların çobanlık yapan kişilerle karşılaştıklarını veya çobanlığı büyüklerinden öğrendiklerini gösterir. Bu durum, çizgi filmde köyde çobanlık geleneğinin olduğunu ve çobanların daha çok küçükbaş hayvanları otlattığını göstermektedir. Çobanlara özgü kıyafetler de çizgi filmde başarılı bir şekilde yerini almaktadır. Günümüzde şehirlerde büyüyen ve çobanlık geleneğini bilmeyen çocuklar Niloya çizgi filmi sayesinde bu geleneği ve mesleği öğrenmektedirler.

3.5.1.3. Hayvansal Ürünlerin Elde Edilişleri

Hayvansal ürünlerin elde edilmesi, işlenmesi ve kullanıma hazır hale gelmesi için hem gerekli bilgi ve donanım hem de araç gereçlere ihtiyaç vardır. Süt sağma sırasında gerekli olan kova, bakraç; sütü sağarken oturmak için gerekli tabure çizgi filmde ahırın içinde yer alır (Ayaz, Aça, 2021: 271). Süt ürünlerinden peynir ve tereyağı kahvaltı masasında sürekli yer almasına rağmen bu ürünlerin yapılışıyla ilgili bilgiler çizgi filmde yer almaz. “Yoğurt” bölümünde Niloya annesiyle birlikte uygun sıcaklığa gelen süte maya koyarak yoğurt yapar. Sütün mayalanması için beklenmesi gereken süreden önce kabını yerinden alan Niloya, sütünün mayalanmadığını görünce üzülür. Annesi durumu izah edince Niloya biraz daha bekler ve sütü yoğurda dönüşür.

“Yumurta” bölümünde tavukları Sarıkanat’ın yumurta vermemesinden dolayı sabah kahvaltısında yumurta yoktur. Niloya, bu işi kendi çözeceğini düşünerek tavuk taklidi yapar ve kümeden yumurta almayı başarır. Yumurtaları annesine veren Niloya, sahana kırılarak pişirilen yumurtaları yer. Yumurtanın haşlanmış şekilde sofrada yer aldığı da görülmektedir.

“Süt” bölümünde Niloya hasta olan ağabeyi için süt sağlar. Evdeki kadınların hepsi süt sağma işini bilir ve yaparlar. Erkeklerin süt sağdığına dair bir bilgi çizgi filmde yoktur.

3.5.1.4. Hayvancılıkla İlgili Araç- Gereçler

Hayvancılığın ahırda yapıldığı, ahır içinde hayvanların bakımı ve beslenmesi için gerekli araç gereçlerin bulunduğu çizgi filmin farklı bölümlerinde yer alır. Süt sağma geleneksel bir şekilde elle yapılır ve süt sağma makinesi kullanılmaz. Bu durum muhtemelen sağılan ineğin tek olmasından kaynaklanmaktadır. Ahırın içinde hayvanların beslenmesi için samanlar, hayvanların kendi bölümleri, süt sağmak için kova ve tabure, kalın ipler, seyyar lamba bulunur. Ahırın yanında da kümes yer alır.

Kümes ahır kadar büyük değildir, tavuk ve civciv sayısına uygundur. Kümeste ise yemlikler ve su kapları yerini alır.

“Denizden Ne Çıkacak?”, “Karadeniz’de Bir Gemi” bölümlerinde Niloya’nın babası ve dedesi teknelerine biner ve ağları kullanarak balık avlamaya çıkarlar. “Arı” bölümünde kahvaltı sofrasında bal yiyen aile arıların bal yapmasından söz edince bunu merak eden Niloya, sofradan kalkarak arıları takip eder ve arıların nasıl bal yaptığını öğrenmeye çalışır. Bu bilgi dışında çizgi filmde arıcılıkla ilgili herhangi bir bölüm yoktur.

3.5.2. Tarım- Rençberlik

TDK sözlüğündeki tanımı ile tarım, “bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, uygun koşullarda korunması, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanması, ziraat, kültür” anlamında dilimizde yer alırken Farsça kökenli rençberlik de “zahmet çeken, emekçi” anlamından zamanla uzaklaşarak dilimizde “çiftçi” manasında kullanılmaktadır.

İnsanlık tarihine bakıldığında, tarıma dönük takip edilebilen ilk örnekler, insanların geçimlerini sağlamak amacıyla buldukları yerlerden toplama/ depolama/ saklama şeklindeki uygulamalarında bitki ve tohum gibi çeşitli besinlerin farkında olmadan toprağa düşüp kendiliğinden yeni ürünlerin yetişmeye başlamasıyla görülür. Bunu öğrenen insanoğlu, elle ve sopalarla ekim dikim işlerine devam ederken ilkel ziraata başlamıştır. Geçimlik tarım uygulamaları döneminde ise insanlar bitki, kök ve tohumlar aracılığıyla yeni bitkiler yetiştirmeyi öğrenmişler ve yetiştirdiklerinin bir bölümüyle beslenmişler, bir kısmını depolamışlar, bir kısmını da takas yoluyla kullanarak ekonomik faaliyetlere başlamışlardır (Ayaz, Aça, 2021: 268). Zamanla yetiştirilen bitkisel ürünlerden seçtikleri belirli bitkileri yetiştirerek uzmanlaşmış, tarımsal faaliyetleri yürütmeyi sürdürmüşlerdir (Direk, 2010: 19- 20).

20. yüzyıldan önce tarım, geleneksel usul ve araçlarla yapılır; çiftçiler kendi tohumlarını kendileri üretir, saklar ve halk takvimine uygun zamanlarda geleneksel yöntemlerle ekim dikim işlerini gerçekleştirirlerdi (Ayaz, Aça, 2021: 269). 1950’li ve 1960’lı yıllarda “çift, karasaban, boyunduruk, öküz ve manda” ile toprağı işleyen Anadolu insanı ise biçerdöver ve traktörle henüz tanışmamıştır (Oğuz, 1994: 49- 52). 20. yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu’daki tarım faaliyetleri teknolojik araçlarla donatılmaya başlamıştır.

Zencirci, yıl boyu harcanan emeğin alındığı ve gelecek yılın beslenmesinin garantisi olan hasat zamanının her toplumda heyecanla beklenen bir olay olduğunu

söyler. Hasat ve harman zamanı insanlar tarafından kutlanırken eğlence, şarkı, türkü ve tören gibi ritüellerle kutsanmış da olur. Hasatı verimli olanlar yapılan ritüelleri coşkuyla karşılarken üretimden istediği verimi alamayanlar ise durgun ama ertesi yıla olumlu bir ruh haliyle girmeye çalışmaktadırlar (2015: 267).

Niloya çizgi filminde Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan bir aileden söz edilir. Aile, evlerinin yanındaki bahçelerinde sebze ekim dikimi yaparken fındık bahçelerinde de fındık üretimi yapar. Ayrıca bahçelerinde bulunan meyve ağaçlarından da meyve ihtiyaçlarını karşılamış olurlar. Köydeki tarlalarda buğday ve mısır üretimi yapıldığına dair bilgiler “Mısır Ekmeği” ve “Altın Başaklar” bölümlerinde yer alır.

3.5.2.1. Ekme, Biçme, Ürün Alma

Tarım uygulamaları ve ürünlerin yetiştirilme şekilleri, coğrafi bölgenin iklim özelliklerine ve yeryüzü şekillerine göre değişiklik göstermektedir. Tarım ürünlerinin yetiştirilmesinde en belirleyici faktör iklimdir. Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan bir aileyi konu alan Niloya çizgi filminde de iklim ve bölgenin coğrafi özellikleri dikkate alınarak tarım yapılmaktadır. Mevsimi geldiğinde dalında olgunlaşan meyveler imece usulü toplanmaktadır.

“Karıncı Parkı” bölümünde Niloya, annesi ve babaannesiyle birlikte hasır sepetlere elma toplar. Aynı bölümde kadınların ev işlerinde olduğu gibi bahçe işlerinde de daha etkin olduğu görülür. “Dut Mevsimi” bölümünde olgunlaşan dutlar yere bez serilerek imece usulüyle toplanır ve misafirlere ikram edilir.

“Mısır Ekmeği” bölümünde Niloya'nın evinin bahçesinde ve köylerdeki tarlalarda mısır ekildiği görülür. Mısır, sulak toprağı ve yağışlı havayı sevdiğinden Karadeniz Bölgesi'nde ekimi çok yapılan bitkilerden biridir. “Altın Başaklar” bölümünde ise köyde buğday tarlasının olduğu, Niloya'nın babası ile Mete'nin babasının oraklarla tarlayı biçtiği görülür. Çizgi filmin ilgili bölümlerinde mısır ve buğday unundan ekme yapıldığı tespit edilmiştir.

“Niloya'nın Bahçesi” bölümünde Niloya'nın annesi ve babaannesi ellerinde kazmalarla bahçede çalışmaktadır. Niloya onlara yardım etmek istediğini söyler. Babaanne, onların artık yardıma ihtiyacı olmadığını ancak bahçedeki diğer canlıların yardıma ihtiyacı olabileceğini ifade eder. Babaannesinin eğilen fidanın yanına bir çubuk dikerek çubuğu fidana bağladığını gören Niloya, başka bir fidanın büyümesine yardımcı olmak için o da bir çubuk diker ve eğri duran fidanı bu çubuğa bağlar. İlgili bölümde doğada ihtiyacı olan her canlıya yardım etmek gerektiği vurgulanmakta ve yardımlaşma

değeri uygulamalı olarak büyükler tarafından gösterilmektedir. Arıları kovanlarına kadar takip eden ve farklı bir çiçekten de polen almaları için saksı çiçeğini kovanın yakınına getiren Niloya, bahçedeki çiçeklere şarkı söyler; annesi ve babaannesinden tebrik ve “Aferin!” alır. Çizgi filmde büyükler, gerçek hayatta olduğu gibi küçüklerin rol modelidir.

“Buzağı” bölümünde Niloya’nın annesi ile babası ve dedesi ile babaannesi kazmalarla bahçede çalışmaktadır. Niloya’nın babası “Dinozor Peşinde” bölümünde bahçede domates ekmek için çukur kazmaktadır. Çizgi filmde toprağın havalandırılarak ekim dikime hazırlanması, sebzelerin ekilip toplanması, bahçe düzeni, tarımda kullanılan araç gereçler ayrıntılı olarak işlenmiştir. Çizgi filmin bu özellikleri göz önüne alındığında günümüzde şehirde yaşayan ve köye gitme imkanı olmayan, doğayı belediyelerin yapmış olduğu parklardan ve evlerinin dışarı açılan gözleri kabul edilen balkonlardan tanıyan çocuklar için Niloya çizgi filminin önemi ve çocuklara katkısı aşikârdır.

Çizgi filmde köyde yaşamının sunmuş olduğu imkanlar dahilinde aktif olarak tarım yapıldığı görülmektedir. Niloya ve ailesinin elde ettiği ürünlerden öncelikle kendilerinin yararlandığı görülür. İhtiyaç fazlasının satıldığına dair bir bilgi çizgi filmde yer almamaktadır.

3.5.2.2. Tarım Araç- Gereçleri

Tarım aletlerinin çeşitlenmesi ve değişmesi, yaşanan dönem ve bu dönemdeki teknolojik gelişmelerle yakından ilgilidir. Zaman içerisinde tarımla uğraşan insanların ihtiyaçları değişmiş, üretimi yapılacak ürünün çeşidi ve teknolojinin etkisi tarım araç gereçlerinin çeşitlenmesinde ve değişmesinde etkili olmuştur.

Niloya’nın evinin bahçesinde ahırla evlerinin arasında tarla için kullandıkları traktörleri yer alırken fındık bahçesine giderken kullandıkları kamyonetleri de ahırın yanındadır. Bahçe ve tarla işlerinde orak, tırmık, kazma ve kürek kullandıkları görülmektedir. “Ağaçlı Yollar” bölümünde Niloya ve Mete kendi oyunları için araba yolu hazırlarken büyüklerinden gördükleri şekilde toprağı kürekle kazarlar. Niloya’nın babası “Dinozor Peşinde” bölümünde bahçede domates ekmek için kürek kullanarak çukur kazar. “Niloya’nın Bahçesi” bölümünde Niloya’nın annesi ve babaannesi kazmalarla bahçede çalışmaktadır.

Çizgi filmde ailenin fındık topladığı bölümlerde Niloya’nın annesinin fındık kıracağı kullanarak fındık kırdığı görülmektedir. Topladıkları fındıkları önce hasır sepetlere, sepetler dolunca da bez çuvallara koyarlar. Kamyonetleri hem aileyi fındık

bahçesine götürüp getirmek hem de topladıkları fındıkları taşımak için kullandıkları araçtır.

3.5.3. Avcılık

Karada veya denizde evcil olmayan hayvanları vurma veya yakalama işi; bir hayvanın başka bir hayvanı yemek için yakalaması fiili (TDK, 1994: 74) olarak açıklanan “av” kavramı günümüzde, ilk insanların hayatta kalma mücadelesindeki anlamıyla kullanılmamaktadır (Ayaz, Aça, 2021: 271). İlk zamanlar kendini korumak, yiyecekleri çeşitlendirmek, giyinmek için avcılık yapılırken sonraki dönemlerde avcılık ekonomik bir faaliyet olarak yürütülmüştür (Yıldız, 2014: 2).

Avcılık eski Türklerde ilk zamanlar bir ritüel şeklinde karşımıza çıkarken zamanla bu özelliğin ortadan kalktığı anlaşılır. Yuğ, sığır, şölen ve kurultaylarda mutlaka bir av töreni düzenlenirdi (Köprülü, 2004: 83- 86). Avın uğurlu ve bereketli olması için güzel dileklerde bulunulurdu. Divanu Lugat’it Türk’te Kaşgarlı Mahmut, “sığır” maddesini açıklarken tüm av hayvanlarını kasteder. Kaşgarlı Mahmut, “geyik” kelimesinin sadece eti yenen hayvanlardan “ceylan, sığır ve dağ keçisi” için kullanıldığını ifade eder. Buna karşılık Ali Şir Nevai, Türklerin yabani hayvanlar ve kuşlar için “şikâr” dediğini ancak kastedilenin geyik olduğunu söyler (Gökyay, 2000: CCCXI).

Oğuz Kağan Destanı’nda (Köprülü, 2004: 89) avcılık büyük bir yer tutar. Dede Korkut Hikayeleri’nde Boğaç Han (Ergin, 1997: 82- 85) ve Salur Kazan (Ergin, 1997: 95- 96) ava çıkmaktadır. Salur Kazan’ın evinin yağmalandığını anlatan boyda Ulaş Oğlu Salur Kazan beylerini av avlayıp kuş kuşlamaya çağırırken Dirse Han Oğlu Boğaç Han boyunda Boğaç Han, bir boğayı öldürdükten sonra beylik alır (Ergin, 1997: 82- 85).

Kökeni çok eskilere dayanan avcılık, çizgi film Niloya’ da deniz avcılığı olarak karşımıza çıkar. Okul öncesi ve ilkokul çocuklarına yönelik hazırlanan çizgi filmde çocukların olumsuz etkilenmemesi adına avcılıkla ilgili bilgiler oldukça azdır.

Balıkçılık ve deniz avcılığı ile uğraşan toplumlarda birtakım ritüellerin yapıldığı görülmektedir. Ava çıkmadan önce çocuklara gevrek dağıtılması, nazarı degeceği düşünülen kişilerin ortamdaki uzaklaştırılması gibi uygulamalar avın bereketli geçeceğiyle ilişkilendirilmiştir (Aça, 2016: 398- 399). “Karadeniz’de Bir Gemi” bölümünde Niloya’nın babası ve dedesi tekneyle döndüklerinde onları limanda bekleyen çocuklara çikolata verir. Ancak geçmişteki uygulamalardan farklı olarak bu hediye verme işi avdan döndükten sonra yapılmıştır. Bu durum, önceden yapılan ritüeller düşünüldüğünde avın bereketli geçtiğiyle ilişkilendirilebilir.

3.5.3.1. Av Türleri (Kara, Deniz Avları)

Niloya çizgi filminde kara avcılığına rastlanmamıştır. Buna mukabil deniz avcılığının yapıldığı, tekne ile balık avına çıkıldığı görülmektedir. “Denizden Ne Çıkacak?” bölümünde Murat ve babası teknelerinde oltayla balık tutmaktadırlar. Babası, Niloya ve Murat’a bir ara kılıç balığı tuttuğunu ancak onun haline üzülmesi için tekrar denize bıraktığını belirtir. Niloya kılıç balığı sevmediğini, hamsi yemeyi sevdiğini söyler. Bu esnada babasının oltasına ağır bir balık takılmış gibidir. Çocuklarından yardım isteyen baba, oltayı çektiğinde ayakkabı yakaladığını görür. Niloya onun ayakkabı balığı olduğunu düşünür ve gülerler. Babası birinin ayakkabıyı düşürmüş olabileceğini, ayakkabının da kayalıklara sıkışarak oradan da muhtemelen oltasına takıldığını söyler.

“Karadeniz’de Bir Gemi” bölümünde fırtınalı bir günde denize açılan babası ile dedesini şimşek çakıp yağmur yağmasına rağmen bekleyen Niloya ile ağabeyi Murat ve Mete bekleme esnasında şarkı söyler. Çocukların üzerinde denizci kıyafeti vardır, bölümde çipura ve palamut balıklarının adı geçmektedir. “Karadeniz Hazinesi” bölümünde ise Niloya ve Murat babası ile teknelerine binerek denize açılırlar. Dedesinin çocuklara verdiği haritadaki bilgileri takip ederek bir mağaranın içine girerler ve Niloya burada kovayla balık tutar. Ancak balıkların evinin deniz olduğunu söyleyerek balıkları denize bırakır, bu bölümde balık avcılığı yapılmamıştır.

3.5.3.2. Av Araçları ve Teknikleri

Balık ağları, ırmak ve deniz avcılığında rol oynayan en önemli avlanma araçlarıdır. Günümüzde avlanma araçlarına uygun kalitede ağların yapımı giderek hız kazanmıştır. Av sahasının özellikleri, avlanma metodu, av mevsimi gibi unsurlar dikkate alınarak her çeşit ağ imalatı yapılmaktadır.

“Sevimli Ahtapot” bölümünde Niloya annesi, ağabeyi, babası ve Tospik’le çıktığı tekne gezisinde ve dedesiyle babasının balık tutmaya gittikleri “Deniz Yıldızı” bölümünde balıkçı teknesinin dış görünüşü resmedilmiştir. Buna göre küçük teknede Türk bayrağı asılıdır. Balıklar ağlarla yakalanmaktadır. Sabah erken saatlerde denize açılan tekne, akşam güneşin batmasıyla eve dönmüş olur.

“Deniz Yıldızı” bölümünde Niloya dedesi ve babası ile birlikte ilk kez hamsi tutacağı için çok heyecanlıdır. Hamsileri tutmak için yine ağlar kullanılır. Adı geçen bölümde bazı deniz hayvanlarının isminin -hamsi, balina, yunus, kaplumbağa ve denizyıldızı- olduğu bir çocuk şarkısı söylenir. İzlenen bölümlerde olta balıkçılığına

çok rastlanmamıştır. “Denizden Ne Çıkacak?” bölümünde Murat ve babası teknelerinde oltayla balık tutmaktadırlar.

3.5.4. Arıcılık

Arıcılık sabit ve gezginci arıcılık şeklinde yapılan, insanlar için ana gelir kaynağı olan ekonomik bir faaliyettir. Sabit arıcılık arı kolonilerini yıl içinde taşımadan yapılan arıcılık iken gezgin arıcılık ise arı kolonilerini yıl içerisinde elverişli yerlere taşıyarak yapılan arıcılıktır. Gezginci arıcılık ana gelir kaynağı olan ekonomik bir faaliyet olarak değerlendirilirken sabit arıcılık ise ailenin bal ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan bir faaliyettir (Korkmaz, 2013: 72).

MÖ 7000 yılına kadar eskiye götürülen arıcılık, Türkler arasında da görülmektedir. Eski Türkler kraliçe arıya “beyarı”, kaliteli bal yapan arıya “boğa”, çalışkan arıya “köstengi”, tembel arıya “börenek”, bal vermeyen arıya “göde”, erkek arıya “saka arı”, yabancı arıya “ilinti”, iğnesiz büyük arıya “dongulca” derlerdi (Ayaz, Aça, 2021: 275). Orta Asya Türkleri bala “arı yağı”, “arı sütü” gibi isimler verirken Altay Türkleri “pal”, Uygur Türkleri “mır” demekteydiler (Korkmaz, 2013: 1).

Arı ile ilgili halk bilimi uygulamaları geçmişten günümüze kadar çeşitli şekillerde gelmiştir. Arılarla ilgili atasözleri ve deyimler dilimizde bulunmaktadır (Pekşen, 2013: 211). Balaban ve Aytaç’ın verdiği bilgilere göre arı ve balla ilgili tespit edilen atasözleri ve deyimler şunlardır:

Atasözleri:

1. Dilini eşek arısı soksun. (hoşa gitmeyen bir şey konuşan kimseye söylenen bir ilenme sözü)

2. Arı bal alacak çiçeği bilir. (“işini bilen kimse nereye başvuracağını bilir” anlamında kullanılan bir söz)

3. Arı bey olan kovana üşer. (“halk, kendisine önderlik edecek kişinin çevresinde toplanır” anlamında kullanılan bir söz)

4. Arı gibi eri olanın dağ kadar yeri olur. (“çalışkan kişileri olan aile ve toplumlar, her yerde bol kazanç elde ederler” anlamında kullanılan bir söz)

5. Arı kızdıranı sokar. (“kişi, sonunda öleceğini de bilse kendisini sınırlendirene saldırır” anlamında kullanılan bir söz.)

6. Arı söğüdü, akıllı öğüdü sever. (“herkes işine yarayan şeyi benimser” anlamında kullanılan bir söz)

Deyimler:

1. Arı gibi. (1. çok çalışkan; 2. hızlı ve sürekli bir biçimde)

2.Arı gibi sokmak. (iğnelemek, acı söz söylemek.)

3.Arının yuvasına kazık dürtmek. (tehlikeli kişiyi kışkırtmak) (Balaban, Aytacı; 2015: 314).

Arıcılıkla geçinenlerin kovanı açarken yaptıkları uygulamalar bulunmaktadır (Ayaz, Aça, 2021: 275). Çanakkale ve çevresindeki arıcılar, arıların sağlıklı ve balın bereketli olması için oğul çıkarma işlemini kandil ve cuma gecelerinde gusül abdesti olarak yaparlar. Adana ve civarında ise eve bal arısı girdiğinde iyi haber geleceğine inanılır (Dinç, 2013: 1153- 1154). Başka bir anlatıya göre arıların Hz. Eyüp'ün vücudundan düşen kurtlar olduğuna inanılmakta ve arı sokan birinin "Hz. Eyüp'ün başı için beni sokma." demesiyle arıların kişiyi sokmayacağı düşünülmektedir (Pekşen, 2013: 211).

Çizgi filmin "Minik Ayı" bölümünde Niloya'nın çekirdek ailesi bahçedeki masada kahvaltı yapar. Niloya kahvaltıdaki ballı ekmeğini yedikten sonra balın çok güzel olduğunu söyler, ağzını peçeteyle siler ve arılara teşekkür etmek için ağaçtaki kovanın yanına gelir. Kovanın parçalanmış olduğunu gördüğünde hemen babasına haber verir. Babası bunun bal seven bir hayvanın işi olduğunu söyler. Babasıyla birlikte dalların arasına gizlenerek ellerinde dürbünle bu hayvanın gelmesini sabırla beklerler. Yavru ayı sonunda gelir, bal yiyip oradan uzaklaşır. Balın hepsini yemediği, onlara da bıraktığı için Niloya içinden ayıya teşekkür eder.

"Arı" bölümünde arıları takip eden Niloya, ilk defa kovan görür ve şaşırır. Arıların çiçeklerin üzerine konarak onlardan bal aldığını düşünür. Önce iğnesi olduğu için arılardan korkan Niloya, kovanın yanından ayrılırken ağabeyine artık arılardan korkmadığını söyler. Çizgi filmde Niloya'nın ailesinin ve köylülerin arıcılık yaptığına dair bilgi yoktur. Küçük bir çocuğun doğayı ve hayvanları sevmesi ile doğadaki canlılar arasındaki dengenin ön planda olduğu bölümde arıcılıkla ilgili bir uygulamaya rastlanmamıştır.

3.6. Halk Ekonomisi

Artun (2019: 231-232), halk ekonomisini "Halkın geçim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturduğu, geleneksel yollardan edindiği, dış kültürlerden esinlendiği ya da özümlediği üretim ve tüketim alışkanlıkları, davranışları ve bu süreçte kullandığı geleneksel yol, yöntem, araç ve gereçlerin tümünü derleyip değerlendirmeyi amaçlayan halk bilimi inceleme koluna halk ekonomisi adı verilir." şeklinde tanımlar. Halk ekonomisi hayvancılık, arıcılık, balıkçılık, çiftçilik, bağcılık, yaylacılık, esnafılık gibi üretim şekillerini ele alır. Avcılık ve toplayıcılıktan başlayarak devam eden bu süreç

çerçilik de dahil olmak üzere günümüze kadar ulaşmıştır (Çobanoğlu, 2009, C.3:1063-1084).

Bireyler yaşadıkları toplumda sosyalleşip değerlerini ve kültürünü öğrenirken edindiği bilgileri ekonomik hayatına yansıtır. Kültürün varlığını koruması ve sürekli bir şekilde gelecek nesillere aktarılması bir yönüyle ekonomiye bağlı olduğu gibi ekonominin varlığı da kültüre güçlü bir şekilde bağlıdır (Boas, 1944: 193). İnsanların farklı kültürlerle ilgi göstermesi ve bu kültürleri öğrenmeye çalışması son yıllarda kültürel unsurların ekonomik hayata katkılarını hızlandırmıştır (Aça, 2021: 240). Yine kültürel değerlerin kaybolmaması için yapılan çalışmalar, insanların öncelikle kendi kültürüne ilgisini artırmış ve kültürel değerlerin korunmasına yönelik bilinçlenmeyi hızlandırmıştır. Yöresel ürünler ve el sanatlarına ilgi halk ekonomisinin canlanmasını sağlamıştır.

Kültürler arası farklılıklar olmasına rağmen tüm kültürlerde ekonomik sistemin sağlıklı bir biçimde yürütülmesi aşağıdaki aşamalarla hedeflenir:

- a) Kaynaklara erişimin düzenlenmesi
- b) Üretimin yani doğal kaynakların kullanılabilir hale dönüştürülmesi
- c) Mücadele (Özarslan ve Karataş, 2016: 19).

Halk kültürü içinde en temel unsur olan halk ekonomisi; kültürel yapının en önemli belirleyicisi olarak karşımıza çıkar. Halkın geçimini sağlamak için giriştiği çabaların tümünü halk ekonomisi içinde değerlendiren Artun, tek başına gibi görünen halk ekonomisinin halk mimarisinden inançlara kadar tüm yaşamı etkilediğini, kültürel yapının doğrudan belirleyicisi olduğunu belirtir (Artun, 2019: 280). İnşa edilen bir mimari eserde kullanılan malzemelerin değeri ve mimari eserin inşasında yapılan uygulamalar ve halk inanışları da halk biliminin inceleme alanına girmektedir. El sanatlarında eserlerin üzerindeki motifler, tarım ve hayvancılıktaki uygulamalar, çobanlıkta kazancın yanı sıra çobanlığın kendine özgü davranış kalıpları gibi birçok halk ekonomisi örneği aynı zamanda halk bilimine de hizmet eder.

3.6.1. Üretim

Niloya ve ailesinin evinin bahçesinde ve tarlalarda tarım yapılmaktadır. Ahırlarında inekler, tay ve keçi bulunmaktadır. Kümeslerinde tavuk ve civcivleri vardır. Yumurta ihtiyaçlarını buradan karşılarlar. Babası zaman zaman tekneyle balık tutmaya gider ve ağları atarak balık avcılığı yapar. İnekleri Benekli' nin sütünden yararlanırlar. Köyde küçükbaş hayvanların bakımı ve otlatılmasını sağlayan çobanlığın olduğu da

ifade edilir. Fındık üretimi de yöre ekonomisinde önemli bir yere sahiptir ve geçim kaynaklarından.

Bahçe ve tarlalarında yetiştirilen ürünlerden Niloya'nın ailesi yararlanmaktadır. "Niloya'nın Bahçesi" bölümünde Niloya'nın annesi ve babaannesi bahçeyi kazar ve toprağı havalandırarak sebze eker. Diktikleri fidanın yanına sağlıklı büyümesi ve ona destek olması için çubuk dikerler. Fidanların ve çiçeklerin büyümesi için sulama yaparlar. Babaannesi bu işleri yaparken tabiatın insandan yardım beklediğini, insan emeği ile tabiatın daha da güzelleştiğini söyler. Çizgi filmde arıcılıkla ilgili veri olmasa da arıların çiçeklerden aldıkları polenlerle bal yaparak insanların beslenmesine katkı sağladığı vurgulanır.

"Mısır Ekmeği" bölümünde karın çok yağması ve yolların kapanması sebebiyle köylülerin ekmek ihtiyacının karşılanması için Niloya, ağabeyi Murat ve Mete fırına mısır unu götürür. Mısırın nasıl üretildiği ve mısır unundan nasıl ekmek yapıldığı bölümde şöyle anlatılır: Mısır tarlalarına ekilen mısırlar yağmurla büyür, güneşle olgunlaşır, vakti gelince teker teker toplanıp değirmende öğütülür ve mısır unu üretilir. Fırında ekmek hamuru yoğrulur ve mısır ekmeği yapılır. Aynı bölümde köyde nehir kenarında bir taş değirmen olduğu, mısırların su değirmeninde öğütüldüğü görülür.

"Rüzgar Gülü" bölümünde Murat, buğdayın rüzgar enerjisinin kullanıldığı yel değirmeninde öğütüldüğünü ve kendilerinin yaptığı rüzgar gülünün de tıpkı yel değirmeninde olduğu gibi rüzgar yönünde döndüğünü söyler.

Niloya ve ailesinin kümesteki tavuklarının yumurtalarından, ineklerinin sütünden faydalandıkları da çizgi filmin genelinden anlaşılmaktadır. Niloya'nın babası ise balığa gittiğinde ağlarla yakaladığı çok sayıda balık ile hem ailenin ihtiyacını karşılamakta hem de satıldığı tahmin edilen balıklarla aile ekonomisine katkı sağlamaktadır. Çizgi filmde ekonomiye katkı sağlayan hayvanlar evin keçisi, keçi sürüleri, Miniş (buzağı), Benekli (inek), Sarı Kanat (Tavuk), Cep Cıvcivi ile diğer cıvcivler ve Tatlı Tay'dır. Keçi ve koyun sürüleri çobanlar tarafından otlatılır. Bahar aylarında biçilen otlar ve balya haline getirilen samanlarla hayvanlar beslenir.

Fındık zamanı geldiğinde geniş aile birbirine destek olarak ve yardımlaşarak fındık toplar. Fındık ağaçlarının kısa boylu olduğunun vurgulandığı "Fındık Zamanı" bölümünde fındıkların hasır sepetler kullanılarak toplandığı görülmektedir. "Fındık Zamanı" ve "Tospik Aranıyor" bölümlerinde Niloya'nın babaannesi, fındık bahçesine giderken gerekli malzemeleri geleneksel çizgili pazar çantası içine koyarak götürür. Kamyonetleriyle fındık bahçesine giderler. Kamyoneti Niloya'nın babası kullanır. Onun hemen yanında Niloya'nın annesi ile babaannesi yer alır. Dedesi, Murat ve Niloya ise

kamyonetin kasasında doğayı seyrederek yolculuk yaparlar. Fındıkları hem toplarlar hem de yerler.

“Afacan Kargalar” bölümünde geniş aile fındık toplamaya fındık tarlasına gider. Topladıkları fındıkları önce sepetlere sonra da bez çuvalara doldururlar. Niloya kendi topladığı fındıkların çöplerini seçerek kendi çuvalına koyar. Ne kadar çok fındık topladığını göstermek için ailesini yanına çağırduğında Niloya, çuvalın yere düştüğünü görünce üzülür. Ailesi ona üzülmemesi gerektiğini ve çuvalını tekrar doldurabileceğini söyler. Niloya topladığı fındıkları kimin aldığını öğrenmek için fındık çuvalının içine gizlenir. Kargaların çuvaları dağıttığını görünce onlara çok kızar, bunun üzerine dedesi bahçeye bir korkuluk yapar. Korkuluğun samandan ve otlardan gövdesi vardır; ayrıca pantolon, kazak, şapka ve süpürgesi bulunur. Niloya, kargaların aç kalmasını istemediği için kargalara bir kase fındık ayırmayı da ihmal etmez.

“Yumurta” bölümünde tavukları Sarıkanat’ ın yumurtlamamasından dolayı sabah kahvaltısında yumurta yoktur. Niloya, bu işi çözeceğini düşünerek tavuk taklidi yapar ve kümeden yumurta almayı başarır. Yumurtaları annesine veren Niloya, sahana kırılarak pişirilmiş yumurtaları yer.

“Akıllı Karga” bölümünde Mete’nin annesi Fatoş Teyze kapıların önüne serdiği yünleri çubukla havalandırır. Çizgi filmde koyunların yünlerinin işlendiğine dair bilgi yoktur ancak yastık, yorgan gibi ev eşyalarında yünün kullanıldığı bu bölümden anlaşılmaktadır.

“Altın Başaklar” bölümünde Niloya ve Mete güneş ışıklarının etkisiyle sapsarı parlayan tarlayı uzaktan gördüklerinde onu altın tarlası zannederler. Yaklaştıklarında ise tarlayı biçen babalarını fark eden çocukların babaları bu tarlanın buğday tarlası olduğunu söyler, buğday başakları sarı olduğundan altına benzediği için “altın başak” diye adlandırıldığını da sözlerine eklerler. Buğdaydan un, undan da ekmek yapıldığını öğrenen çocuklar buna çok şaşırırlar. Yolda başka hazineler de olduğunu düşünerek evlerine dönerler.

3.6.2. Tüketim

Niloya çizgi filmde Niloya’nın ailesi başta olmak üzere köy halkı kendi ürettiği sebze, meyve, süt ve süt ürünlerini tüketir. Niloya’nın köyü kendi ununu kendi üreten, bu undan ekmek pişiren bir köydür. Çizgi filmin izlenen bölümlerinde yemek amacıyla dışarıdan bir şey alındığı gözlenmemiştir. “Mısır Ekmeği” bölümünde üretilen mısır unu çarşıdaki fırına götürülerek mısır ekmeği yapıldıktan sonra çocuklar tarafından köye getirilip dağıtılır. “Komik Niloya” bölümünde Niloya’nın tokasının çarşıdan alındığını

Niloya'nın annesi kendi söyler. "Bisiklet" bölümünde Niloya'nın bisikleti de çarşıdan alınmıştır. Özetle köylüler kendi üretebilecekleri ürünleri üreterek ihtiyaçlarını karşılar, üretemeyecekleri ürünleri satın alırlar.

Günümüz insanının bireysel yaşama kaygısı, popüler kültürün etkisi ve üretim sektöründe olmaktan ziyade tüketim toplumu meydana getirdiği düşünüldüğünde Niloya çizgi filmindeki ailelerin üretime katkıda bulunduğu; hem kendi ailelerinin geçimlerine hem de ülke ekonomisine katkı sağladığı görülür.

3.6.3. Pazarlama

TDK sözlüğüne göre "Bir ürünün, bir malın, bir hizmetin satışını geliştirmek amacıyla tanıtmayı, paketlemeyi, satış elemanlarının yetişmesini, piyasa gereksinimlerini belirlemeyi ve karşılamayı içeren etkinliklerin bütünü"⁴ anlamına gelen pazarlama, elde edilen ürünün piyasaya sunulmasında ve satışının yapılmasında gerekli olan unsurlardandır. Niloya çizgi filminde elde edilen ürünlerin satışıyla ilgili çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte izlenen bazı bölümlerden aşağıdaki sonuçları çıkarabiliriz:

"Seçmece Bunlar" bölümünde köye kamyonetle karpuz satmaya gelen seyyar satıcı Diyarbakır karpuzu sattığını söyler. Satıcı, maniler ve şiirler söyleyerek ilgi çekmekte, müşteri toplamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda satıcının söylediği maniler ve şiirler karpuzun nerede yetiştiği, ülkemizde hangi ilin karpuzuyla ünlendiği gibi soruların cevabını içinde barındırmakta; satıcı atasözleri ve deyimlere yer vermektedir. Okul öncesi ve ilkokul çağı çocuklarının bahsi geçen bilgileri öğrenmesi ve atasözleri ile deyimler hakkında bilgi sahibi olması oldukça önemlidir. Sözlü edebiyat ürünlerinden olan ve az sözle çok şey anlatan atasözleri ve deyimlerin küçük yaşlarda öğrenilmesi çocukların ana diline hakimiyetini arttıracak ve ileriki yaşlarda kendisini düzgün ifade etmesine katkı sağlayacaktır.

Niloya'nın babası ve dedesi tekneyle balık tutmaya giderler. Ağlarla tutulan balıkların ihtiyaç fazlasının satıldığı düşünülmektedir ancak balıkların nasıl satıldığına dair bilgi çizgi filmde yoktur. "Pazartesi" bölümünde ise köye haftada bir döner salıncakçı geldiği ve köylerde dolaşarak çocukları sevindirdiği öğrenilir. Birkaç saat salıncakta eğlenen çocuklar, süre bittiğinde salıncaktan inip diğer haftanın gelmesini beklerler. Salıncakçı, diğer çocukların da eğlenmek için onu beklediğini söyleyerek çocukları kırmadan köyden ayrılır. Niloya ve arkadaşları, üzülse de sabretmeyi

⁴ <https://sozluk.gov.tr/>

öğrenirler ve diğer çocukların mutlu olacağını düşündükleri için durumu olgunlukla karşılarlar. Burada salıncakçı çocukların ilgisini çeken oyuncaklar ile ikna gücünü kullanarak pazarlama yapmaktadır.

3.7. Beslenme-Mutfak-Kiler

Eski çağlardan günümüze kadar olan süreçte insanlar, hayatta kalabilmek için sürekli besin arama ve bulunan besin maddelerini yenir hale getirme kaygısındadır. Ateşin bulunması ile birlikte yiyeceklerin üretilmesi ve pişirilmesi beslenmeye yeni bir boyut kazandırmıştır (Ögel, 1982: 15).

Türk halk inanışlarında önemli bir yer tutan “ocak” kavramı Türkler için kutsaldır. Toplumun en değerli ve en küçük birimi olan aile kurumu ile de özdeşlik ifade eden ocak, tarihsel süreç içerisinde birçok anlamı içinde barındırmıştır. Ocağın sönmemesi ve söndürülmemesi evde ailenin yaşadığının ve yaşamın devam ettiğinin bir göstergesidir. Sobalı evlerde sobadaki ateşin söndürülmeden yanmaya devam ettirilmesi de bu inançla ilgili olsa gerektir. Artun, eski Türklerde ateş ruhunun koruyucu ve yardım edici özelliği olduğunu; ateşin cezalandırıcı, temizleyici, tedavi edici, bereket verici olarak kabul gördüğünü ifade eder. Ocak, aynı zamanda belirli hastalıkları sağaltma gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimseyi de gösteren bir kavramdır (Artun, 2014: 387). Ocak ve ocaklı kavramları ile bugün kullanılan sağlık ocağı bu anlamıyla halk dilinde yerini almıştır.

Mutfak kültürü Anadolu’da asırlar öncesinden kazanılan tecrübelerle hayat bulmuş ve Türklerin Orta Asya’dan getirdikleri beslenme alışkanlıkları zaman içerisinde değişiklikler göstererek varlığını devam ettirmiştir. Orta Asya’da tarım ve hayvancılıkla geçinen Türkler, bu yaşam tarzını yeme alışkanlıkları ve beslenme kültürüne yansıtmışlardır. Eskiden olduğu gibi günümüzde de et yemekleri ve hamur işleri Türk mutfağının vazgeçilmez yemekleri arasındadır.

Dünyanın en ünlü üç mutfağını Çin, Fransız ve Türk mutfağı olarak sıralayan Kut, Türklerdeki üreticilik ve yaratıcılığın bu sıralamada temel etken olduğunu söyler (2002: 215). Türk yemekleri başka toplumları etkilediği gibi onlardan da etkilenmiştir (Artun, 2019: 419). Türk mutfağı günümüze gelene kadar sürekli bir gelişim ve değişim içinde olmuş, çeşit bakımından çoğalmıştır (Tezcan, 1982: 121). Türklerin tarihi süreçte farklı coğrafyalarda farklı kültürlerle bir arada yaşaması, yeni yemek çeşitlerinin oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Divanu Lugati’t- Türk’te yer alan yiyecek ve içecekler Türklerin Orta Asya mutfak kültürü hakkında bilgi vermektedir (Altıntaş, 1984: 3).

Mekan olarak mutfaklar yiyecek ve içeceklerin hazırlandığı; pişirildiği, yemeye hazır hale getirildiği, yemek hazırlığında kullanılan araç gereçlerin bulunduğu ve bunların temizliğinin de yapıldığı ev halkının önemli bir yaşam merkezi konumundadır (Aça, 2021: 304). Günümüzde yemeklerin mutfakta yendiği gözlemlenirken eski dönemlerde mutfakta yemek yeme alışkanlığına pek rastlanmamaktadır. Bugünkü anlamda mutfak tezgahı ve masa kullanma 20. yüzyıldan itibaren Türk mutfağına girmiştir (Karpuz ve Karpuz, 2008: 392).

Eski dönemlerde yemeklerin pişirilmesi ateş ve duman bakımından korunaklı ve duman tahliyesinin bulunduğu bir köşe olan ve ocaklık, tandırbaşı, tandırlık gibi adlar verilen bölümde gerçekleştirilmekteydi (Karpuz ve Karpuz, 2008: 392). Ocaklık üzerinde ise tencere, kazan gibi araçların konulduğu bir sacayağı bulunur. Ekmek, sac üzerinde yufka ekmek şeklinde veya tandırda “hayat” diye tabir edilen evin önündeki toprak malzemedan yapılan fırınlarda üretilir.

Yemeğin pişmesi için gerekli ateşin ve dumanın dışarı atılamaması ve bunun bir tehlike oluşturması gibi güvenlik sebeplerinden dolayı Türk mutfağı, geleneksel Türk evlerinde evin dışındadır. Zaman içerisindeki değişikliklerle birlikte günümüze gelindiğinde ise oturlan evin büyüklüğüne göre mutfak, evin içinde kullanılan bir bölüm haline gelmiştir. Günümüz mimarisinde bazı evlerde kiler olarak ayrılan ve mutfaktan bağımsız olarak yapılan bölümler bulunmakla birlikte genellikle mutfak içerisinde bulunan ve özel olarak yapılan dolaplar kiler dolabı olarak adlandırılmakta ve yiyecekleri saklamak ve depolamak için kullanılmaktadır.

Niloya'nın ailesinin yaşadığı evde mutfak dışında kullanılan ayrı bir kiler bulunmamaktadır. Çizgi filmde mutfakta bulunan dolaplar yiyecekleri depolamak için yeterli görülmektedir. Evin mutfağı ise içerisinde oturmak ve dinlenmek için kullandıkları sedirin de bulunduğu oldukça büyük bir alana sahiptir. Niloya'nın annesi ve babaannesi mutfaklarında birlikte yemek yapar, sohbet eder, güzel vakit geçirirler. Mutfak diğer evlerde olduğu gibi çizgi filmde de yemeklerin hazırlandığı, pişirildiği, mutfak gereçlerinin bulunduğu, bulaşıkların yıkandığı bir yerdir. Çizgi filmin farklı bölümlerinde aile bireyleri mutfakta yemek pişirip yerler ve mutfağın toparlanıp temizlenmesine yardımcı olurlar. “Yoğurt”, “Sıcak Bir Çorba”, “Çok Şeker Yedim”, “Soğan”, “Yumurta”, “Hoh”, “İftar”, “Sahur”, “Limonata” bölümlerinde Niloya'nın evinin mutfağı resmedilmiştir.

Ülkemizde 1950'li yıllardan sonra sanayileşme ve köyden kente göçün artmasıyla birlikte insanların yeme içme alışkanlıklarıyla ilgili değişimlerin olduğu gözlenmektedir. Büyük şehirlerdeki evlerin mutfaklarında artık elektrikli ev aletleri

büyük ölçüde yer almış ve fastfood alışkanlığı gelişmeye başlamıştır (Dinç, 2021: 293). Buna karşılık çizgi film Niloya'da tarım ve hayvancılığa dayalı geleneksel beslenme yerini korumaktadır.

Beslenme konusunda yıllardır kitle iletişim araçlarının insanları tüketime yöneltme veya belli yiyecek ve içeceklerin propagandasını yapma aracı olarak kullanıldığı bilinen bir gerçektir (Erdem, 2020: 84). Konuyla ilgili Batı dünyasında yapılan çizgi filmlerden bazıları şöyle sıralanabilir: II. Dünya Savaşı'nda propaganda amaçlı çekilen Walt Disney çizgi filmleri üç ana kategoride incelenebilir: tarımsal üretimi konu alan çizgi filmler, millî seferberlik çizgi filmleri ve psikolojik içerikli çizgi filmler (Çakı, 2018: 56). Tarımsal üretimi konu alan, destekleyen ve yemek kültürünü aşılama görevi olan çizgi film örneklerinden biri, ülkemizde Temel Reis olarak bilinen Popeye'dir (Grandinetti, 2004: 318). "Kan ya da Ekmek" çizgi filminde ekmek tüketimini azaltmak için propaganda yapılırken patates tüketimi desteklenir (Onaran, 2015: 182). Patatesin buğday yerine kullanımını tavsiye eden Potato Pete gibi bir diğer karakter ise Dr. Carrot'tur (Doktor Havuç). Keskin gözlere sahip olması çok miktarda havuç yemesine bağlanmıştır. Şeker yerine havucun tatlandırıcı olarak kullanılması sürekli olarak dillendirilmiş ve sonucunda 1941 yılında Dr. Carrot adlı çizgi karakter oluşturulmuştur (Erdem, 2020: 85). 1984 yılında oluşturulan ve asıl adı 'Teenage Mutant Ninja Turtles' olan ülkemizde Ninja Kaplumbağalar olarak bilinen İtalyan yapımı çizgi filmde karakterler, Rönesans öncesindeki karanlık dönemle mücadele eden Rönesans Devrimi'nin dört öncüsünü simgeler. Leonardo, Michelangelo, Raphael ve Donatello adındaki kaplumbağalar pizza ile beslenmektedirler (Erdem, 2020: 85).

Görülen odur ki, dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de toplumun en küçük bireyleri olan çocukları yönlendirmek ve alışkanlıklarını değiştirmek için bir araç olan çizgi filmler, zaman içerisinde zengin Türk kültürünü ve mutfağını yeni nesillere tanıtmak için de kullanılmıştır ve günümüzde de aynı amaçla çizgi filmler yapılmaktadır. Halk bilimi unsurlarının değerlendirildiği çalışmamızın konusu olan çizgi film Niloya da bu bakımdan oldukça önemli bir yere sahiptir.

3.7.1. Besin Türleri

Orta Asya'da temel geçim kaynağı hayvancılık olan ve konargöçer bir hayat süren Türkler, iklim şartlarının elverdiği ölçüde hayvancılıkla uğraşmışlardır. Daha çok küçükbaş hayvan yetiştirme şeklindeki ekonomik yaşamları mutfak kültürünü de etkilemiştir. Yaşayışlarıyla paralel olarak Türk mutfağının başlıca besin kaynakları et, et ürünleri ve süt olmuştur (Istvan, 2007: 24). Etin daha uzun süre dayanması amacıyla

baharatlarla kurutulmuş sucuk ve pastırmanın ortaya çıktığı sakatat (Baysal, 1993a: 29-30) ürünlerinin de sevilerek tüketildiği bilinmektedir (Dinç, 2021: 291).

Türklerin beslenmesinde süt ürünlerinin de önemli bir yeri vardır. Süt doğrudan tüketildiği gibi yoğurt, tereyağı, kefir gibi temel besin ürünlerinde de kullanılmaktadır. Hareketli bir yaşam süren Türkler, enerji veren ve yine temel besin maddesi olan yağ ihtiyacını da süt yağı olarak bilinen tereyağı, kuyruk yağı ve hayvansal yağlardan karşılamaktaydı (Baysal, 1993b: 32).

Hayvansal gıdaların temel besin maddesi olarak tüketildiği Orta Asya Türk mutfağında ekmek daha sonradan temel gıda haline gelmiştir (Dinç, 2021: 291). Un ve elek sözcükleri tüm Türk şivelerinde kullanılan ortak sözcükler iken ekmek için ortak bir sözcüğün olmaması ekmeğin temel besin maddesi olmamasından kaynaklanmaktadır (Baykara, 2001: 101).

Tahıl, çeşitli sebzeler ve etle hazırlanan sulu yemek çeşitleri, çorbalar, zeytinyağlılar ve hamur işleri ile kendiliğinden yetişen otlarla hazırlanan yemeklerden oluşan Türk mutfağı; pekmez, yoğurt, bulgur vb. gibi kendine özgü sağlıklı yiyecek türlerini de ortaya çıkarmıştır. Türk mutfağındaki bu zenginlik, damak tadına uygunluk yönünden olduğu kadar birçok yemek ve yiyecek türü ile sağlıklı ve dengeli beslenmeye kaynaklık edebilecek özelliktedir (Artun, 2019: 424).

Türklerin yemek yeme alışkanlıkları hem tarihî yolculukta hem de köy, kent gibi yerleşme birimlerine göre de değişiklik göstermektedir. Bu farklılıklara rağmen yemek kültürümüzde yine de ortak özellikler bulunur. Çoğu eski çağlardan günümüze kadar gelen Anadolu yemekleri bitkilerden, etlerden ve hamurdan olmak üzere üç kaynaktan oluşmaktadır (Artun, 2019: 424).

Bir ülkede yaşayanların yemek yapımında kullandığı araç gereçlerin özelliği, sayısı, türü, düzenlenişi; pişirilen ürünün kendisi, yemeğin pişiriliş biçimi, besinlerin doğadan olduğu gibi elde edilip edilmediği gibi özellikler o ülkenin uygarlık düzeyi ve hayat şekli hakkında fikir verebilir. Bunlardan hareketle mutfak bir uygarlık belirtisidir denebilir. Tarihin farklı dönemlerinde farklı uygarlıklara giren Türkler, farklı uygarlık aşamalarında çeşitli yemekler yapmışlar ve her uygarlık aşaması bugünkü yemek yeme alışkanlıklarını etkilemiş ve belirlemiştir (Tezcan, 1982: 113-114).

Çizgi film Niloya'da sade bir sofrada yenen yemekler geleneksel Türk mutfağını yansıtmaktadır. Kuru fasulye, türlü, çorba, pilav, yoğurt, salata, ekmek, mısır ekmeği, limonata, ayran gibi yiyecek ve içecekler yemek sofralarında yer alırken kahvaltıda zeytin, peynir, tereyağı, haşlanmış ve sahanda yumurta, bal, reçel, ekmek, süt, çay gibi besinler bulunmaktadır. “Fındık Zamanı”, “Dut Mevsimi” ve “Sobada Kestane”

bölümlerinde görüldüğü üzere evlerinin bahçelerinde bulunan ağaçların meyveleri (dut, armut, fındık, kestane) ile “Seçmece Bunlar” bölümünde görüldüğü gibi dışarıdan aldıkları karpuzu tüketirler. “Misafir Mete”, “Neşeli Kurabiyeler”, “Havuç” bölümlerinde ise evde yapılan kek, kurabiye ve pastaları yerler.

3.7.1.1. Hayvansal Besinler

Kadim Türklerin çoğunluğunda ve göçebelerin gıdasında bitkiler değil, hayvansal besinler önemlidir. Türklerin temel gıdası koyun eti ve süt ürünleri olmuştur. Hububatlar, Türk yiyeceklerinin çoğunluğunu oluştururken bulgur pilavı, kuru fasulye ve nohut özellikle kırsal kesimin en popüler yiyecekleridir (Tezcan, 1982: 115). Türk mutfağında önemli yer tutan baklagiller, bulgur ve sebze ağırlıklı zeytinyağlı yemeklerin kan şekerinin kontrolünde, bağırsak hastalıklarından ve şeker hastalığından korunmada yararlı olduğu kabul görmektedir (Başoğlu, 1993: 8).

Türklerde daha çok sulu yemekler yenir. Sebzelerin ve hububatın çoğu kıymalı, kuşbaşı etli ve soğanlı bir şekilde su ile pişirilerek tüketilir. Çorbanın çok zengin çeşitlerini Türkler geliştirmiştir. Çorba, kahvaltı olarak hâlâ tercih edilen bir yiyecektir (Tezcan, 1982: 115). Çizgi film Niloya’da ana yemeklerden önce, iftarda mideyi ana yemeğe hazırlamak için çorba tercih edilir. Hastaların iyileşmesinde tüketimi ve hazmı kolay olduğundan çorbanın önemli bir yeri olduğu vurgulanmaktadır. Çizgi filmde çorba çeşitlerinden bahsedilmez ancak çorba, ana yemekten önce sofrada yerini alır.

Çizgi filmde Niloya’nın babası ve dedesinin tekneyle balık tutmaları ve “Deniz Yıldızı” bölümünde kendisinin hamsi tutmaya gitmesinden anlaşılacağı üzere balık, yörenin en önemli hayvansal gıdalarındandır. Ancak çizgi filmin bölümlerinde balığın nasıl temizlendiği ve pişirildiğine dair bilgi ve görsele rastlanmamıştır. Etin sofraya nasıl geldiğine dair çocuklar tarafından sorulabilecek soruların cevaplanması zor olacağından olsa gerektir ki, çizgi filmde et yemekleri yer almamıştır.

“Süt” bölümü başta olmak üzere birçok bölümde sütün sağlıklı olduğuna vurgu yapılır. Çocuklar kahvaltıda ve yatmadan önce süt içerler. Aynı bölümde babaannesi Niloya’ya süt sağmasını öğretir. Niloya ağabeyinin iyileşmesi için Benekli ile sakin bir şekilde konuşarak ve babaannesinden öğrendiklerini uygulayarak süt sağlar. “Yoğurt” bölümünde Niloya’nın annesi Benekli’ den süt sağarak Niloya’ ya yoğurt yapmayı öğretir. Yoğurdun mayalanması için gerekenler ve mayalama aşamaları çizgi filmde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

3.7.1.2. Bitkisel Besinler

Orta Asya'nın coğrafi olarak hayvancılığa daha uygun olduğu ve göçebe yaşam tarzının tarımın daha sınırlı imkanlarla yapılmasına sebebiyet verdiği düşünüldüğünde, tarımın Türklerin yerleşik hayata geçmeleriyle birlikte Uygurlar döneminde hız kazandığı söylenebilir. Buğday, arpa, darı gibi hububatların ağırlıklı olarak ekiminin yapıldığı dönemlerde un üretimine bağlı olarak ekmek üretiminin de arttığı gözlenmektedir (Dinç, 2021: 291-292).

Alpargu, Türklerin kabak, pancar, pırasa, havuç, soğan, sarımsak, turp, patlıcan, ıspanak, salatalık gibi sebzeleri ekip diktiğini, buna karşılık sebze yemeklerine ilginin az olduğunu, farklı coğrafyalara geçildikçe bu ilginin arttığını belirtmiştir (2008: 21). Türklerin meyvelerle ilgili bilgileri ise yine yaşadıkları yerlerdeki ağaçların çeşidiyle ilişkilidir. Erik, kayısı, şeftali gibi meyvelerin hepsine birden “erik” dendiği tespit edilirken elma başta olmak üzere armut, üzüm, kavun, karpuz, fındık, ceviz gibi meyvelerin tüketildiği yine bu meyvelerden pekmez ve sirke üretildiği bilinmektedir (Dinç, 2021: 292).

Niloya'nın ailesi bahçelerinde ve tarlalarında yetişen sebze ve meyvelerle beslenmekte ve geçimini sağlamaktadır. Bahçelerinde yetişen domates, biber, patlıcan; tarlalarında yetişen buğday ve mısır ile ağaçlarındaki fındık, elma, armut, dut gibi meyveler ailenin beslenme ihtiyacını karşılar. Adı geçen besinlerin üretim fazlası olanların satılarak ailenin geçimine katkı sağladığı tahmin edilmekte ancak besinlerin satıldığına dair bilgi çizgi filmde yer almamaktadır.

3.7.2. Besin Elde Etme, Hazırlama, Koruma

Türklerde içecek deyince akla ilk gelen sudur. Su, kutsal özellik taşır ve özellikle yemekte çok içilir (Artun, 2019: 427). Ev dışında, mahallelerdeki çeşme geleneği de Türklerin suya verdikleri önemi gösterir.

Mitolojik olarak değerlendirildiğinde her suyun bir iyisi vardır ve sularda yaşarlar. İnsanlara zarar vermeyen bu isimsiz varlıklar, ak giysiler giyinirler ve suları korurlar. Yaşadıkları suyun derinliklerinde büyük bir kayanın altında bulunan geçitten girilen bir sarayda yaşarlar (Artun, 2014: 430). Eski Türklerde yer-su inanışları içerisinde yer alan su kültü, Türk topluluklarında ortak bir kült olarak karşımıza çıkar. Araştırmalara bakıldığında su ile ilgili bu inanışların temelinde daha çok şifa unsurunun ön plana çıktığı görülür. Herhangi bir hastalıktan şifa bulmak isteyen kişiler tıbbi müdahaleden sonuç alamayınca içinde veya yanında su bulunan mekanları hastalıkları

sağaltma yeri olarak görmekte, buraları ziyaret etmekte ve buralarda bazı ritüeller sergilemektedir (Kıyak, 2013: 22- 39).

Niloya çizgi filminde bahçede bulunan çeşme ve köyün ortasında bulunan hayrat Türklerdeki çeşme geleneğine örnektir. Türk kahvesi, çay, ayran, şıra, limonata, şerbet çeşitli şuruplar, boza, salep de sevilen meşrubatlardır. Tezcan, Oğuzlarda boza yapıldığı bilgisini verir (Tezcan, 1982: 120). Şekerin suda çözülmesi ile ortaya çıkan mayanın koyusuna şurup, sulusuna ise şerbet denilir ki Türk içecekleri arasında bunların özel bir yeri vardır. Türkler çok çeşitli şerbet türleri yapmışlardır (Artun, 2019: 427). Koz, 1960'lı yıllara kadar böğürtlen, çilek, kızılıcak, kayısı, ağaç çileği, mandalina, portakal, şeftali, turunç, vişne, gül, amber, fulya çiçeği, menekşe, yasemin çiçeği, muhabbet çiçeği, zambak, demirhindi, keçiboynuzu, antepfıstığı şerbetleri çok popüler olduğunu söyler (2003: 967-970-974).

“Limonata” adlı bölümde Niloya, annesinin limonata yaptığını görür ve bu geleneksel içeceğin nasıl yapıldığını annesinden öğrenir. Çiftçi, “Birey yaşamı öğrenirken ilk bilgilerini ve algılarını ailesinden özellikle de annesinden alır. Anne, çocuğun ilk öğreticisidir, çocuk dünyayı annesi aracılığıyla kavramaya çalışır. Anne, çocuğun yol göstericisi ve ona ışık tutanıdır.” (1991: 19-22) der. İncelenen bölümlerde çocuğun ilk defa karşılaştığı ve farklı algıladığı kavrama ve duruma ilişkin gerçek bilgilerin bir yetişkin tarafından verilmesi, çocukların hem kavram öğrenmede hem de kavram, durum ve olayları değerlendirmede çoğu zaman bir öğreticiye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Niloya çizgi filminde bu yetişkin genellikle Niloya'nın annesidir. Ailenin diğer büyükleri de Niloya'ya yol gösterir.

“Dut Mevsimi” bölümünde Mete ve Niloya ağaçtan düşen dutları toplamaya çalışır. Niloya'nın annesinin getirdiği bez, arkadaşlarının yardımıyla ağacın altına tutulur, Murat ağaçtaki dutları sallar, dutlar bez üzerine dökülür. Böylece dutlar imece usulü ile kolay bir şekilde toplanmış olur. Daha sonra Niloya'nın annesi dutları yıkayarak getirir ve bahçedeki çocuklara ikram eder.

“Sobada Kestane” bölümünde Niloya'nın babaannesi, Niloya ve arkadaşlarına sobada kestane pişirir ve kestaneleri soyarak onlara ikram eder. “Domates” bölümünde Niloya'nın evinin bahçesinde domates yetiştirildiği görülür. Niloya, domateslerle konuşur, onların kızarması için yardıma ihtiyaçları olduğunu düşünerek beklemek istemez ve gece herkes uyduktan sonra bahçeye çıkıp domatesleri sulu boya ile boyar. Ertesi gün yağmurun yağdığını gören Niloya bu duruma üzülür ve durumu açıklar. Yağmur durduğu zaman ağabeyi bahçeye çıkıp da domatesleri toplamaya başladığında domateslerin olgunlaştığını ve kızardığını söyler, Niloya buna çok sevinir.

“İftar” bölümünde Niloya’nın annesi iftara pilav yapmak için pirinç ayıklar. “Sarı Yapraklar” bölümünde Niloya’nın annesi ve babaannesi bahçelerinde yetiştirdikleri havuç, patlıcan, kırmızı biber ve pırasayla sebze yemeği hazırlar.

“Havuç” ve “Neşeli Kurabiyeler” bölümlerinde Niloya’nın annesi kurabiye yapıp çocuklara dağıtır. Çocukların ilgisini çekmesi için kurabiyeler araba, gemi, mikrofon, daire ve kalp gibi farklı şekillerde yapılmıştır. “Nehrin Ötesi” bölümünde piknik tabaklarının içinde Niloya’nın annesinin yaptığı kek vardır. “Tospik Aranıyor” bölümünde Niloya’nın annesi fındık bahçesinden topladıkları fındıklarla fındık ezmesi yapar.

“Hikaye” bölümünde Niloya’nın annesi ve babaannesi mutfakta aşure yapar. Niloya’nın babaannesi aşureye fındık koyduktan sonra bir süre daha kaynaması gerektiğini söyler. Niloya pişen aşureleri komşulara dağıtmak için annesine yardım eder. Böylelikle çizgi filmde yardımlaşmanın yanı sıra geleneklerimiz çocuklara uygulayarak ve yaşayarak öğretilmiş olur.

Aşure, Hz. Muhammed’in torunu Hz. Hüseyin’in ve on iki imamın Muharrem ayının onuncu gününde Kerbela’da şehit edilmesi anısına pişirilen (Artun, 2014: 62) buğday, nohut vb. tanelerle kuru yemişlerin bir arada şekerle kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı türü, alaca aş, buğday tatlısıdır. Muharrem ayının onuncu gününde yapılan aşure komşulara, tanıklara, eşe dosta dağıtılır. Hicri yılbaşı olarak kabul edilen Muharrem ayı İslamiyet’te kutsal bir aydır. Yine İslamiyet inancına göre Aşure Günü’nde Hz. Nuh, Büyük Tufan bittikten sonra karaya ayak bastığında elindeki son malzemelerle bu tatlıyı yapmış ve gemidekilere ikram etmiştir.

Bölgeler arası farklıklar gösteren aşurenin belirli bir tarifi olmamakla birlikte geleneksel olarak en az yedi yiyecekte oluşması gerektiği inancı hâkimdir. Aşurenin on adet yiyecek ile yapılması gerektiğini söyleyenler olduğu gibi Aleviler daima on iki ürün kullanarak aşure yapar. Temel olarak su, buğday, nohut, toz şeker, fasulye, pirinç kullanılarak yapılan aşureyi süslemek için ceviz, fındık, fıstık, badem, nar, tarçın gibi kuruyemiş, meyve ve baharatlar kullanılır.

Yoğurt üretimini dünya mutfağına kazandıran Türklerin eski dönemlerden günümüze kadar hayvancılık etrafında oluşturduğu ekonomik modelin zengin ürünleri süt üretimi çevresinde gelişmiştir (Dinç, 2021: 299). “Yoğurt” bölümünde Niloya mutfakta geleneksel Türk yemeklerinden kuru fasulye, pilav ve yoğurt yer. Kâsedeki yoğurt bitince annesinden tekrar yoğurt ister, annesi yoğurdun bittiğini ve süttten yoğurt yapmak için 4-5 saate ihtiyaçları olduğunu, birlikte yoğurt yaparlarsa vaktin daha çabuk ve eğlenceli geçeceğini söyler; Niloya bu teklifi kabul eder.

Yoğurt yapmaya ilk aşamadan başlayan Niloya, annesiyle birlikte ahıra gider. Annesi, inekleri Benekli'den süt sağarken Niloya, Miniş'le oynar. Ahıra girdikleri esnada Miniş annesinden süt emmektedir, Niloya önce ondan izin ister. Annesi sütü sağlar, kaynatır, süt ılınınca iki ayrı tencereye alır. Sütleri maya koyup üzerlerini örtüyle sarar ve beklemeye başlarlar. Niloya, yoğurt yapmanın sabretmek dışında bir zorluğu olmadığını belirtir ve ardından yoğurdun mısır ekmeği ve çilekle çok lezzetli olduğunu anlatan bir çocuk şarkısı söyler. Annesi mayaladığı sütü kontrol eder ve sütün yoğurt olması için biraz daha zamana ihtiyacı olduğunu düşünür. Kış mevsiminde yemek üzere buzdolabının dondurucusuna bezelye koymaya yönelen anne, daha sonra bahçeye çamaşır asmaya gider. Bu esnada Niloya sütü buzluğa koyar ve annesine yoğurdunun mayalandığını ve tencereyi buzdolaba koyduğunu ifade eder. Annesi sütü kontrol ettiğinde sütün henüz yoğurt olmadığını ve buzluğa giren sütün buzlu süte dönüştüğünü söyler. Sütü ısıtıp tekrar mayalarlar, aynı süreyi tekrar beklemeleri gerekmektedir. Annesinin yoğurdu daha önce mayalandığı için bu yoğurttan birer kase yerler ve Niloya sabretmeye devam eder. Yoğurt yapmanın yanı sıra hayatta bazı durumlar ve olaylar karşısında sabretmenin beklenen ve olması gereken bir davranış olduğu mesajı bölümde verilmiştir.

3.7.3. Mutfak Düzeni, Araçları

Türk mutfağında temin edilmesi, kolay biçimlendirilmesi ve sağlıklı olması yönüyle bakır, her zaman tercih edilen mutfağın temel malzemesi konumundadır. Bakır kaplar üzerinde yapılan değişik çalışmalar sonucu bakraç, güğüm, havan, ibrik, kazan, kepçe, sahan, sefertası, sini, tas, tava, tencere gibi diğer kaplar bakırdan üretilmekteydi (Koz, 2003:402).

Eskiden mutfak eşyaları genellikle pişmiş toprak, porselen, bakır, gümüş, pirinç, çinko, demir gibi maddelerden üretilirken günümüzde ise bu araç ve gereçler teknolojinin imkanlarıyla birlikte çelik ve türevlerinden yapılırken modern ve daha kullanışlı hale gelmiştir (Tekin, 1993: 92).

Türk mutfağında genellikle yemek çeşidi olarak çorba ve sulu yemek çeşitleri tercih edildiğinden kaşık başlıca yemek aracıdır. Günümüzde çatal ve bıçak da evlerde kullanılmakta özellikle çatal sofrada mutlaka bulunmaktadır. Kırsal kesimde ve bazı köylerde tek kapta yemek yeme alışkanlığının devam ettiği görülse de genelde aile bireylerinin hepsinin kendine ait tabağı, kaşığı, çatalı ve bardağı bulunmaktadır. Köylerde siniler ve tepsiler yemek masası olarak da kullanılmakta ve yemekler yer sofrasında yenmektedir (Artun, 2019: 422).

“Çok Şeker Yedim” bölümünde Niloya, Murat ve annesinin masasında kişi sayısı kadar tabak ve bardak ile sürahi, salata ve çorba vardır. Masa düzeninde genelde herkese ait tabak, bardak, çatal, kaşık ve ekmek bulunur. “Yoğurt” bölümünde annesiyle birlikte mutfak masasında yemek yiyen Niloya’nın sofrasında tabak, bardak, çatal, kaşık, kâse, sürahi ve ekmek vardır.

“Kemençe” adlı bölümde detaylı olarak görüldüğü üzere mutfak, evin içindedir. Evin mutfağında ihtiyacı karşılayacak malzemeler bulunmaktadır. Buzdolabı, geleneksel davul fırın, bulaşık sepeti, tabaklar, duvara asılmış bulunan kevgir, kepçe, kaşık takımı mutfakta yer alan malzemelerdir. Ayrıca ocaklı fırın olduğu göze çarpar. Ocağın üzerinde çaydanlık, mermer tezgahın üzerinde güveç diye adlandırılan toprak tencere yer alır. Yine tezgahın üzerinde iki tane kavanoz ve bulaşık sepetinde yıkanmış tabaklar dizilidir. Yemek masası, sandalyeler, oturmak için bir sedir mutfakta yer alan diğer eşyalardır. Musluğun hemen altındaki bölüm örtü ile kapatılırken tezgahın alt ve üst kısımlarında ise mutfak dolapları vardır. Mutfağın hemen girişinde, sol tarafta duvarda asılı kurutulmuş kırmızı biberler ve sarımsak bulunur. Sedirin üstünde ise bir elek ve kemençe asılıdır. Yemek yapımında sebzeleri kesmek ve yemeğe hazırlamak için kesme tahtası kullanılır. “Sarı Yapraklar” bölümünde Niloya’nın annesi ve babaannesi kesme tahtası kullanarak sebzeleri yemeklik doğrarlar. Bayramda gelen misafirlere kapaklı bakır şekerlikte şeker ikram edilir.

3.7.4. Kiler, Depo, Mahzen

Mevsime göre şekillenen beslenme ve mutfak kültüründe tarım ürünlerinin her mevsimde yetişmiyor olması depolama ve saklama ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Mevsiminde üretilen ürünlerin ve bu ürünlerden hazırlanan yiyeceklerin uzun süre saklanması ve depolanması için evlerin bir yanında depo, ambar, kiler vb. isimler verilen serin ve rutubetsiz odalar kullanılmaktadır. Sebze ve meyveler, hamur işleri, et ve et ürünleri çeşitli tekniklerle hazırlanmakta ve saklanmaktadır. Birer depolama tekniği de olan bu saklama şekilleri hemen tüm kültürlerde görülen çeşitleriyle genel olarak şunlardır: tuzlama (salamura), dumanlama (tütsüleme), pişirme, dondurma – kara gömme, kuyulama – toprağa gömme, kurutma, konserve, asma, zeytinyağı – bal içinde saklama (Dinç, 2021: 302-303-304).

Geleneksel mimaride ambar ve kiler elzemdir. “harcevi, dam, karanlık dam, hanayaltı” gibi isimlerle anılan ambar veya kilerler hasat zamanı elde edilen ürünlerin depolandıkları yerler olmasının yanı sıra günlük kullanımda ihtiyaç duyulan gıda malzemelerinin ve mutfak gereçlerinin muhafaza edildiği yerlerdir. Temel gıda

maddeleri olan şeker, yağ, zeytin, peynir konserve, turşu gibi malzemelerin saklandığı ambar ve kilerler aynı zamanda elek, kazan, kepçe leğen gibi mutfak araç gereçlerinin bulunduğu yerlerdir (Dinç, 2021: 303- 304).

Geleneksel mimaride kiler ve depo olarak kullanılan alanlar halk mimarisinde ev eklentileri olarak karşımıza çıkarken günümüz şehir hayatında apartman yaşantısına da uyarlanmıştır. Apartmanlarda balkonların, kalorifer sistemine geçilince eski odunlukların, merdiven altlarının kapatılarak depoya dönüştürüldüğü ve kiler olarak kullanıldığı görülmektedir. Kiler olarak müsait bir yerin olmadığı durumlarda mutfağın bir köşesi veya evin serin bir yeri kiler ve saklama alanı olarak ayrılmıştır (Kılıç vd. 2003: 486).

Niloya çizgi filminin farklı bölümlerinde Niloya'nın annesinin kışın tüketmek üzere dondurucuya bezelye koyduğu, mutfağın duvarında kurutulmuş sebze, soğan ve sarımsak asılı olduğu ve boş kavanozların saklanarak içine konserve ve reçel konulduğu ifade edilmiştir.

Niloya'nın ailesinin yaşadığı evin hemen yanında ahırları bulunur. Ahırın içinde hayvanların ihtiyaçları ve onların bakımıyla ilgili araç gereçler de yer alır. Evdeki tamir işleriyle genellikle Niloya'nın babası ve dedesi ilgilenir. Bunun için kullandıkları tamir aletlerinin yer aldığı tamir çantası ahırın bir köşesinde bulunmaktadır.

“Çok Şeker Yedim”, “Sahur”, “Hoh” ve “Yoğurt” gibi mutfağın görüntülediği bölümlerde yiyeceklerin özellikle kurutularak saklananların mutfakta olduğu görülmektedir.

3.7.5. Yemek Çeşitleri

Uzun bir tarihî geçmişi olan ve çok geniş coğrafyalarda hüküm süren Türklerin beslenme ve mutfak kültürlerinin de buna bağlı olarak çeşitlendiği, pek çok yiyecek ve içeceğin hazırlandığı ve tüketildiği tespit edilmektedir. Araştırmacılar besinlerin hazırlanış biçimleri, pişirme teknikleri, içerdikleri malzemeler, hazırlanma dönemleri gibi değişkenlerle sınıflandırmalar yapsalar da farklı sınıflandırmaların yapılması da mümkündür (Dinç, 2021: 294).

Tahıl, çeşitli sebzeler ve etle hazırlanan sulu yemek çeşitleri, çorbalar, zeytinyağlılar ve hamur işleri ile kendiliğinden yetişen otlarla hazırlanan yemekler Türk mutfağının önde gelen yemekleridir. Türk mutfağındaki bu zenginlik pekmez, yoğurt, bulgur vb. kendine özgü sağlıklı yiyecek türleri sağlıklı ve dengeli beslenmeye kaynaklık eder.

Ülkemizde yemek yeme alışkanlıkları bölgeden bölgeye farklılık gösterse de Anadolu yemeklerinin genellikle bitkilerden, etten ve hamurdan olmak üzere üç kaynaktan meydana geldiği görülmektedir. Bir ülkenin yemek yapımında kullanılan araç gereçlerinin özellikleri, sayısı, türü, işlevi ile pişirilen besinin kendisi, pişiriliş biçimi gibi özellikler o ülkenin uygarlık düzeyi, hayata bakışı ve estetik zevki hakkında da fikir verebilir. Buna göre mutfak aynı zamanda bir uygarlık göstergesidir. Türkler farklı uygarlık aşamalarında çeşitli yemekler yapmışlar ve bugünkü yemek yeme alışkanlıklarını zaman içinde belirlemişlerdir (Tezcan, 1982: 113-114).

Niloya çizgi filminde mutfak, yemek ve beslenme alışkanlıklarını içeren bölümlere bakıldığında geleneksel yemeklerin yendiği görülür. Fast food diye adlandırılan hazır yemek şekilleri çizgi filmde yer almaz. Sağlıklı ve dengeli beslenmenin önemine dikkat çekilirken çocuklara örnek bir yaklaşım sergilenir. Aşağıda verilen bölümlerde geleneksel Türk mutfağının izlerini görmek mümkündür.

“Limonata” bölümünde yaz aylarında serinlemek için Niloya’nın annesiyle birlikte yaptığı ve ondan öğrendiği limonata, hem Niloya’yı hem de arkadaşlarını serinletir. “Sobada Kestane” bölümünde kışın babaannenin soba üzerinde pişirdiği kestaneleri yemek isteyen çocuklar, yarış yaparak ilk yiyeni belirlemek istediklerinde ise babaanne çocukların yarış yapmadan aynı anda kestaneleri yemesini sağlar.

“Soğan” bölümünde Niloya’nın babaannesi ve annesi soğan, patates ve havuçtan türlü yemeği yapar ve yemeği hazırlama esnasında soğanın gözleri yaşarttığını ama yemek yapmak için soğanın gerekli olduğunu söyleyerek havucun göz sağlığının korunmasında çok faydalı olduğu bilgisini verirler. Bu bilgiler okul öncesi ve ilkökul öğrencilerinin anlayacağı şekilde açık ve net olarak anlatılmaktadır.

“Arı” bölümünde kahvaltı sofrasında geleneksel kahvaltılıklardan zeytin, peynir, süt, yumurta, tereyağı, bal, ekme ve çay bulunur. Yumurtayı sahanda pişirir veya haşlanmış şekilde tüketirler. Çocuklar süt, büyükler ise çay içerler. Çizgi filmin birçok bölümünde sağlıklı olma ve büyümeye vurgu yapılarak çocukların kahvaltıda ve yatmadan önce süt içmeleri sağlanır.

“Arı” bölümünde Niloya’nın babası tereyağlı ve ballı ekmeğin lezzetli olduğunu söyler. Yine aynı bölümde arıları takip eden Niloya, ilk defa kovan görür ve şaşırır. Arıların çiçeklerin üzerine konarak onlardan bal aldığını düşünür. Önce arılardan iğnesi olduğu için korkan Niloya, kovanın yanından ayrılırken ağabeyine artık arılardan korkmadığını söyler. Çizgi filmde Niloya’nın ailesinin ve köylülerin arıcılık yaptığına dair bilgi yoktur.

Niloya çizgi filmde iftar sofralarında ve diğer öğünlerde geleneksel yemeklerden kuru fasulye, pilav ve salata tercih edilir. Kuru fasulye ve pilav yapmak için fasulye ve pirinçler önceden tepsiye dökülerek ayıklanır. “Karadeniz Orkestrası” bölümünde Niloya’nın annesi kuru fasulye ve pilav yapar. “Yoğurt” bölümünde annesiyle birlikte mutfak masasında yemek yiyen Niloya’nın menüsünde yine kuru fasulye, pilav ve yoğurt vardır.

“Sarı Yapraklar” bölümünde Niloya’nın annesi ve babaannesi havuç, patlıcan, kırmızı biber ve pırasayla türlü sebze yemeği hazırlar. “Tospik Aranıyor” bölümünde Niloya’nın annesi fındık bahçesinden topladıkları fındıklarla fındık ezmesi yapar ve bu ev yapımı sağlıklı gıdanın aile bireyleri tarafından tüketilmesini sağlar.

“Hikaye” bölümünde Niloya’nın annesi ve babaannesi mutfakta aşure pişirir. Babaannesi aşureye fındık koyduktan sonra aşurenin bir müddet daha kaynaması gerektiğini söyler. Niloya pişen aşureleri komşulara dağıtmak için annesine yardım eder. Aşurenin içindeki malzemeler ve aşurenin niçin pişirildiğine dair çizgi filmde bilgi yoktur.

“Sıcak Bir Çorba” bölümünde karlı bir kış günü Niloya’nın babası mutfakta kahvaltı hazırlar. Tavaya yumurta kırarak omlet yapar. Omleti havaya atarak tavada ters çevirir ve bu şekilde omletin her iki tarafının da pişmesini sağlar. Kahvaltıdan sonra ise hastalanan anneleri için domatesleri Murat’ın, soğan ve tuzu Niloya’nın getirerek babasına yardımcı olduğu çorba hazırlığına geçerler. Niloya tuz yerine şeker getirdiği ve babasının da kontrol etmeden çorbaya şeker koyduğu çorba tatlı olmuştur. Bu esnada çocukların babaannesi gelininin iyileşmesi için çorba getirir. Yapılan çorbaların çeşidi ve tarifi hakkında bilgiye rastlanmaz.

“Misafir Mete” bölümünde Niloya’nın arkadaşları için annesi kek ve pasta yapar, onlara süt ikram eder. “Neşeli Kurabiyeler” bölümünde de Niloya’nın annesi çocuklar için kurabiye pişirir. “Nehrin Ötesi” bölümünde ise annesiyle nehir kenarında piknik yapan Niloya’nın yanındaki piknik sepetinde de kek ve kurabiye vardır.

3.7.6. Sofra Düzeni

Kadim Türklerde “tergi” (Artun, 2019: 422) adı verilen yer sofralarında yenilen yemekler zaman içerisinde mutfakta ve masalarda yenir hale gelmiştir. Selçuklular döneminden itibaren yakın zamana kadar iki öğün yemek yenirdi. Kuşluk yemeği ve akşam olmadan yenilen yemek ile birlikte günlük yemek ihtiyacı karşılanmış olurdu. Öğle yemeği yenilmediğinden kuşluk yemeğine hamur yemekleri de eklenir ve hane halkının tokluk süresinin uzaması sağlanırdı. Öğle vakti acıkanlar şerbet, ayran, meyve

gibi gıdalar tüketirler fakat yemek yemezlerdi. Akşam yemekleri ise aydınlatma araçlarının kısıtlı olmasından dolayı güneş batmadan önce yenirdi (Ünver, 1982: 2).

Dünyadaki tüm insanların bağlı buldukları geleneksel yaşamlarında beslenme ve mutfak kültürü çerçevesinde çeşitli davranış kalıpları bulunmaktadır. Misafir ağırlama ve sofraya düzeni gibi konularda gelenekselleşmiş davranışlar, bazı değişikliklerle günümüzde de devam etmektedir. Türk beslenme ve mutfak kültürüne has davranışların başında yemeğin hızlı yenilmesi gelir. Günümüzde değişiklik gösterse de yemekler yer sofralarında sini üzerinde ve genellikle tek bir tabaktan yenilmekteydi. Evin büyüğü başlamadan aile bireyleri yemeğe başlamazdı. Özellikle akşam yemeklerinin aile bütünlüğü ve dayanışması açısından evde hep birlikte yenilmesine dikkat edilirdi (Dinç, 2021: 311- 312). Günümüzde şehir hayatının olumsuz etkileri ve iş hayatının yoğunluğu aile bireylerinin sofrada bir araya gelmesini engelleyen nedenler olarak gösterilmekle birlikte bilinçli aileler, aile olmanın gereği de sayılan birlik, beraberlik ve yapılacak paylaşımlar açısından sofrada bir arada olmaya gayret göstermektedirler. Özellikle çocukların toplum kurallarını öğrendiği, gelenek ve göreneklerinden haberdar olduğu aile ortamı, birlikte yenen yemekler ve paylaşımlarla desteklenmektedir. Âdâbı muâşeretin ve sözlü edebiyat ürünlerinin öğretilmesi; büyüklere saygı, küçüklere sevgi ve merhamet, adalet, topluma ve insanlığa faydalı bireyler olma gibi değerlerin aktarımı kadim geçmişimizde olduğu gibi günümüzde de büyüklerle bir arada vakit geçirmeyle sağlanacak ve bahsi geçen değerler pekişecektir. Yemek, sadece açlığın giderildiği bir eylem değil; ailenin bir arada olduğu, özlem duygusunun giderildiği, aile içi etkileşimin yaşandığı, çocukta aidiyet duygusunun geliştiği, aileyi bütünleştiren çok özel zamanlardır. Yemek için bir araya gelinen sofralarda edilen sohbetler ve yapılan istişareler, aile geleneğinin oluşması için bulunmaz fırsatlar ve ailenin kültürel mirasının aktarım aracıdır. Sofra âdâbı ve aileyle birlikte geçirilen zamanlar bu bakımdan çok kıymetlidir.

Türkler İslami kurallara göre yemek yemeye özen göstermişlerdir. Selçuklular döneminden yapılan tespitlere göre besmele ile yemeye başlayan Türkler yemekten önce ve sonra ellerini yıkarlardı. Yemek yerken yiyeceğin yemeğine ve ağzına bakmamak, öksürme ve aksırma esnasında yüzünü yemek sofrasından çevirmek, ağzında lokma varken konuşmamak, yemek yerken biri geldiğinde onu sofraya davet etmek, yemek aynı kaptan yeniyorsa kendi önünden yemek, çok yemek yememek, yemekte kaşık ve çatalı sağ elle tutmak Türklerde yaygın olan sofraya geleneklerindedir (Kut, 2002: 216). Uyulması beklenen bir başka davranış ise yiyeceklerin dışarıda dile getirilmemesidir. Hanenin gizliliği ve mahremiyetinden dolayı evde yenilen dışarıda

söylenmez (Tezcan, 2000: 31). Dışarıdakilerin canının çekmemesi ve yemeklere imrenmemesi için de bu davranış kalıbının uygulanması ayrıca önemlidir. Bundan dolayıdır ki günümüzde anneler çocuklarının beslenme çantalarını hazırlarken sınıftaki diğer çocukların canının çekeceği yiyecekler koymamaya özen gösterirler, öğretmenler beslenme çizelgesi oluştururlar. Türklerin sofraya geleneklerine bakıldığında sofrada ekmek lokması ve yemek artığı bırakılmasına hoş bakmadıkları görülür; böyle bir tutumla yemek israfının önüne geçilmeye çalışılır. Bu davranışların yanında yemek ile içeceğin eş zamanlı tüketilmesi, çay içmek istemeyenlerin çay bardaklarının üzerine çay kaşığı kapatmaları gibi davranışlar Türk beslenme kültüründeki kalıplaşmış davranışlardır. Toplu yenen yemeklerde ise bilen bir kişinin önderliğinde yemek duası okunarak güzel dileklerde bulunulur (Dinç, 2021: 311- 312).

Sofradaki yemeklerin sıralanışı ve ikramı da Türklerin yaşadığı coğrafyalarda hemen hemen aynı şekildedir. Çorba, mideyi yemeğe hazırlaması ve hazımının kolay olmasından dolayı öncelikli tüketilmekte; ana yemek, pilav veya makarna, tatlı ve meyve sıralaması ile yemeğe devam edilmektedir. Salata ve yoğurt ise sofrada her daim bulunan yardımcı yemek olarak karşımıza çıkar.

Mutfakta yemek masası bulunan Niloya'nın evinde yemekler çoğu zaman mutfakta yenir. Havalarda güzel olduğunda ve iftar sofralarında ise kimi zaman çekirdek aile kimi zaman da geniş aile yemeklerini birlikte yerler. “İftar” bölümünde Niloya'nın annesi iftara pilav yapmak için pirinç ayıklar. İftar sofrasında çorba, salata, ekmek, su bulunmaktadır. Yemek tenceresi ve sürahi masanın kenarında yerini alır. Masada herkesin ayrı tabağı, kaşığı, çatalı, bardağı vardır. İftar vakti olduğunda top patlaması ve ezan okunmasıyla yemeğe hep birlikte başlanır.

“Karadeniz Orkestrası” bölümünde bahçede oynayan çocuklar sofranın hazırlanmasında Niloya'nın annesine yardım ederler. Yemek masasını kapılarının önündeki bahçede hazırlarlar. Niloya ve arkadaşları birlik ve beraberlik içinde hazırlanan yemeklerin, kurulan sofraların ve yapılan işlerin daha keyifli olduğu sonucuna varırlar. Yemek masaları sadedir; kişi sayısı kadar tabak, bardak, çatal ve kaşık ile sürahi bulunur. Yemek tenceresini Niloya'nın annesi sofraya getirerek servis yapar. Niloya ve annesinin bahçelerinde ve serenderde yaptıkları piknikler ise yine sadelikten yanadır. Piknik örtüsü kullanılan ve yerde hazırlanan sofralarda ev yapımı kek ve kurabiyeler ile piknik yapılır.

Çizgi filmde sofraya düzenindeki sadelik, tabağa yenileceği kadar yemek koymak, geleneksel beslenme, birlik ve beraberlik, sofraya saygı; olması gereken, beklenen, dikkat çeken tutum ve davranışlar olarak karşımıza çıkar.

3.8. Zaman ve Mesafe Kavramları

Aça'nın verdiği bilgilere göre zamana kıymet verme fikri ile takvim bilgisinin gelişmesi paralellik gösterir. İnsanın zaman kayıtlarını tutmaya başlamasında gökyüzü, Güneş, Ay, yıldızlar, gece, gündüz, mevsimler ve zamanın devri ile ilgili gözlemlerinin önemli etkisi bulunmaktadır (Aça, 2021: 444). Birçok millet ve topluluk zamanı gün, hafta, ay, yıl gibi belirli bölümlere ayırarak düzenli bir sistem içerisinde algılamak için en az 6000 yıldan fazla bir zamandan beri takvim kullanmaktadır (Turan, 1941: 3; Günay, 2006: 244).

Halk takvimi kavramının çeşitli tanımları yapılsa da en genel ifadeyle takvimin insan ve doğa ilişkisinde doğanın egemenliğine yenik düşmek istemeyen insanların oluşturduğu bir dizge olduğu kabul görür. Halk takviminin aynı zamanda yıl boyunca ortaya çıkan toplumsal, ekonomik, kültürel, dinî ve büyü ile ilgili olayları ve bunların tekrar edeceği zamanları belirlemek amacıyla kullanılan geleneksel bilgi ve uygulamalar olduğu da unutulmamalıdır (Aça, 2021: 444).

Geleneksel takvim bilgisi Türk kültüründe çok eski dönemlerden itibaren varlığını sürdürmüştür. Türkler geleneksel takvim bilgisinin yanı sıra resmî/ formel özellik taşıyan farklı takvim sistemlerine de geçmiş, 12 Hayvanlı Türk Takvimi'nden başlayarak bazı takvimleri de eş zamanlı kullanmaya devam etmişlerdir. Hicri (Kamerî) ve Miladi (Şemsî) takvim şeklinde adlandırılan bu takvimler bugünkü takvim bilgisini de oluşturmaktadır (Boratav, 1994: 132).

Türk kültüründe “Mart Dokuzu”, “Yeni Gün” veya “Nevruz”, “Hıdrellez” gibi özel gün ve bayramlar halk takvimi uygulamalarının örneklerinden bazılarını teşkil eder. Yöresel çeşitlilikleri göz önüne alındığında Türk halk takviminin ortak bir anlayış doğrultusunda yani gün dönümü ve gün denkliği esasına göre oluşturulduğu görülür (Aça, 2021: 444).

Niloya çizgi filminde yukarıdaki halk takvimi bilgilerine genellikle yer verilmemiştir. Okul öncesi ve ilkökul çocuklarının bileceği ve öğreneceği şekilde daha çok formel bilgilerden söz edilmektedir. “Pazartesi” bölümünde çocukların haftanın günlerini bildikleri görülür. Çocukları eğlendirmek için köye salıncak getiren salıncakçı, eğlence bittiğinde bir hafta sonra tekrar geleceğini söyleyerek çocukların yanından ayrılır. Çocuklar bir haftanın kaç gün olduğunu bilir ve sabırla onun gelmesini beklerler.

“Sarı Yapraklar”, “Bahar Kokusu”, “İlkbahar” bölümlerinde bahar mevsimine vurgu yapılır. “İlkbahar” bölümünde Niloya'nın dedesi baharın gelişini kırlardaki papatyaların açmasından anlar. “Bahar Kokusu” bölümünde Mete, Niloya'nın babaannesinin bahçesindeki çiçeklerin arasında yerde yatmakta ve baharın bir kokusu

olduğunu söylemektedir. Niloya ve Mete var olduğuna inandıkları bahar kokusunu büyüklerin kışlık hazırlık yaptığı kavanozlarda saklamaya karar verirler. “Sarı Yapraklar” bölümünde büyükler tarafından yapılan kış hazırlıkları ile birlikte ağaçların yapraklarının sararması ve dökülmesi, sonbaharın habercisi olarak görülmektedir.

“Atkı ve Bere”, “Sobada Kestane”, “Mısır Ekmeği”, “Kar”, “Yardım Kızağı” bölümlerinde kış mevsimi işlenmiştir. Mevsimlerin değişmesinin olağan bir durum olduğu, mevsimlere göre giyinmenin önemi, sokak hayvanlarını mevsim değişikliklerinde unutmamak gerektiği bölümlerin içeriğinde belirtilmektedir.

Eski Türk inanışlarında olduğu gibi insanlar, bağlı buldukları toplumlardan da etkilenerek bazı günleri uğurlu, bazı günleri de uğursuz saymışlardır. Toplumların inanışlarının şekillenmesinde eski inanç sistemlerinden etkilenme olabileceği gibi toplumda var olan diğer âdet ve inanmalardan etkilenme de söz konusu olabilir (Artun, 2019: 271). “Pazartesi” bölümünde Mete, dayısının pazartesi gününü hemen bitmesi gereken bir gün olarak görmesinden etkilenmiş ve bir çadır kurarak pazartesi günü bitene kadar çadırın içinde yaşayacağını söylemiştir. Niloya, bütün günlerin güzel olduğunu ifade ederek ve Mete'nin sevdiği oyunları oynayarak pazartesi gününün de diğer günler gibi güzel olduğuna onu ikna eder. Günümüzde bazı insanların “Pazartesi Sendromu” olarak adlandırdıkları hafta sonu tatili dönüşü işe başlamanın vermiş olduğu stres ve sorumluluk duygusuyla yaşanan kısa süreli depresyon hâli, çizgi filmde işlenmiş ve bu durumun aslında yanlış bir bakış açısıyla değerlendirildiği, insan hayatında yaşanan her günün çok kıymetli olduğu vurgusu yapılmıştır. Bölümde bahsi geçen inanış, son yıllarda ortaya çıkan ve günümüz insanının psikolojisini anlatan bir örnektir.

3.9. Halk Sanatları ve Zanaatları

Geleneksel el sanatları milletlerin duygularını, düşüncelerini, beğenilerini ifade etme ve bunları gelecek nesillere aktarma görevini üstlenmiş birer araçtır. Yüzyıllar boyunca üretildikleri toplumun değer yargılarının; dinî, sosyal, kültürel, ekonomik yapılarının; estetik anlayışlarının, dünyaya bakış açılarının takip edilebildiği çok yönlü birer bilgi birikimidir (Ayaz ve Aça, 2021: 240). Yüzyıllar öncesinden günümüze gelen ve somut olmayan kültürel miras olarak değerlendirilen kilim ve halı motiflerinin her birinin bir adı ve anlamı olması bu durumla ilişkilendirilir. Öter ise (2010: 175), el sanatlarını zanaat (geçinme amaçlı el işine dayalı işlevsel eşya yapımı ve satımı) ile sanat (bedensel ve zihinsel yetileri kullanarak geçinme veya başka amaçla estetik duyulara seslenen eylemler) arasında bir alan olarak ifade eder. Bu özellik el

sanatlarının hangi amaçla yapıldığı anlayışından yola çıkarak aynı zamanda sanat ve zanaat arasındaki farkı da ortaya koyar.

İnsanların farklı kültürlerdeki insanları merak edip öğrenmeye çalışmaları özellikle son yıllarda artış göstermiş, kültürel öğelerin ekonomik hayata etkileri de buna paralel yönde olmuştur. El sanatları, nesiller arasında bir köprü görevi görürken aynı zamanda geçmişten günümüze aktarılan birer kültür hazinesidir (Sarıkaya- Hünerel ve Er, 2012: 180). Günümüzde toplu veya bireysel yapılan gezilerde kültür turizmine önem verildiği, bu kapsamda gezilen yerlerde tarihî olanla birlikte günceli de kapsayan turizm anlayışının daha çok talep edildiği görülmektedir. Bu durum, kültürel değerlerin ekonomiye yansımaları ve kültürel mirasla ekonominin canlanması sonucunu doğurmuştur.

El sanatları, ürünün aslını oluşturan ham maddesine göre sınıflandırılabilir gibi (Arlı, 1987: 47) günümüze kadar gelebilen Türk el sanatları, Taciser Onuk tarafından Türkiye'deki güncel temsil alanları ile birlikte de sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma aşağıdaki gibidir:

A. Tekstil-Dokuma Sanatları

1. Kumaş
2. Halı
3. Kilim, Cicim, Sumak
4. Keçe

B. İşleme Sanatı

1. İğne
2. Sim

C. Örgü İşleri

1. Oya ve Dantel
2. Boncuk
3. Tığ
4. Mekik

D. Maden Sanatı

1. Kuyumculuk
2. Cam sanatı

E. Ağaç İşleri

F. Hammaddesi Taş Olan El Sanatları

1. Oltu
2. Mermer

3. Lüle

G. Dekoratif Bebek (Yapma) (Onuk, Akpınarlı, 2004)

3.9.1. İşleme, Örme, Dokuma, Basma İşleri

Aytaç (1982), Türklerin Anadolu'ya geldiklerinde (MS 1071) kendilerinden yüzyıllar önce bu topraklara yerleşen uygarlıkların temelini atmış olduğu ileri seviyede bir dokumacılık bulduklarını ifade ederek 1962'de Çatalhöyük kazılarında elde edilen Neolitik devre ait (MÖ 6000) dokuma parçalarından hareketle, Anadolu'daki dokumacılık tarihinin çok eski olduğunun ortaya çıktığını belirtir. Bu durum, dünya dokumacılığının başlangıcını tahminlerin de ötesine götürmektedir. Günümüzde Türkiye'deki dokumacılık, Orta Asya'dan gelerek tarih öncesinde Anadolu'da yaşamış medeniyetlerin de katkı sağlayarak oluşturduğu ve şekillendirdiği, zaman içerisinde nesiller aracılığıyla bugüne getirdiği dokumacılıktır denilebilir.

Türklerin yaşadığı coğrafyalarda ortaya çıkan halının tarihi de muhtemelen Türklerin tarihine bağlıdır. Altay dağlarının eteklerinde Pazırık Bölgesinde Rus arkeoloğu Rudenko tarafından beşinci Pazırık kurganından çıkartılan dünyanın bilinen ilk düğümlü ve aynı zamanda en eski Türk halısının Hun Türklerine ait olduğu düşünülmektedir (Sarıca, 2012: 1). Yapılan araştırmalarda Hun devri sanatının Göktürkler döneminde de devam ettiği halı, işleme gibi sanatlarda hayvan figürlerinin kullanılmasından anlaşılmaktadır. Uygurlarla başlayan yerleşik hayatla birlikte Türk sanatının da yerleşik bir sanat özelliği kazanmasına zemin hazırlanmış; kullanılan motif ve süslemeler, Selçuklu ve Osmanlı Türk sanatının kaynağını oluşturmuştur. Sümer'in verdiği bilgilere göre nesnel kanıtlar günümüze kadar ulaşamamış olsa da halı dokuma geleneğinin VII. yüzyıldan itibaren daha da batıya ve güneye yayıldığı tespit edilmiştir. IX ve X. yüzyılda Hazar Türkleri, ilmekli halı dokumuşlar, XI. yüzyıldan itibaren Oğuzlar, halıyı Anadolu'ya getirmişlerdir. 921 yılında bu bölgeyi dolaşan Arap gezgin ve yazar İbn Fadlan da bölgedeki halı dokumacılığı hakkında bilgi vermektedir (Sümer, 1993: 83).

Düğümlü halı ve kilim kalıntıları, Uygur harfleri kullanılarak Türkçe yazıların bulunduğu ev ve han harabelerinden çıkmıştır. Uygurlara ait bey ve hatun resimleri incelendiğinde halıların resmedildiği; Uygurlarda büyük ebatlarda ve sade motifleri ile dikkat çeken büyük halıların olduğu da tespit edilmiştir. Türkistan ve Hazar Denizi'nin batısında kalan Oğuz ellerinde halı dokunduğu, Çin kaynakları ve öteki kaynaklardan; Oğuzların halı kullandıkları "Dede Korkut Hikâyeleri"nden öğrenilmektedir.

Motifleri genellikle geometrik olan, geometrik şemaya uydurulmuş bitkisel motiflerin kullanıldığı tespit edilen Büyük Selçuklulardan günümüze halı kalmamış (Sarıca, 2012: 1), Anadolu Selçuklularından kalan Konya halıları yirminci yüzyıla kadar gelişen Anadolu'daki halı sanatının temelini oluşturmuş ve yedi asır boyunca Türk halı sanatı parlak bir gelişme göstermiştir (Aytaç, 1982).

Çeşitli el tezgahlarında iki veya daha çok iplik grubunun çeşitli düzenlerde birbirinin arasından geçirilerek ve birbirine kenetlenmesi ile oluşturulan ürünlere “el dokuması” adı verilir. Asırlardır devam eden dokuma faaliyetleri, kaliteyi arttırdığı gibi halı ve kilim dokumayı güzel sanatların önemli kollarından biri haline getirmiştir.

Kilim, cicim, sili (zili), sumak gibi düz dokumaların ve havlı dokuma olan halının dokunmasında “kirkit” kullanılır. Çözümler arasından ve dokumanın enine geçirilen atkıları ve düğümleri döverek sıkıştırmaya yarayan ağaçtan, hayvan kemiklerinden, hayvan dişlerinden veya demirden yapılmış el veya çatal gibi tarak şeklinde, saplı alete “kirkit”; bu aletin kullanılmasıyla dokunan el dokumalarına da “kirkitli dokumalar” denir. Kirkitli dokumalar içinde; kilim, cicim, zili (sili), sumak adıyla anılan, her biri farklı teknikle dokunan dokumaların hepsine birden “düz el dokumaları” denir. Halı ise “havlı dokumalar” sınıfına girer. Çözgü iplikleri üstüne ayrı bir desen ipliği ile değişik şekillerde düğüm bağlanarak her düğümlenme sırasından iki sıra atkı ipliği geçirilip sıkıştırmasıyla oluşan havlı bir yüzeye sahip dokumalara “halı dokuma” denir.

Çizgi filmin “Halı” bölümünde serenderde asılı olan halıyı çok beğenen Niloya, kitap okuyan dedesine halıdaki desenlerin ve motiflerin anlamını sorar. Dedesi bu halıyı annesinin dokuduğunu, sorunun cevabını bilmediğini ancak dokunan halılarda gizli bir hayal ve dileğin işlendiğini söyler. Halı ve kilimdeki motifler, çağrışım ifade ettiğinden kullanılan semboller manevi bir derinlik ve özgünlük kazandırmanın yanı sıra halıya ve kilime bir kimlik de kazandırmaktadır (Mülayim, 1998: 219). Çeşitli renklerin kullanıldığı halının üzerinde ev, nehir, lale ve gülen yüzler vardır. Bunun üzerine Niloya annesinden bu dileği öğrenmeye çalışır, annesi dileğini söylemez; halının üzerindeki desenin anlamını Niloya'nın kendisinin bulmasını ister. Annesinin dokuduğu halıda mutlu bir aile resmedilmiştir. Niloya halı dokumak isteyince dedesi ona halı tezgahı yapar, annesi ise Niloya'ya halı dokumayı öğretir.

Halı tezgahı, hammaddesi tahta olan örgü ve çözgü ipleri bulunan küçük bir tezgahdır. Mavi, sarı, yeşil, mor iplerin kullanıldığı halıda ipler çıkırık kullanılarak örgüye hazır hale getirilir. Niloya, renkli iplerle tarak kullanarak halısını dokur ve annesine hediye eder. Halının üzerinde aile bireyleri ve Tospik vardır. Halıyı gören Niloya'nın annesi, kendi dileğinin kabul olduğunu söyler. Çünkü annesi halıyı dokurken

çalışkan ve başarılı evlatlar dilemiştir. Dileğin gerçekleşmesine şahit olan Niloya annesine sarılarak mutluluğunu gösterir. Evin içinin resmedildiği bölümlerde koridor ve mutfakta el dokuması çizgili kilimlerin serili olduğu görülmektedir. Çizgi filmde geleneksel halıcılık ve kilim dokumacılığı işlenmiş ve çocukların bahsi geçen geleneksel el sanatlarını tanıması ve öğrenmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

“Babaannemin Danteli” bölümünde Niloya’nın babaannesinin ördüğü el emeği dantel, çocukların oyununda bir gereç olarak kullanılır. Çocukların kartondan yaptıkları televizyon üzerine babaannesinin kendi yaptığı danteli örtmesi ve “Dantelsiz televizyon olmaz. Evin her köşesinde; sehpa, masada dantel olur.” demesi el işi ürünlere verilen değeri ve geleneğe olan bağlılığı göstermektedir. Çocuklar babaannenin bu cümleleri karşısında danteli televizyonun önemli bir parçası zannederler. Dantelin üzerinde şekiller, çiçekler, kelebek motifleri vardır. “Sakarlığım Üstünde” bölümünde salondaki yuvarlak masa ve sehpanın üzerinde işleme örtü resmedilir.

“Rüzgar Gülü” bölümünde Niloya’nın annesi evlerinin önündeki sedirde oturup kış aylarında kullanmak üzere atkı ve bereler örerek zamanını değerlendirir. “Atkı ve Bere” bölümünde kışın kızakla kayarken beresi yere düşen Niloya ve atkısı açılan Mete bahçede gördükleri keçinin de atkı ile bere kullanmadığını ve bu şekilde üşümediklerini tespit eder. Atkı ve berelerini çıkarıp kardan adam ve kardan kale yapmaya başlarlar, daha sonra da üşütüp hastalanırlar. Annesi Tatlı Tay’ın üzerinde kalın bir derisi, keçinin de kalın tüyleri olduğunu ve bu şekilde üşümediklerini söyleyerek onlara bilgi verir; her mevsim aynı giyinilmeyeceğine vurgu yapar. “Niloya Kayıp” bölümünde Niloya’nın annesi, evlerinin salonunda ailece otururken yine örgü örerek zamanını değerlendirir. “Hoh” bölümünde de Niloya’nın annesi mutfakta Niloya’nın şiirini dinlerken örgü örmektedir.

“İlkbahar” bölümünde Mete’yle kırlarda papatya arayan Niloya, Mete’nin annesinin işlediği ve çiçeklerle bezediği mendilini çok beğenir. Mendilin üzerindeki işlenmiş çiçeklerden hareketle mendile zaten baharın geldiğini söyler.

3.9.2. Ağaç, Taş, Maden, Toprak, Cam, Deri İşleri

Ayaz ve Aça’nın verdiği bilgilere göre “Yiyecek ve eşya taşımak için yapılan saplı veya sapsız kaplara “sepet”, yapım bilgisine sahip kişilere ise “sepetçi” denir. Sepet yapımında genellikle yaşlı ve kalın kestane ya da fındık ağaçları; bunların yanında saz, kamış, ince söğüt dalları, sorgun ağacı, buğday sapı gibi çok çeşitli, esnek dal ve liflerin kullanıldığı da görülmektedir.” (2021: 248)

Doğan, sepeti tanımlarken sepetin hammaddesi ve yapım aşamalarından da bahseder. Sepetin özellikle *sepetçi söğüdü* diye anılan söğüt ağacının dallarıyla yapıldığını ifade eder. Fındık ve kestane ağaçlarının dalları ile saz, kamış gibi çeşitli bitki saplarından örülerek el işçiliğiyle yapılan kaplara verilen genel ismin de sepet olduğunu belirtir. Dilimize Farsça ‘sapad’ sözcüğünden geçmiş olan sepet, ilk defa 12. yüzyılda Edip Ahmet Yükneki’nin yazmış olduğu “Atabetü’l Hakayık” adlı eserde ‘sebed’ olarak kullanılmıştır (2019: 88). Günümüzde sepetler eşya ve yük taşımada yanında ev dekorasyonunda da kullanılan birer aksesuar durumundadır (ESÜİ, 2018). Ülkemizde Kastamonu, Trabzon, Rize, Konya ve Edirne’de üretilen sepetler aynı zamanda geleneksel bir meslek dalı konumundadır. Halk edebiyatı ürünlerinden mani ve bilmecelede de yerini alan geleneksel sepet, günümüzde yerini plastik sepetlere bırakmış gibi görünmektedir.

Tarımla geçimini sağlayan ve “küfe, sele, toka” gibi isimlerle anılan sepet, Anadolu’daki tarım kültürünün ayrılmaz bir parçası gibidir (Ayaz ve Aça, 2021: 248). Üretildiği bölgenin iklimine göre malzeme, çeşit ve örme biçimi açısından farklılıklar gösteren sepetlere tarım faaliyetlerinin yapıldığı bölgelerde çokça rastlamak mümkündür.

Çizgi filmin “Ramazan Bayramı” bölümünde çocuklar topladıkları şekerleri küçük hasır sepetlere koyarlar. “Kitap” bölümünde pikniğe giden Niloya’nın yanında hasırdan piknik sepeti vardır. “Mısır Ekmeği” bölümünde fırından kızaklarla taşınan mısır ekmekleri hasır sepetlerle köy halkına dağıtılır.

“Bülbül Şarkısı” bölümünde kır gezintisine çıkan Niloya ve ailesinin yanında hasır sepet ve pazar çantası bulunur. Tekne gezisine, pikniğe ve fındık toplamaya giderken hasır sepet, toplanan fındıkları kırmak için ise fındık kıracağı kullanılır. “Sevimli Ahtapot” bölümünde ahtapotun fotoğrafını çekmek için Niloya fotoğraf makinesi kullanır. Geleneksel araç gereçlerin yanı sıra modern hayatta kullanılan ve ihtiyaçları karşılayan araç gereçler çizgi filmde yerini almıştır. Modernite ve geleneksellik iç içe ve birbiriyle çatışmadan insan ihtiyaçlarına göre günlük hayatta bulunur.

“Tospik Aranıyor” bölümünde geniş ailesiyle fındık bahçesine giden Niloya’nın kendine ait pembe kurdeleli sepeti vardır. Aynı bölümde aile bireyleri evlerinden çıkarken hem toplanan fındıkları koymak hem de gerekli eşyaları yanlarında taşımak için sepet ve pazar çantası kullanırlar.

Niloya çizgi filmde tamir işlerini erkekler yapar. “Keçi Kaykayı” bölümünde Niloya’nın babası bozulan çeşmeyi pense ve tornavidayla tamir etmiş; böylece hem suyun boşa akmasını hem de su basmasını önlemiştir.

Geçmişten günümüze kadar gelen süreçte günlük hayatta kullanılan birçok malzemenin üretiminde en çok tercih edilen maden kolay işlenebilme özelliğinden dolayı bakır olmuştur. Daha çok dere yataklarında rastlanan bakır, oksitlenme özelliğine sahip sert bir madendir. Dış etkilere karşı dayanıklı olmasından dolayı kap kacak yapımında, süs eşyalarında, savaş aletlerinde, kapılarda vb. kullanılmıştır ve süslemeye de elverişlidir (Ayaz, Aça, 2021: 250). Anadolu insanı bakırı da tıpkı kilim ve oya gibi estetik bir şekilde işleyerek günlük yaşamında kullanmıştır (Ertaş, 2014: 162).

Geçmiş yıllara bakıldığında küçük sanayi kolu ve el sanatı olarak gelişen bakırcılık hızlı şehirleşme, sosyal ve kültürel değişimler, ekonomik nedenler, teknolojik gelişmeler ve mutfak eşyası yapımında çelik, alüminyum, çinko, cam ve plastiğin kullanılmasıyla günümüzde önemini kaybetmiştir (Karpuz, 2002: 425- 432).

“Ramazan Bayramı” ve “Misafir Mete” bölümlerinde misafirlere ikram edilen şekerler bakır şekerliktedir. Çizgi filmde bakır işlemeciliğine dair bir bilgi yoktur, sadece bakır eşyaların günlük hayatta kullanıldığı görülmektedir.

Nehir kenarında bir Karadeniz köyünde yaşanan olayların anlatıldığı çizgi filmde Niloya’nın babasının ve dedesinin balıkçılık yaptığı görülür. Tekneyle denize açılan baba ve dede, ağlarla balıkları avlarlar. Bu noktada geleneksel ahşap ustalığının bir kolu olan tekne ustalığından bahsetmek gerekir.

4500 yıl öncesine dayandığı düşünülen ilk ahşap tekne örneklerinin ırmak ve deniz avcılığında kullanıldığı tahmin edilmektedir. Daha fazla av kaynağına ulaşmak için çeşitli araçlar geliştiren avcı topluluklar, geliştirdikleri ilkel teknelerle ırmak ve deniz avcılığının gelişmesine katkı sağlamışlardır. Irmak ve göl avcılığı ile taşımacılığında tecrübeli olan Türkler Anadolu’yu vatan edindikten sonra bu geleneksel mirastan yararlanma yoluna gitmişler, Batı ve Doğu Karadeniz Bölgesi başta olmak üzere denize kıyısı olan yerlerde ahşap tekne ustalığını meslek edinmişlerdir. Osmanlı donanmasıyla birlikte mesleki hüneleri artan ustaların, günümüzde Bodrum, Marmaris, Cide, Kurucaşile ve Sürmene’de takip edilebilen ahşap tekne ustalığında küçük balıkçı teknelerini ürettikleri bilinmektedir (Ayaz ve Aça, 2021: 259- 260). Tekne ustaları, çoğunlukla herhangi bir projeye ve çizime bağlı kalmadan, uzun süreli tecrübelerinden yararlanarak teknelerini inşa ederler. Günümüzde elektrikli marangoz aletlerinden de yararlanan ustalar için balta, kayıkçı keseri, ayak keseri, kara hızar, testere, rende, terazi, şakül, küştüre gibi aletler hâlâ geçerliliğini koruyan aletlerdir (Özdemir, 2006;

Davulcu, 2015b). Niloya'nın babası ve dedesinin tekne yapımı ile uğraştıklarına dair bir bilgi çizgi filmde yoktur ancak ilgili bölümlerde teknedeki tamir işlerini baba ve dedenin birlikte yaptıkları görülür.

“Tırtıl Sürprizi” bölümünde Niloya'nın babası ahırın önünde tamir çantasını almış, sandalyenin ayağını tamir etmektedir. “Mutluluğun Resmi” bölümünde Niloya'nın babası Mete'nin arabasını tamir eder.

Niloya çizgi filminde en çok bulguya ulaşılan çocuk oyunları ve oyuncaklarından hareketle ahşap oyuncaklara da değinmek gerekir. Ayaz ve Aça'nın da verdiği bilgiler doğrultusunda arkeolojik çalışmalardan anlaşılır ki, insanlar eski çağlardan günümüze kadar bazı oyun nesneleri üretmişlerdir. Oyuncaklar, oyuncağın yapıldığı ve oynandığı dönemle ilgili ekonomik, kültürel, tarihî ve sosyal bilgiler verir. Taş, kil, kemik, tahta ve deri ile başlayan süreç teknolojinin gelişmesiyle maden, plastik, porselen ve diğer metallerin kullanımıyla birlikte farklı bir boyut kazanmış; oyuncak atölyeleri zamanla yerini fabrikalara bırakmıştır. Anadolu'daki oyuncaklara bakıldığında oyuncakların ahşaptan üretildiğini, hareketli olduğunu ve ses çıkardığını söyleyebiliriz. Bu durum, Anadolu insanının yaşam biçimiyle ilişkilendirilerek çocukların yayla, tarla, sokak gibi açık havada oyun oynadıklarını gösterir (Aça, 2021: 262).

Anadolu'daki oyuncakların el yapımı olduğu görülür. Ahşap oyuncaklar, ekolojik ve organik özellikler taşıyan oyuncaklardır ve bu özellikteki oyuncaklar Anadolu'nun farklı bölgelerinde yeniden canlanmaya başlamıştır. Yıldırımış (2015: 245- 253)'ın verdiği bilgilere göre Trabzon'un Köprübaşı ilçesinde günümüzde ellinin üstünde ahşap oyuncak çeşidi görülmektedir. Yapboz, topaç, tır, beton, direk, kamyon, traktör, tırtır, salyangoz, cambaz, akrobat, kalemlik, ahtapot, aşk merdiveni, tahta arabalar, kırkayak isimleriyle bilinen oyuncakların yapımında ağaç tornalar, yatay daire, kıl testere, planya, tesviye zımpara makineleri, titreşimli zımpara, kopyalı freze makineleri, parlatma makineleri, yuvarlak makine, kalın makine, şerit, el aletleri (matkap, bıçak, pres) kullanılmaktadır.

“Yeni Araba” bölümünde Niloya'nın babası ve dedesi fazla eşyaları düzenleyip onlardan yeni eşyalar üretirler. Yanlarında bulunan tamir çantasındaki malzemelerle elindeki tahta parçalarını değerlendiren dede, onlardan oturak yaptıktan sonra oğluyla beraber eski tekerlekler, tahta parçaları ve boya kullanarak Niloya'ya oyuncak araba yaparlar. Niloya bu arabayı kullanırken Mete'yle birlikte çok eğlenir. “Araba Yarışı” bölümünde Niloya köydeki çocukların katıldığı araba yarışına el yapımı arabasıyla katılır. “Elif'in Rüyası” bölümünde Elif'e sürpriz olarak Niloya'nın babasının yaptığı uçağı gösterdiklerinde Elif çok heyecanlanır ve pilot şapkası takarak oyunda pilot olur.

“Fındık Zamanı” bölümünde Niloya, babaannesine sürpriz yapmak için onun çocukluğunda oynadığı bebeğe benzer bir bebek hazırlamak ister. Annesinin fındık kıracağı ile kırdığı fındık çöplerini kullanarak gözleri fındıktan, saçları fındık yaprağından, kolları dallardan ve koklayınca çiçek kokan bir bebek yapar ve babaannesine hediye eder.

“Tatlı Tay” bölümünde Niloya ve Mete ağaç dallarından at yaparak “atçılık” oynarlar. “Niloya Kayıp” bölümünde Niloya ağabeyi Murat’ın proje ödevine yardım etmek için maket ev yapar. “Soğan” bölümünde soğandan gözleri yaşaran anne ve babaannesini güldürmek isteyen Niloya kartondan televizyon yapar; babaannesi de kaşıktan kumandasıyla kanalları değiştirir.

Çizgi filmin farklı bölümlerinde çocukların zengin hayal gücüne özellikle önem verildiği ve hayal gücünün desteklendiği görülür. Çocuklara halihazırda oyuncak yapan büyükler bazen de onların doğayı ve yaşadıkları yerleri inceleyerek oyun üretmelerini de istemişlerdir. Çocukların gözlem, düşünme gücü ve yeteneklerini birlikte kullandıklarında hem orijinal oyun ürettikleri hem de öğrendikleri gözlemlenmiştir.

3.9.3. Halk Resmi

Halk resmi, halk içinde konuyla ilgili eğitim almamış kişilerin ağaç, kâğıt, cam gibi farklı malzemeler ve çeşitli tekniklerle ortaya koydukları ve estetik değerleri doğrultusunda gözlemlerini yansıttıkları resim türüdür. Halk resminde halkın gelenekleri, dinî ve millî değerleri ile yaşanan dönemin sosyal, siyasi ve ekonomik olayları anlatılabilir (Nas, 2016: 95).

Halk resmi dinî ve dinî nitelik taşımayanlar olmak üzere ikiye ayrılarak incelenebilir. Geçmişten günümüze uzanan yolculukta taş baskı resimler, ulaşım araçları üzerindeki resimler, pano resimler, çeşitli duvar resimleri, camaltı resimler, kaligrafik resimler (yazı-resim), çeyiz sandıkları vb. eşya üzerinde yer alan resimler, gölge oyunu tasvirleri halk resmine giren başlıca çeşitlerdir (Nas, 2016: 95).

Niloya çizgi filminde yukarıda ismi geçen halk resmi çeşitlerinden ziyade çocukların hayal kurdukları dünyayı resmetmeleri anlatılır. Henüz okuma yazma bilmeyen okul öncesi ile ilkokul seviyesindeki çocukların resimlerle kendilerini ifade ettikleri ve dünyayı yorumladıkları görülür. Oyun oynama ve resim yapma etkinlikleri ile fiziksel ve zihinsel gelişimlerine katkı sağlayan çocuklar bilişsel, duyuşsal ve motor gelişimlerini yapılan etkinliklerle tamamlayabilmektedir.

Çizgi filmin “Dut Mevsimi” bölümünde Niloya, Tospik’in resmini çizer. “Hangi Renk?” bölümünde Niloya, nehir kenarına ahşap şöalesini koyarak paletindeki

boyalarla doğa resmi çizmektedir. Yanındaki sehpa kalemlik içinde boya fırçaları vardır. Ağabeyi yanına geldiğinde ona annesi için resim yaptığını söyler. Murat, resmi değerlendirdiğinde nehir kenarındaki çiçeğin kırmızı olmasının annesinin daha çok hoşuna gideceğini söyler ve Niloya pembe çiçeği kırmızıya boyar. Arkadaşı Mine çiçeğin turuncu olduğunda daha güzel olacağını, Mete resme araba çizmesi gerektiğini, Elif ise resmin her tarafının pembe olması gerektiğini söyler. Niloya, istediği resmi yapamadığı için üzülür. Babası Niloya'ya bütün renklerin güzel olduğunu, önemli olanın kendi istediği şekilde resmini tamamlaması gerektiğini, böyle olursa resmin onu yansıtacağını söyler. Babasına göre kişinin içinden geldiği gibi doğal hareket etmesi her zaman daha güzeldir ve istenilen sonuçları verecektir. Bunun üzerine Niloya çizgi filmde söylediği şarkıda mavi rengi çok sevdiğini anlatır. Resmini bitiren Niloya, resmi annesine götürür, annesi resmi çok beğenir ve duvara asar.

“Sakarlığım Üstünde” bölümünde dışarıda yağmur yağdığı için annesi Niloya'nın salonda resim yapmasına izin verir. Niloya, sehpanın üzerine koyduğu resim defterine sulu boya ile resim yapmaktadır. Resmi güzel olduğu için sevinirken fırça elinden fırlar ve duvarı boyar. Endişe eden Niloya turuncu renkli boyasıyla yanlışlıkla boyanan yeşil rengi kapatır ama boyanan yer sonradan belli olur. Annesi bir bezle kirlenen yeri temizler. Sevinçle koşarken yuvarlak masanın üzerindeki vazoyu düşürür ve vazo kırılır, Niloya vazoyu yapıştırır. Bunu da başardığını düşünen Niloya koltukta yastığın üzerinde zıplarken yastık yırtılır ve yastığın içindeki pamuklar etrafa dökülür. Ev içi etkinliklerle enerjisini atamayan Niloya, dışarıda oynamanın daha güzel olacağı sonucuna varır.

“Baloncuk” ve “Çoban Köpeği” bölümünde Niloya resim yapar. “Mutluluğun Resmi” bölümünde Mete, oyuncak arabasının bozulmasına üzülür ve üzüntüsünü resim yaparak dile getirmeye çalışır. Mete'nin resminde ağaçlar ve çiçekler mutsuzdur; Niloya bunun mutluluğun resmi olmadığını söyler. Niloya'nın babasının arabayı tamir etmesi üzerine Mete mutlu olur ve gökkuşağının altında tüm yakınlarının resmini çizer. Bölümde çocukların duygularını resim yaparak anlatmasına dikkat çekilmiş, çocuk gelişiminde uygulanan bir yöntem olan resim çizerek çocukların duygu durumunun tespitine vurgu yapılmıştır.

“Miniş'i Gezdiriyorum” bölümünde Niloya, Mete ve Elif Miniş'i daha önce gitmediği yerlere götürmek isterler. Bunun için resim çizerek Miniş bu resimlerden hangisini seçerse onu oraya götüreceklerini söylerler. Çizilen resimlerde tepeler, değirmen ve Galata Kulesi vardır.

3.10. Giyim-Kuşam-Süs

Maddi kültür unsurlarının dikkat çekici örnekleri arasında giyim- kuşam ve süslenmeyle ilgili bilgiler ve olgular gelmektedir. Giyim, vücudu çeşitli dış etkilerden korumak ve vücudun gizlenmesi gereken bölümlerini örtmek amacıyla baştan aşağı kullanılan giysilerin tümü; bu giysileri tamamlayan bezekler (kuşam-takı-aksesuar); yüz yazmacılığı (makyaj) ve saç bakımı/ şekilleri; bunlara yönelik her türlü üretim ve tüketim faaliyetleri ile bu doğrultuda oluşmuş inanç, değer, kabul, ritüel, tabu ve kaçınmaların tümünü içeren adeta kültürün aynası haline dönüşen kapsayıcı bir terim olarak değerlendirilmelidir (Aktaran Keskin 2021: 316; Tezcan, 2000: 121; Türkoğlu, 2002: 22; Eroğlu – Yatman, 2008: 38-45).

“Süslenme” kişinin saç ve yüz başta olmak üzere vücudunu çeşitli nesne veya renklerle canlandırması, giyim kuşamı tamamlayacak şekilde aksesuarlar kullanması şeklinde tanımlanabilir. Bununla sınırlı kalmayan süslenme, geliştirdiği estetik faaliyetler sonucu ortaya çıkan maddi unsurları, buna yönelik üretim ve tüketim faaliyetlerini, inançları vb. kapsamaktadır. İnsanla kültür arasındaki etkileşime bağlı olarak giyim- kuşam ve süslenmenin üretim ve tüketim biçimleri, bunların inanç ve değerlerle ilişkisi, giyim- kuşam etrafında oluşan ritüeller, kaçınmalar vb. üzerindeki etkileri bir bütün halinde dikkate alınmalıdır (Keskin, 2021: 316).

Giyim- kuşam ve süslenmenin temel özelliklerini kavrayabilmek için öncelikle onun insanlık ve kültür tarihi içindeki gelişimini incelemek gerekir. Tezcan'ın verdiği bilgiye göre giyim- kuşam ve süslenmenin işlevsel gelişim seyrini (1) insanın kendisini, vücudunu dış etkenlerden koruma ve kendini güvende hissetme, (2) insanın şık görünmesi amacıyla süs olarak kullanılma, (3) vücudun mahrem sayılan ya da kusurlu olan kısımlarını kapatma, (4) birey ve toplum düzlemlerinde sosyal, toplumsal, ekonomik, siyasal ve mesleki anlamda statü göstergesi olma, (5) kabul edilme, beğenilme ve onaylanma gibi ana başlıklar altında toplamak mümkündür (2000: 122-123).

Giyinme ve süslenme insanlığın ilk dönemlerinde koruyuculuk işlevi ile ön plana çıkarken daha sonra estetik özellikleri ile gelişimini sürdürmüştür. Bitkilerin örülmesi ile başlayan dokuma serüveni, kumaşın kullanılmaya başlanması ve ticarete giyeceğin önemli bir yer tutması ile giyimin insan hayatında tuttuğu yerin önemini ve giyeceklerin çeşitliliğini artırarak günümüze kadar gelmiştir (Türkoğlu, 2002: 7). Giyinme, süs ve takı kullanma; ilk çağlarda biyolojik ve işlevsel bir zorunluluğa veya köklü ve kutsal bir inanca dayalı olarak ortaya çıkmış ve gelenekselleşerek günümüze ulaşmıştır (Keskin, 2021: 316). Taşların boyna veya vücudun farklı yerlerine kolye gibi takılması, hayvan

dişlerinden yapılan bilezik ve kolyeler süs eşyası işlevini sürdürürken bunlar aynı zamanda kişilerin hangi kabileden oldukları ve kabile üyelerinin öldürdükleri hayvan sayıları gibi bilgileri de içermektedir (Tizer- Sapmaz, 1965: 2).

Giyinme ve süslenmenin insanlığın ilk dönemlerinde koruyuculuk işlevi ile kullanıldığına dair örnekleri somutlaştırmak gerekir. Bu örneklerden biri nazar boncuğudur. Özünde bir “büyü -karşı büyü” olgusu olarak ortaya çıkan nazar boncuğu, korunma ve güvenlik ihtiyacına bağlı olarak oluşmuş; sonradan estetik bir unsur, tamamlayıcı bir görsel haline dönüşmüştür. Yine ilk zamanlar toplumsal sınıf ve resmî görevleri gösteren şapka, günümüzde kadın ve erkek giyiminin ve uniformaların ayrılmaz bir parçası durumunda kullanılmaktadır. Güneşten korunmak için kullanılan şemsiye, günümüzde estetik özellik de kazanarak daha çok yağmurdan korunma işlevindedir. Gözlükler de önceleri gözleri korumak amacıyla ortaya çıkmışken günümüzde şıklıkları ile belirgin hale gelen birer aksesuar konumundadır (Tezcan, 2000: 138).

Türklerin Orta Asya’daki geleneksel giyim- kuşam ve süslenme kültürlerinin ve bu unsurlarda kullanılan hammadde ve yapımında kullanılan tercihlerin Anadolu’ya gelindiğinde yeniden düzenlenmesinde başta Anadolu iklim şartlarının etkisi büyük olmuştur. Türkler eski giyim kuşam ve süslenme kültürlerini Anadolu’da da devam ettirmekle birlikte Arap ve Fars kültüründen ve sonraki yıllarda Avrupa etkisinden hareketle yeniden şekillendirmişlerdir (Türkoğlu, 2002: 110-140).

Geniş bir coğrafyada hareket halinde yaşayan Türkler geçen yüzyıllar içinde farklı milletler ve kültürlerle karşılaşmış, bu kültürlerden etkilendiği kadar onları etkilemişlerdir (Koca- Koç, 2017: 98). Pantolon ve çizme başta olmak üzere Türk kültür ve medeniyetinin pek çok temel giyim unsurunun Türkler aracılığıyla dünyaya yayıldığına dair yaygın görüşler dikkat çekicidir (Danişmend, 1967: 4373-4374; Danişmend, 2016: 1969-171; Görgünay, 2008: 38-48; Ögel 1978: 1-2; Kafesoğlu, 2004: 319-320).

Keskin, giyim kuşam ve süslenme tür ve tercihlerini belirleyen, farklı giyim kuşam ve süslenme biçimlerinin ortaya çıkmasında ya da ortadan kaybolmasında etkili olan başlıca faktörleri şöyle sıralar: biyolojik etkenler, iklim, coğrafya ve diğer dış etkenler; sosyokültürel, psikolojik, ekonomik ve teknolojik, siyasi ve ideolojik, kültürel etkileşimler ve moda (2021: 321).

Keskin, giyim-kuşam ve süslenme unsurlarının kültürden kültüre, bölgeden bölgeye değişiklik göstermesinden hareketle aşağıda verilen genel bir sınıflandırma denemesi yapmıştır (2021: 338).

1. Temel Giyim

1.1. Başa gelenler/ Takılanlar/ Ölçülenler (Başlıklar, şapkalar, başörtüsü, yaşamak, yemeni, türban, kadın ve erkek başlıkları, fes, tülbent, şapka, kavuk, külah, vs.)

1.2. Vücuda Giyilenler

1.2.1. Üste Giyilenler (Fanila, yelek, gömlek, tişört, kazak, süveter, hırka, palto, mont, manto, yağmurluk vs.)

1.2.2. Alta Giyilenler (Pantolon, etek, şalvar, entari, fistan, bindallı, etek vs.)

1.2.3 İçe Giyilenler Giyim/ İçe Giyilenler/ İç Giyim (İçlikler, iç çamaşırı-atlet vs.)

1.3. Ayağa Giyilenler (Çarık, ayakkabı/ topuklu ayakkabı, bot, çizme, terlik, sandalet, spor ayakkabı, çorap vs.)

Giyimi Tamamlayıcı Unsurlar (Kuşam Türleri/ Giyim Aksesuarları)-(Şemsiye, yelpaze, mendil, eldiven, baston, kemer, kuşak, çanta, düğmeler/ kol düğmesi, kravat, kravat iğnesi, papyon, kaşkol, şal, fermuar, cırt bantlar, fular, boyunluk türleri vb.)

2. Vücut Bakımı ve Süslenme

2.1. Saç/ Baş, Vücut (Beden, El- Bacak- Tırnak vb. Bakımı (saç- baş- vücut temizliği, saç yapma biçimleri, sakal ve bıyık kesme bakımı ve türleri, kremler, losyonlar, epilasyon yöntemleri, cımbız, ayna, tarak, manikür, pedikür, tırnak makası vb.)

2.2. Aksesuarlar ve Takılar (saç tokaları/ süsleri, peruk, takılar-kolye, bileklik, gerdanlık, küpe, bilezik, yüzük, halhal, zincir, hızma, taç, saç altınları, inciler, çiçekler vs.

2.3.Yüz ve Beden Yazmacılığı (Makyaj ve Renklendirme) (kına, ruj, oje ve dövme, allık, rastık, sürme, pudra, rimel, far, fondöten vs.)

2.4. Koku ve Kullanımları (deodorant, parfüm, kolonya, müzik, sprej, lavanta vs.)

İnsanın kendini dış unsurlara karşı korumasından yola çıkarak ve zamanla çeşitli işlevler kazanarak devam eden giyim- kuşam ve süslenme, aynı zamanda maddi kültür oluşturma şeklinin önemli temsillerinden biridir. Keskin (2021: 339), konuyla ilgili aşağıdaki ifadeleri kullanır:

Giyim- kuşam ve süslenme yalnızca bir maddi kültür ögesi olarak değil; sosyal ve kültürel değişimleri, bireyin ve toplumun estetik anlayışını, inanç ve değerleri, duyu ve düşünceleri, ekonomik düzey ve değişkenleri, sosyolojik ve psikolojik eğilimleri, sosyal tabakalar olarak halk gruplarının üretim ve tüketim faaliyetlerini yansıtmaktadır. Toplumsal ve kültürel aidiyetin, üretim ve tüketim yollarının tipik birer yansıması da olan giyim-kuşam ve süslenme, insan ve toplum bilimlerinin ya da bunlarla ilgilenen çeşitli disiplinlerin inceleme alanına giren çok yönlü bir çalışma alanı olarak değerlendirilmelidir. Tüm bu özellikleri ile giyim- kuşam ve süslenme, disiplinler arası bir kültür araştırma ve inceleme bilimi olan halk biliminin konu kadrosunda da önemli bir yer edinmiştir.

3.10.1. Giyim- Kuşam

Çizgi film karakterlerinin çocukların belleğine oturması bakımından karakterler her zaman aynı kıyafetleri giyer ancak mevsim değiştiğinde karakterlerin mevsime göre giyindiği görülür. Niloya çizgi filminin karakterleri kış mevsiminde atkı, bere, mont, kaban, şal, eldiven ve bot; yaz mevsiminde şapka, güneş gözlüğü ve yelpaze kullanır. “Bu Ne?” bölümünde Niloya ve Tospik güneşlenirken güneş gözlüğü takar. Yine karakterlerin yatarken pijama giydikleri görülür. Uzak bir yere gittiklerinde sırt çantası, pazar çantası ve hasır sepet kullanarak eşyalarını taşırlar. “Bülbül Şarkısı” ve “Fındık Zamanı” bölümlerinde bu araç gereçler göze çarpar. Çocuklar paten ve kaykayla kayarken kask ve dizlik kullanarak kazalara karşı önlemlerini alırlar.

“Karadeniz’de Bir Gemi” bölümünde yağın sağanak yağmurdan korunmak için Niloya, Murat ve Mete şemsiye kullanır ve üzerlerinde yağmurlukları vardır. “Karadeniz Hazinesi” bölümünde Niloya ve Murat babasıyla birlikte çıktıkları tekne gezisinde pembe, kahverengi ve sarı renkte balıkçı yağmurluğu giyerler. Niloya ve Murat dürbün kullanarak etrafı izler.

Çizgi filmde giyim kuşamın ihtiyaca ve mevsimlere göre değiştiği, abartının olmadığı, günümüz şartlarına göre şekillendiği söylenebilir.

3.10.1.1. Erkek Giyimi

Niloya’nın babası tişört ve pantolon giyer. Niloya’nın dedesi kasket takar; gömlek, pantolon ve yelek giyer. Mete’nin babası Hasan Amca pantolon, gömlek, süveter giyer ve kasket takar. Çizgi filmdeki erkek karakterlerin toplumdaki genel eğilimlere, yaptıkları işlere göre ve yaşlarına uygun giyindikleri görülmektedir.

3.10.1.2. Kadın Giyimi

Niloya’nın annesi gömlek, etek ve yelek giyer. Mutfakta iş yaptığı esnada mutfak önlüğü kullanır. Saçında çiçekli bir saç bandı bulunur. Niloya’nın babaannesi pembe renkli, sarı oyalı bir tülbent örter ve burnunun ucuna düşen yakın gözlüğü kullanır; kıyafeti kazak, etek, yelek şeklindedir. Mete’nin annesi Fatoş Teyze etek ve gömlek giyer. Çizgi filmdeki kadın giyiminin toplumdaki ve gelenekteki genelgeçer kurallara uyduğu ve giyim tarzının yaşa göre belirlendiği görülür.

3.10.1.3. Çocuk Giyimi

Niloya; çizgi filmin birçok bölümünde pembe çiçekli ve mavi puantiyeli elbise ve tişört ile yine pembe renkli bir tulum giyer, bazı bölümlerde turuncu renkli elbisesi ve

içine giydiği yeşil tişörtü vardır. Turuncu, sarı, pembe renkli; beyaz ve pembe çiçekli ve puantiyeli elbiseleri de görülür. Her bölümde iki yandan bağlanan saçında iki tane pembe kurdele bulunur.

Niloya'nın ağabeyi Murat pantolon, gömlek, süveter giyer. Niloya'nın arkadaşları Mine ve Elif tişört ve pantolon giyerler.

Mete, şort ve tişört; Elif, tişört ve pantolon giyer. Mete'nin çobanlığa heveslendiği “Çoban Mete” bölümünde Mete'nin üzerinde çobanların kullandığı keçeden aba, elinde sopa ve kaval vardır. “Sarı Yapraklar” bölümünde sonbahar mevsimine uygun olarak çocukların üzerinde uzun kollu hırkaları bulunur. “Kar, Mısır Ekmeği, Sobada Kestane, Atkı Bere” bölümlerinde çocukların üzerinde kış mevsimine uygun olarak montları vardır; atkı ve bere takarlar, eldiven giyerler.

“Birlikte Oynayalım” bölümünde bisiklete binen, kaykay ve paten kayan çocukların kazalardan korunmak için dizlik taktığı ve kask kullandığı görülür. “Ahtapot” bölümünde Niloya ahtapotun fotoğrafını çekmek için fotoğraf makinesi kullanırken “Görünmez Hayvan” bölümünde ise doğada kamufle olan bukalemunun fotoğrafını çekmek için annesi Niloya'ya bir fotoğraf makinesi verir. “Sevimli Hayvanlar” bölümünde Ayşecik'e hayvanları öğretmek isteyen Niloya, Murat ve Mete etraftaki hayvanların fotoğraflarını çekerler. “Akıllı Karga” bölümünde Niloya kargayı izlemek için ağaç yapraklarıyla kamufle olur ve dürbün kullanır.

3.10.1.4. Günlük Giyim

Niloya çizgi filmde karakterler günlük hayatta işlerini yaparken rahat kıyafetler tercih ederler. Niloya'nın annesi mutfakta çalışırken mutfak önlüğü kullanır. Dedesi ve babası tekneyle balığa çıktıklarında yağmurluk ve uzun çizme giyerler. Bahçe ve ahır işlerini yaparken hareketlerini kısıtlamayan rahat kıyafetler tercih ederler.

3.10.1.5. Törenselle Giyim

“Kemençe” bölümünde Niloya, Karadeniz yöresine ait taktığı başlık ve başına örttüğü tülbent ile dedesi kemençe çalarken şarkı söyleyerek ona eşlik eder.

Niloya çizgi filmde bayramlarda özellikle çocukların bayramlık elbiseleri beğenerek, sabırsızlanarak ve özenle giydikleri görülmektedir. “Sincaplar” bölümünde Niloya beyaz ve pembe çiçekli, kurdeleli elbisesini giymiş nehre bakmakta ve kendisinin nehre yansıyan görüntüsünü izlemektedir. Bayramın hiç bitmemesini ve her zaman yeni elbiseler giymeyi diler. Mete, Mine ve Elif de onun yanına gelir ve onlar da nehirdeki yansımalarından kendilerini izleyip beğenirler. Elbiselerinin kirlenmemesi

için ellerinden geleni yaparken suya atlayan kurbağalar çocukların üzerine su sıçratır. Birden ortaya çıkan sincap Mine'nin çantasını kaçıır. Sincabın peşinden koşan çocukların elbiseleri kirlenir. Niloya'nın annesi elbiselerin yıkanınca temizleneceğini söyler, onlara çocukluklarını yaşamalarını salık verir.

3.10.1.6. Meslekleri ve Yaş Gruplarını Belirleyen Giyim- Kuşam

Çizgi filmde çiftçilik, hayvancılık, çobanlık, seyyar satıcılık, balıkçılık, değirmencilik, fırıncılık meslekleri işlenmiştir. Çobanların kıyafeti olan keçeden aba “Çoban Mete” ve “Çoban Köpeği” bölümlerinde görülürken Niloya'nın babası ve dedesinin tekneyle denize açıldıkları bölümlerde yağmurluk giymeleri ve uzun çizmeler kullanmaları da balıkçıların kullandıkları kıyafetler olarak göze çarpar.

Yaş grupları dikkate alındığında Niloya'nın babasının kıyafeti ile dedesinin kıyafetinin farklı özellikte olduğu anlaşılır. Babası daha spor ve rahat kıyafetler giyinirken, dedesi geleneksel olarak yaşlıların giydiği kıyafetleri tercih etmektedir; dedesinin başında kasketi veya yünden beresi, sırtında yelege vardır. Babası dedesine göre daha canlı renklerde olan kıyafetleri tercih ederken Niloya'nın dedesi ise koyu renkli kıyafetler giyer. Niloya'nın annesi de yaşına uygun ve rahat kıyafetleri tercih etmekte, babaannesi ise başında çiçekli oyası bulunan tülbent örterek yelek giyinmektedir.

“Küçük Postacılar” bölümünde postacı, mavi tonlarında postacı kıyafeti giyer ve şapka takar; kahverengi, yandan asılan postacı çantası vardır ve kırmızı bisiklete biner.

3.10.2. Süsleme

Çizgi filmin her bölümde Niloya'nın iki yandan bağlanan saçında iki tane pembe kurdele bulunur. “Komik Niloya” bölümünde annesini kırmamak için onun aldığı tokayı takan Niloya, halinden memnun olmasa da akşama kadar tokasını saçından çıkarmaz. Niloya'nın babaannesi pembe renkli, sarı oyalı bir tülbent örter.

Evi süslemek için sehpa, televizyon ve komodinlerde danteller ile işlemeli örtüler kullanılmıştır. Duvarlarda bulunan çerçeveli fotoğraflar, salonda bulunan süs eşyaları da yine evin süslenmesinde kullanılmıştır. Mutfağın duvarına asılan geleneksel çalgı aleti kemençe de aynı zamanda süs eşyası vazifesi görür.

3.11. Halk Bilgisi

Aça halk bilgisini; “çevreyi oluşturan canlı, cansız doğal nesnelere ilgili çeşitli düşünceler, deneyimler ve uygulamalar sonucu ortaya çıkan ve sürekli kullanılır

duruma getirilmiş bilgilerden oluşan alanı” olarak tanımlar. Halk bilgisinin günümüze ulaşmasında sözlü aktarımın yanı sıra uygulamalı aktarım ve yazılı kaynaklardan aktarım da etkili olmuştur. Halk bilgisi kadroları çoğu zaman geleneksel nitelikler taşıyan köklü bir ekolojik bilgi birikimi ile yakından ilgilidir (2021: 442). Berkes’e göre “ekoloji bilgisi nasıl edinildiğine bakılmaksızın yaşayan varlıkların birbirleriyle ve doğayla olan ilişkilerine dair var olan bilgi olarak tanımlanırsa, geleneksel ekolojik bilgisi bir terim olarak kabul edilir (1993: 4). Yolcu, geleneksel ekoloji bilgisini “birikerek artan, kültürel süreklilikle yeni nesillere aktarılan, insanların birbirleri ve çevreleri hakkındaki bilgi ve inançlarının birikimi” olarak tanımlar (2018:15). Geleneksel ekoloji bilgisinin bilimsel ekoloji bilgisi gibi doğayı kontrol etme amacı yoktur. Geleneksel ekoloji bilgisi, sahip olduğu toplumsal arka planla toplum yararına olmasına ve uygulanabilirliğine odaklanır. Bu bilgiler ışığında Aça, geleneksel ekoloji bilgisinin sosyal arka planındaki boyutları şöyle sıralar:

- Sözlü tarihle gelen sembolik anlam, yer isimleri ve sosyal ilişkiler.
- Göze batan bir kozmoloji ya da dünya görüşü, bilimsel ekolojinin bir parçası olduğu Batı biliminden farklı bir çevre konsepti.
- Hem topluluk üyelerine hem de diğer canlılara karşı duyulan sorumluluğa dayalı ilişkiler ve paylaşılan bilgi ve anlamlara dayanan toplu kaynak yönetimi (Aça, 2021: 443- 444).

Bu bilgiler ışığında çizgi filmin farklı bölümlerinde büyüklerden öğrenilen ve doğruluğu tecrübe edilerek de sabitlenen bilgiler mevcuttur.

“Rüzgar Gülü” bölümünde Niloya’nın ağabeyi Murat tarafından havaların ısınması karşısında rüzgarın havayı serinlettiği ve çiçekler susadığında onlara bulutları getirerek yağmurun yağmasına yardımcı olduğu bilgileri verilir.

“Soğan” bölümünde mutfakta yemek yapan annesi ve babaannesinin gözlerinin yaşardığını görünce onların ağladığını düşünen Niloya, soğanın içeriğinde gözleri yaşartan bir madde olduğunu ve soğan kesilince bunun açığa çıktığını babaannesinden öğrenir. Bilimsel açıklamasında Karaca, konuyu şöyle özetler:

Kesilen soğanın dokusu allinaz enzimi salgılamaktadır. Bu enzim sülfoksitleri sülfenik aside çevirir. Bu asitler kendiliğinden yeniden şekillenerek gözyaşlarının oluşmasını sağlayan sin-propanetiyal-S-oksit meydana getirir. Gözde bulunan serbest sinir uçları sin-propanetiyal-S-oksiti algıladıklarında, sinir sistemi harekete geçer ve gözyaşı bezinden salgılanan sıvı ile zararlı madde korneadan temizlenmiş olur” (2018: 33).

Havucun göz sağlığına iyi geldiği de babaanne tarafından bu bölümde dile getirilir ancak detaylara girilmez. Konuya bilimsel açıklama getiren Kasım ve Kasım, havucun

hem karotenoidler hem de fenolik bileşiklerin yanı sıra antioksidanlar bakımından zengin bir kök sebzesi olduğunu belirtir.

Havucun karotenoid içeriği genotipler arasında farklı olmakla birlikte, genellikle turuncu havuçlar α - ve β - karoten; sarı havuçlar lutein, kırmızı havuçlar likopen ve mor-siyah havuçlar da antosiyaninler bakımından zengindir. Turuncu havuçların içerdiği beta-karoten karaciğer tarafından A vitaminine dönüştürülerek, gözün loş ışıkta görmesini sağlayan rodopsini oluşturmada ve retinanın ışığı duyarlı alanının etkinliğini arttırmak suretiyle göz sağlığını korumaktadır

açıklamasını getirirler (2019: 615- 622). Havuç yemeye başlayan Niloya, gözlerinde bir değişiklik olmadığını söylediğinde babaannesi bu faydanın uzun vadede gerçekleşeceğini söyler.

“Kar” bölümünde evden çıkan Niloya, dengesini kaybederek düşer ve tecrübesinden hareketle “Karda yürümek zordur.” der. “Görünmez Hayvan” bölümünde Murat, kertenkeleye benzeyen hayvanın fotoğrafını gördüğünde onun bukalemun olduğunu söyler. Renk değiştirdiği için çocuklar bukalemunun eğlenceli bir hayvan olduğunu düşünürler. “Kedi Evi” bölümünde Mete, “Rüzgarın çıkmasından fırtına çıkacağı belliydi.” ifadesini kullanır. Görüldüğü üzere çocuklar, bildiklerinden yola çıkarak veya büyüklerinin söylediklerini konuyla bağdaştırarak yorum yaparlar ve böylelikle öğrenme gerçekleşmiş olur.

3.11.1. Halk Hekimliği

Boratav halk hekimliğini, “*Halkın olanakları bulunmadığı zaman başka nedenlerle hekime başvuramayınca veya başvurmak istemeyince hastalıklarını teşhis ve tedavi amacıyla uyguladığı yöntem ve işlemler*” şeklinde tanımlar (1994: 122).

Gün ve Şahinoğlu, halk hekimliğiyle ilgili inanış ve uygulamaların çoğu zaman topluluğun diğer inanış, değer ve tutumlarıyla birlikte işleyen karmaşık bir yapıya sahip olduğunu belirtir. Halk hekimliğindeki inanış ve uygulamalar bazen yanlış ve yararsız gibi görünse de bu uygulamaların uzun bir deneysel tecrübenin sonucu olarak ortaya çıkan işlevsel uygulamalar oldukları görülür. Halk hekimliği; geleneksel tıp, halk tıbbı veya folklorik tıp adlarıyla da anılan, toplumsal ve dinî inanışlarla veya gelenek, alışkanlık ve davranışlarla belirlenen, modern tıbbı bir seçenektir. Günümüzde de etkisini ve varlığını gösterir. Halk hekimliğinin yöntemleri, tarihi süreçte geçerli bir düşünce ve inanç perspektifinde ortaya çıkan tecrübe edilmiş gözlemlere dayanmaktadır. Halk hekimliğinde bilgi ve becerilerin yaygınlaştırılmasından çok süreklilik taşıması önemlidir (Gün ve Şahinoğlu, 2011: 18).

Eski Türklerde İslamiyet öncesi inanış ve düşünce kalıplarının şekillendirdiği bir dünya görüşü ve bu dünya görüşü ile doğayı anlamlandırma söz konusudur. Gözle görülen ve sebepleri de somut olarak takip edilebilen hastalıklar bitkiler, hayvanlar ve madenlerden elde edilen ilaçlarla tedavi edilirken bu tedavi uygulayıcıları da “emci” ve “otacı” gibi isimlerle anılmıştır. Ruhsal bozukluklar ile sebebi bilinmeyen fakat kötü ruhların etkisine girdiğine inanılan kişilerin tedavisinde çoğunlukla büyüklük yöntemlere başvurulmuştur. Bu yöntemdeki uygulayıcılar ise kam, baksı veya şaman olmuştur (Bayat, 1989: 61).

Türkler, kadim kültürlerinin İslamiyet öncesi yaşayış ve inanış dairesine göre şekillenmiş pek çok unsurunu İslam kültür dairesine girdikten sonra İslamiyet’in temel öğretileri etrafında şekillendirmişlerdir. Halk hekimliği uygulamalarındaki tecrübeler de bu doğrultuda şekillenen öğretilerdendir (Aça, 2021: 453).

Halk hekimliğinin temelini “ Halk sağlığı, Tanrı’nın insanlara verdiği en büyük armağandır.” inancı oluşturmaktadır. Bu inançta İslam dininin etkisi ile birlikte halk hekimliği uygulamalarındaki kültür izleri görülür (Acıpayamlı, 1989: 1).

Gözlem ve deneme yoluyla elde edilen halk hekimliği bilgileri yüzyıllar içinde kültür vasıtasıyla nesilden nesile aktararak tıp biliminin temelini oluşturmuştur. Savaş ve avlarda meydana gelen sakatlanma ve yaralanmalar, hayvanların ve insanların hastalanmaları, doğum gibi durum ve olaylar insanlara devamlı yeni bilgiler kazandırmıştır. Bunlardan hareketle toplumda iyi gözlem yapan ve yetenekli sağaltıcılar ortaya çıkmış; tecrübe, gözlem ve büyü karıştırılarak elde edilen başarı, toplum içinde dünyanın en eski uzmanlık kollarından biri olan yeni bir sınıfı oluşturmuştur. Bu işi yapan kişilere “büyücü, şaman, ocaklı, hekim” gibi adlar verilmiştir (Serdaroğlu, 1996: 3). Halk arasında “kocakarı” diye adlandırılan, “kocakarı ilacı” yapan ve bu ilaçların yanı sıra kendilerine has yöntem ve uygulamalarla hastaları tedavi eden kişiler aslında birer halk hekimidir (Aça, 2021: 455).

Halk hekimliği bilgileri yüzyıllarca kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar ulaşmıştır. Ülkemizde kapalı ve kırsal alanlarda bütün canlılığı ile yaşamakta olan bu pratik uygulamalar, şehirlerde âdet ve gelenek olarak aydın kesimde de varlığını sürdürmektedir. Kültür düzeyi yüksek bir kadının hastanede doğum yaptıktan sonra kendisine hastalık gelmemesi için başına bağladığı kırmızı kurdelenin kökeninde Orta Asya inanç ve uygulamalarını görmek mümkündür (Artun, 2019: 246).

Günümüzde modern tıp ile halk hekimliğinin karşılıklı bir etkileşim içinde olduğunu söyleyen Aça, bazı hastalıklarda eczane ilaçları halk ilaçlarının yerini almaya başlarken nazar değmesi gibi hastalıklarda halkın modern tıba güvenmediğini söyler.

Astım ve kalp hastalıklarında hem modern hem de halk tıbbından yararlanılmakta iken kanser ve ameliyat gerektiren hastalıklar modern tıba bırakılmıştır (2021: 456). Yapılan araştırmalar geleneksel tıptan modern tıba bir yöneliş olduğunu, bu yönelişin yörenin sosyo- kültürel ve ekonomik durumuna göre hızlı veya yavaş gerçekleştiğini göstermektedir (Artun, 2008: 206).

Niloya çizgi filminin aşağıda adı geçen bölümlerinde hastalıkların iyileşmesinde genel olarak herkesin bildiği uygulamalardan söz edilmektedir.

“Süt” bölümünde Niloya’nın ağabeyi Murat’ın ateşi yükseldiğinde annesi önce ateşölçerle ateşini ölçer, ateşinin yüksek olduğunu görünce alınına ıslak mendil koyarak ateşini düşürmeye çalışır. Murat, yatağında yatarak dinlenir. Babaannesi ve Niloya Murat’a ballı süt hazırlar. Kendi üretimleri olan sütün gerek hastalıkta gerekse sağlıkta özellikle çocuklar tarafından daha çok tüketildiği görülmektedir. Çocuklar kahvaltıda ve yatmadan önce süt içerler. Sütün çocukları büyüttüğü, soğuk algınlığında hastaları iyileştirdiği vurgulanır.

“Sıcak Bir Çorba” bölümünde Niloya, Murat ve babası hastalanan anne için önce kahvaltı, sonra çorba hazırlarlar. Babaanne de gelini için çorba pişirir. Annenin dinlenmesi gerektiğini, böylece daha çabuk iyileşeceğini söylerler.

3.11.2. Halk Baytarlığı (Veterinerliği)

Geçmişte insan toplulukları beslenme, ulaşım, korunma gibi ihtiyaçlarını karşılarken doğal çevrede bulunan hayvanlardan bazılarını evcilleştirmek suretiyle profesyonel nitelikteki hayvancılık uygulamalarının ilk örneklerini vermişlerdir (Soylu, 1982: 91). Çeşitli sağaltma yöntemleriyle kendi hastalıklarının tedavisini yaparken sahip oldukları hayvanları tedavi etmek için benzer sağaltma yöntemlerini geliştirmişlerdir. Aça, hayvanların küçük veya büyük çapta geçim kaynağı olduğu geleneksel toplumlarda veteriner olmadığı, veterinere ulaşılamadığı zamanlarda veya halkın ekonomik sebeplerle veterinere gitmek istemediğinde, hayvanlarını hastalıklardan korumak veya tedavi etmek için başvurdukları uygulamalara “halk veterinerliği” dendiğini ifade eder. Türk kültür tarihi kaynaklarından Divanu Lugati’t Türk’te halk hekimliği uygulamalarının yanında halk veterinerliği kapsamında değerlendirilecek bazı uygulamaların varlığına değinilmesi, Türklerin erken dönemlerden itibaren zengin bir geleneksel veterinerlik birikimine ulaştıkları söylenebilir (2021: 456-457).

Pertev Naili Boratav, hayvan hastalıklarının tedavisi için geleneksel karakterli uygulamaları değerlendirirken; tümüyle akılcı yöntemler, tümüyle büyüklük işlemler,

büyülük ve akılcı katışık işlemler şeklinde üç ayrı tedavi usulünden bahseder (1994: 129). Bu değerlendirme ve sınıflandırmaya göre Niloya çizgi filminde halk veterinerliğinde tamamen akılcı yöntemlerin uygulandığı tespit edilmiştir.

“Ayak Zilleri” bölümünde Niloya doğadaki hayvanları inceler. Karıncaları yuvalarına yiyecek taşıırken gören Niloya tırtıl ve uğurböceğini inceler, onları istemeden de olsa incitmekten korkar. Cıvcivler bahçede yem yerken bir tanesi Niloya’nın yanına gelip öterek ondan yardım ister. Cıvcivin ayağının incindiğini düşünen Niloya, onun yanına gider ve ayağında bir sıkıntı olduğunu fark eder. Ahırda çalışan babasının yanına giderek ondan yardım ister. Babası cıvcivin ayağına küçük sopalardan bir atel yapar ve ateli iple ayağına bağlar; birkaç gün içinde cıvcivin ayağının düzeleceğini söyler. Niloya, dışarıdaki ineklerin boynunda zil olduğunu fark eder ve bundan esinlenerek ailece kır gezisine çıktıklarında küçük canlılar incinmesin ve sesleri duyup oradan uzaklaşsınlar diye Tospik’le birlikte ayaklarına zil takarlar. Bu fikri beğenen Niloya’nın anne ve babası da ayaklarına zil takarak yürüyüş yaparlar; annesi merhametli ve düşünceli kızını sever.

“Bülbül Şarkısı” bölümünde Niloya ve ailesi kır gezintisi sırasında kuş seslerini dinlerler. Bu esnada bir kuşun farklı bir şekilde ve yardım ister gibi öttüğünü fark ederler. Etrafa baktıklarında bir bülbülün yerde olduğunu görürler. Babası bülbülü eline aldığı anda kanadının kırıldığını görür, eve getirip onu tedavi edebileceğini söyler. Kanadı tekrar incinmesin diye onu kafese koyarlar. Bülbül, Niloya’nın odasındadır. Niloya bülbülün ötüşünü, şarkılarını çok sever. Babası bülbülün iyileştiğini ve evine gitme vaktinin geldiğini söylemesine rağmen Niloya, bir müddet daha bülbülün onunla kalmasını ister; babası da onu kıramaz. Ancak bülbül birkaç gün içinde ötmeyi bırakmıştır, yem de yemez. Bu duruma üzülen Niloya bülbülün yuvasını, ailesini, gökyüzünü özlediğini anlayarak kafesin kapısını açar ve canı sıkıldığı zaman tekrar gelebileceğini söyleyerek bülbülü özgür bırakır.

“Sincaplar” bölümünde Mine’nin çantasını alıp kaçan sincap daldan dala atlarken ayağını incitir ve yuvasına kaçır. Niloya onu yuvasından alarak babasının yanına götürür. Niloya’nın babası da sincabın ayağını sararak onun iyileşmesine yardımcı olur.

“Yardım Kızağı” bölümünde karlı bir kış günü Niloya ve Mete yardım bekleyen canlılara kızaklarıyla yardım etmek isterler. Keçiyi yardım kızağına oturtup ahırdaki babasının yanına götürürler. Babası ayağına diken battığı için yürüyemeyen keçinin ayağındaki diken çıkararak ona yardım eder. Aynı bölümde yardım kızağına koydukları karnı aç olan tavşana da babası yiyecek verir. “Anne Kaplan” bölümünde Niloya, ağaca çıkan kediyi kurtararak ona süt verir. Nehirden su içen keçiye ot getirerek onu besler.

3.11.3. Halk Zoolojisi

“Halkın hayvan dünyasıyla ilgili bilgi ve uygulamalarını derleyip değerlendiren bilim dalına halk zoolojisi” denir (Aça, 2021: 459). Bu kapsamda halk tarafından verilen hayvan isimleri, hayvanları sınıflandırmaları, hayvanlardan yararlanma şekilleri, hayvanlarla ilgili inanış ve uygulamalar halk zoolojisi içinde değerlendirilir. Evcil ve yabani hayvanların tamamı halk zoolojisinin araştırma konusu içinde yer alır.

Niloya çizgi filminde hayvanların özellikleri ve insan hayatındaki yeri çocukların anlayacağı şekilde aktarılmış, hayvanlarla iç içe bir hayat resmedilmiştir. Hayvanlar köyde hem çocukların oyun arkadaşıdır hem de ev halkının beslenme ihtiyacını karşılar. Kümesteki tavuklar ailenin yumurta ihtiyacını karşılarırken ahırdaki inek aileye süt verir. Tarla ve bahçe işlerine yardımcı olması için Niloya'nın babasının bir tay aldığı ve Niloya'nın bu taya “Tatlı Tay” adını verdiği görülür. Çizgi filmin genelinde hayvan sevgisi ve hayvanların insan hayatındaki yeri çeşitli şekillerde anlatılmıştır. Kimi zaman hayvanların birbirlerine karşı davranışları insanlar tarafından örnek alınırken kimi zaman insan- hayvan dostluğu işlenmiştir. Niloya'nın evcil hayvanı olan kaplumbağası Tospik daima onun yanındadır.

“Karınca Parkı” bölümünde elma toplarken anne ve babaannesine yardım eden Niloya, bir ara karıncaları takip eder. Hepsinin sırtında bir kırıntı vardır, onlar için minyatür bir park yapar. Parkta bank, salıncak kaydıraktan oluşan oyuncaklar bulunur ama karıncalar bu parka pek itibar etmezler. Niloya, bu sayede karıncalar arası birlik ve beraberlik, iş birliği, küçüklere yardım etme gibi konularda gözlem yapma fırsatı bulmuştur.

“Tospik” bölümünde Niloya, yanından hiç ayırmadığı kaplumbağasının gittiğini düşünerek çok üzülür ve ağlar. Aynı zamanda Mete'nin de kaplumbağası kaybolmuştur. Bir müddet sonra kaplumbağaların arkadaş olduğu ortaya çıkınca kaplumbağa sahipleri çok sevinir. “Paten” bölümünde paten kaymaktan korktuğu halde bisiklet süren çocukların Tospik'e çarpmasını engellemek için cesaretini toplayan Niloya görülür.

“Kar” bölümünde Niloya ve Mete serenderin altında yavru kedi görürler. Niloya'nın annesi yavru kediye süt vererek kedinin karnını doyurur. Niloya, kediyi sahiplenmek istese de yavru kedinin annesi geldiğinde bu isteğinden vazgeçer. Kediler yanlarından uzaklaşırken onlarla vedalaşan Niloya acıktıklarında kedilerin tekrar gelmelerini ister.

“Tırtıl Sürprizi” bölümünde canı sıkılan Niloya'ya babası tamir çantasından bir büyüteç verir ve tabiattaki sürprizleri bulmasını ister. Niloya da büyüteçle çiçekleri, arıları, karıncaları izler ama eğlenemez. Ağaçta bir tırtıl gördüğünü söyleyen Niloya'ya

babası onu dikkatlice izlemesini, oradan bir sürpriz çıkacağını söyler. Tırtıl önce koza örer ve birkaç gün sonra koza yırtılır, kelebek kozadan dışarı çıkar. Bu duruma çok şaşırarak Niloya, Tospik'e tabiatı keşfetmenin çok keyifli olduğunu söyler. Babası Niloya'nın yaşayarak ve keşfederek öğrenmesini sağlamış, pedagojik olarak da öğrenmeyi pekiştiren bir yaklaşım sergilemiştir.

“Karınca Saygısı” bölümünde karıncalar, yuvalarına yiyecek taşırken kimseyi rahatsız etmezler. Tospik yerde yatmakta ve uyumaktadır. Karıncalar Tospik'in etrafından geçerek onun uyumasını engellemezler ve saygı gösterirler. Niloya ve Mete bu davranıştan çok etkilenir ve bu davranışı hayatlarında uygulamaya karar verirler.

“Sıcak Soğuk” bölümünde Niloya, Murat ve Mete sıcak soğuk oyununu oynarken bahçede kirpi görürler. Kirpiyi ilginç bulan çocuklar Mete'nin eline kirpinin dikeninin batmasıyla şaşırırlar.

“Görünmez Hayvan” bölümünde Niloya kapılarının önünde bisiklet sürerken ağacın altındaki çimlerde bir çift göz görür. Onu takip eden Niloya çimlerde yeşil olan bu hayvanın ağacın gövdesine tırmanırken kahverengi olduğunu fark eder. Bu esnada ağabeyi Murat, Metelerin bahçesine gitmek ister. Topun üzerine çıkan ve topun rengini alan bu hayvanı Niloya'dan başkası göremez. Mete niye geç geldiklerini sorduğunda Murat, Niloya'nın iyi olmadığını söyler; onların görmediği bir hayvanı gördüğünü haber vermek için annesinin yanına gider. Annesi Niloya'nın hasta olduğunu düşünerek ateşini kontrol eder, ateşi normal çıkar. Görünmeyen bu hayvanın fotoğrafını çekmesi için annesi ona bir fotoğraf makinesi verir. Babası serenderdeki Niloya'nın neden üzgün olduğunu sorduğunda Tospik'in üstündeki hayvanı gören Niloya onun fotoğrafını çekmeyi nihayet başarır. Murat, kertenkeleye benzeyen bu hayvanın bukalemun olduğunu söyler. Renk değiştirdiği için de bukalemunun eğlenceli bir hayvan olduğunu düşünürler.

“Akıllı Karga” bölümünde Niloya Tospik'le beraber evden çıkarak dışarıdaki kedilere su verir. Bu esnada bir karga su kabını alarak kaçır. Buna şaşırarak Niloya, Tospik'le beraber kargayı takip eder. Niloya ağaç dallarıyla kamufle olmuş bir şekilde dürbünle kargayı izler. Nehirden su içen karga, Niloya ve Tospik'i fark ettiğinden oradaki su kabını alarak hemen kaçır, karganın yanında kaçırdığı su kabı yoktur. Karga, Fatoş Teyze'nin kapılarının önünde çubukla havalandırdığı yünlerden de bir parça alarak uzaklaşır. Kargayı izlemeye devam eden Niloya, karganın aldığı yünleri kaçırdığı su kabının içine yerleştirdiğini görür ve yuva yaptığını anlar. Niloya ve Tospik'i fark eden ve yuvasını korumaya çalışan karga onları kovalar. Niloya, elindeki dürbünün kapağını da kargaya verir ve yavruları için masa yapmasını söyler.

Çizgi filmin “Minik Ayı” bölümünde Niloya çekirdek ailesi ile birlikte kahvaltı yapar. Niloya, kahvaltıdaki ballı ekmeğini yedikten sonra balın çok lezzetli olduğunu söyler. Arılara teşekkür etmek için kovanın yanına gelir. Kovanın parçalanmış olduğunu gördüğünde hemen babasına haber verir. Babası da bunun bal seven bir hayvanın işi olduğunu söyler. Babasıyla birlikte ağaçların arasına gizlenerek ellerinde dürbünle ve sabırla bu hayvanın gelmesini beklerler. Yavru ayı gelerek bal yiyip oradan uzaklaşır. Balın hepsini yemediği, onlara da bal bıraktığı için Niloya içinden ayıya teşekkür eder.

“Arı” bölümünde arıları takip eden Niloya, ilk defa kovan görür ve şaşırır. Arıların çiçeklerin üzerine konarak onlardan bal aldığını düşünür. Önce arılardan iğnesi olduğu için korkan Niloya, kovanın yanından ayrılırken artık arılardan korkmadığını söyler.

Çizgi filmde evcil hayvanların yanı sıra yabani hayvanlar da yer almış; bu hayvanların en belirgin özellikleri, yaşama şekilleri, doğadaki yeri ve işlevi çeşitli şekillerde işlenmiştir. Niloya ve ailesinin baktığı ve sahiplendiği hayvanların kendine ait adları vardır.

3.11.4. Halk Meteorolojisi

Hava olayları tahmininin sistemli bir şekilde ortaya çıkmadığı dönemlerde insanlar havanın durumunu geleneksel yöntemlerle tahmin etmeye çalışmışlardır. Tarım, hayvancılık, denizcilik gibi geçim kaynaklarıyla hayatını idame eden insanlar sıcak, soğuk, fırtına, yağmur gibi tabiat olaylarını yakından takip etme ihtiyacı duymuşlardır. Uzun süreli gözlem ve deneyimler sonucu ortaya çıkan veriler, geleneksel takvim bilgisiyle pekişmiş ve geleneksel hava tahminleri ortaya çıkmıştır (Aça, 2021: 448).

Geçmişteki insan topluluklarına bakıldığında tabiattaki tüm varlıklardan üstün nitelikteki güçlerin hava olaylarına da hâkim olabildiği inancı görülmektedir. Bu doğrultuda din adamı özelliği taşıyan temsilcilerin hava olaylarını da tahmin ettiklerine inanılmıştır. Kadim Türklerde şaman, kam, baksı gibi isimlerle anılan büyücü, hekim, din görevlisi ve dinî ritüelleri de yöneten olağanüstü güçlere sahip kişiler, hava tahmincileri olarak da görev yapmışlardır. Günümüzde geleneksel yaşam tarzının hüküm sürdüğü yerlerde şamanların hatıralarını yansıtan, alanında uzmanlaşmış hava tahmincilerine rastlanır. Doğu Karadeniz Bölgesi balıkçı yerleşim yerlerinin hemen hepsinde başarılı hava tahminleri yapan balıkçılarla karşılaşmak mümkündür (Aça, 2016). Geleneksel hava tahminlerinin yörelere göre farklılıklar gösterdiği; hava durumunun sadece insanları değil, bitkiler ve hayvanları da doğrudan veya dolaylı

şekilde etkilediğini belirten Tan, hava tahminlerinin yapılmasında dikkate alınan araçları da tespit etmiştir (1976: 250-275). Niloya çizgi filmde bu araçlar içerisinde *bitkilerden ve tabiattan yararlanarak tahmin ile halk takvimine göre tahmin grubuna örnekler vardır.*

Karadeniz Bölgesi'nin karakteristik iklim özelliği olan yağmur, meteorolojik bilgi olarak çizgi filmde görülür. "Kedi Evi" bölümünde Niloya'nın ağabeyi Murat, fırtına çıkacağını söylediğinde Mete, "Rüzgarın çıkmasından fırtına çıkacağı belliydi." ifadesini kullanır.

"Rüzgar Gülü" bölümünde Niloya'nın ağabeyi Murat hava çok ısındığında rüzgarın havayı serinlettiğini ve çiçekler susadığında onlara bulutları getirerek yağmurun yağmasına yardımcı olduğunu söyler.

"Karadeniz'de Bir Gemi" adlı bölümde Niloya ve Murat, arkadaşları Mete ile birlikte babası ve dedesinin içinde olduğu gemiyi limanda beklerken şimşek çakar ve sağanak yağmur başlar. Mete, şimşek çakmasından korkup eve gitmek istese de üç arkadaş şemsiyenin altında gemiyi beklerler. Babası ve dedesi tekneyle döndüğü zaman çocuklara denizde fırtına çıktığını söyler.

"Çok Şeker Yedim" bölümünde yağmur çok yağdığı için fırtına çıkmış, çıkan fırtına elektrik direklerinde arızaya ve elektriklerin kesilmesine sebep olmuştur. "Sakarlığım Üstünde" bölümünde Niloya Tospik'e dışarıda yağmur yağdığı ve fırtına olduğu için dışarıya çıkamadıklarını söylerken salonun penceresinden Tospik'le birlikte yağmuru seyrederek. Hava açıp yağmur dinince annesi Niloya'ya dışarı çıkabileceğini söyler. "Dinozor Peşinde" bölümünde ise hava fırtınalı olduğu için ağaç yere devrilmiştir.

3.11.5. Halk Takvimi

Erginer, halk takvimini "*Herhangi bir bölge insanının kültürel miras olarak kazandığı doğal olguların toplumsal kurum ve olgular arasında uzun sürede oluşan deneyimlere dayalı ilişkilerin kurulduğu tarihsel, töresel, dinsel, eğitsel, inançsal, hukuksal, tarımsal, siyasal ve ekonomik bağı hatırlayarak bu görevi üstlenmiş olan zaman- hayat ikilisinin bir dizgesi*" olarak tanımlar (1984: 22). İnsanlar tarihi süreçte bir yıl boyunca yapacaklarını ve hayatlarını halk takvimi içinde konumlandırmaya çalışmışlardır.

Aça, insanın zaman kayıtlarını ilk olarak tutmaya başlamasında gökyüzü, güneş, ay, yıldızlar, gece, gündüz, mevsimler ve zamanın devri gibi fiziki çevre ile ilgili gözlemlerinin yanı sıra mistik unsurların da önemli etkisi bulunduğunu belirtir (2021:

444). İnsanlar zamanı gün, hafta, ay, yıl gibi belirli periyotlara bölerek düzenli bir sistem içinde anlayarak en az 6.000 yıldan fazla bir zaman diliminde takvim kullanmışlardır (Turan, 1941: 3; Günay, 2006: 244).

Türkler On İki Hayvanlı Türk Takvimi'nden başlayarak çeşitli takvimleri kullanmışlardır. Anadolu Türklerinde Hicri (Kamerî) ve Miladi (Şemsî) takvim diye adlandırılan iki takvimden ikincisi bugünkü resmî takvimin merkezini teşkil eder (Boratav, 1994: 132).

Niloya çizgi filminde doğadaki değişimlerle birlikte mevsimlerin değiştiği anlatılmıştır. Bunun için de yaprakların sararmasının sonbaharın habercisi olduğu, papatyaların ilkbaharı müjdelediğinden söz edilerek doğal göstergelerden yararlanılmıştır.

“Sarı Yapraklar” bölümünde, yaz mevsiminin yerini sonbahara bırakması Niloya'yı oldukça üzer. Mutfakta yemek yapan annesi ve babaannesi sonbaharın geldiğini ve yakında yağmurların başlayacağını söylemektedir. Ahırda çalışan babası ve dedesi de aynı konudan söz etmekte ve yağmurlar başlamadan kış için hazırlık yapmaları gerektiğini konuşmaktadırlar. Kitaplardan yaz mevsimini saklamakla ilgili bilgi edinmek isteyen Niloya, incelediği Kapadokya kitabında yer altı evleri görür. Serenderde kitap okuyan dedesinden yardım ister ve yerde gördüğü yeşil yaprağı alarak onu sonbaharın olmadığı bir yere götürmek ister. Bir kutuya yerleştirdikleri yaprağı yaptıkları yer altı evine koyarlar. Ertesi gün yaprağa bakmaya giden Niloya, Mete ve Murat yaprağın sarardığını görünce sonbaharın her yere geldiğini ve mevsimlerin saklanamayacağını öğrenmiş olurlar. Çocuklar sarı yaprakları savurarak oyun oynamaya başlarlar.

“İlkbahar” bölümünde Niloya'nın dedesi baharın geldiğini kırlarda papatyaların açmasından anladığını söyler. Bunu duyan Tospik ve Niloya, kırlarda papatya aramaya çıkar ancak bulamazlar. Bu sırada çalılıkların arasında Mete'nin ilkbahar şarkısı söylediğini duyarlar. Mete renkli kağıtlardan çiçekler kesmekte ve ilkbaharın çabuk gelmesi için rüzgara bırakmaktadır. Niloya da renkli çiçekler kesmeye başlar. Mendilini kaybeden Mete'ye yardım eden Niloya, mendili ararken Mete'yle birlikte baharın ilk papatyasını görüp mutlu olur.

“Bahar Kokusu” bölümünde Niloya'nın babaannesinin bahçesinde çiçeklerin arasında yatan Mete, Tospik'le birlikte evden koşarak çıkan Niloya'ya baharın çok güzel koktuğunu ve bu kokuyu saklayabilmeyi çok istediğini söyler. Eve giden Mete elinde bir kavanozla gelir ve annesinin domatesleri bu kavanozda sakladığını, onların da bahar kokusunu saklayabileceğini söyler. Kavanozun kapağını açarak kırlarda koşarlar

ve sonra kavanozu sıkıca kapatırlar. İrili ufaklı çok sayıdaki kavanoza aynı işlemi uygularlar. Annesi kavanoz aramaya çıktığında olanları anlar. Niloya, bahar kokusu doldurduğu bir kavanozun kapağını annesi açtığında bahar kokusunun kaçtığını söyleyerek üzülür. Annesi de Niloya'ya her mevsimin biteceğini, buna engel olamayacaklarını; kavanozun kokmadığını, baharı çok seviyorsa kırlarda koşup çiçekleri koklamasını ve baharı doya doya yaşamasını söyler. Annesinin sözünü dinleyen Niloya, Mete'yle birlikte kırlarda koşarak eğlenir.

“Ağaç Doktoru” bölümünde Niloya'nın annesi ağacın hasta olduğunu düşünen Niloya'nın yanına gelerek sonbahar gelince ağaçların yapraklarının döküldüğünü ve tıpkı insanlar gibi ağaçların da dinlenmek istediğini vurgular. Kışın iyice dinlenen ağacın bahar gelince yine yapraklarının çıkacağını söylediğinde Niloya buna çok sevinir ve sarı yaprakların düşmesini izler.

İnsanlar bazı günleri uğurlu, bazı günleri uğursuz olarak niteleyip işlerini ona göre ayarlarlar. Bu inanışın eski Türklerde de olduğunu belirten Boratav, bir toplumun inanışlarının oluşumunda, bağlı bulunduğu inanç sisteminin şekillendirici etkisi olduğunu söyler. Eski inanışlardan etkilenme olduğu gibi çeşitli âdet ve inanmalardan da etkilenme söz konusudur (Boratav, 1997: 133– 135). Aşağıdaki bahsi geçen ve açıklanan bölümde böyle bir inanmadan söz edilmektedir:

“Pazartesi” bölümünde Mete sırtında kamp çantasıyla gelir ve çadır kurarak pazartesi günü bitene kadar çadırdan çıkmayacağını söyler. Niloya da tek başına çadırda sıkılacağını, yeni bir haftaya başladıkları için mutlu olması gerektiğini ifade eder. Mete'nin dayısı pazartesi gününü hemen bitmesi gereken bir gün olarak görmektedir, Mete de bu düşünceden etkilenmiştir. Buna karşılık Niloya, Mete'ye dayısının yorulduğu için böyle düşündüğünü söyler. Bu arada Mine ve Elif arabalarını getirmiş, araba yarışı yapmak istemektedirler. Bunu duyan Mete, çadırdan dışarı çıkar; başka bir gün geleceğini söyleyerek çadırına geri döner. Bu esnada döner salıncak getiren bir salıncakçı gelir. Çocuklar salıncağa binerler ve haftanın günleri şarkısını söyleyerek eğlenirler. Mete daha fazla dayanamaz ve salıncağa biner. Salıncakçı amca salıncağı bir tur daha açamayacağını çünkü diğer köylerdeki çocukların onu beklediğini, bir hafta sonra tekrar geleceğini söyleyerek oradan ayrılır. Mete'nin annesi çocukların yanına gelir ve Mete'nin dayısının onlara gelerek bir hafta tatil yapacağını söyler. Bu kez Mete, güzel haberler aldığı için pazartesinin çok güzel bir gün olduğunu düşünür, Niloya da bütün günlerin güzel olduğunu tekrarlar.

3.11.6. Halk Botaniği

“Halk botaniği (etno-botanik), adlandırılan ve çeşitli şekillerde yararlanılan bitkilere ilişkin tüm yerel bilgileri derleme amacı güden ve bitkilerle insanlar arasındaki ilişkileri inceleyen disiplinler arası bir alandır” (Ertuğ, 2014: 319). İnsanlar geleneksel yapıyı oluşturmaya başladıklarında tabiattaki unsurları da sınıflandırma yoluna gitmişlerdir. Tabiat unsurlarını öncelikle canlı olup olmamalarına göre sınıflandırmışlar; cansız olan varlıkların bazılarını ruh atfetmişler, canlıları işlevleriyle birlikte değerlendirmişlerdir. Zaman içinde geleneksel özellikler kazanan halk botaniğinde bitkilerin insan hayatındaki yerine öncelik verilmiştir.

Çok eski çağlardan günümüze kadar insanların beslenmesinden hastalıklarının tedavisine kadar öncelikle başvurdukları temel kaynağın bitkiler olduğu görülür. İnsanlar ve hayvanlar yüzyıllardır süregelen gözlem ve deneyimleri aracılığıyla yenilebilen ve yenilemeyen bitkileri araştırmış, ayırtmış; bitkilerin hangi hastalıkların tedavisinde kullanılabileceğine yönelik bilgiler geliştirmişlerdir. Bitkiler temel bilimlerin gelişmesine kaynaklık ederken kültür, sanat ve uygarlık açısından da vazgeçilmez doğal kaynak durumundadır (Aça, 2021: 458).

Türkler geleneksel zengin botanik bilgisine zamanla ulaşmışlardır. Anadolu’da yetişen 10.000 bitki türünün üçte biri sadece Anadolu’da yetişen örnekleri ile karşılaşılan endemik türlerdir. Kimi zaman bitkilerden yararlanma şekli sadece bir bölgeye, türe veya kişiye özgü olabilmektedir. Dolayısıyla bitki endemikse bitkiye dair bilginin de endemik olduğu sonucuna varılabilir (Aça, 2021: 458).

Bitkisel gıdalar, bu gıdaları hazırlama şekilleri, tıbbi bitki ve reçeteler, karışımlar, bitkilerle hazırlanan yakı, tütsü, muskaların yanı sıra bitkilerden yapılan araç gereçleri de halk botaniği içinde değerlendirmek doğru olacaktır. (Ertuğ, 2014: 321). Türk sözlü kültürü içinde yer alan ve bitkilerin bulunduğu inanış ve efsaneler incelenirken geleneksel botanik bilgisinin etkili olduğu göz ardı edilmemelidir (Aça, 2021: 458).

Niloya’nın yaşadığı Karadeniz köyünde meyve vermeyen ağaçların yanı sıra meyve veren elma, armut, cennet elması (Trabzon hurması) ağaçları mevcuttur.

“Saksı Çiçeği” bölümünde bir saksı çiçeği olan begonya edinen Niloya, çiçeğini çok sevdiği ve kendisi oyun oynarken yalnız kalıp sıkılmaması için onu yanında götürür ancak çiçeğin saksısı yolda kırılınca babaannesinden yardım ister. Babaannesi de begonyanın saksısını değiştirir ve saksı çiçeklerinin hassas olduğunu, bu çiçeğin gezmeyi sevmediğini söyleyerek torununa saksı çiçekleri hakkında bilgi verir. Çizgi filmde geçen diğer çiçekler fesleğen, açelya, sardunya ve papatyadır.

“Zambak” bölümünde Niloya’nın annesi ve babaannesi bahçede çiçek diker. Niloya onlara yardım etmek için nehirde kovayla su getirir. Niloya’nın babaannesi bahçesinde zambak çiçeğinin de olmasını ister. Nitekim kendisinin dizleri ağrıdığı için ormana gidemeyeceğini ifade eder. Bunun üzerine dedesinin emanet ettiği yavru keçi, Murat, Niloya, Mete ormanda zambak aramaya giderler. Keçi, ormanda oynayıp bitkileri yemeye çalışırken kaybolunca keçinin arkasından giden Niloya, zambak tarlasını bulur. Ekip çalışmasıyla zambak toplayarak babaannesine zambak getirirler, babaannesi zambakları bahçeye diker ve çocuklara teşekkür eder. “Ayak Zilleri” bölümünde de Niloya elindeki ibrikle zambakları sular ve çiçeklerin bakımına yardımcı olur. Aynı bölümde ormandan bahsedilirken söylenen çocuk şarkısında adı geçen diğer çiçekler papatya ve laledir.

“Ağaç Doktoru” bölümünde Niloya Tospik’le beraber evlerinin önündeki ağacın altında yatarken Niloya’nın yüzüne sarı bir yaprak düşer. Niloya ağacın hastalandığını düşünerek serenderde kitap okuyan annesinin yanına gider ve ağaçların hasta olup olamayacağını sorar. Annesi ağaçların da bazen hasta olabileceğini söyler. Bunun üzerine Niloya stetoskolla ağacın gövdesini dinler, ateşölçerle ateşini ölçer, sargı beziyle ağacın gövdesini sarar. Birkaç güne iyileşeceğini söylemesine rağmen ağacın yaprakları sararıp dökülmeye devam eder. Annesi Niloya’nın yanına gelerek yaptığının çok ince bir davranış olduğunu ancak sonbahar gelince ağaçların yapraklarının döküldüğünü, bunun doğal bir süreç olduğunu ve tıpkı insanlar gibi ağaçların da dinlenmek istediğini söyler. Kışın iyice dinlenen ağacın bahar gelince yapraklarının tekrar olacağını söyleyince Niloya buna çok sevinir ve sarı yaprakların düşmesini izler.

Geçmişten günümüze kadar geçen yüzyıllar boyunca insanların beslenmesinde ve hastalıkların tedavi edilmesinde bitkiler kullanılmıştır. Edinilen tecrübelerden hareketle yenilebilen ve yenilemeyen birçok bitki insanlar ve hayvanlar tarafından belirlenmiştir. Çizgi filmde büyükler hangi bitkilerin yenilip hangilerinin yenilemeyeceği bilgisine sahiptirler ve bu konuda küçükleri uyarırlar.

“Mantar Ev” bölümünde Niloya, Murat, Mete, keçi ve Tospik kekik toplamaya giderler. Mete, yemeklere kekik katıldığında yemeğin lezzetinin çok güzel olduğunu söyler. Çocuklar kırlardaki çiçek ve bitkileri çok beğenirler. Bu esnada Mete’ye ısırğan otuna dokunmaması gerektiğini söyleyen Murat sözünü söylemek için geç kalmıştır. Mete eli yanmaya başlayınca eve gitmek ister ama Niloya Mete’nin gitmemesini, onları yalnız bırakmamasını ister; Mete de bu teklifi kabul eder. Bu sırada Niloya mantarları görür, çatısı ve gövdesiyle onları eve benzetir; sadece kapısının eksik olduğunu söyler. Mantarları toplayacağı sırada keçi ve Murat buna izin vermez çünkü mantarlar

zehirlidir. Kır gezintisine devam ederlerken kuzukulaklarını bulurlar, Murat bunları yiyebileceklerini söyler.

3.11.7. Halk Hukuku

Örnek ve Tezcan toplumsal yaşam, birey, grup ve cemaatler arasındaki ilişkilerin düzenli bir şekilde devam edebilmesi için toplumu oluşturan bireyler arasında bir dizi halinde beklenti, kalıp davranış, işlem, kaçınma ve yasağın olması gerektiğini ifade eder (Örnek, 1995:121; Tezcan, 1985: 93). Halk biliminde halkın kendi hukuki sorunlarını çözmek ve gereken önlemleri almak amacıyla kurduğu geleneksel düzen ve düzenlemelerin, yaptığı yasaların, koyduğu ödül ve cezaların derlenip incelenmesine halk hukuku denir (Aça, 2021: 461). Modern hukukun öncülerinden Alman bilgin Friedrich Karl von Savigny merkezî unsurları olan örf ve âdetlerin önemine vurgu yaparak hukuk kurallarının insan iradesiyle yapılmadığını; halkın ruhunda kendiliğinden doğan her cemiyete, her devre, devrin ihtiyaç ve telakkilerine göre değişen bir nizam olduğunu söyler. Ona göre hukuku meydana getiren halk ruhudur (Nahya, 1975'ten aktaran Türkmen, 2011: 248).

Aça, bir davranış modelinin halk hukuku kuralı olabilmesi için toplum tarafından belirlenmiş bazı şartları taşıması gerektiğini söyler. Ona göre bu şartlar şöyledir:

- Örf ve âdet kurallarının anlamı toplum üyeleri tarafından açıkça bilinmeli ve benimsenmelidir.
- Bu kurallar toplumun genel kabulleri doğrultusunda akla uygun ve kabul edilebilir olmalıdır.
- Bir davranış modelinin halk hukuku olabilmesi için çok eski zamanlardan beri uygulanıyor olması gerekmektedir.
- Toplumsal ilişkileri düzenleyen halk hukukunun yasalarla çelişmemesi gerekmektedir (2021: 462).

Niloya çizgi filminde toplumda uyulması gereken kurallar ve adalet duygusu pedagojik olarak ele alınıp işlenmiş ve uyulması beklenen kurallar ve davranışlar yaşamın içinde ele alınmıştır.

“Ağaçlar Konuşur mu?” bölümünde Niloya'nın babası, ağaçta buldukları papağanı sahibi olan arkadaşına vereceğini çünkü başkasına ait olan şeylerin alınamayacağını söyler.

“Araba Yarışı” bölümünde araba yarışı yapan çocuklar arasında Mete, yarışı kazanır. Yarıştaki en yakın rakibi Niloya başta olmak üzere diğer çocuklar da onu kutlarlar. “Oyun Hamuru” bölümünde Niloya, oyun hamurundan yaptığı şekilleri

beğenmeyen arkadaşı Mete'ye kızsı ve her konuda anlaşmasalar dahi onun en iyi arkadaşı olduğunu söyler.

“Sobada Kestane” bölümünde babaanne, sobada pişirdiği kestaneleri dışarıda oynayan çocuklara sıraya girmelerini isteyerek verir. Böylece günlük hayattaki iş ve işlemleri yürütürken sıraya girmek gerektiği çocukluktan itibaren öğretilmeye çalışılır. “Neşeli Kurabiyeler” bölümünde Niloya'nın annesi yaptığı kurabiyeleri önce herkesin yiyebilmesi için bahçedeki çocuklara sırasıyla teker teker dağıtır, kurabiye kalırsa çocuklara tekrar vereceğini söyleyerek adaletli davranmak ister.

3.11.8. Halk Matematiği/ Ölçme- Tartma Bilgisi

Halkın günlük iş ve alışverişlerinde ağırlık, uzunluk, hacim ve alan hesaplamayı gerektiren durumlarda kendi geliştirdikleri ölçü birimlerini kullanmalarıyla oluşan halk matematiği halk bilgisinin bir kolunu oluşturur. Tarihin eski devirlerinde insanlar ölçü birimlerini oluştururken kol, bacak gibi uzuvlardan, günlük hayatta kullandığı araçlardan ve kozmik unsurlardan yararlanmışlardır (Aça, 2021: 459). Kadim Türklerde de benzer örneklere rastlandı; kol, el ve parmakla uzunlukların ölçüldüğü; Güneş ve Ay'ın hareketleriyle zamanın; ağırlık ölçmek için taş ve tahıl kullanıldığı tespit edilmiştir (Sarıca, 2011: 793).

Geleneksel hayatın takip edilebildiği alanlarda tohum ayırma, hayvansal ve tarımsal ürünleri ölçme, onları pay etme, ekim alanı belirleme gibi durumlarda standart olmayan ölçü birimlerinin kullanıldığı görülür. “Şinik, dolu, kile, harar, çuval, adım, evlek, şelek, mucur, ayar, guga, helke, lagot, ganzi, kantar, boy, römork, at veya eşek yükü, çeki...” biçimlerinde ölçeklendirildiği görülür (Aça, 2021: 460).

Okul öncesi çocuklara hitap eden Niloya çizgi filminde geleneksel ölçü birimlerine pek yer verilmemiştir. Ancak bazı bölümlerde ölçme ve tartma ile ilgili örnekler mevcuttur. Bu durum çocukların standart ölçü birimlerini öğrenmesine öncelik verilmesiyle açıklanabilir. İlkokul döneminde matematik ders müfredatında standart ölçü birimleri parmak, karış, kol, adım, ayak gibi geleneksel ölçü birimleri ile karşılaştırma yapılarak ve tahmin yoluyla öğretilmektedir.

“Yoğurt” bölümünde Niloya yoğurt mayalamayı öğrenirken annesi Benekli'den sağdıkları ve pişirdikleri sütü, iki ayrı tencereye eşit şekilde koymaya çalışarak sütlerin bu şekilde mayalanmasını hızlandırır. “Dinozor Peşinde” bölümünde Niloya'nın babası bahçede domates ekmek için çukurlar kazarak evlek hazırlar. Fındık bahçesinde çalışan aile toplanan fındıkları önce hasır sepetlere, sonra çuvallara koyarlar. Kimin daha çok fındık topladığı çuval sayısından belli olur. “Damlaya Damlaya Göl Olur” bölümünde

Niloya kendi misketlerinin ağabeyi Murat'tın misketlerinden daha çok olduğunu görünce kendininkileri ağabeyiyle paylaşır.

3.12. Halk İnançları, Töreler, Âdetler, Gelenekler, Görenekler

İnanç, bir şeyi güvenle doğru sayma tutumudur. Yeterince gerekçesi bulunmayan, kesin olmayan bir şeyi doğru sayma, akıl yoluyla genelgeçer bir doğrulama yapmadan başkasının tanıklığı üzerine kurulmuş kanıtları bir kuşku olmaksızın onaylamadır” (Akarsu, 1988: 104). “İnanç bir düşünceye bağlı bulunma, bir dine inanma, iman, birine duyulan güven, itimat, inanma duygusu, inanılan şey, görüş ve öğretilerdir” (ML, 1971, C.6: 300). “Din ve inanç birbirinden farklı kavramlardır. Din denen toplumsal kurum, inanç ve tapınma şeklinde iki bölümden oluşur. Her iki bölümün temelinde de kutsallık ve yasak kavramları yatar”

(Turan, 1994: 84). Tanımlardan hareketle inanç kavramının özünde inanılan varlığı koşulsuz doğru kabul etme vardır.

Halk bilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden aldıkları mirasa çağının şartlarını uygulayarak yaşattığı yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiği ölçüde yeni biçimler, içerikler ve anlatımlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halk biliminin konusunu değerlendiren Boratav, inanışların başka bir özelliğinin de din, ahlak kurallarındaki kesinlik ve katılığa karşılık bunların yerden yere, topluluktan topluluğa değişik biçimler ve içerikler göstermesi olduğunu belirtir (Boratav, 1997: 7).

Halk inançları toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan, halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanışlardır. Toplumlar hayatlarını derinlemesine etkileyen âdet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve bu yeni dinin, kültürün özelliklerini eski âdet, inanç ve geleneklerine uydurmaya çalışırlar. Halk inanışları toplumsal hayatımızda teknik gelişmelerden geçiş dönemlerine ve sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır (Kılıç, 2001: 415).

İnsanoğlu yüzyıllardan beri çok şeye inanma ihtiyacı duymuş ve inandığı şeyin mantıklı olmasını önemsememiştir. Gördüğüne, duyduğuna ve yetişme sürecinde çevresinden edindiği halk kültürüne bağlı kalarak inancından ödün vermeden inanan insanoğlu için inanmanın mantığı değil, inanmanın verdiği mutluluk ön planda olmuştur (Yardımcı, 1993: 279).

Türk milleti, binlerce yıllık tarihinde çeşitli dinlere ve kültürlere girmiş, bu dinlerin ve kültürlerin etkisi altında kalarak İslâmiyet'e girmiş, sonra da eski dinlerinin ve kültürlerinin etkilerini sürdürmüş, onları yaşayagelmiştir. Gerek yazılı gerekse sözlü kaynaklarda halk inançları ile ilgili Anadolu'nun değişik yerlerinde önemli benzerlikler

bulunmaktadır. Bu durum aynı zamanda Anadolu topraklarında yaşayan insanların aynı tarihe ve kültüre sahip olduklarının bir göstergesidir (Kılıç, 2001: 416).

Günümüzde birçok kişinin “batıl” olarak adlandırdığı halk inanışlarına kültür düzeyi ne olursa olsun birçok insanın yaygın olarak inandığı görülmektedir. Halk, birkaç örneğini gördüğü olayları inanç haline getirerek onu yıllarca sürdürmektedir. Bu inançlar daha çok insanların korktukları bir doğa olayı etrafında gelişirken insanlar o doğa olayını olağanüstü bir şekilde düşünürler. Örneğin, yağmurlu havada eşiğin üstünde oturulunca yıldırım düşeceği inancı günümüze kadar gelmiştir (Yardımcı, 1993: 321). Bir tabiat olayının farklı yerler ve topluluklara göre aynı bölgede bile birbirinden çok farklı, kimi zaman da çelişkili inançlar ortaya çıkardığını bilmekte fayda vardır (Artun, 2019: 346). İnançlar incelenirken bu ayrıntı gözden kaçırılmamalıdır.

Niloya çizgi filminde Karadeniz’de hâkim olan Karadeniz ikliminin neticesi olarak görülen yağışlı havalarda çocuklar ve büyükler hem yağmurdan etkilenmemek hem de gelebilecek tehlikelerden korunmak için en güvenli yer olan evlerinde bulunurlar. Yağmurun yağdığı bölümlerde Niloya’nın annesi Niloya ve arkadaşlarını eve çağırır ve yağmur dindiğinde onların dışarı çıkmalarına izin verir.

Dinlerin kökeni araştırılırken ilkel dinlerin bazıları animizm, büyü ve totemizmde aranmıştır. Sedat Veyis Örnek, animizm düşüncesini şöyle açıklar: “İnsan rüyasında çeşitli olayları yaşarken uzak ve değişik yerlere gider, tanımadığı kimselerle karşılaşır, onlarla birlikte avlanır, savaşır, dostluk kurar. Bu esnada rüyayı gören kimse kendi yatağında yatmaktadır. O halde uyuyan kimseyi istediği gibi harekete geçiren ruh onu terk etmektedir. Aynı durum ölüm için de söz konusudur. Ölen birisinin yaşam belirtisi olmadan yatması bedeninin ruhunu terk etmesiyle ilgilidir.” Tylor, insanların çevrelerindeki varlıkları ve nesnelere canlıymış gibi görmeye başladıklarını ifade ederek animistik dünya görüşünün giderek animatistik dünya görüşüne dönüştüğünü söyler (Örnek, 1988: 24-25). Aça, animizmi açıklarken doğadaki tüm varlıkların ruhları olduğunu, doğa varlıklarının bilinçli bir yaşayış içinde olduklarını ileri sürer ve bu durum hayvanların, bitkilerin, dağların, taşların bile insanlar gibi ruhları olduğuna inanmayı gerektirir. İnsanlar, davranışlarıyla ruhların mutlu olmalarına ya da sinirlenmelerine neden olabilirler. Animizmin Türklerdeki yansımalarını “iye” ler ya da “hami/ koruyucu ruhlar” la ilgili inançlarda görmek mümkündür (Aça, Yolcu, 2021: 347). Hilmi Ziya Ülken animatizmi “Bazı önemli objelerin canlı ve kutsal enerjiye (mana) sahip sayılmasından ibarettir.” şeklinde tanımladıktan sonra bazı objelere özel saygı gösterildiğini ve bu objelerde büyü gücünün olduğuna inanıldığını söyler. Ona göre animatizmde animizmde söylenenlerin tersine ruhların kişiliğinin olduğu ve bir

kişinin herhangi bir bedene yerleşebileceği inancının olmadığı düşüncesi vardır (Ülken, 1969: 20).

“Denizyıldızı” bölümünde Niloya, denizyıldızının gökyüzünde yer alan canlı bir yıldız olduğunu; gece uyurken düştüğünü, annesi ve babasının onu merak ettiğini düşünerek üzülür ve onunla canlı bir varlık gibi konuşur. Kendi bilgilerinden hareketle “Yıldız dediğin gökyüzünde olur.” der. Niloya, denizyıldızını ait olduğu yere, gökyüzüne, ulaştırmak için uğraşır; onu gökyüzüne atar ama bunu başaramaz. Babasından ve dedesinden bulutları üflemesini ister, onlar da buna nefeslerinin yetmeyeceğini, bunu ancak rüzgarın başarabileceğini söylerler. Denizyıldızını havaya atan Niloya, bunun bir denizyıldızı olduğunu dedesinden öğrenir ve aslında denizyıldızını bu şekilde evine göndermiş olur. Bu durum okul öncesi dönemde yaşanması mümkün gayet doğal bir durum olarak karşımıza çıkar.

Çocuklar, canlı ve cansız kavramları öğrenirken yanılgıya düşerler. Bu durum, bilginin yanlış aktarılmasından veya çocuğun bilgiyi zihnine yanlış yerleştirmesinden, bununla birlikte kavramları anlayabilecek olgunluğa erişememesinden kaynaklanmaktadır. Zaman içerisinde çevresiyle etkileşimi artan çocuk bilgiyi doğru öğrenmekte, bilgilerini zamanla oturtmakta ve pekiştirmektedir (Öztürk, 2021). Canlı ve cansız varlıkların algılamasında çocuk, tanıdığı nesne hakkında yanılgıya düşebilir diyen Yeşilyurt (2003: 85), bu yanılgıların önlenmesinde çocuğun ilk olarak canlılık özelliklerini - beslenme, hareket, solunum, özümleme, büyüme, boşaltım, üreme -iyi ve doğru kavramasının önemine vurgu yapar.

Taşkın (2004) çocukların; çevrelerinde bulunan ağaç, çocuk, çiçek, kuş, vb. nesnelere canlı ve cansız özelliklerini söylediğini fakat bunu hareket özelliklerine göre ifade ettiklerini belirtir. Öztürk ve Tulum’un yaptığı çalışmaya göre (2021), çalışma grubunda yer alan çocukların %97’si nesnelere odaklı canlı anlayışına sahiptir. Ülkemizde yapılan doğa etkinliklerinde doğa, parçalar halinde ele alınarak incelenmekte ve sınırlı ölçüde ele alınmaktadır. Bu durum, çocukların doğa bilinci oluşturmaya yeterli görülmemektedir (Çukur ve Özgüner, 2008). Çocuklar yoğun merak duygusunun etkisiyle bilim insanı gibi keşfe çıkar ve gözlem yaparlar. Merak duygusunun ortaya çıkardığı “Ne, neden, niçin, nasıl?” gibi sorularla doğayı keşfederler. Etraflarında gördükleri nesnelere dokunarak ve bu nesnelere birleştirerek sevdiği sonucu ortaya çıkartmaktan keyif alırlar (Erbaş ve diğerleri, 2002).

3.12.1. Törelere, Âdetler, Gelenekler, Görenekler

“Toplum hayatında kişilerin ve grupların tavır ve hareketlerini belirleyen kurallara sosyal norm denir” (Artun, 2019: 139). Toplumsal yapının önemli birer parçası olan sosyal normlar kuralları ve otoriteyi ifade eder; dolayısıyla toplum standartlarına göre oluşturulduğundan kendilerine uyulması beklenir; normlara uymayanlar için yine toplum tarafından belirli yaptırımlar oluşturulur. Örnek, sosyal normların ortak ve belirgin özelliklerinin yaptırımlar olduğunu ifade eder (2000: 121).

Sosyal normlar toplumun uymak zorunda olduğu sosyal değerlerin somut şekillerini temsil eder. Aynı zamanda toplumdaki ideal ve mükemmel insan tipinin de karakteristik özelliklerini verir. Toplum içinde aktif olarak yaşayan birey, arkadaşlık grubu ve sosyal çevreden övgü almak ve beğenilmek ister (Uğurlu, 2010: 8-46).

Bu açıklamalar doğrultusunda sosyal normlarla ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır:

3.12.1.1. Örf

“En katı sosyal normlardan biri olan örfler, toplumun değerler sisteminin bünyesini oluşturan temel taşlarıdır. Toplumun her üyesini sürekli baskı altında tutarak bireyin gruba, cemaatle veya toplumla uyum içinde olmasını sağlar. Örfelere karşı çıkma bazı toplumlarda yasaya karşı çıkmakla bir tutulur, bazı zamanlarda yasaların da üstünde tutularak örfelere uymayanlar katı bir şekilde cezalandırılır” (Örnek, 2000: 123). Tanyol ise örfü âdetler içinde hukuka kaynaklık edebilecek nitelikte olan sosyal norm olarak ifade etmiştir (1970: 43).

3.12.1.2. Âdet

“Bireylere yaşadıkları toplum tarafından teklif edilmiş olan birtakım hareket kaideleri olarak tanımlanan âdetler, örfeye göre yaptırım gücü daha esnek özelliğe sahip sosyal normlardır” (Tanyol, 1970: 38). Bir sosyal normun âdet olabilmesi için toplumda birçok kuşağı etkisi altına alması beklenir. Yaygın olarak eski kuşaklar tarafından kabul gören ve sosyal bir miras olarak gelecek kuşaklara aktarılan âdetler, örfeler gibi sosyal ilişkileri düzenler ancak yaptırım güçleri bakımından geleneklerden zayıf sosyal normlardır (Artun, 2019: 143- 144).

3.12.1.3. Teamül

Arapça “amel” sözcüğünden gelen teamül kelimesinin sözlük karşılıkları; “yapılageliş, iş, muamele; bir işin oluşu, bir yerde insanlar arasında olagelen davranış”⁵ şeklindedir. Toplumdaki bir uygulama ile ilgili geçerli kanuni düzenlemeler yoksa teamüllere bakılır. Teamüller özüne bakıldığında aslında Türk töresinden başka bir şey değildir. Yaptırım güçleri görenek, âdet, örf ve geleneğe göre düşük olan teamüllerin çoğu zaman âdetlerle karıştırıldığı görülür.

3.12.1.4. Gelenek

Türkçe sözlükte “*bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon*” (TDK, 2023) şeklinde tanımlanan gelenekler sosyal bir norm olarak birey- toplum ilişkileri odağında kuşatıcı bir özellik sergiler (Örnek, 2000: 126).

Uğurlu, geleneği açıklarken geleneğin genellikle katı ve hareketsiz bir yapıda bulunduğunu; ya hiç değişmeyen ya da çok yavaş bir değişim gösteren ve zamanla öğrenilerek kazanılan bir yapıda olduğunu ifade eder. Bu doğrultuda geleneğin oluşması en az birkaç kuşak alabilir. Geleneğin yaptırım gücü, Türk kültüründe eski dönemlerden beri var olan töreye göre daha düşüktür (2010: 8- 46).

3.12.1.5. Görenek

Türkçe sözlükte “*bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı*” (Türkçe Sözlük, 2005:779) âdet olarak tanımlanan görenek örf, âdet ve geleneğe göre yaptırım gücü daha zayıf olan sosyal normdur. Görenekler kalıplaşmadığı için yeniliklere ve değişimlere açıktır. Hatta bazı görenekler süreklilik kazanırken bazıları da değişimlere ayak uyduramayarak ortadan kalkabilir (Örnek, 2000: 126).

3.12.1.6. Moda

Değişiklik ihtiyacı ve özgünlüğe dayanan geçici davranış biçimlerine moda denir. Moda, göreneklere göre daha kısa süreli, geçici ve toplumun çeşitli sınıflarına göre özellikler gösteren bir sosyal normdur (Artun, 2019:149). Moda daha çok giyim kuşam ve süslemede kendini gösterirken dilde, düşüncede, hâl ve hareketlerde, müzikte, plastik sanatlarda, edebiyatta da görülmektedir (Örnek, 2000: 149).

⁵ <https://sozluk.gov.tr/>

3.12.1.7. Töre

Bir toplumdaki bireylerin uymaları gereken ve bireylerden beklenen davranış biçimleri ve tutumlarının tümünü içine alan, âdetler içinde ahlaki olanlara töre denir (Tanyol, 1970: 43).

Eski Türk devlet geleneğinin dayandığı anayasa töredir. Türk hakanlarının milleti ve devleti için egemen kıldığı kanunların toplamıdır. Töre kelimesi Türkçedir; örf, âdet, yol, kural, gelenek, görenek, yasa ve kut anlamlarını taşımaktadır (Örnek, 2000: 150). Töre anayasadır ve diğer normları bünyesinde toplar. Sosyal norm olarak devam eden törenin dışında devlet ve siyasete yön veren yasa hükmü taşıyan töreler de mevcuttur (Uğurlu, 2010: 8- 46).

Niloya çizgi filminde yukarıda bahsi geçen sosyal normlardan gelenek, görenek, örf, âdet niteliğinde davranış şekillerine ve sözlere rastlanır.

“Sahur” bölümünde köy halkını sahura kaldırması için Ramazan davulcusu olarak Mete'nin babası Hasan Amca görevlendirilir. Murat ve Niloya da annelerinden izin alarak ve babaları yanlarında olmak kaydıyla davullarıyla birlikte dışarı çıkarlar ancak çocukların davulları küçük olduğu için ses çok az duyulur ve dolaştıkları sokakta kimseyi uyandıramazlar. Hemen davulcu Hasan Amca'yı bulup ondan yardım isterler. Bu şekilde köyde yaşayan insanlar nihayet sahur için uyandırılır. Sahurda evin büyükleri cinsiyet ayrımı olmaksızın sahur yemeğinin hazırlanmasına yardım eder. Türk töresi gereğince kadın ve erkek eşit haklara sahiptir; çoğu zaman kadının hayatı kolaylaştırılmaya çalışılır, sorumluluklar paylaşılır. Çocuklar babaları ile birlikte davul çalmaya çıktığı için Niloya'nın annesinin yemek hazırlamakta daha etkin olduğu görülür. Ocakta yemekler ısınırken çaydanlıkta da çay demlenmektedir. Yine aynı bölümde köyün camisinin mahyaları yanmakta, cami hocası ezan okumaya camiye gitmektedir. Bu uygulamalar âdet ve teamüller gereği günümüzde de bu şekilde uygulanmaktadır.

“İftar” bölümünde iftar sofrasında tüm aile bireyleri ve aile büyükleri bir arada Ramazan topunun patlaması ve akşam ezanının okunmasıyla orucunu açarlar. Millî ve dinî özel günlerde Türk gelenek ve göreneklerine göre birlik ve beraberlik esastır. Çizgi filmde iftar sofralarının kalabalık olduğu ve geleneksel yemekler ile yardımcı yemek salatının sofrada yer aldığı; sade bir sofranın düzeninin olduğu görülmektedir. Eskiden olduğu gibi günümüzde de birçok yörede Ramazan topu, çıkardığı yüksek sestten dolayı oruç tutan herkesin iftar vaktini öğrenmesi için tercih edilir.

“Limonata” bölümünde Niloya çok sıcak olan yaz mevsiminde arkadaşlarıyla birlikte serinlemek için annesinden limonata yapmayı öğrenir. Çocuklar annelerinden

izin almadan ve onlara haber vermeden bir yere gitmemeleri gerektiğini bilir, çizgi filmin birçok bölümünde bu davranışın örneği görülür. Bu durum hem aile büyüklerine saygının göstergesidir hem de izin alma ve haber verme davranışı, çocuklara bakmakla sorumlu kişilerin işini kolaylaştıran, çocukla büyük arasındaki bilgi alışverişini tamamlayan önemli bir detaydır.

“Dut Mevsimi” bölümünde çocuklar ağaçtaki dutları toplayabilmek için yardımlaşırlar. Niloya'nın annesi dut sergisi getirir, arkadaşları bu serginin uçlarından tutar, ağabeyi ağaca çıkarak dut ağacını sallar. Ağacın üstündeki dutlar sergiye dökülür, Niloya'nın annesi dutları yıkayarak getirir ve çocuklara ikram eder. Bu bölümde yardımlaşma ve dayanışmanın önemine ve imece usulüne dikkat çekilmiş, ikramda bulunmanın iyi bir davranış olduğuna vurgu yapılmıştır.

“Karadeniz Orkestrası” bölümünde Niloya'nın annesi Türk mutfağının geleneksel yemeklerinden kuru fasulye ve pilav pişireceği sırada radyosu bozulur. Bu duruma üzülen ve yemeklerin aynı lezzette olmayacağını düşünen Niloya, arkadaşlarıyla birlikte kemençe, davul ve tulumdan oluşan Karadeniz orkestrası kurup annesine konser vermeye karar verir. Bireysel olarak başarılı ancak kendi aralarında uyum sağlayamayan bu orkestra, güzel bir müzik yapmak için birlikte düzenli bir şekilde çalışır ve başarılı olur. Niloya'nın annesi birlik ve beraberlik içinde çalıştıklarından dolayı pişen yemeklerin lezzetli olduğunu söyler; böylelikle birlik ve beraberliğe, başarının kazanılmasının düzenli çalışmanın sonucu olduğuna dikkat çeker.

“Parkta Bir Gün” bölümünde Niloya küçük kaydırdan kayarken eğlenir ama büyük kaydırdan kayarken korkar. Korkusunu belli etmemeye çalışır. Arkadaşları ve ağabeyi Murat alkışlarla kaydırağın altında Niloya'yı bekleyerek ona cesaret verirler. Bölümde zorlukları ve engelleri aşmak için onları gözünde büyütmemek; yakınlarından destek ve cesaret almak temaları işlenmiştir. “Benim Güzel Denizim” bölümünde tekneleriyle geziye çıkan Niloya ve ailesi büyük bir balığın teknelerinin etrafında dolaştığını fark ederler. Niloya'nın anne ve babası ağzında poşet olan balığın onlardan yardım istediğini söyler. Babası denize inerek balığın ağzındaki poşeti çıkararak balığa yardımcı olur. Çevre kirliliğine vurgu yapılan bölümde özellikle plastik atıkların yüzyıllar boyunca yok olmadığı ve tüm canlılara zarar verdiği anlatılmıştır.

“Atkı ve Bere” bölümünde hastalanan Niloya ve Mete dışarıda oynarken bere ve atkılarını çıkardıkları için hasta olurlar. İyileşmek için yatıp dinlenirler ve annelerinin desteğiyle bol sıvı alırlar. “Karıncı Parkı” bölümünde Niloya yorulduğu için öğle uykusuna yatar. Bahsi geçen uygulamalar teamüller ve görenekler gereği uygulanmaya başlanan zaman içerisinde doğruluğu tespit edilmiş bilgilerdir.

“Basketbol” bölümünde futbol topuyla basketbol oynamaya çalışan Niloya, Murat ve Mete topları paylaşarak oynamanın daha keyifli olduğu sonucuna varır. “Damlaya Damlaya Göl Olur” bölümünde Niloya ağabeyi Murat’la masketlerini paylaştığı için mutlu olur. Bahsi geçen bölümlerde paylaşmanın insanlara iyi geldiği, iyiliğin ve paylaşmanın kişileri ve toplumu iyileştirdiği anlatılır.

“Misafir Mete” bölümünde arkadaşlarını evlerine misafirlığe davet eden Niloya, onlara ikram etmek için annesiyle birlikte kek ve pasta yapar; bu ikramları sütle birlikte misafirlere ikram ederler. Niloya, misafirlığe gelen arkadaşlarına annesinin yaptığı gibi önce hal hatır sorar; “Nasılsın, iyi misin, daha daha nasılsın, görüşmeyeli neler yapıyorsun?” sorularını arkadaşlarına yöneltir ve onlardan cevaplarını alır. İkramları yiyip içen misafirler “Eline sağlık”, ev sahibi Niloya da “Afiyet olsun” der. Arkadaşları onlara gelirken ev hediyesi olarak kırmızı kurdele getirirler, Niloya da teşekkür eder. Misafirleri “Biz artık gidelim.” dediğinde Niloya onlara “Biraz daha otursaydınız.” şeklinde cevap verir. Misafirler giderken “Allah’a ısmarladık” der, Niloya da büyüklerinden duyduğu şekilde onları uğurlarken “Güle güle, yine beklerim, hoşça kalın.” şeklindeki uğurlama, yolculama ifadelerini kullanır.

“Sobada Kestane” bölümünde Niloya’nın babaannesi sobada pişirdiği kestaneleri Niloya ve arkadaşlarına ikram eder. Çocuklar babaanneye “Ellerine sağlık” derler. “Arı” bölümünde kahvaltı masasından kalkan Niloya, masadaki aile bireylerine “Afiyet olsun” der.

“Babaannemin Danteli” bölümünde Niloya’nın babaannesinin ona ve arkadaşlarına oynaması için verdiği dantel, rüzgarla savrulup nehre uçunca Niloya emanete sahip çıkamadığı için çok üzülür. Babaannesinden özür diler, babaannesi de “Canın sağ olsun” diyerek Niloya’yı teselli eder ve dantelin onlardan kıymetli olmadığını ifade ederek ona üzülmemesini söyler.

Yukarıdaki bölümlerde kullanılan kalıplaşmış sözler çocukların büyüklerden duyarak öğrendiği nezaket ve alkışlama ifadeleridir. Gelenek, görenek ve teamüller sayesinde büyüklerden küçüklere aktarılan kültürel değerler, geniş manada kültürün öğrenilmesini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır.

3.13. Geçiş Dönemleri

Artun'un (2019: 151) Marshall (1999: 257) ve Jeay'den (2000: 832) aktardığına göre geçiş dönemleri “bireyin yaşamında önemli geçişlerde düzenlenen törenler” ve “statüdeki bir değişimin beraberinde getirdiği ritüeller” şeklinde tanımlanır.

İnsan hayatının doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç önemli geçiş dönemi vardır. Her biri kendi içerisinde alt bölümlere ayrılan insan hayatının bu üç önemli aşamasında birçok inanç, âdet, töre, tören, din ve büyü ile ilgili işlemler kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürlerin beklentilerine, kalıp ve kurallarına uygun bir biçimde yönetmektedir (Artun, 2019: 151). Bunların hepsinin ortak amacı kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, onu kutsamak ve kişiyi tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır (Örnek, 2000: 131).

Halk kültürünün içinde yer alan geçiş dönemleri ile ilgili inanç, âdet ve uygulamaların üst kültür olan Türk kültürü ile bağları bulunmaktadır. Araştırmacılar Orta Asya Türklerinin Animizm (ruhçuluk) veya Türk doğacılığı olarak da adlandırılan Şamanizm, Budizm, Maniheizm inanç sistemlerine dahil oldukları inancında hemfikirdirler (Turan 1992, 85-105; İnan, 1976: 11; Turan 1941). Türkler geniş bir coğrafya ve kültür dairesi içindeyken İslami kültür dairesine girince Türk kültürü Anadolu'da yeniden şekillenmiştir.

Âdetler, bütün toplumlarda uyulması gereken, bireyler üzerinde mutlak bir yaptırım gücü bulunan kurallar bütünüdür (İslam Ansiklopedisi, 1993, C.1: 369-370). Âdet ve inanmaların hayatın her döneminde halk üzerinde büyük yaptırım gücü vardır. Toplumsal ve kültürel değişiklikler âdet ve inanmaların değişmesine neden olur. Âdetler statik değil, dinamiktir; çağın şartlarına göre kendilerini yenilerler (Tanyol, 1970: 38-41). Bugün de uyulan ve uygulanan birçok âdet ve inanma şekli kadim Türk inançlarının günümüze gelmiş ve şekil değiştirmiş şekilleridir. Halk bu âdet, inanma ve bunlara bağlı pratik uygulamaların eski geleneklerden geldiğini bilmektedir. Artun'un da belirttiği üzere bu durum bize birçoğu ritüel işlevini kaybetmiş Türk inançlarının âdet adı altında yaşadığını göstermektedir. Eski inançlara dayanan âdet, inanma ve bunlara bağlı bazı pratik ve uygulamaların halk arasında İslamiyet'in gereğiymiş gibi kabul edilip yaşatıldığını görürüz (1998: 4- 28).

Geçiş dönemleri içerisinde bir milletin kültür kodlarının izlerini sürmek mümkündür (Artun, 2019: 152). Özdemir, geçiş dönemlerinde düzenlenen "*halk eğlenceleri sayesinde birey, kendi sözlü edebiyat ürünlerini, inanç unsurlarını, yemek geleneğini, iletişim biçimlerini tanıma, benimseme ve icra etme imkanı bulur*" (2005: 339) derken Sümbül'e göre geçiş dönemi uygulamalarıyla birey, değişen toplumsal statüsünü topluma duyurarak içinde yaşadığı toplumla bütünleşmesini sağlamış olur (1995: 126).

3.13.1. Doğum

Doğum toplumumuzda mutluluk veren bir olay olarak kabul edilirken “Çocuk ocağı tüttürür.” sözü toplumun bu konudaki değer yargısını bize açıkça göstermektedir (Santur, 2000: 1). Asırlardır doğuma ve onun hamilelikten itibaren kendi bünyesi içindeki evrelerine birtakım geçiş törenleri eşlik etmiştir. Doğum pek çok sözlü üründe önemli bir motif özelliği gösterir. Doğumla ilgili âdet, inanma ve bunlara bağlı pratikler günümüzde de devam etmektedir. Yeni kuşaklar bir taraftan âdetlere uyarken diğer taraftan da tıbbın sağladığı her türlü imkandan yararlanmaktadır. (Artun, 2019: 154).

Niloya çizgi filminde bir insanın doğumuna yer verilmemiştir. Ancak hayvanların doğumu iki bölümde işlenmiştir. “Kedi Evi” bölümünde kapıların önünde gördükleri bir kediye yardım etmek isteyen Niloya ve arkadaşları önce onunla oynamak ister. Daha sonra babasının yardımıyla ahırda ona bir kedi evi yaparlar. Çıkan fırtınadan korunmak için Niloya ve arkadaşları birlikte evlerine girerler. Bu esnada kedi evinde kalan kedi, yavrularını dünyaya getirir. Çocuklar evde oldukları için doğumu görmezler. Ancak yavruları gördükten sonra çok mutlu olurlar ve kendi aralarında kedilere bakmaya söz verirler. Doğum, çocukların gözü önünde gerçekleşmez. Çizgi filmde de gerçek hayatta olduğu gibi yeni bir yavrunun dünyaya gelmesi herkesi sevindirir.

“Civciv Annesi” bölümünde Niloya, Sarıkanat’ın yumurtalarından birinin çatladığına ve yumurtadan civciv çıktığına şahit olur. Bu durum karşısında çok mutlu olan Niloya, civcivin annesi olmaya karar verir ama bölüm sonunda civciv annesi olmanın zor olduğunu anlayarak ve ona en iyi annesinin bakacağını düşünerek civcivi annesine teslim eder.

“Buzağı” bölümünde Niloya, ahırdaki Benekli’nin neden bağırdığını anlayamadığı için bahçede çalışan anne ve babasına ile babaanne ve dedesine, basketbol oynayan Murat’a, top oynayan Mete’ye, seksek oynayan Mine ve Elif’e haber verir. Babası Benekli’nin bir yavrusu olacağını söylediğinde herkes çok sevinir. Doğumu Niloya’nın annesi, babası, dedesi ve babaannesi gerçekleştirir. Çocuklar ahırın kapısının önünde doğumu bekler ve doğum anını görmezler. Murat, yavru ineğe “buzağı” dendiğini söyler. Küçük buzağının sesini duyan çocuklar ahıra girerler. Babaannesinin ayağa kaldırdığı ve ayakta durmaya çalışan buzağı, annesinden süt emmeye çalışmaktadır. Niloya’nın annesi ve babaannesi her canlının bir zamanlar küçük olduğunu söyleyerek hep birlikte buzağının adını “Miniş” koyarlar.

3.13.2. Çocuk

“Mete Büyüdü” bölümünde Mete, ayak parmaklarının ucunda yukarı doğru uzanır ve Niloya’ya çok önemli bir iş yaptığını, büyüdüğünü söyler. Niloya zıplarlırsa daha çok ve çabuk büyüyeceklerini söylediğinde bu fikir onlara çok cazip gelir, ikisi birlikte zıplamaya başlarlar. Bu esnada Niloya’nın annesi onlara ayran getirir. Ayrarı içerlerken Mete’nin dudaklarında beyaz bir iz oluşur, çocuklar Mete’nin daha çabuk büyüdüğünü ve dede olduğunu söyleyip gülerler. Mete bir an önce büyüyerek babası gibi güçlü olup değırmene çuvala un taşımayı ve odunları kolaylıkla götürmeyi ister. Niloya da annesi gibi becerikli olup hamur açmayı ve örgü örmek istediğini söyler. Bu konuşmalardan çocukların bir an önce büyümek istedikleri ve örnek aldıkları aile büyükleri gibi olmak istedikleri anlaşılır.

Adı geçen bölümde Niloya ve Mete bahçede sebzelerle uğraşan ve toprağı kazan dedesinin yanına giderler. Niloya dedesine Mete’nin çok hızlı bir şekilde büyümek istediğini, büyümeyi öğrenmek için dedesinin yanında çalışıp çalışamayacağını sorar. Dede, Mete’yi kırmamak için teklifi kabul eder; büyümenin zannedildiğı kadar kolay olmadığını, sorumluluk gerektirdiğini de çocuklara göstermek niyetindedir. Mete, dedeye yardım etmeye başlar; toprağı kazarken ve havuç kasalarını taşırken çok zorlanır, bu zorluk karşısında boyunun yeterince uzamadığını söyleyen Mete hemen büyümekten vazgeçer. Dede, “Bir insanın en güzel zamanı çocukluktur. Vaktiniz varken tadını çıkarın. Bir gün nasılsa büyüyorsunuz, hadi gidin, şimdi oyun oynayın.” diye çocuklara nasihat eder. Bu sözlerden büyüklerin çocukluk çağına ayrı bir önem verdikleri, oyunun çocukların hayatında ne kadar kıymetli olduğu, oyunla birlikte aslında hayatı öğrendiklerine vurgu yapılır. Aynı zamanda çocukluk çağında edinilen temel bilgilerin onların hayatında yol gösterici olduğu ve bu dönemde çocukların kişiliklerinin temellerinin atıldığı da unutulmamalıdır.

“Bisiklet” bölümünde ağaçtaki anne kuş, yuvadaki yavru kuşa uçmayı öğretir. Niloya, uçamayan yavru kuşu tekrar yuvasına koyar ve yavru kuşun uçamamasına üzülür. Niloya’nın babası ise ona bisiklet sürmeyi öğretmeye çalışır. Niloya pedalları çevirmeye başlayınca babası onu tutmayı bırakır, Niloya da düşeceğini düşünerek endişe eder. Sonuç olarak Niloya sürekli deneyerek bisiklet sürmeyi öğrenir. Aslında tıpkı anne kuşun yavru kuşu yuvadan bırakması gibi babası da bisiklet sürmeyi öğretsin diye Niloya’yı tutmayı bırakmıştır. Niloya, babasının ve ağabeyinin yaptığı davranışı önceleri yanlış bulsa da bisiklet sürmeyi öğrendikten sonra onları doğru ve haklı bulur. Çocuklar büyüklerin desteğıyle ve deneyerek hayatı öğrenir, yaşanabilecek olay ve durumlarla ilgili tecrübe edinir; meşakkatli olan büyümeyi gerçekleştirirler.

“Buzağı” bölümünde Niloya civcivlere yem verirken her şeyin küçüğünün güzel olduğunu düşünür. Ahırdaki inekleri Benekli'nin de bir zamanlar küçük olabileceğini düşündüğünde bu durumu garipser. Bölüm sonunda Benekli'nin yavrusu Miniş doğunca Niloya'nın annesi her canlının bir zamanlar küçük olduğunu ve zaman içinde büyüdüğünü söyler. Büyümek aşamalı olarak gerçekleşen ve zaman gerektiren, sabır isteyen bir eylemdir.

3.13.3. Evlenme

Niloya çizgi filmde evlenme ve düğünle ilgili bir bölüm yoktur. Ancak çizgi filmin genelinde aile kurumunun önemi; aile üyelerinin birlik, beraberlik, dayanışma ve yardımlaşma içinde olması gerektiği; ailenin hastalık ve sağlıkta her zaman yan yana ve omuz omuza olduğu düşüncesi işlenmiştir.

“Yuva” bölümünde Niloya kuş seslerini duyunca pencereye koşar, bunu gören annesi Niloya'ya kuşların kendi yuvalarını kendi yaptığını söyler. Hatta tabiattaki canlıların da aynı davranış içinde olduğunu ve bir yuvada yaşadığını belirtir. Niloya arının kovanı olduğunu, Tospik'in sırtında evini taşıdığını, karınca ve tavşanların da yuvası olduğunu düşününce kendisinin de kendi yuvasını yapabileceği sonucuna varır. Babası, annesi ve ağabeyinin yardımıyla Niloya, evlerinin önüne bir çadır kurar. Çadırda kendi kendine eğlenmeye çalışır, resim yapar ama bir türlü mutlu olamaz. Çizgi filmin sonunda asıl mutlu olduğu yerin ailesinin yanı olduğu sonucuna varan Niloya, yuvasının da evi olduğunu öğrenmiş olur; ailesine sımsıkı sarılır. Kuş, kendi evini kendisi yapınca bu yapı “kuş yuvası” adını alırken kuşun evini insan yaparsa bu yapı “kuş evi” olur. İnsanın evi de ancak ailesi ile birlikte “yuva” olacaktır, inancı işlenmiştir.

3.14. Bayramlar (Dinî, Yerel, Karşılama, Uğurlama)

Bayram, “1. Millî ve dinî bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler. 2. Sevinç. 3. Özel olarak kutlanan gün.” anlamına gelmektedir (T.S., 1998, C.1: 2250). “Tören, bir toplulukta üyelerin belli bir olayı kişiyi veya değeri ayırt edip sembolleştirmesi, bunların anlam ve öneminin güçlendirilmesi gibi amaçlarla düzenlenen hareket dizisi, merasim” anlamlarında kullanılmaktadır (T. S., 1998, C.2: 2244).

Bayramlar, kuralları ve uygulanış biçimleri geleneksel olarak belirlenmiş, belirli zaman dilimlerinde yapılan bir dizi gösteri ve uygulamadan meydana gelmektedir. Kutlandıkları toplumun kültürünün geleneksel sanat ve oyun biçimlerini içerik, işlev ve

biçim özellikleri üzerinde varyantlaşmalar meydana getirmek suretiyle kullanırlar. Bayramı doğum, evlenme, ölüm gibi olayların aracı olduğu törenlerden ayıran en temel özellik; kutlanmasına bir toplumun topyekün vesile olmasıdır (Artun, 2019: 295). Milletlerin veya toplumların bayramları kutlama biçimleri kültürel sebepler ve sosyolojik olaylarla ilişkili olarak geleneksel biçimlerde gerçekleşmektedir. Bayramlar yılın belli bir günü veya günlerinde takvime bağlı olarak kutlanır. Çobanoğlu, sayılan bu sebeplerden dolayı bayramları, *“kaynağını topluluk hayatından alan kolektif bir olgu olarak takvime bağlı günlerde topluluk tarafından paylaşılan ve grup kimliğinin dışı vurulduğu çok amaçlı ve çok işlevli karmaşık yapılara sahip kültürel formlar”* olarak tanımlar (2009, C.3: 1093-1099).

Bayramlar, bir toplumun millî kimliğini oluşturmak, bu kimliği pekiştirerek sürdürmek ve gelecek kuşaklara aktarmak için kullandığı güçlerin en önemlisidir. Millî ve dinî duygular ile inanışların pekiştirilmesi, taze ve canlı tutulması gibi görevlerinin yanında milletin birlik ve beraberliğini sağlamada ve bunun toplumu oluşturan bireylerin bilincinde yer etmesinde önemli rol oynamaktadır (Artun, 2019: 295).

Türklerin İslamiyet'in kabulünden önce konargöçer hayatın hakim olduğu Orta Asya bozkırlarında kendilerine özgü yaşam biçimleri ve inançları olduğu gibi kendilerine özgü inanç ve geleneklerini yansıtan bayramları ve kutlamaları vardı. Bu bayram ve festivallerin temeli inançla ilgili davranışlara ve toplu yapılan eğlencelere dayanmaktaydı (Koca, 2002: 52).

Kadim Türklerdeki bayram ve kutlamaların hangi düşünce ve inanışlardan doğduğunu tespit etmek için Türklerin yaşadıkları coğrafyayı değerlendirmek yerinde olacaktır. Tabiat ve iklim şartları, insan hayatının ve düşüncesinin şekillenmesinde önemli rol oynar. Orta Asya'da kışlar soğuk, sert ve fırtınalı; yazlar ise sıcak ve kurak geçtiğinden tarımla uğraşmak zorlaşıyor, konargöçer yaşamda tarımın yerini hayvancılık alıyordu. Bu durumda hayvancılık ve hayvansal ürünler Türklerin başlıca geçim ve beslenme kaynağını oluşturuyordu. Türk için kış, birçok şeyden mahrum kalmak anlamına gelirken yaz ise ekonomik sıkıntılar başta olmak üzere her türlü sıkıntıdan kurtulmak demektir. Bahara ulaşmak, Türkler için zorlukları aşmak demek olduğundan bahar mevsimi ancak bir bayramla kutlanabilirdi. Yazın müjdecisi olan, tabiatın canlandığı, insanlarda ve tüm canlılarda bir yenilenmenin yaşandığı, çetin kış günlerinin atlatıldığı ilkbaharda Türklerin bayram yapmalarının nedenleri bunlar olsa gerektir (Koca, 2002: 52).

Tarih sahnesindeki ilk Türkler olan Hunlardan itibaren bayram ve festival türünde birçok tören ve etkinliğin yapıldığı tespit edilmiştir. Gök Tanrı ve kutsal kabul edilen

yer için at kurban edilmekteydi. Bu ritüelden sonra yarışma ve eğlenceler başlar, Türklerin en sevdiği spor türü olan at yarışları yapılırdı. Yarış alanı olarak bir ormanın etrafı ya da ağaç dallarıyla belirlenmiş bir mekanın seçildiği at yarışları, sonbaharda bir kez daha tekrarlanmaktaydı (Koca, 2002: 51).

Artun'un (2014: 87) verdiği bilgilere göre "bayram" kavramı ilk defa Kaşgarlı Mahmut'un 11. yüzyılda yazdığı Divanu Lugati't Türk'te görülür. Kaşgarlı, kelimenin aslının "bedhrem" olduğunu Oğuzların kelimeyi zaman içinde "beyrem" şekline çevirdiklerini belirtir. Kaşgarlı'ya göre bayram "eğlenme, gülme ve sevinme günüdür." Türklerde bayramlar 11. yüzyılda "bayram yeri" olarak adlandırılan meydanlarda kutlanmaktaydı. Günümüzde pek çok şehir ve ilçede benzer uygulamaların yapıldığı ve "bayram yeri" kavramının işlevini tam olarak yerine getirmese bile isim olarak yaşatıldığı görülmektedir. Kaşgarlı'nın bahsettiği "bayram yeri" çiçeklerle süslenmekte, çıra ve meşalelerle aydınlatılmaktaydı. Onun anlattıklarından yola çıkarak mekanın çiçeklerle süslenmesi bayramın ilkbaharda kutlandığı, bayram yerinin aydınlatılmış olması bayram kutlamalarının gece de devam ettiğini düşündürmektedir. Kaşgarlı Mahmut bu açıklamalarından anlaşılacağı üzere Ramazan ve Kurban bayramlarından değil, millî bayramlardan söz etmektedir (Koca, 2002: 51).

3.14.1. Dinî Nitelikli Bayramlar

Dinî nitelikli bayramlardan söz etmeden önce bazı kavramları açıklamak gerekir: Dinî inanışların tören ve kurallarına "rit", bu inanışlarla ilgili davranışlara ve dinî törenlerde kullanılan nesnelere ise "ritüel" adı verilir. Kadim Türklerin bayramlarında ritüel değeri taşıyan bazı davranışlar ve bu davranışlar uygulanırken kullanılan nesnelere bulunmaktadır. Kurban ve yağmur riti bunların başında gelir (Artun, 2019: 299). Dinî bayramlar ile geleneksel bahar bayramları devlet sınırlarını aşarken millî bayramlar ise bir milletin ortaklaşa katıldıkları gösterilerdir (Boratav, 1997: 204).

Biçimlerini ve kurallarını geleneğin belirlediği bayramlar bir dizi gösteriden oluşur. Bayramlar, bir toplumun tamamı için düzenlenen ve uygulanan törenlerin birleşimi ve toplamıdır. Dinî bayramların günleri Ay takvimine göre hesaplandığından, bu günler her yıl dönümünde güneş takviminin aynı günlerine rastlamayacağından yılda on gün geriler. Bu durumda bayramların mevsimleri de zaman içinde değişir ve bu değişim, bayramlara çeşitlilik kazandırır ve renk katar. Ramazan ve Kurban Bayramlarının başlıca özelliği bayramlaşmak amacıyla dost, arkadaş ve akrabaların birbirlerini ziyaret etmeleridir. Günümüzde hem Kurban Bayramı'nda hem de Ramazan Bayramı'nda ikramlarda bulunulur. 10. yüzyılda yaşamış ünlü bilgin Birûni'nin verdiği

bilgilere göre bayramlarda şeker ikramı, Cem'in şeker kamışındaki tatlı özsuğunu bir Nevruz günü bulması ve bundan şeker çıkarmayı yaymış olmasına bağlanır. İlk zamanlarda bahar bayramı olan Nevruz (ilkyaz, yeni gün) günü tatlı şeyler ikram edilirken bu uygulama daha sonraları başka bayramlarda da görülmüştür (Artun, 2019: 298).

Türk kültüründe çok önemli bir yere sahip olan bayramlarla ilgili olarak geleneksel hale gelmiş uygulamalar arasında bayram öncesi evlerde yapılan bayram temizlikleri ve öncelikli olarak çocuklar için yapılan bayram alışverişleri göze çarpar. Bayramların birinci günü kılınan ve bayramın başladığını işaret eden bayram namazından sonra veya arife günü aile bireylerinin mezarlarına yapılan mezarlık ziyaretleri son derece önemlidir. Son yıllarda özellikle bayramlar için hazırlanan tebrik kartları ile kutlamaların yanı sıra telefon, internet veya elektronik mektup yoluyla bayram kutlamalarının da yapıldığı ve bu uygulamaların yaygınlaştığı görülmektedir (Çobanoğlu, 2009, C.3: 1093-1099).

Ramazan ve Kurban Bayramı ile ilgili âdet, gelenek ve inanmalara baktığımızda yapılan uygulamaların İslamî kültürden pek fazla ayrılmadığı görülür. Bayram namazına gitme, namazdan sonra bayramlaşma, Kurban Bayramı'nda kurban kesme, etlerin üç parçaya bölünüp dağıtılması, bayram ziyaretlerine gitme İslâmiyet'in gereklerindedir (Artun, 2019: 299). Bayramlardaki uygulamalar bu doğrultuda yapılır.

Arife, “Belirli bir günün, olayın bir önceki günü veya ona yakın günler, ön gün.”⁶ anlamına gelir. Arife günü ise “dinî bayramlardan önceki gün” anlamında kullanılmaktadır (T.S., C.1,1998: 131). Dinî bayramlarda günler öncesinden başlayan hazırlıklar arife gününde de devam eder; bayram gününün yemekleri hazırlanır, çörek ve lokma (pişi, mekik...) yapılıp komşulara dağıtılır. Bayramda misafirlere ikram etmek amacıyla tatlılar ve börekler yapılır.

Çizgi filmin “Top Havuzu” bölümünde Niloya, arife gününü bayram günü zannederek uyanır; bayram için alınan ışıklı ayakkabılarını giyeceği için mutludur. Annesi Niloya'ya arife gününün bayramdan bir önceki gün olduğunu ve bu günde bayram için son hazırlıkların yapıldığını söyler. Niloya, bayram için alınan ışıklı ayakkabılarını arife günü yanında gezdirir ve onları giymek için sabırsızlanır. Mete'nin dayısı bayram hediyesi olarak Mete'ye top havuzu gönderir. Niloya'nın babası havuzu şişirir, topları havuzun içine atarlar. Niloya, Mete ve Ayşecik top havuzunda oynarken Niloya'nın dedesi, babaannesi ve babası çocukların eğlendiklerini görünce mutlu

⁶ <https://sozluk.gov.tr/>

olurlar. Bu arada Niloya'nın bayramlık ayakkabısı top havuzunda kaybolur, ayakkabıyı bulduklarında ise arife günü olduğunu hatırlayarak eksiklerini tamamlamak için zamanlarının olduğuna sevinirler.

Ramazan Bayramı, Şevval Ayı'nın ilk üç gününde kutlanan dinî bayramdır. Bayram kutlamalarına günümüzde de önem verilmekte ve bayramlar halkın geleneklerinde yaşatılarak canlılığını korumaktadır. Ramazan Bayramı'nda dostlar, akrabalar birbirlerini ziyaret ederler. Gençler yaşlıların ellerini öper, onların hayır dualarını alırlar. Onlardan bayram harçlığı ile hediye de alan çocuklar ve gençler neredeyse büyüklerin evlerinden çıkmaz; herkes onların elini öpmeye gider. Ziyarete gelenlere Ramazan Bayramı'nda şeker ikram edildiğinden bu bayrama “Şeker Bayramı” da denir (Boratav, 1997: 206).

“Ramazan Bayramı” bölümünde Niloya ve Murat bayramlık yeni kıyafetlerini giyerek salona gelir. Ramazan Bayramı'nda küçükler, yaşça en büyükten başlayarak büyüklerin ellerini öper ve “Bayramın kutlu olsun” derler. Büyükler de “El öpenlerin çok olsun” diyerek çocuklara hediye verir. Çizgi filmin bu bölümünde dede Murat'a kutu içinde hediye verirken babaanne her ikisine de mendil hediye eder. Niloya, şeker toplamaya gelen Mete'ye ve diğer arkadaşlarına kapaklı bakır şekerlikten şeker ikram eder. Çocuklar annelerinden izin alarak şeker toplamaya giderler, her evden ellerindeki sepetlere topladıkları şekerleri serenderde paylaşarak yerler.

Kadim Türkler bayramların ruhuna ve havasına uygun olarak giyinmekteydiler. Kıyafetlerinde kırmızı, yeşil ve sarı renkleri hâkimdi, canlı renkleri kullanmayı severlerdi. Türkler bayram yerlerini de süslemekteydiler; bayram yeri aydınlatılmakta, çiçeklerle donatılmaktaydı (Artun, 2019: 297). Günümüzde de bayramdan önce bayram hazırlıkları yapılır; özellikle çocukların sevindirilmesi amaçlandığından öncelikle çocuklara bayramlık kıyafetler alınır. Evin eksikleri giderilirken şeker, çikolata gibi ikramlıklar unutulmaz. Niloya çizgi filmindeki bayramın kutlandığı bölümlerde geçmişten günümüze gelen bu kültürel mirasın hâlâ devam ettiği tespit edilmiştir.

“Sincaplar” bölümünde Niloya beyaz ve pembe çiçekli, kurdeleli elbisesini giymiş nehre bakmakta ve kendisinin nehre yansıyan görüntüsünü izlemektedir. Bayramın hiç bitmemesini ve her zaman yeni elbiseler giymeyi diler. Mete, Mine ve Elif de onun yanına gelir ve onlar da nehirden kendilerini izleyip beğenirler. Çocukların bayramda “bayramlık” olarak alınan yeni kıyafetlerini giymesi onları mutlu eder. Yeni kıyafet ve ayakkabılara çocuklar ayrı bir önem gösterirler. Elbiselerinin kirlenmemesi için ellerinden geleni yaparken suya atlayan kurbağalar çocukların üzerlerine su sıçratır. Birden ortaya çıkan sincap Mine'nin çantasını kaçıtır. Sincabın peşinden koşan

çocukların elbiseleri kirlenir. Çocukların üzüntüsünü gidermek isteyen Niloya'nın annesi, bütün kıyafetlerin yıkanınca temizleneceğini söyleyerek onlara moral verir.

Kurban, İslamiyet esasına göre farz kadar kesin olmamakla birlikte mali gücü yerinde olan her Müslüman için “borç” (vacip) olarak kabul edilir. Kurban olarak koyun, sığır ve deve kesilebilir. Sığır ile devenin “ödeme” gücü koyuna göre üstündür. Türkiye’de kurbanlık olarak genellikle koyun kesilir. Hayvanın erkek olması, sakatlığının bulunmaması şarttır (Artun, 2019: 300). Kurbanın kesilmesinde de gözetilmesi gereken birtakım kurallar ve töreler bulunmaktadır. Bahsi geçen uygulamalardan bir kısmı İslamiyet’in kurallarına dayanırken birçoğunun da milletlere göre değişen gelenekler olduğu düşünülür. Örneğin, tellerle ve çiçeklerle kurbanlık hayvanı süsleme Orta Asya’dan gelen bir gelenektir. Moğollarda, Tanrı’ya adanan kurban hayvanlarına da kurdeleler bağlanırdı (Boratav, 1997: 207- 208). Niloya çizgi filminde somut işlem döneminde olan okul öncesi ve ilkökul çocuklarının görmesinin uygun olmayacağı düşüncesi ile Kurban Bayramı’nın işlenmediği tahmin edilmektedir. Arife günü ve bayramla ilgili bölümlerdeki uygulamalar genel olarak iki bayramda da yapılmaktadır.

3.14.2. Yerel Nitelikli Bayramlar

Şehir ve kasabalarda şenlik havası içinde kutlanan millî bayramlar; askerî geçitler, fener alayları, halk oyunları vb. resmî gösterilerde geleneksel olarak yer alan seymenler, zeybekler ve eski kuruluş temsilcilerinin de özel kıyafetleriyle katıldıkları törenlerdir. Bu bayramlar vesilesiyle resmî gösterilerin bitiminden sonra gece geç vakitlere kadar eğlenceler, şenlikler ve fener alayları düzenlenir (Artun, 2019: 302). Millî bayramlarda birçok yerde resmî törenlerden sonra bayram yeri diye adlandırılan alanlarda ve çayırda güreşler, koşular ve yarışmalar düzenlenir. Yumurta yarışı, çuval yarışı, eşek koşuları gibi yarışmaların bir özelliği ciddi olmalarının yanı sıra güldürücü özelliklerinin de bulunmasıdır (Boratav, 1997: 210). Niloya çizgi filminin “Çuval Yarışı” bölümünde bayramlar dışında köyde çocukların eğlenmek ve güzel vakit geçirmek için çuval yarışı yaptıkları görülmektedir.

Ülkemizde ulusal belirli gün ve haftaların dışında bir yöreye, bir şehre, ilçeye veya bir köye özgü bir ürün veya bir gelenekle ilgili kutlanan, kutsal kabul edilen, canlandırılan günler ve haftalar da bulunmaktadır. Bu özel gün ve haftalar kutlanırken şenlikler düzenlenmekte, halk oyunları oynanmakta; gelenekler canlandırılmaktadır. Bunların bir bölümü son yıllarda turizm etkinlikleri içinde yer alarak yörenin özellikleri tanıtılmak istenirken aynı zamanda bir geleneğe dönüştürülmek istenmektedir (Örnek,

1977: 47). Niloya çizgi filmde “Fındık Zamanı” bölümünde fındık bahçelerine giden Niloya ve ailesi birlik, beraberlik ve neşe içinde fındıklarını toplamaktadır. Olayların Karadeniz Bölgesi’nde bir köyde geçtiği çizgi filmde yöreye özgü ürünler işlenmiştir. “Mısır Ekmeği” bölümünde mısır üretiminin çok yapıldığı anlaşılmaktadır. Çizgi filmde yer almasa da günümüzde fındık üretiminin yapıldığı Ordu, Giresun ve Trabzon’da fındık hasat şenlikleri düzenlenmekte; kültür, sanat ve fındık festivalleri düzenlenmektedir.

Niloya çizgi filmde millî bayramlardan 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Atatürk’ün çocuklara armağan ettiği ilk çocuk bayramı olmasından dolayı ayrıntılı işlenmiştir. “23 Nisan” bölümünde Murat’ın öğretmeni 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nda okumak üzere ona şiir yazma ödevi verir. Şiirini yazan Murat, okurken utanır ve heyecanlanır. Onun heyecanını gidermek için Niloya ve arkadaşları ses olmadan hareketlerle ağabeyinin yazdığı şiiri canlandırmasını isterler. Drama tekniğini kullanan Murat’ın heyecanı geçmiş olur ve şiirini ezberleyerek köyde hazırladıkları program kapsamında bayrak ve balonlarla süslenmiş serenderde okur. Seyirciler şiiri çok beğenir, Murat’ı tebrik eder ve alkışlarlar. Murat’ın şiiri aşağıdaki şekilde çizgi filmde yer alır:

“Bugün 23 Nisan
Meclisin açıldığı an
Atatürk dedi ki:
İşte bugün çocuklara armağan

Çocukları sevin, sevindirin
Onları gülümsetin
Dağı, tepesi, deniziyle
Bu güzel ülkeyi
Onlar için mutlu edin.”

“Çocuk Bayramı” bölümünde 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, köy okulunun bahçesinde öğrenci, veli ve köy halkının katılımıyla büyük bir coşkuyla kutlanır. Öğrenciler, yapılan programda 23 Nisan’la ilgili duygu ve düşüncelerini, Atatürk’e olan minnettarlığını dile getirirler.

İnan’ın verdiği bilgiler doğrultusunda bayramlar; kökenlerini grup veya toplum hayatından alıp kolektif bir olgu olarak takvime bağlı günlerde topluluk tarafından paylaşılan ve grup kimliğini dışa vuran, çok amaçlı veya karmaşık yapılara sahip

davranış kalıplarını içeren kültürel formlardır. İslamiyet'e geçerek İslam dinini ve kültürünü kabul eden Türkler İslamiyet'le çelişmeyen birçok eski inanç, gelenek ve ritüellerini yeni dinlerine sokmayı başarmışlardır (1954: 204). Çok eskiden yapılan ayin, şenlik ve törenler daha sonra semavi dinlere de girmiş; bu durum toplum için dinin kabul edilmesinde yeni bir nitelik kazanmıştır. Aylar, mevsimler ve yılların düzenli geçişleri ve bunlara bağlı olarak bitkilerin düzenli olarak yeşermesi ve sararması, törenleri belirli bir takvime bağlamıştır (Artun, 2019: 316).

Mevsim değişikliklerine farkındalık uyandırmak amacıyla İslamiyet öncesi Türk kültüründe özellikle kıştan sonra canlanan tabiatın sevinçle karşılandığı ve şenliklerin düzenlendiği bilinmektedir. Tarihin ilk topluluklarından günümüze kadar Türk cumhuriyetleri başta olmak üzere birçok millet ay, mevsim, yıl gibi değişiklikleri törenle kutlamaktadır. *“Tehlikeli, anlaşılmasız ve ürkütücü tabiat karşısındaki güçsüz insan, büyüden de destek görerek kutlamalar yapmaktaydı”* (Fischer, 1985: 37). Şamanizmden izler barındıran bu ritüellerin günümüzde de çeşitli şekillerde özellikle bahar ve yaz bayramlarında uygulandığı görülmektedir. Kadim Türklerde ateşe atfedilen kutsiyetten dolayı bunun bir uzantısı olarak Nevruz (ilkyaz, yeni gün) ateşi yakılır ve ateşin üstünden atlanarak hastalık ve kederden uzaklaşılacağına inanılır. Ateş kültü pek çok uygarlıkta aydınlık, kötülüklerden arınma, temizleyicilik ve bolluk bereket sembolü olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda yakılan büyük ateş, toprağın ısınıp uyanmasını, canlanmasını simgeler. Yine nehir veya dere kenarlarında toplanan genç kızlar salıncaklarda sallanarak tabiatla buluşur; hastalıklardan arınır, günahlarından kurtulur ve canlı olduğu düşünülen suya çeşitli maniler söyleyerek dilekler tutar (Artun, 1990: 1-23). Verilen örneklerdeki uygulamalar günümüzde de yapılmaktadır.

Hıdırellez geleneğinin mitlerin kullanıldığı tören, şölen, şenlik ve bayram olduğu söylenebilir. Hıdırellez, Orta Asya kültürü (Şamanizm), eski Anadolu kültürü (bolluk-bereket törenleri, ölümsüzlük), İslâm kültürü (Hızır İlyas motifi) ve Ortak Balkan kültürü ile beslenmiş zengin kültür değerlerinin oluşturduğu şenlik ve bayramdır. İslamiyet öncesinde bahar mevsiminde yapılan törenlerde önemli bir yeri olan “su” ve “ağaç” kültü varlığını Hıdırellez ile sürdürmüştür. Türklerin çok eski bir geleneği olan bahar bayramı kutlamaları Anadolu'da İslami inançlarla birleşerek zenginleşmiştir (Aras, 2002: 50).

Çizgi film Niloya'da işlenen bir bahar bayramı yoktur. Ancak bahar gelince tabiatın canlanmasıyla birlikte insanlarda görülen sevinç dile getirilmiştir. İlkbahar mevsimini çok seven Niloya, “Bahar Kokusu” bölümünde bahar kokusunu kavanozlarda saklamaya çalışır. “İlkbahar” bölümünde Niloya'nın dedesi baharın

geldiğini papatyaların açmasından anladığını söyler. Bu umutla bahçeye çıkan Niloya, arkadaşı Mete'nin kağıttan papatyalar keserek rüzgara bıraktığını ve bu şekilde baharı çağırdığını söyler. Bu bölümlerin dışında köyde hayvancılık yapılmasına rağmen koç katımı, saya gezmesi, göç töreni gibi mevsimlik törenlere rastlanmamıştır.

3.14.3. Karşılama ve Uğurlamalar

Karşılama: 1. Âşık fasıllarında âşıkların ev sahibini misafirlerin adını geçirerek övdüğü şiirlerdir. Fasılın yapıldığı yer, tarih ve âşıkları konuk edene övgü düzülür. 2. Ordu, Giresun, Marmara ve Trakya'da usullü türküler verilen ad (Artun, 2014: 289).

Uğurlama: Fasılın son kısmında âşıklar birbirlerini rahatlatmak, beraberliği kabul etmek için güzelleme adı verilen birer koşma söyledikten sonra yine bir koşmanın dörtlüklerini paylaşarak birbirlerini överler veya ayrı birer deyişle işi tatlıya bağlarlar. Âşıklar bu bölümde söylemiş oldukları kırıcı sözlerden dolayı birbirlerinden manzum olarak özür dilerler. Birbirlerinin üstün yönlerini sıralayarak bu bölüme son verirler. Ardından “elveda, güle güle” redifli türküler okuyarak âşık fasılının bittiğini bildirirler (Artun, 2014: 473).

Yukarıdaki tanımlar Âşıklık Geleneği ile ilgili kavramların açıklaması şeklinde yapılsa da Niloya çizgi filminde TDK' de yer alan anlamlarıyla karşılamak “Dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çıkmak, istikbal etmek” ve uğurlamak “Gideni esenlik ve sevgi dilekleriyle geçirmek, yolcu etmek, teşyi etmek” şeklinde ele alınmakta, kalıp sözler vurgulanmaktadır.

“Misafir Mete” bölümünde Mete'nin annesi Fatoş Hanım ve kardeşi Ayşecik Niloya'nın annesine misafirlğe giderler. Misafirleri yolcularken Niloya'nın annesi “Güle güle, yine beklerim.” diyerek Fatoş Hanım'a sarılır. Fatoş Hanım “Ben de bekliyorum, Allah'a ısmarladık, hoşça kal.” diyerek karşılık verir. Misafir ağırlarken annesine yardımcı olan Niloya annesinden hediye olarak öpücük ve kırmızı kurdele alır. Niloya annesine hem kurdelesini hem de öğrendikleri için teşekkür eder.

Aynı bölümde arkadaşları Mete ve Elif'i misafirlğe davet eden Niloya, annesinden gördüğü gibi hediye olarak Mete'den kurdele getirmesini ister. Annesiyle birlikte evi temizleyen ve ikramlık yiyecekler hazırlayan Niloya misafirlerini ağırlamaya hazırdır. Niloya, misafirlerine “Nasılsın?” diyerek teker teker hâl hatır sorar. Onlar da “İyiyim, sen nasılsın?” diye karşılık verirler. Büyüklerini taklit eden çocuklar, öğrendikleri kalıplaşmış ifadeleri kullanarak salonda oyun oynarlar. El ele tutuşup yuvarlak olurlar ve “Nasılsın, iyi misin, daha daha nasılsın?” şeklinde şarkı söylerler. Annesi kek ve süt ikramıyla salona gelir. Niloya annesine misafircilik oynadıklarını

söyler. Yastıkları atarak yerde oynamaya başladıklarında annesi Niloya'yı uyararak duruma müdahale eder. Kendilerini toparlayan, hâl ve hareketlerine çekidüzen veren çocuklara Niloya'nın annesi daha sonra meyve suyu ve pasta getirerek misafirleri ağırlamanın önemine vurgu yapar. Çocuklar ikramları keyifle yiyip içerler. “Eh biz artık gidelim.” diyen Elif'e Niloya “Biraz daha otursaydınız.” şeklinde annesinden duyduğu şekilde cevap verir. Mete ve Elif pastaların ve oyunların çok güzel olduğunu söyleyerek evin dış kapısına çıkarlar. Murat ve Niloya “Hoşça kalın, güle güle.” diyerek misafirlerini uğurlar. Niloya bu esnada Mete'ye seslenerek ev hediyesini hatırlatır, Mete de Niloya'ya ev hediyesi olarak getirdiği kırmızı kurdeleyi verir. Annesinin ona yaptığı gibi Niloya da annesine, misafirleri geldiğinde kendisine yardımcı olduğu için kırmızı kurdele hediye eder; annesi kızına teşekkür eder ve “Benim tatlı yavrularım...” diyerek çocuklarına sarılır.

Çocuklar, büyüklerini taklit ederek büyürler; hayattaki bilgi ve tecrübelerini, kültürel değerlerini büyüklerinin sözlerinden olduğu kadar davranışlardan da öğrenirler. Türkler, misafire ayrı bir önem verir ve ihtimam gösterir. Türklerin evlerinde “misafir odası” olması bu geleneğin göstergesidir. Misafir ağırlanacak yerin temiz ve düzgün olması kadar ikramların da özenli hazırlanması esastır. Bu uygulamalar misafire verilen önemin göstergeleridir. Hediyeleşme hem kültürel hem de dinî değerlerimizdendir. Çizgi filmin ilgili bölümlerinde kültürümüzdeki misafir ağırlama ve hediyeleşme, çocukların anlayacağı ve öğreneceği şekilde işlenmiştir.

3.15. Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler) -Kalıp Sözler ve Sesler

Sözsüz iletişim; söz ve sözcük gerektirmeden jest, mimik, göz teması gibi beden dili unsurlarıyla gerçekleştirilen ve sözlü iletişime güç katan iletişim çeşididir. Kültürden kültüre farklılıklar gösterse de duygu ve düşüncelerin yansımaları olan beden dili, dünya üzerinde geçerliliği en çok olan dil olarak kabul edilir. Yüz kaslarının anlatım ve iletişim amaçlı kullanımı mimikleri; baş, el, ayak, bacak ve bedenin kullanımı da jestleri oluşturur. Jest ve mimikler kişilere anlamlı görsel sinyaller gönderen hareketlerdir. Bir hareketin jest olması için bir başkası tarafından görülmesi, yaşanan duygu ve düşünceyle ilgili herhangi bir bilginin karşı tarafa iletilmesi gerekir. Sözlü iletişimin mümkün olmadığı durumlarda ise (gürültülü ortamlarda, su altı sporlarında, hava ve deniz taşımacılığında vb.) işaret dili kullanılır (Mısırlı, 2013). “Gürültü” bölümünde ders çalışan Murat'ı rahatsız etmemek için annesi ve Niloya sessiz sinema oynarlar ve sessiz oyunlar oynamanın eğlenceli olduğunu düşünürler. “Karagöz ile Hacivat” bölümünde köyün çeşmesi (hayrat) tamir edilirken çocukları

dinlemeyen ve kendi aralarında sorunu çözmeye çalışan büyükler için drama yapılır ve büyüklerle sorunu çözmeye yönelik iletişim kurulur.

“Küsleri Barıştıralım” bölümünde Mete, Mete’nin kardeşi Ayşecik, Murat ve Niloya istop oynarlar. Mete topu havaya atarak “mor” dediğinde Niloya mor rengin üzerinde olduğu bir eşyayı tutar. Murat da cebinin mor renkli olduğunu söyleyerek elini cebine sokar. Mete, Murat’ın ellerinin cebinde olduğunu, renk tutmadığını ve onun mızıkçılık yaptığını söyler. Murat ve Mete daha önce aralarında mızıkçılığın defalarca yaşandığını ifade ederek birbirlerini suçlar ve oyundan ayrılırlar. Mete daha önce arabasını kaybettiğinde çok üzülmüş ve Murat da arkadaşının üzülmeye dayanamadığı için kendi arabasını ona vermiş, akşam olunca arabayı getirmesini söylemiştir. Murat, arabasını zamanında getirmediği için Mete’ye kızgındır. Mete ise Murat’ın arabasını yıkayarak getirdiğini ancak kendisinin evde olmadığını söyler. Önceden yaşananları tekrar ederler, birbirlerine kızarlar ve oyunu bitirerek küsüp ayrılırlar. Küserken sağ elinin orta parmağını işaret parmağının üzerine getirerek küsme hareketi yaparlar. Niloya küsen arkadaşları barıştırmak için Mete’nin oyuncaklarını toplar, süsler hazırlayarak serendere asar ve küsen arkadaşları yanına çağırır. Onlar bu hazırlıkları barışmak amacıyla birbirleri için hazırladıklarını düşünür, birbirlerinden özür dileyerek barışırlar ve bir daha küsmemeye karar verirler. Küserken yaptıkları parmak hareketini bu kez parmaklarını açarak/düzelterek tekrar ederler, yani parmaklar eski şekline gelir ve barışırlar. Bu bölümde verilen sözlerin tutulması ve emanetlerin zamanında verilmesi gerektiği konularına vurgu yapılmıştır.

“Barış” bölümünde Mete, topu Niloya’dan daha güzel sektiremeyince Niloya’nın ona gülmesi üzerine küser, evine gider. Niloya da onun gönlünü almak için bir pasta ile Mete’yi ziyaret eder. Barış pastasını birlikte yedikten sonra Mete, “Zahmet etmişsin, teşekkür ederim.” der. Niloya’nın küsleri barıştırmak için çaba göstermesi küsmenin sorunları çözmediği, bireyde ve toplumda huzursuzluğa sebep olduğunu destekleyen çözüm odaklı bir davranıştır.

“Havuç” bölümünde Niloya’nın annesi hasır sepetin içine çocukların yemesi için kurabiye bırakır ama onlara kurabiyeleri yemelerini söylemeyi unuttur. Mete kurabiyelerden yemek istese de Niloya buna izin vermez; onlara ait olmayan yiyecekleri yiyemeyeceklerini söyler. Annesi evden çıkıp kurabiyeleri onlar için hazırladığını söylediğinde Niloya, annesine teşekkür eder ve kurabiyeleri afiyetle yerler. Yine aynı bölümde havuç bahçesindeki tavşan, dedesinden izin aldıktan sonra havuç yer.

“Neşeli Kurabiyeler” bölümünde Niloya’nın annesi farklı şekillerde yaptığı kurabiyeleri çocuklara dağıtırken sıraya geçmelerini söyler. Önce herkese birer tane

kurabiye veren anne, yettiği takdirde ikincileri vereceğini söyleyerek adaletli davranır. Kurabiyeler bittiğinde çocuklar için yeniden kurabiye yapar ve sabrettikleri için çocukları tebrik eder ve yaptığı kurabiyelerle onları ödüllendirir.

“Çok Şeker Yedim” bölümünde bayramda topladığı şekerlerden fazla yediği ve dişlerini fırçalamadığı için Niloya'nın dişleri ağrımaya başlar. Annesi dışarıda yağmur ve fırtına olduğu için onu diş hekimine götürmez; bu arada Niloya, diş hekimine gitmemek için bahaneler üretir. Sonunda ağrıya dayanamayan Niloya, diş hekimine gitmeye karar verir ve tedavi neticesinde ağrıdan kurtulur.

“Ağaçlar Konuşur mu?” bölümünde ağaçta bir papağan olduğunu gören Niloya'nın babası papağanı ağaçtan indirir. Çocuklar papağanın onlarla kalmasını istemesine rağmen babası “Başkasına ait olan şeyler izinsiz alınmaz.” diyerek onu sahibine verir. “Masal” bölümünde ise Niloya'nın ağabeyi Murat, Niloya'ya ilk resimli masal kitabını hediye eder; hediyeleşmenin insan ilişkilerini kuvvetlendirdiği vurgulanır.

3.15.1. Günlük Yaşamla İlgili Olanlar

“Babaannemin Danteli” bölümünde arkadaşlarıyla oynarken babaannesinin dantelini kaybettikleri ve emanete sahip çıkamadıkları için üzülen ve babaannesinden özür dileyen Niloya, kendisinden “Canın sağ olsun.” cevabını alır.

“Seçmece Bunlar” bölümünde köye kamyonetle karpuz satmaya gelen seyyar satıcı Diyarbakır karpuzunu “Kesmece karpuz!” diyerek satar.

“Limonata” bölümünde limonata içen Mete “Bayıldım!” diyerek yere yatar ve “bayılmak” sözcüğünü mecaz anlamda kullanarak limonatayı çok beğendiğini ifade eder.

“Karagöz ile Hacivat” bölümünde köyün çeşmesi (hayrat) tamir edilirken çocukları dinlemeyen ve kendi aralarında sorunu çözmeye çalışan büyükler, borunun arızalı yerini çocuklar sayesinde bulurlar. Çocukları dinlemedikleri için de onlardan özür dilerler. Bölümde özür dilemenin yaşla ilgisi olmadığı, hata yapanın karşı taraftan özür dilemesi gerektiği vurgulanmıştır.

“Küsleri Barıştıralım” bölümünde Niloya'nın ağabeyi Murat ile arkadaşı Mete kavga eder ve ellerinin orta parmaklarını işaret parmağının üzerine koyarak birbirlerine küserler. Niloya onları barıştırmak için kağıttan süsler hazırlayıp serenderi süsler, Mete'nin oyuncaklarını toplayarak onlara sürpriz yapar ve arkadaşların barışmalarını sağlar. Arkadaşlar da birbirinden özür dileyerek ve parmaklarını açarak barışırlar; kavganın insanları huzursuz ettiği sonucuna varılır.

“Kemençe” bölümünde Niloya kemençe çalmak için annesinden izin ister. Çizgi filmin tamamında çocuklar, bir işe girişirken veya bir yere gidecekleri zaman annelerinden izin alırlar. “Kedi Evi” bölümünde fırtınadan korunmak için Niloya’nın evine giden çocuklar, annelerini telefonla arayarak onlara nerede olduklarıyla ilgili bilgi verirler. Aynı zamanda hayvanları koruma ve onlara yardım etme teması bu bölümde işlenmiştir.

Ayağını inciten Mete’yi ziyarete giden Niloya ve Mine ona “Geçmiş olsun” derler. Ramazan Bayramı’nda küçükler büyüklerin ellerini öperken “Bayramın kutlu olsun.” der, büyükler de “El öpenlerin çok olsun.” diyerek karşılık verir.

“Fındık Zamanı” bölümünde babaannesi Niloya’nın ona hazırladığı fındık çöplerinden yapılan oyuncak bebek karşısında çok duygulanır, mutlu olur ve ona teşekkür eder. Aynı bölümde fındık zamanı çekirdek ailenin tamamı aile büyükleriyle birlikte fındık toplamaya gider.

“Misafir Mete” bölümünde Niloya’nın evine misafirlğe giden arkadaşları ikramları yiyip içtikten sonra “Eline sağlık”, ev sahibi Niloya da “Afiyet olsun” der. Niloya, misafirlğe gelen arkadaşlarına annesinin yaptığı gibi önce “Nasılsın, iyi misin, daha daha nasılsın, görüşmeyeli neler yapıyorsun?” şeklinde hâl hatır sorar; misafirlerden cevaplarını alır. Arkadaşları onlara gelirken ev hediyesi olarak kırmızı kurdele getirirler. O da “Teşekkürler, gerek yoktu” der. Misafirleri “Biz artık gidelim” dediğinde Niloya onlara “Biraz daha otursaydınız” diyerek kalmaları konusunda ısrar eder. Misafirler giderken “Allah’a ısmarladık” der, Niloya da onları uğurlarken “Güle güle, yine beklerim, hoşça kalın” ifadelerini kullanır.

“Limonata” bölümünde Niloya, kendisine limonata yapmayı öğrettiği için annesine teşekkür eder. “Top Havuzu” bölümünde ahırını temizleyen babasına “Kolay gelsin” der ve ona yardım edebileceğini söyler. Babası da işlerini bitirdiğini söyleyerek Niloya’ya teşekkür eder.

“Bu Kimin?” bölümünde ağabeyiyle maç yapmak, arabalarıyla oynamak isteyen Niloya, Murat’ın bir şeyi kaybettiğini ve onu aradığını fark eder. Mete de bahçede dijital bir saat bulmuştur ve saatin onun olmasını çok ister. Ancak Niloya saatin sahibini bulmanın doğru olacağını düşünür. Arkadaşlarına sorarlar ve saatin sahibinin ağabeyi Murat olduğunu anlayıp saati kendisine verirler. Niloya ile arkadaşları başkasına ait bir eşyanın kullanılmaması gerektiği sonucuna varırlar.

“Kar Küresi” bölümünde Niloya’nın arkadaşı Elif, kar küresinin kendi köylerine benzediğini düşünür. Kürede eksik olan nehri çizmek ve küreye yerleştirmek isterlerken Mine’nin elindeki küre yere düşer ve kırılır. Mine çok üzgündür, özür diler. Elif buna

karşılık “Önemli değil, sana bir şey olmadı.” diyerek onu teselli eder. Babası bir cam kavanozla küreyi onaracağını söylediğinde çocuklar çok mutlu olurlar ve köylerinde bulunan fakat kürede eksik kalan parçaları ve objeleri düşünmeye koyulurlar. “Civciv Annesi” bölümünde Niloya’nın babasının elinde tornavida vardır ve evdeki bozulan eşyaları tamir eder. “Bu Ne?” bölümünde Niloya’nın babası ve dedesi arabalarını tamir ederek jant kapağını yerine takarlar. “Denizden Ne Çıkacak?” bölümünde Niloya’nın babası ahırın önünde sandalyenin ayağını tamir etmektedir. “Balıklar Şekil Şekil” bölümünde Niloya’nın babası bahçede odun kırar. “Karagöz ile Hacivat” bölümünde Niloya’nın babası, dedesi ve Mete’nin babası Hasan Amca köyün çeşmesine gelen patlak boruyu tamir ederek çeşmenin tekrar akmasını sağlarlar. “Sıcak Soğuk” bölümünde Niloya’nın babası bahçede baltayla odun kırmaktadır.

Bölümlerden hareketle çizgi filmde erkeklerin evdeki bakım ve onarım işlerinden sorumlu olduğu söylenebilir. Niloya çizgi filminde günlük yaşamdaki işler, cinsiyet ayrımı gözetilerek yapılmaktadır. Çizgi filmde ahırdaki hayvanların bakımı ve beslenmesi ile tamir işleri erkeklere aittir. Kadınlar mutfak ve ev işleri ile bahçe işlerinde çalışır; yemek yapar, bulaşık ve çamaşır yıkar. “Mete Büyüdü” bölümünde Mete, babası gibi çuvalla un ve odun taşımak istediğini, Niloya da annesi gibi hamur açıp örgü örmek istediğini söyler. “Sıcak Bir Çorba” bölümünde annesi hastalanan Niloya’nın babasının ev işi yaptığı; kahvaltı hazırlayıp çorba pişirdiği, bulaşıkları yıkadığı görülür. Çocuklar da ev işlerine yardımcı olurlar. Aile bireyleri hastalık gibi durumlarda her daim birbirine destektir.

“Gürültü” bölümünde anlayışlı olma ve saygı temaları işlenmiştir. Niloya, ağabeyi Murat’ın ders çalıştığını ve kendisinin dışarı çıkıp oynaması halinde ağabeyinin canının da dışarı çıkmak isteyebileceği düşüncesiyle evde oturmanın daha iyi olacağına karar verir. Evde vakit geçirirken önce kemençeyi daha iyi çalabilmek için prova yapar. Sonra davul ve flüt çalar, son olarak şarkı söyler. Murat, müzik aletlerinin çıkardığı seslerden kulağında tıkaç olmasına rağmen rahatsız olur. Niloya’yı gürültü yapmaması konusunda uyarır. Niloya uyarıları dikkate alır, Murat da ona teşekkür eder. Annesi ve Niloya sessiz sinema oynarlar ve sessiz oyunlar oynamanın eğlenceli olduğunu düşünürler. Murat’ın ödevleri bittikten sonra dışarı çıkıp davul çalarak eğlenirler.

“Ayak Zilleri” ve “Karınca Saygısı” bölümünde saygı ve hayvan sevgisi temaları işlenmiştir. “Ayak Zilleri” bölümünde ormanda yaşayan hayvanlara zarar vermek istemeyen Niloya ve ailesi ayaklarına zil takar. “Karınca Saygısı” bölümünde ise Ayşecik’i uyutmaya çalışan Fatoş Teyze’ye yardımcı olmak için Niloya, Mete’yle birlikte karıncalar gibi davranıp oyunlarını sessiz oynamayı seçerler ve *tıp oyunu*

oynarlar. Ağaçtaki kuşun yavrusunu uyutma ihtimaline karşı Niloya ve Mete yine sessiz oynamayı tercih ederler. Ayşecik uyandıktan sonra oyunlarına normal bir şekilde devam eden çocuklar Fatoş Teyze’den takdir alır.

“Domates” bölümünde Niloya domatesleri boyadığını annesine söylediği zaman dürüst davrandığı için annesi ona teşekkür eder. Aynı bölümde Niloya’nın annesi yağın yağmurun bereket, sabretmenin güzel bir erdem olduğunu söyler.

“Sobada Kestane” bölümünde Niloya’nın babaannesi kış mevsiminde sobada pişirdiği kestaneleri Niloya ve arkadaşlarına ikram eder. Çocuklar babaanneye “Ellerine sağlık” derler.

“Buz” bölümünde Murat, buz tutan nehrin altından suyun aktığını söyler. Bu esnada Niloya, Murat ve Mete kırılan buz kütlelerinin üzerinde mahsur kalan yavru sincabı bir sopa yardımıyla kıyıya çıkartıp annesine kavuştururlar. Buz tutan nehrin üzerinde oynamanın çok tehlikeli olduğunu söyleyen Niloya’nın annesi çocukları bu konuda uyarır. Çocuklar da bu uyarıyı dikkate alarak nehir kenarında oynamazlar.

“Süt” bölümünde hastalanan ve ateşi yükselen Murat’ın ateşi ateşölçerle takip edilir. Alnına ıslak mendil konarak ateşi düşürülmeye çalışılır. Aynı bölümde Niloya babaannesinden süt sağmayı öğrenir.

“Yumurta” bölümünde kahvaltıda yumurta yeneceğine söz veren ve kümeden yumurta alma görevini üstlenen Niloya sözünü tutar ve zor da olsa kümeden yumurta alır. “Yuva” bölümünde Niloya için evlerinin önüne kurdukları çadırda mutlu olması için Niloya’nın annesi, babası ve ağabeyi ona “Güle güle otur.” der.

“Minik Panda” bölümünde Niloya ve Mete, Elif’in oyuncaklarıyla oynadıktan sonra oyuncakları toplayıp Elif’e teşekkür ederler. Elif de “Bir şey değil.” der. “Baloncuk” bölümünde Niloya çizdiği resminde baloncukların içinde olduklarını hayal eder ve resmi bitirdiğinde babaannesine hediye eder. Babaannesi ona teşekkür ederek mutlu olduğunu söyler. “Mutluluğun Resmi” bölümünde Niloya, Mete’nin arabasını tamir ettiği için babasına teşekkür eder.

Çizgi filmde günlük hayattaki selamlaşma ifadeleri “Merhaba, hoş geldiniz, hoş bulduk” şeklindedir. “Karadeniz’de Bir Gemi” bölümünde bu ifadelerin kullanıldığı görülür. Çizgi filmde lakap ve takma ad kullanılmadığından günlük hayatta insanların birbirlerini çağırma ve birbirlerine seslenmeleri taşıdıkları isimler aracılığıyla olur.

“Minik Ayı” bölümünde Niloya, babasıyla birlikte dalların arasına gizlenerek ellerindeki dürbünle, bal seven hayvanın gelmesini sabırla beklerler. Bu bölümde sabırlı olma temasına yer verilmiştir.

“Sakarlığım Üstünde” bölümünde duvarı yanlışlıkla boyayan, vazoyu kıran ve koltuğun yastığı üzerinde zıpladığı için yastığın içindeki pamukları döken Niloya yaptığı hataları kabul eder. Annesi de önemli olanın yapılan hatayı kabul etmek ve dürüst davranmak olduğunu söyler.

“Araba Yarışı” bölümünde Murat’ın düzenlediği araba yarışına köyün tüm çocukları katılır. Çeşitli sebeplerle oyundan çekilmek zorunda kalan arkadaşlarından sonra Niloya ve Mete yarışta başa baş giderlerken Mete oyunu kazanır. Niloya biraz üzülmesine rağmen bütün yarışmaları kazanmak zorunda olmadığını, oyunu kazansa da kaybetse de ailesinin onu çok sevdiğini hatırlar ve çok güzel yarıştığını söyleyerek Mete’yi tebrik eder.

“Küçük Postacılar” bölümünde postacı, bisikletinden içi mektup dolu bir kutu düşürdüğünde Niloya, Mete ve Murat mektupları sahiplerine ulaştırmayı başarırlar. Postacı bunun için kendilerine teşekkür eder ve “Sonra yine görüşürüz.” der.

“Resimleşme” bölümünde yolculuktan dönen Mete’ye Niloya ve Murat “Hoş geldin” der ve ona sürpriz hediye hazırlar. “Miniş’i Gezdiriyorum” bölümünde Mete ve Elif Niloya’nın yanına geldiği zaman “Merhaba” diyerek ona selam verirler.

“Sıcak Bir Çorba” bölümünde çocuklar sabah mutfağa gittiklerinde “Günaydın”, babasının yaptığı omlet için “Ellerine sağlık” derler; babası da onlara “Afiyet olsun” der. Niloya’nın annesi çocukları ile eşinin birlikte hazırladıkları çorbayı ve kayınvalidesinin kendisinin iyileşmesi için pişirdiği çorbayı yedikten sonra teşekkür eder.

3.15.2. Törenselle Yaşamla İlgili Olanlar

“Çuval Yarışı” bölümünde her yıl geleneksel olarak düzenlenen “Çocuk Şenliği”nde düzenlenen çocuklar arası çuval yarışına köyün çocuklarının heyecanla hazırlandığı görülür. Yarışmaya Niloya, Mete, Mine ve Elif katılır; Murat sunuculuk yapar. Çuval yarışı köy meydanında yapılır. Çocukların bekleme yeri köyün camisidir. Caminin hocası ile birlikte camiden çıkan çocuklar yarış için hazırlanırlar. Yarışmayı kazanan yarışmacılara sürpriz ödüller verilecektir. Yarışma esnasında Mete en önde giderken yere düşer, Niloya Mete’yi yerden kaldırır. Bu sırada yarışmada geride kalırlar. Yarışma sonucunda Mine birinci, Elif ikinci olur; Niloya ve Mete de arkadaşlık ödülünü kazanır.

Çizgi filmde dinî bayramlarda el öpme, şeker toplama, bayramlaşma gibi kalıp davranışlar; millî bayramlarda ise millî duyguların getirdiği coşku, gelenek ve göreneklerle birlikte yaşatılmaktadır.

3.15.3. Islık Çalma, Çağırma, Ses Çıkarma

Niloya çizgi filmde anlatılanlar Karadeniz Bölgesi'nde geçer. Karadeniz Bölgesi'ndeki arazi şartlarından dolayı insanlar her zaman birbirlerine rahatlıkla ulaşamamakta ve ıslık çalarak, yüksek sesle konuşarak veya anlamsız sesler çıkararak da anlaşmaktadırlar. Çizgi film karakterleri Karadeniz Bölgesi'nde yaşamasına rağmen çizgi filmde bahsi geçen şekillerde iletişim örneğine rastlanmamıştır.

3.16. Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma

Sosyal bir varlık olan insanların sosyalleşmelerini sağlayan veya hızlandıran pek çok gelenek ve geleneksel kurum ortaya çıkmıştır. Türk halk dilinde esnaf dernekleri, dayanışma ve yardımlaşma, dinsel kuruluşlar başlıklarında (Artun, 2019: 284-286) incelenen konu ile ilgili olarak çizgi filmde dayanışma ve yardımlaşma konularının işlendiği tespit edilmiştir. Komşuluk ilişkileri ve imece usulünün işlendiği çizgi filmin ilgili bölümlerindeki olaylar aşağıdaki gibidir:

“Dut Mevsimi” bölümünde dutlar Niloya'nın arkadaşlarının yardımıyla toplanır. Usta- çırak ilişkisine vurgu yapılan “Halı” bölümünde çırak Niloya, annesinin dediklerini dikkatlice dinleyerek ve uygulayarak halı dokumayı öğrenir.

“Niloya'nın Bahçesi” bölümünde annesi ve babaannesinin bahçedeki işlerine yardım etmek isteyen Niloya ile yardımseverlik değeri işlenmiştir. Aynı bölümde Niloya'nın doğadaki diğer canlılara da yardım edebileceği vurgulanmıştır. Böylece Niloya bahçedeki fidanlara büyümesi, arılara bal yapması için yardımcı olmuştur. Annesi ve babaannesi de onu tebrik ve takdir etmişlerdir.

“Balıklar Şekil Şekil” bölümünde nehre araba düştüğünü zanneden Murat, Niloya'nın babası, dedesi ve Hasan Amca birlik ve beraberlik içinde ve yardımlaşma duygusuyla köprüye yardım etmeye koşarlar. “Karagöz ile Hacivat” bölümünde Niloya'nın babası, dedesi ve Mete'nin babası Hasan Amca köyün çeşmesine gelen patlak boruyu tamir ederek çeşmenin tekrar akmasını sağlarlar. Çeşme, imece usulüyle yeni yapılmasına rağmen borunun patlaması sebebiyle akmamaktadır. Boru tamir edilince çeşme tekrar akmaya başlar.

“Ayakkabı Bağı” bölümünde Murat ve Mete uçurtma uçururken Mete'nin ayakkabısının bağı açıldığı için Mete yere düşer, ayakkabısını bağlayamadığını üzülerek söyler. Murat da uçurtmanın ipini Mete'nin koluna takarak Mete'nin ayakkabısını bağlar ve düşmesini önlemiş olur. Bu bölümde arkadaşların her zaman birbirine yardımcı olması gerektiği mesajı verilmiştir.

“Karınca” bölümünde Niloya bahçede dinlenirken karıncaların durmadan çalıştıklarını görür. Mutfağa annesinin yanına yardıma gider, tabakları annesine verir, annesi de dolaba yerleştirir. Dışarıda bulunan ve annesine gösteri hazırlığı içinde olan Mete’ye yardım eder. Gösteride Niloya karınca rolündedir ve çalışkanlık teması işlenir.

“Armut” bölümünde daldaki olgun armudu yeme yarışına giren Niloya ve Mete çuval yarışının berabere bitmesi sonucunda armudu paylaşarak yemeye karar verirler. Bundan haberi olmayan Murat armudu yiyince çocuklar, yarışmak yerine paylaşmanın erdemli bir davranış olduğu sonucuna varırlar. “Küçük Postacılar” bölümünde postacı, bisikletinden içi mektup dolu bir kutu düşürür. Niloya, Mete ve Murat mektupları sahiplerine ulaştırırlar. Postacı bunun için kendilerine teşekkür eder.

“Oyuncak Şehri” bölümünde tahta bloklarla oyuncak şehir kurmak isteyen Niloya’ya ağabeyi Murat yardım eder ve birlikte oyuncak şehir kurup oynarlar. “Yoğurt” bölümünde mayaladıkları yoğurdu mayalanmadan buzluğa koyan Niloya yaptığı hatadan dolayı annesinden özür diler.

“Sıcak Bir Çorba” bölümünde Niloya’nın babası çocuklarını kahvaltıya çağırır; çocuklar mutfağa gelip annelerini sorduklarında babası, üşüttüğü için eşinin dinlenmesi gerektiğini, kahvaltıya gelemeyeceğini, eşine ayrı bir kahvaltı hazırlayacağını söyler. Niloya ve Murat’ın annesi salondaki koltukta dinlenmektedir, çocuklar anneleri için hazırladıkları kahvaltıyı getirdiklerinde anneleri çok mutlu olur. Kahvaltı bittikten sonra çocuklar, çorba yapmak için babasına malzeme getirir, birlikte çorba hazırlayıp annesinin iyileşmesine yardımcı olmak isterler. Niloya tuz yerine şeker getirince çorbanın tatlı olmasına sebep olmuştur ama Niloya’nın annesi buna da çok sevinir. Biraz sonra gelen babaanneleri gelinine çorba getirmiştir. “Kızım için çorba yaptım, bunu içince hiçbir şeyi kalmayacak.” deyince gelini duygulanır ve yapılan her şey için eşine, çocuklarına ve kayınvalidesine teşekkür eder. Çorba hastaların yerken zorlanmadıkları, kolay beslendikleri, hazmı kolay ve faydalı bir besin olduğu için hastayken tercih edilmektedir.

3.16.1. Komşuluk

Belirli bir mahallede yaşayan ailelerin doğum, evlenme, sünnet ve ölüm sırasında; ev yapımında, ekip biçmede, araç gereç sağlanmasında; çocukların, delikanlıların, yaşlıların, dulların, genç kızların gözetim ve bakımında; hakların korunmasında birbirlerine yardım etmelerine ve dayanışmalarına “ komşuluk” adı verilir (Artun, 2014: 311). Günümüzde özellikle büyük şehirlerde komşuluk ilişkilerinin zayıfladığı, insanların günlük telaşla büyük şehirlerin karmaşasındaki hayata ayak uydurma

gailesinde olduğu gör÷lmektedir. Çalışmak için evden çok erken vakitte çıkıp geç saatlerde dönen şehir insanı birtakım geleneksel değerlerini de yaşayamaz duruma gelmiştir. Komşuluk da bu geleneklerden biridir. Küçük şehirlerde, ilçe, kasaba ve köylerde komřuluđuñ önemi daha çok bilinmekte ve komşuluk yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Dilimizde komşulukla ilgili atasözleri ve veciz sözlerin bulunması Türklerin bu konuya verdikleri önemin göstergesidir. “Komşu komşunun külüne muhtaçtır.”, “Ev alma, komşu al.”, “Komşuda pişer, bize de düşer.”, “Aç kurt bile komşusunu dalamaz.”, “Hayır söyle komşuna, hayır çıksın karşına.” “Komşu ekmeği komşuya borçtur.”, “Komşu köpeği komşuya ürümez.”, “Gülme komşuna, gelir başına.”, “Kapını kilitli tut, komşunu hırsız tutma.”, “Komşu kızı almak, kalaylı kaptan su içmek gibidir.”, “Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.”, “Hayır dile komşuna, hayır gele başına.”, “Yakın dost (komşu) uzak hısımdan yeğdir.”; “Komşu hatrı, komşu kapısı, komşu kapısına çevirmek, akla ilk gelen atasözleri, kelime grupları ve deyimlerdir.

İslamiyet’te de komřuluđuñ önemine vurgu yapılır: “Evden önce komşu, yoldan önce yol arkadaşı, yolculuktan önce yol azığı.” (Hz. Muhammed), “Kötü komşudan evinizi, kötü arkadaştan ziyaretinizi uzak tutunuz.” (Hz. Ebubekir), “Yanı başındaki komşusu aç iken kendisi tok şekilde geceleyen kimse olgun bir mümin değildir.” (Hz. Muhammed), “Komřusu aç ve çıplak yatarken rahat uyumak, düşkünlerin hatrını sormamak, kötüleri ve şerirleri dostlar seviyesinde tutmak, düşmandan yüz çevirmek insan için utandırıcıdır.” (Hz. Ali), “Evlerini benim evimin yanında yapan komşularımı komşuluklarına beni seçtikleri için ailemden sayarım.” (Hz. Ali), “Allah’a ve ahirete inanan, komşusunu incitmesin!” (Buhari), “Komřunun köpeğini döven, sahibini incitmiş olur.” (Gazali) konunun önemine vurgu yapan veciz sözlerdir.

“Mendil Kapmaca” bölümünde ayağı incinen arkadaşı Mete’ye geçmiş olsun ziyaretine giden Niloya ve Mine, ona “Geçmiş olsun” deyip Mete’nin moralini yüksek tutmaya çalışır ve Mete’yle oynarlar. Arkadaşların hem iyi hem de kötü günde, sevinçli ve üzüntülü oldukları zamanlarda birbirlerini yalnız bırakmamaları gerektiğini söylerler.

“Mısır Ekmeği” bölümünde karın çok yağdığı bir kış günü yollar kapanınca arabaların çalışması da mümkün olmadığından değirmenden fırına un götürülemez ve köylüler ekmeksiz kalır. Bunun üzerine Niloya, ağabeyi Murat ve arkadaşı Mete, değirmenci olan Mete’nin babası Hasan Amca’dan birer çuval mısır unu alarak kızaklarına koyarlar ve fırına götürürler. Mısır ekmekleri piştikten sonra pişen ekmekleri kızaklarına koyan çocuklar köye getirir ve bütün evlere dağıtırlar. Sepetlerinde kalan son ekmeği de kendi aralarında ve bir kuşla paylaşarak yerler.

“Limonata” bölümünde bahçede sıcaktan bunalmış arkadaşlarını gören Niloya, annesinin yapmış olduğu limonatayı arkadaşlarına ikram eder. “Kırmızı Balon” bölümünde Mete’nin annesi bahçede sofrayı kurmuştur, Niloya ve Mete birlikte yemek yerler.

3.17. Halk Edebiyatı

Halk edebiyatı, malzemesi dil olan ve halka ait manzum veya mensur eserlerin tamamını kapsayan ürünleri derleyen, inceleyen, araştıran ve bir senteze varmayı amaçlayan edebiyattır (Artun, 2014: 225). Ülkemizde Türk halk edebiyatının sadece aydınların ilgilendiği profesyonel bir inceleme ve araştırma alanı olarak ortaya çıkması ve kabul görmesi büyük ölçüde 20. yüzyılda, özellikle de Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Yakın tarihimizde 1908’den sonra Türkiye Türklerinde halka dönüş hareketi, Türkçülük ve milliyetçilik düşüncelerine bağlı olarak folklor hareketleri şeklinde kendini göstermiştir. Türk milletinin maddî ve manevî hayatını ve değerlerini arayıp bulma düşüncesi ile anlaşılması belli bir bilgi ve kültür birikimi gerektiren “Divan Edebiyatı”nın yanında “Halk Edebiyatı” düşüncesi bu devrin önemli fikir hareketleridir (Artun, 2014: 226). Yazılı edebiyata da kaynaklık eden bu zengin dil ve kültür hazinesi, 19. yüzyılın başında müstakil olarak ele alınmaya ve ilgili araştırmacılar tarafından yazıya geçirilmeye başlanmıştır.

Kadim Türklerde konargöçer hayattan yerleşik hayata geçilmesi ile birlikte “halk” kavramı daha belirgin hale gelmiş ve İslamiyet ile birlikte Türklerin duyuş, düşünüş ve yaşayış biçimi de değişmeye başladığı için İslamiyet’in gerekleri doğrultusunda hem toplum hayatında hem de buna bağlı olarak verilen edebi ürünlerde yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Kaşgarlı Mahmut, Divanu Lugati’t Türk’te bugünkü halk edebiyatı ürünleriyle benzerlik gösteren halk edebiyatı ürünlerine yer vermiştir. Özellikle 15. yüzyıldan itibaren Osmanlı döneminde Arap ve Fars aydınların etkisi ile oluşan yeni nesil; dili Arapça ve Farsça sözcüklerin yoğun kullanıldığı, içeriği oluşturan kişinin hayalinde yorumladığı bir dünya olan, sosyal-siyasal çevrenin yaşama biçimine denk düşen bir edebiyat ve sanat oluşmuştur. “Divan”, “Saray”, “Yüksek Zümre” “Klasik” gibi isimlerle anılan edebiyatta, bütün Osmanlı coğrafyasının edebiyatı ve sanatı olmakla birlikte toplumun her kesiminin yaşam şekline uzak bir yaşama biçimi, estetik ve ideolojik bir anlayış hâkimdir (Artun, 2014: 226).

Bir milletin toplumsal yapısı ve yaşama biçimi ile edebiyatı arasında sıkı bir bağ olduğu bilinen bir gerçektir. Toplumsal yapıda ve yaşama biçiminde meydana gelen değişiklikler, din değişimi, coğrafya değişimi, farklı kültürlerle bir araya gelmenin

neticesinde sanat anlayışındaki değişiklikler, lehçe ve şive farklılıkları gibi etkenler etkisini edebiyatta ve sanatta göstermekte ve ortaya konulan edebiyatın ve sanatın içeriği ile şeklini değiştirmektedir. Edebiyat tarihçileri Türk edebiyatını kronolojik olarak İslamiyet'ten Önce, İslami Dönem ve Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı diye üçe ayırdıktan sonra İslamiyet'in kabulünden itibaren gelişen Türk edebiyatını da Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatı adı altında inceleme konusunda hemfikirdirler (Artun, 2014: 227).

1960'lı yıllardan sonra Türkiye radyo, televizyon, plak ve kasetle tanışır. Bu yıllarda "elektronik kültür ortamı" adı verilen yeni bir kültür ortamı ortaya çıkmıştır. Bu kültür ortamı, sözlü kültür ürünlerinin özellikle de Âşık Edebiyatı şiir geleneği ürünlerinin oluşturulması ve yaygınlaşmasında önemli rol üstlenmiştir. Yine son yıllarda internet kullanımının yaygınlaşması ve neredeyse sözlü kültür ortamı ile yazılı kültür ortamının birleşmesi neticesinde sözlü geleneğin ürünleri yazılı kültür ortamına daha rahat aktarılmış, böylelikle ürünlerin daha geniş kitlelere ulaşması sağlanmıştır. Halk edebiyatı ürünlerinin önemli özelliklerini Dursun Yıldırım şu şekilde sınıflandırır: Sözlü olma, çeşitlenme, anonimleşme, geleneğe bağlılık, kalıplaşma (1983: 115- 128).

Bu bilgiler ışığında Niloya çizgi filminde hikaye, mektup, masal, bilmece gibi halk edebiyatı ürünlerini anlatan bölümler aşağıdaki gibidir:

"Hikaye" bölümünde Niloya babaannesinden hikaye anlatmasını ister. O da yorgun olduğunu ve dizlerinin ağrıdığını söyleyerek Niloya'dan kendisine hikaye anlatmasını, anlatılan hikayenin kendisinin yorgunluğunu alacağını ifade eder. Niloya tüm çabalarına rağmen hikaye bulamaz. Niloya'nın babası etrafını dikkatlice incelerse aklına bir şey gelebileceğini söyler, etrafını inceleyen Niloya yine anlatacak bir şey bulamaz. En sonunda günlük aktivitelerinden bahseden kendi hikayesini anlatır ve hep beraber gülerler. Çocuk gelişiminde onlara anlatılan ve okunan masal ve hikayeler bazı toplumsal değerlerin verilmesinde son derece önemlidir. Bu bölümde Niloya'nın çevresini daha dikkatli incelemesi ve gözlemlemesi istenmiş, buluş yöntemiyle çevresindekileri değerlendirerek bir kurgu içinde anlatması istenmiştir. İlk bakışta oldukça karışık görünen hikaye anlatma etkinliğinde hem hikayeyi anlatan Niloya hem de ailesi keyifli ve verimli vakit geçirmiştir.

"Küçük Postacılar" bölümünde Murat ve Niloya, Mete'nin evinin önüne giderek basketbol maçı yapmak isterler. Mete, dayısından mektup beklediği için bu teklifi kabul etmez. Murat artık kimsenin birbirine mektup yazmadığını ve cevap için çok beklemesi gerekebileceğini söyler. Niloya da mektubu birlikte bekleyebileceklerini söylediğinde top oynayarak postacıyı beklemeye karar verirler. Niloya postacının geldiğini görür,

peşinden koşarlar ama ona yetişemezler. Postacı bisikletinden bir kutu mektup düşürür. Çocuklar bu kutudaki mektupları sahiplerine ulaştırırlar. Kutudaki son mektup Mete'ye gelmiştir, Mete okuma bilmediğinden Murat mektupta yazılanları ona okur. Zarfın içinde Mete'nin en sevdiği arabanın posterini de vardır. Mektupta "Canım yeğenim Mete, seni çok seviyorum, gözlerinden öpüyorum." yazmaktadır.

"Resimleşme" bölümünde Mete, Niloya ile vedalaşarak babasının kullandığı arabaya biner ve ailesiyle birlikte yolculuğa çıkarlar. Çocuklar cep telefonları olmadığı için haberleşemeyeceklerinden dolayı üzgündürler. Murat onlara mektuplaşmalarını önerir. Mete henüz okula gitmedikleri için okuma yazma bilmediklerini, sadece resim çizebildiklerini bundan dolayı da mektuplaşmanın gerçekleşemeyeceğini söyler. Resimleşerek haberleşme fikri Mete ve Niloya'nın hoşuna gider, resimleşeceklerine söz vererek birbirlerinden ayrılırlar. Murat birkaç gün sonra Mete'den gelen mektubu getirir. Mektup zarfında posta pulu da vardır. Resimde Mete, bir kuşa yem vermektedir. Niloya kuşun kafesi olmadığını görür ve bir kafes çizerek ona kafes göndereceğini söyler. Niloya'nın mektubu da Mete'ye ulaşır. Mete bir müddet sonra ailesiyle beraber gittikleri seyahatten döner. Niloya ve Murat Mete'ye "Hoş geldin" dedikten sonra hazırladıkları sürprizi göstermek için sabırsızlanırlar. Mete'nin çizdiği maymun ve kuş için babalarının yardımıyla bir kafes hazırlamışlardır. Mete resimdeki hayvanların sahibi olmadığını söyler, hayvanat bahçesine gittiğini belirtmek için bu resmi çizmiştir. Ortada bir yanlış anlaşılma olduğu çizgi filmin sonunda anlaşılır.

Günümüzde kitle iletişim araçlarının değişmesi ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte mektup yazma alışkanlığı giderek azalmaktadır. Bunun yerine insanlar telefon konuşması, internet kullanarak görüntülü görüşmeler yapmakta ve birbirlerine elektronik mektuplar göndermektedirler. Günümüzde iletişimi gerçekleştirmek için yapılan etkinlikler zamandan tasarruf sağlamakta ve işleri hızlandırmaktadır. Zamanın hızlı aktığı günümüzde iletişimin de hızlı olması gerekmektedir. Mektuplaşma geleneği günümüz şartlarına göre yavaş kaldığından diğer iletişim araçları mektubun yerini almış, mektup artık nostaljik bir haberleşme aracına dönüşmüştür. Adı geçen bölümde eski bir gelenek olan mektuplaşmadan bahsedilirken Niloya ve arkadaşları aynı zamanda kendilerine ait olmayan bir eşyaya sahip çıkıp onu sahibine ulaştırarak olgun bir davranış sergilemişlerdir.

3.17.1. Masallar

Doğruluk, iyilik, eşitlik, özgürlük, adalet gibi birçok evrensel değere sahip olan masallar, milletlerin sözlü anlatı kültürü içinde en çok karşılaşılan türlerden birisi olarak

kabul edilir. Konularının geniş, sunumunun zahmetsiz ve dinleyici kitlesinin çoğunlukla hazır olması gibi nedenler masalların yaygın olmasındaki etkenler olarak sayılabilir (Gülhan Aktürk ve Yıldırım, 2022: 660). Bu durum, bilim dünyasında masallarla ilgili pek çok araştırmanın, derleme ve inceleme çalışmasının yapılmasına zemin hazırlamıştır.

Masallarla ilgili araştırmaların neticesinde günümüze kadar yapılmış pek çok masal tanımı vardır. Masalı açıklayabilmek için bu tanımlardan bazılarını vermek yerinde olacaktır. Sakaoğlu, “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen sözlü anlatım türüdür” (1999: 2) şeklinde tanımlar. Seyidoğlu (1985: 149) bir ansiklopedi maddesinde “Yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, ‘bir varmış, bir yokmuş’ gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda ‘Yedi, içti, muratlarını erdiler’ yahut ‘Onlar erdi muradına, biz çıkalım kerevetine; gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana’ gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekan kavramları ile kayıtlı olmayan sözlü anlatım türü” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımda masalın özelliklerinden yola çıkıldığı görülmektedir. Kenneth W. Clark ile eşi Mary W. Clark’ın (1961: 21) birlikte hazırladıkları kitabın “masal” bölümündeki görüşleri şu şekildedir: “Olağanüstü karakterlerin ve yaratıkların gerçeküstü dünyasında şöret ve talih kazanan sıradan kahramanları ve olağanüstülükleri içine alan nesirlerdir.”

“Kıssa, dâstân, hikaye, metel, mesele, heka, hika, hikiya, hekeya, oranlama, ozanlama, nagıl,” (Sakaoğlu, 1999: 3- 4) gibi kelimelerle karşılanan “masal” ın geçmiş ve kullanımı eskilere dayanmakla birlikte bugünkü kullanımına en yakın şekli olan “mesel” in kullanımı ve yaygınlaşması 19. yüzyılın başlarına dayanır (Koşay, 1929). Divanu Lugati’t Türk’te geçen “ötkünç/ ötükünç” şeklindeki kelime “hikaye” diye açıklanmaktadır (Divanu Lugati’t Türk Dizini). Tanzimat Dönemi’ne gelindiğinde Şinasi çevirmiş olduğu “Arı ile Sinek Hikayesi” ve Namık Kemal “Celal Mukaddimesi”nde masallardan söz etmektedir. İlerleyen dönemde Ziya Gökalp “Tükçülüğün Esasları” adlı kitabında masallardan bahseder.

Masalların kaynağı ile ilgili üç dönem olduğu ve Gédeon Huet’in yaptığı sınıflandırmaya araştırmacıların uyduğu gözlemlenmektedir.

- Tarih Öncesi Görüş (Kablettarih Nazariyesi)
- Tarihi Görüş (Tarihi Nazariye)
- Etnografik Görüş (Etnografik Nazariye)

Bu görüşlerden ilk sıradaki Tarih Öncesi Görüş Seyidoğlu'nda "Mitoloji Okulu", Günay'da "Mitolojik Görüş"; ikinci sıradaki Tarihi Görüş "Hindoloji Okulu" ve "Hindoloji Görüşü"; sonuncusu Etnografik Görüş "Antropoloji Okulu" ve "Antropolojik Görüş" olarak da adlandırılmaktadır. Batı kaynaklarına bakıldığında araştırmacıların "school" terimini öne çıkardıkları görüldüğünden yapılan değerlendirmeleri "okul" olarak ele almak doğru ve yerinde olacaktır (Sakaoğlu, 1999: 5).

Masalların kaynağı ile ilgili değerlendirmeler ve bu görüşlerin başlıca özellikleri şöyle özetlenebilir:

- Tarih Öncesi Görüş/ Mitoloji Okulu

Sakaoğlu'nun verdiği bilgiler doğrultusunda bu görüş Seyidoğlu tarafından alanın klasiği olarak görülen Stith Thompson'ın "The Folktale" den hareketle masal ve mitoloji arasındaki benzerlikten yola çıkan araştırmacılar masalın mitolojiden çıkmış olabileceğini savunurlar. Müller, Hint- Avrupa milletlerinin mitolojilerini incelemiş ve kaynak olarak Hindistan'ı göstermiştir. Aynı görüş Günay tarafından da ele alınmış; masalların kaynağı konusunda W. Grimm Kardeşler'in "Hint- Avrupa Görüşü" ve "Parçalanmış Mitler Görüşü" ne dikkat çekilmiştir (1999: 6).

- Tarihi Görüş/ Hindoloji Okulu

Kaynak olarak Hindistan'ı kabul eden araştırmacılar, masalların tarihi devirlerde şekillenip yayıldığını savunurlar. "İndianist Görüş" olarak da adlandırılan bu görüşü destekleyen Orta Çağ yazarlarına da rastlanmıştır. Masalların kaynağı olarak "Veda"lar yerine "Pançatantra" esas alınmaktadır (Sakaoğlu, 1999: 7).

- Etnografik Görüş/ Hindoloji Okulu

Sakaoğlu; bu görüşte Andrew Lang, Edward Tylor ve M. Lennan gibi etnografların yer aldığı ve bundan dolayı adında "etnografik" teriminin kullanıldığını belirtir (1999: 8). Bu araştırmacılar masalların mitolojinin değil, medeni hayatın artıkları olduğunu ifade ederler. Burada bahsi geçen medeni hayatın günümüzdeki modern hayat olmadığı, insanların bir arada yaşamaya başlamasıyla birlikte gelişen hayatın kastedildiği anlaşılmalıdır (Sakaoğlu, 1973: 67).

Sakaoğlu masalların değişebilme özelliği unutulmadan masalların kaynağı ve ortaya çıkışı ile ilgili tek bir görüşe bağlanıp kalınmaması gerektiğini vurgular. Çünkü bir masaldaki unsurlar diğer masallara geçebilmektedir ve değişkendir. Ona göre masalların kaynağı olarak hiçbir coğrafya, kültür ve din temel alınmamalıdır. Masalların bir bütün olarak değil, parçalar halinde ele alınması durumunda bazı masalların belirli bir coğrafyaya, kültüre ve dine bağlanabileceğini ifade eder. Zamanla büyük değişimler

olsa dahi masalların özünde aslından gelen bir kalıntı mutlaka bulunacaktır (Sakaoğlu, 1999: 9). Bu doğrultuda masalın üç çeşit tür değişmesi ve farklılaşmasından söz edilebilir:

İlk kez anlatılmaya başlanan masal hiçbir zaman mükemmel değildir, zamanla “olumlu gelişme” gösterecektir. Gelişip en güzel şekli alan masal yayılmaya ve değişmeye devam ederken aslından bir şeyler kaybetmeye başlar ancak bu durum masalın zayıfladığı ve eski değerini kaybettiği anlamına gelmemelidir. Kişi ve yer adlarının yanında ünvanlar, hayvanlar, yetişen bitkiler gibi pek çok unsur da değişmiş olabilir. Masalın bu şekildeki gelişmesi “yayılan gelişme” olarak adlandırılır. Masalın pek çok ülkede anlatılmaya başlamasıyla masal ana yurduna döner. Özünden çok sayıda unsur kaybeden masal göçtüğü ve anlatıldığı ülkelerde değişiklik göstermiş ve “tersine gelişme” göstermiştir. Neticede hiçbir masal, ilk anlatıldığı şeklini koruyamaz; değişim kaçınılmazdır. Masalın ana çatısı korunmakla birlikte diğer unsurların değiştiği masal incelendiğinde masalın bu özelliği rahatlıkla tespit edilir (Sakaoğlu, 1999: 9- 10).

Masalların sınıflandırılmasına ait çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Thompson’ın bugün de kabul gören ve uygulanan sınıflandırması şu şekildedir:

1. Hayvan Masalları (1- 299)
2. Asıl Halk Masalları (300- 1199)
3. Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar (1200- 1999)
4. Zincirlemeli Masallar (2000- 2399)
5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar (2400- 2499) (Thompson, 1964).

Türk masallarıyla ilgili yapılan tip çalışmalarının ilkinin Pertev Naili Boratav 1940’lı yıllarda yapmıştır. Kendi yaptığı çalışmasının öncesinde Lâmiî Çelebi’nin yapmaya başladığı ve oğlu Abdullah’ın tamamladığı “Mecma’ü’l- Letâif” adlı eserde de çok sayıda halk anlatmasının bulunduğunu ve burada da bir sınıflandırma çalışması yapıldığını haber verir (Sakaoğlu, 1999: 14). Boratav’ın masalları sınıflandırması aşağıdaki şekildedir:

1. Çocuklar üzerine hikayeler
2. Deliler üzerine hikayeler
3. Çeşitli başka insanlar üzerine hikayeler
4. Karı- koca üzerine hikayeler
5. Hayvan masalları
6. Cansız şeyler üzerine hikayeler (1969: 407- 408).

Masalların yapısını oluşturan ve her masalda en az bir adet bulunan, “motif” olarak adlandırılan unsurlar masal incelemelerinde büyük öneme sahiptir (Sakaoğlu,

1999: 15). Thompson motifi “Eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan, masalın en küçük unsurudur.” (Sakaoğlu, 1980: 214) şeklinde tanımlarken Max Lüthi, “ Kendisini gelenekte koruma gücüne sahip olan hikaye etmenin en küçük unsurudur.” şeklinde ifade eder (Lüthi, 1962: 18). “Gelenekte kalma gücüne sahip olan ve masalın en küçük unsuru” olarak tarif edilen motifin böyle etkin bir güce sahip olabilmesi için onun müstesna ve dikkat çekebilen özelliklere sahip olması gerekir (Thompson, 1951: 415).

3.17.1.1. Masallarda Kalıp Sözler ve Formeller

Masallar düzyazı şeklinde ortaya konulan ve günümüze kadar bu şekilde gelmiş sözlü edebiyat ürünleridir. Belli kurallar dahilinde eklenenler dışında masalın içinde şiir şeklinde bölümler yoktur. Anlatıcıya göre şekillenen masalın içinde şiir söyleme durumu, anlatıcının meddah veya âşık olmasıyla ilişkili olarak yaptığı sanatı icra etme noktasında zaman zaman değişiklikler görülmesine sebep olmaktadır. Bunların dışında şiirli masallara rastlanmaz. Zaman içerisinde şiir şekline getirilmiş masallar bu değerlendirmenin dışında kalmaktadır (Sakaoğlu, 1973: 309- 311).

Masalların belli yerlerinde –asıl olayın başlamasından önce ve olayların bitiminde- akıcılığı ve ahengi sağlamak amacıyla hemen her anlatıcının kullandığı kalıplaşmış “formel” sözler yer alır. Bu formeller, “masal anası” veya “masal atası” tarafından bilgi dağarcığında bulunması gereken ve yerinde kullanılmazsa masalların güzelliğini bozabilen kalıplaşmış sözlerdir (Sakaoğlu, 1999: 57).

Kalıp sözleri beş ana bölüme ve çok sayıda alt bölüme ayırarak inceleyen Sakaoğlu’nun (1999: 58- 68) ana başlıkları şu şekildedir:

A. Başlangıç (Giriş) Formelleri

“Bir varmış, bir yokmuş...”

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde; develer tellal iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken...”

B. Bağlayış (Geçiş) Formelleri

“Biz haber verelim ... dan.”

“Size haberi nereden verelim? Padişahın üç kızı var...”

“Eve gelince ne görsün, ev silinmiş, süpürülmüş.”

“Uzatmayalım kameti/ Koparırız kıyameti.”

“Az gider, uz gider...”

C. Benzer durumlarda Kullanılan Formeller

“Ben mi güzel, o mu güzel?”

“Dile dileğini, vereyim muradını.”

“Ayın on dördü giibi.”

“Murat alıp murat verirler.”

“Kız isen erkek, erkek isen kız olasın.”

Ç. Bitiş Formelleri

“Muratlarına ererler.”

“Onlar orada cefada, biz burada sefada...”

“Düğün kurulup kırk gün kırk gece düğün yapıp muratlarına ererler.”

“Başınız kırk katır mı, yoksa kırk satır mı ister?”

“İyilik yap, denize at; balık bilmezse Hâlık bilir.”

“Gökten üç elma düştü: Biri söyleyene, biri dinleyene, biri de bana.”

“Ustamızın adı Hıdır/ Elimizden gelen budur.”

D. Çeşitli Formel Sözleri

“Üç gün, üç gece, üç günlük kız...”

“Yedi saat, yedi gün yedi gece, yedi yıl, yedi yaş...”

“Kırk cezve, kırk anahtar...”

“Kırmızı elma, kırmızı altın, al at, al giyinmiş cariyeye...”

E. Yer Formelleri

“Memleketin birinde...”

“Hint, Hindistan, Yemen, Mısır, Şam, Çinimaçın...”

3.17.1.2. Masalda Tip ve Motif

Günümüz masal incelemeleri tasnif, tahlil ve mukayese edilerek çeşitli sonuçlara ve kurallara varılmıştır. Bu incelemelerde masallar tiplerine göre ve motifler arasındaki ilişkiler yönünden değerlendirilmiş ve bu sınıflandırmalara çeşitli numaralar verilerek çalışmalardan daha kolay yararlanılması sağlanmaya çalışılmıştır (Sakaoğlu, 1999: 75). Bu alandaki en başarılı çalışmalardan birinin Stith Thompson’ın 1932- 1936 yılları arasında hazırladığı 6 ciltlik “Motif Index of Folk- Literature” adlı çalışması olduğunu belirten Sakaoğlu, 1955- 1958 yıllarında Thompson’ın eserini genişleterek Türk masal motiflerine de yer verdiğini ifade eder.

En az bir motife sahip olan masallar genellikle hayvan masallarıdır. Aynı motif bir masalda çoğunlukla bir defa kullanılır. Bazı motifler ise masalın sonraki bölümlerinde başka bir olayın hazırlayıcısı olarak değişik şekillerde kullanılabilir. “İleriye hazırlık motifleri” olarak adlandırılan bu motifler, dinleyicinin masalın başıyla sonu arasında bağ kurmasını sağlayan unsurlardır (Sakaoğlu, 1999: 77). Türk masallarında böyle motiflere rastlanır. Örneğin “Tuz Kadar

Sevgi” masalında padişahın kızının ifade ettiği tuz kadar sevgi, masalın sonunda dünyanın tadının tuz olması sonucuyla ilişkilendirilmekte ve masal bu şekilde tamamlanmaktadır (Sakaoğlu, 1976: 291-295).

Artun’un “Destan, masal, efsane, fıkra gibi halk anlatılarında belirli özellikleriyle insan veya insan gruplarının temsilcisi durumundaki kimse” olarak tanımladığı tip, aynı zamanda gelenekte bağımsız olarak yer alan anlatımları ifade etmek için de kullanılan bir terimdir (Artun, 2014: 461). Pertev Naili Boratav, Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin gibi bilim insanlarının hazırlamış oldukları tip katalogları konuyla ilgili araştırma yapacaklara ışık tutmaktadır.

Niloya çizgi filminde anlatılan masalarda tekerleme veya döşeme olarak adlandırılan formellerin fazla kullanılmadığı görülmektedir. Çocukları uykuya hazırlamak, eğitmek, eğlendirmek, hoşça vakit geçirmelerini sağlamak, anadilin öğrenilmesine katkı sağlamak gibi amaçlarla anlatılan aynı zamanda ders vermek, doğruyu göstermek, yönlendirmek amaçlarını da içinde barındıran masalların çocuk gelişiminde ve eğitiminde oldukça fazla işlevi olduğu görülmektedir. Niloya çizgi filmi bu işlevleri yerine getirmeye çalışan okul öncesi ve ilkokul çocuklarının takip ettiği, onların psikolojik ve toplumsal ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik hazırlanan eğitici bir yapıdır.

“Balık Uykusu” bölümünde Niloya uykusu kaçtığı için ağabeyinin yanına giderek ondan kendisine masal anlatmasını ister. Ağabeyi ona yüzmekten korkan bir balığın başkahraman olduğu “Balık Masalı”nı anlatır. Murat, masala “Bir zamanlar” diye başlayarak masalların belirsiz bir zamanda geçtiğini ve balığın yaşadığı denizi belirtmeyerek mekanın da belirsiz olduğunu vurgulamış olur. Niloya masalı dinleyince ağabeyinin yanında uyuyakalır ama bu kez ağabeyi Murat’ın uykusu kaçır. Çizgi filmin farklı bölümlerinde Niloya uyumadan önce annesi ona masallar anlatır, hikaye kitaplarından hikayeler okur. Uyku öncesi çocuklara anlatılan masallar, onları gerçek dünyadaki kaygılarından uzaklaştırarak masal âlemine taşımakta ve zaten güçlü olan hayal dünyalarının zenginleşmesini sağlamaktadır.

“Anne Kaplan” bölümünde Niloya’nın annesi ona iyi yürekli ve ormandaki hayvanlara yardım eden Anne Kaplan’ın masalını okur. Masala göre anne kaplan köprüünün ucunda düşme tehlikesi olan tavşanı kurtarır, zamanla diğer hayvanların da sevgisini kazanır. Masalı dinleyerek uyuyan Niloya, masal kahramanı ile özdeşleşerek sabah anne kaplan olarak uyanır ve ağaca çıkan kediyi kurtararak ilk kahramanlığını göstermiş olur. Kediye süt verir ve kedinin beslenmesine yardımcı olur. Nehirden su içen keçiye ot getirerek onu besler. Kahvaltı sofrasından tabağını bitirmeden kalkan

Niloya, gün içinde çok acıktığı ve yorulduğu için bitap düşer. Masaldaki kaplanın beslenmesine dikkat ettiğini öğrenmesinden hareketle ertesi gün güzel bir kahvaltı yapar, ardından anne kaplanın yaptığı gibi hayvanlara yardım etmeye devam eder. Masalda anne kaplanın tutum ve davranışları Niloya'yı olumlu yönde etkileyerek onun iyi davranışlar sergilemesini sağlamıştır. Aynı zamanda iyilik, doğruluk gibi değerlere vurgu yapması, masalın evrensel değerleri işlediğinin göstergesidir.

“Karadeniz’de Bir Gemi” bölümünde Murat ve Niloya, arkadaşları Mete ile birlikte limanda babası ve dedesinin içinde bulunduğu tekneyi beklerler. Bu esnada şimşek çakmasından korkan Niloya, ağabeyi Murat’a “Karadeniz Gemisi” adlı hikayeyi anlatmasını ister. Çizgi filmde hikaye olarak geçmesine rağmen anlatı, içindeki olağanüstülüklerden ve anlatım tekniklerinden dolayı masal özellikleri taşımaktadır. Masal şöyle anlatılır: “Bir zamanlar Karadeniz’de çocuklar için şeker ve çikolata taşıyan büyük bir gemi varmış. Taşdığı çikolata ve şekerlerden yiyen kaptan ve arkadaşları çok mutluymuş. Bir gün bir fırtına çıkmış, kaptan fırtınanın birazdan geçeceğini söylemiş. Fırtına sırasında gemi hasar almış ve bir adaya çarparak durmuş. Kaptan, geminin hasar alması karşısında çok üzülmüş. Gemi mürettebatı da çocuklara şeker ve çikolata götürmeyeceği için üzgünmüş ve hemen gemiyi onarmaya başlamışlar. Bu esnada yunus balıkları hem yardıma hem de moral vermeye gelmişler. Güzel sesli Kaptan Niloya yunuslara Karadeniz’le ilgili güzel bir şarkı söylemiş. Hem yunusların hem de gemide bulunanların çalışmalarıyla tamir edilen gemi, çocuklara çikolata ve şeker götürmeyi başarmış.” Masalların mutlu sonla bitmesi ve iyilerin ödüllendirilmesi özellikleri masalın sonunda görülmektedir. Masal bittiğinde Niloya'nın babası ve dedesi fırtınadan kurtulup dönmeyi başarır. Karadeniz Gemisi'nden onlara çikolata getiren ve çocuklara fırtınadan korkup korkmadıklarını soran Niloya'nın babası Niloya'dan “Biz Karadeniz'in korkusuz kaptanlarıyız!” cevabını alır. Yunus balıklarının yardım ve motivasyon amaçlı Niloya ve arkadaşlarının yanına gelmesi masaldaki olağanüstülüklerden biridir.

Çocuk gelişimi ve eğitiminde önemli bir yere sahip olan masallar çocukların duygusal, psiko-sosyal ve bilişsel gelişimleri ile dil gelişimi üzerinde etkilidir. Odaklanma ve dikkatlerini sürdürme becerilerinin çok kısa bir zaman diliminde gerçekleştiği düşünüldüğünde masalların bir öğretim materyali olarak kullanılması doğru bir uygulama olarak karşımıza çıkar (Gülhan Aktürk ve Yıldırım, 2022: 671-672). Merak ve öğrenme isteğini karşılayan dinleme eylemi masal anlatma eylemiyle beraber ortaya çıktığından bu ihtiyaçlar devridaim eder (Boyras, 2008: 106). Bu durum

çocuktaki merak duygusunu sürekli canlı tutacak, merak eden çocuk masalda verilen değerleri öğrenecektir.

Masallar, evrensel değerleri yansıtırken aynı zamanda millî kültürü ve değerleri içeren sözlü edebiyat ürünlerini de içinde barındırır. Türk masalları, Türklerin kültürel değerlerini ve Türkçenin söz varlığını ortaya koyması bakımından son derece önemli bir yere sahiptir. Bugün yazı dilinde kullanılmayan pek çok kelimenin masallar sayesinde unutulmadığı, masalın dikkat çeken dil ve anlatımının dil gelişimine katkı sağladığı bilinmektedir. Masallardaki tekerlemeler ve kalıplaşmış söz grupları, atasözleri, deyimler gibi edebî ürünler; gelenek ve görenekler masallarda yaşamaya devam etmiştir. Ayrıca masallardaki bahsi geçen edebi ürünlerin kayıt altına alınması ve akademik anlamda incelenmesi bu unsurların unutulmasını önleyecektir. Masallardaki sözlü edebiyat ürünlerinin ve mitolojik unsurların sadece Türk Dili ve Edebiyatı alanında değil diğer bilim dallarında da başvurulacak bir kaynak olacağı gözden kaçırılmamalı, yapılacak bilimsel çalışmaların kıymetinin farkına varılmalıdır.

Oğuz (2008), dünyanın giderek tek tipleşmesine ve kültürel çeşitliliklerin azalmasına tepki olarak ortaya çıkan “Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi” kapsamında masal gibi sözlü anlatıların kuşaklar arasındaki kültür aktarımına katkı sağladığını ifade eder. UNESCO tarafından 17 Ekim 2003 tarihinde 32. genel konferansında imzalanan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” kapsamında sözlü anlatılar içerisinde yer alan ve korunması gereken türlerden birisi de masallardır (Oğuz, 2008). Bu bilgiler ışığında eğitim sisteminde oldukça azalan Türk masalları, yeniden gündeme alınmalı ve üzerinde özellikle çalışma yapılması gereken bir alan olarak değerlendirilmelidir. Türk çocukları “Rapunzel” ile birlikte “Mercan Kız”ı, “Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler” ile birlikte “Nardaniye Hanım ve Kırk Haramiler” i, “Külkedisi” ile birlikte “Küllü Fatma” yı, “Pinokyo” ile birlikte “Yalancı Oğlu Yaltacuk” u da öğrenmelidir. Bu doğrultuda dünya mirasını bilmek, öğrenmek ve onu korumaya çalışmak bizi kendi millî mirasımızdan uzaklaştırmamalıdır. Küreselleşen dünyada var olmak, millî kültürün korunması ile gerçekleşecektir.

3.17.2. Halk Şiiri

Türk tarihindeki savaşlar, göçler, doğal afetler, inançlar, mitolojik unsurlar, ritüeller, kutlamalar, bayramlar gibi pek çok unsurun zengin bir kültürü oluşturduğu ve beslediği aşikârdır. Bu kültür zenginliği içinde bulunan Türkler diğer milletleri etkileyen ve zamanla ortak yaşamın da getirdiği etkileşimlerle zengin bir medeniyet dairesini oluşturmuşlardır. Bu zengin kültürün bir parçası olan edebî ürünler sözlü

kültür anlatım ürünleriyle şekillenerek zenginleşmiş, her anlatı kendi döneminin tarihi dokusunu ve kültürünü taşıyarak günümüze kadar ulaştırmıştır.

Türklerde İslamiyet'in kabulünden önce yazılı döneme geçmeden millî ve sözlü bir edebiyat vardır. Sözlü edebiyat, yazılı edebiyata geçildikten sonra da devam edegelmiş, varlığını sürdürmüştür. İslâmiyet'in kabulünden sonra Türklerin farklı medeniyetlerle tanıştıkları dönemde de sözlü edebiyat kuvvetle yaşamaya devam etmiş ve etkisini sürdürmüştür (Oğur ve Taş, 2013: 2).

Oldukça eski ve köklü bir geleneğin temsilcisi olan âşıklar, toplum hayatını ve toplumun kültürel dokusunu yansıttıkları edebî ürünler ile önemli ve özel bir yere sahiptirler. Âşıklar icra ettikleri sanatları aracılığıyla toplum hafızasının izlerini dile getirmekte ve korumakta, yüzyıllar boyunca değişen nesiller arasındaki bilgi ve kültür akışını sağlamakta; geleneği geleceğe taşıyarak millî kültürün korunması noktasında mihenk taşı rolünü üstlenmektedirler.

Bu noktada Orta Asya'daki Şamanizm inancından ozanlık geleneğine, oradan Anadolu topraklarına uzanan âşıklık geleneğine tarihî süreç içinde bakmak ve kısaca değerlendirmek yerinde olacaktır. M.Ö. III. yüzyılda tarih sahnesine çıkan Hunlardan itibaren varlığını sürdürdüğü bilinen ve dünya coğrafyasında geniş bir alana yayılan Türkler, konargöçer yaşamın etkisi ve savaşçılık özellikleriyle sık sık yer değiştirmişler; gittikleri yerlerde farklı kültürler, dinler ve inanışlarla karşılaşmışlar ve bahsi geçen bu unsurlardan etkilenmişlerdir. Türk milleti, bütün bu etkenlere rağmen millî karakterini günümüze kadar sürdürmeyi başarmış, geleneklerine bağlı bir edebiyat oluşturma ve "sözlü edebiyat" olarak adlandırılan bu edebiyatı yaşatma noktasında başarılı olmuşlardır.

Köprülü'nün verdiği bilgilere göre Âşık Tarzı Şiir Geleneği'nin ilk örneklerinin V. yüzyılın ilk yarısında Hunlar döneminde yaşadığı bilinen ozan ve baksılara ait şiirler olduğu tespit edilmiştir. Atilla'nın ordusunda ozanların bulunduğu ve bu ozanların orduyla beraber hareket ederek askerlere moral vermek amacıyla kahramanlık şiirleri söylediği, ölenlerin ardından ağıtlar yaktığı Latin menşeli kaynaklar tarafından da desteklenmektedir (Köprülü, 1966: 3- 47). Ordu şairi olarak varlıklarını devam ettiren bu ozanların daha sonraki yüzyıllarda halkın arasına karışarak kopuz eşliğinde şiirler söyledikleri kaydedilmekte; sadece yeni olaylara ve kahramanlık menkıbelerine ait şiirler söylemekle, ölümlerin ardından düzenlenen yuğ törenlerinde ağıtlar düzenlemekle kalmadıkları, Oğuz Destanı'na ait eski manzumeleri de terennüm ettikleri belirtilmektedir (Köprülü, 1966: 243). Mevcut belgeler İslamiyet'in kabulünden önceki Türk devletlerinde askerî mızıkaların ve halk şairlerinin bulunduğunu; çeşitli törenlerde,

ziyafetlerde, ölüm merasimlerinde ve av törenlerinde bu şairlerin önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir (Günay, 2018: 42).

Âşık Tarzı Şiir Geleneği, ozanlık geleneğinin devamı niteliğinde olup Türk dünyasına yayılmış kadim bir geleneğimizdir. Âşıkların Anadolu topraklarında 15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başlarında din dışı şiir söylemeye başlamalarının ardından 16. yüzyılda âşık kahvehanelerinin tekkelerin karşısına alternatif bir sosyal eğlence kurumu olarak açılmasıyla Âşık Edebiyatı yeni bir kimlik kazanmış, âşıklar 16. yüzyıldan günümüze kadar kıymetini koruyarak gelmişlerdir.

Âşıklık geleneği, Türk kültürünün yansımasıdır. Anadolu'da dinî tasavvufi şiirlerde Yunus Emre ile doruk noktasına ulaşan Âşıklık Geleneği, her dönemde etkili olmuştur. Osmanlı Devleti zamanında Divan şiiri İstanbul'da yüksek zümrenin ihtiyacına cevap verirken İslamiyet'i yeni kabul etmiş halk içinde ise Dinî Tasavvufi Halk Şiiri gelişmiştir. Âşıklar, sanatını icra ederken doğduğu toplumdan beslenmiştir. Âşıklık geleneğinin devamlılığını koruyabilmesi sadece âşığın kendisine bağlı bir durum değildir. Onu destekleyecek, yardımcı olacak, tanıtacak, gelecek nesillere aktaracak ailenin ve âşık şiirini inceleyen araştırmacıların da bu konuda üzerine büyük görevler düşmektedir. Özünü koruyan bir gelenek ne kadar değişik etkiler altında kalırsa kalsın hiçbir zaman bozulmaz ve değerini kaybetmez.

Elçin, halk şiiri hakkında "Türk Halk Edebiyatında nazım, anonim ve ferdî olmak üzere iki kolda toplanabilir. Anonim olanlar başlangıçta bir kişi tarafından söylenmiş veya yazıya geçirilmiş; cemiyetin ortak duygu, düşünce, terbiye ve tefekkürünü aksettiren kolektif mahsulüdür. Bunlar sözlü gelenekte yaşadıkları, zamana ve muhite göre değişikliklere uğradıkları için tam bir sanat seviyesine ulaşamamışlardır." ifadelerini kullanır (1986: 7). Elçin'in söz ettiği konu, ortaya konan ürünlerin zamanında yazıya geçirilememesinden kaynaklı istenilen hedef kitleye ulaşamaması ile ilgili olsa gerektir. Bu doğrultuda sözlü nakil yoluyla aktarılan ürünlerde değişiklikler olması ve şiirlerin orijinalliğinin korunamaması kaçınılmaz olmuştur.

Halk şiirinde tür ve şekille ilgili çeşitli söylemler bulunmaktadır: Onay, halk şiirlerini sadece şekil ve konuya göre değerlendirmenin eksik olacağını, ezgiyi de mutlaka birlikte ele almak gerektiğini ifade eder (1996a: 3). İlaydın, şekil özelliklerini şiirin dışı unsuru olarak kabul eder (1997). Dizdaroğlu halk şiirinde şeklin bulunmadığını, türün belirleyici olduğunu ifade ederken (1969) Boratav ise türü ürünlerin içerikleri, oluşum şartları, üslupları, meydana geldikleri ve yayıldıkları çevrelerdeki görevlerinin belirlediğini; şekli ise öğelerin yani ölçü, kafiye ve ezginin oluşturduğunu savunur (1982: 156-157). Oğuz, halk şiirinde şeklin yani kafiye örgüsü,

nazım birimi, ölçü ve şiirin hacminin (mısra, beyit veya dörtlük sayısı) görülebilir özellikte olması gerektiğini ifade eder. Bu unsurlar değerlendirildiğinde belirgin ve kurallara bağlanabilen bir şekil ortaya çıkacağını ancak nazım türlerinin birbirlerinden ayrılmasında konu ve ezgi unsurlarının unutulmaması gerektiğini sözlerine ekler (1992: 15). Araştırmacılar konuyla ilgili farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Yaygın şekilde yapılan sınıflandırmalardan hareketle halk şiirinin temel üç şubesinin bulunduğunu; bunların da Anonim Halk Şiiri, Âşık Tarzı Halk Şiiri ve Dinî- Tasavvufî Halk Şiiri olarak incelendiğini belirtmek gerekir. Bu sınıflandırma kapsamında şekil ve tür ayrımıyla ilgili çeşitli tartışma ve sınıflandırmalar olsa da biçim ve tür sınıflandırması ana başlıklarıyla aşağıdaki gibidir: (Aça, 2019: 183- 226)

1. Anonim Halk Şiirinde Tür ve Şekil

1. 1. İslamlık Öncesinde Tür ve Şekil

Koşug, Kojañ, Takşut, Takmak, Ir-yır, Küg, Şlok, Padak, Kavi, Baş- Başık

1.2. İslami Dönemde Tür ve Şekil

1.2.1. Anonim Halk Şiiri

Mani, Türkü, Ağıt, Ninni, Tekerleme, Bilmecce (Arat, 1991a)

2. Âşık Şiirinde Tür ve Şekil

2.1. Heceli Nazım Şekilleri

Mani, Koşma, Destan

2.2. Heceli Nazım Türleri

Güzelleme, Koçaklama, Taşlama, Ağıt, Varsağı, Semai, Destan

2.3. Aruzlu Nazım Şekilleri

Divan, Selis, Semai, Kalenderî, Satranç, Vezn-i Âher (Aça, 2019: 201- 216).

3. Tekke Şiirinde Tür ve Şekil

3.1. Hece Veznine Bağlı Nazım Şekilleri

Mani, Koşma

3.2. Aruz Veznine Bağlı Nazım Şekilleri

Kaside, Gazel, Mesnevi, Murabba, Kıt'a, Tuyuğ, Terci- Bend, Terki-i Bend,

Müstezat

3.3. Tekke Şiirinde Türler

İlahi, Mevlid, Maktel-i Hüseyin, Nevruziye, Nutuk, Hikmet, Devriye, Şathiye,

Duvaz (Aça, 2019: 216- 226).

Niloya çizgi filminde aşağıda verilen bölümlerde geçen şiirler doğaçlama olarak söylendiğinden Anonim Halk Şiiri ürünlerinden mani, tekerleme ve bilmeceleri anımsatmakla birlikte hece sayılarına bakıldığında belli bir ölçünün kullanılmadığı ve

durak yapılmadığı görülmektedir. (Hece sayıları dizelerin yanında verilmiştir.) Buradaki amaç, çocukların verilen bilgileri şiir yoluyla kolay bir şekilde daha iyi kavramasını sağlamak ve öğrenilen bilgilerin kalıcılığını arttırmaktır.

“Seçmece Bunlar” bölümünde karpuz satan seyyar satıcı karpuzuyla ünlü şehrimizin Diyarbakır olduğunu vurgulayıp karpuzun özelliklerini sıralayarak aşağıdaki şiirleri okur:

“Seçmece bunlar, seçmece (8) / Aman ha karpuz deyip geçme (9)
İçi kırmızı mı kırmızı (9) / Yersen alırsın mis gibi tadını (11)
Karpuz değil, sanki lokum (8) / Yedim, yedim, doymadım (7)
Diyarbakır’dan gittim de topladım (11) / Tüm çocuklar doysun bakalım (9) ”

Aşağıdaki şiirlerde karpuz seçmenin yöntemlerinden bahsedilmektedir:

“Dışı ayrı, içi ayrı (8) / Ama hepsinin tadı aynı (9)
Seç bakalım küçük hanım (8) / Sen bilirsin ağzının tadını (10)
Hangisini seçersen seç (8) / Yersin en güzelini er ya da geç (11) ”

“Ayıp değil bilmemek (7) / Önemli olan öğrenmek (8)
Karpuzu elime alırım (9) / Önce bir şekline bakarım/ (9) Düzgün mü diye (5)
Sonra çevirir göbeğini yoklarım (12) Yeşil mi diye (5)
İşte karpuzun iyisini ben böyle seçerim (15)”

Çocuklar karpuz kabuğundan gemiyi yüzdürüp oynarlarken karpuzcu aşağıdaki şiiri okur:

“Dışı ayrı güzel, içi ayrı (10) / Kabuğuysa sana bağlı (8)
Gemi mi dersin, tekne mi? (8) / Hepsini suda yüzdürmeli (9) ”

Niloya, karpuz yedikten ve karpuz kabuğundan gemiyi yüzdürdükten sonra çıkarımını anlatan bir şiir okur:

“Zordur seçmesi kabuktan gemiyi (11),
Ama en güzeli karpuzu yemesi. (12)”

Okunan şiirlerde çocukların doğal oyuncaklarla ve hayal gücüne dayalı oyunlarla eğlendikleri, beceri kazandıkları, kazanımlarını hayatlarına uyguladıkları ve öğrendikleri görülür.

“Sağlıcakla kalın çocuklar (9) / Bana göründü yine yollar (9) ” diyen karpuzcu köyden ayrılır.

Okunan dizelerde vedalaşma esnasında söylenen bir alkış yer almaktadır.

“Hoh” adlı bölümde Niloya; annesi, Tospik, Keçi, Murat ve Mete için ayrı ayrı şiir okur. Niloya’nın okuduğu şiirler, ait olan kişinin fiziksel ve ruhsal özelliklerini yansıtır. Şiirler aşağıdaki gibidir ve hece sayıları verilmiştir:

“Evimize neşe katar (8) / Nefis yemekler yapar. (7)

Mis gibi kokar (5) / Benim annem, canım annem. (8) ”

“Evini sırtında taşır (8) / Herkesle yarışır (6)

Hep o kazanır (5) / Benim canım Tosbiş'im. (7) ”

“Zıplaya zıplaya gider (8) / Otların üstünde gezer (8)

“Me, me diye öter (6) / Benim canım keçiciğim. (8) ”

“Misket oynar, maç yapar (7) / Topu hep ağaca kaçar. (8)

Canım ağabeyim benim. (8) ”

“Çok sever kırmızı arabasını (11) / Kağıttan gemi yapmasını. (9)

Arkadaşım Mete, canım Mete. (10) ”

Aynı bölümde bir haftadır dişlerini fırçalamayan; kendi ağız kokusundan rahatsız olanlara üzülen ve sonunda dişlerini fırçalamaya karar veren Niloya, diş fırçalamanın önemini anlatan şiirini okur. Burada ağız ve diş sağlığının önemine vurgu yapılır; şiirde hem kişisel diş bakımının önemi vurgulanmakta hem de işin sosyal boyutuna dikkat çekilmektedir:

“Temiz kokmak istiyorsan (8) / Bir aşağı bir yukarı (8)

Fırçala, fırçala, fırçala (9) / Temizle dişlerini. (7) ”

3.17.3. Halk Türküleri

TDK sözlüğünde “Hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume” olarak tanımlanan türkü, toplumda yaşanan etkileyici olayların neticesinde çeşitli duygu ve düşüncelerin dışa vurumu şeklinde ortaya çıkmış, yayılışı geçmişte

olduğu gibi bugün ve yarın da millî ve insani özelliğini kaybetmeden devam edecek olan Halk Edebiyatı ürünleridir.

Türküler sözlü ve yazılı edebiyatımızda yer alan atasözleri, masallar, bilmeceler ve maniler kadar yaygın edebî ürünlerdir. Doğu ve Kuzey Türklerinin “ır” veya “cır” adını verdikleri türkü, Batı Türkleri tarafından “Türk kelimesinden doğan” ve “Türlere özgü ezgi” anlamına gelen “türkü” şeklinde kullanılmaktadır. “İcat etmek” anlamına gelen “türkü yakmak” deyimini “türkü” den türemiş ve dilimize yerleşmiş deyimlerdendir (Elçin, 1986: 195).

Türküler ortak duyguları yansıtmakta; sade, doğal bir dille ve hece ölçüsüyle söylenmekte veya yazılmaktadır; aruzla oluşturulmuş türkü örnekleri de vardır. Aruz ölçüsü ve Divan Edebiyatı nazım şekilleri ile ortaya konulan türküler “divan, selîs, semai, kalenderi, satranç, vezniâhır” adlarını alırken hece ölçüsü ile söylenen türküler ise mani ve koşma tiplerine göre şekillenmiş, farklı şekil özelliklerine sahip nakaratlı veya nakaratsız manzumeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceleri bireysel çalışmaların ve yoğun duyguların sonucu olarak ortaya çıkan türküler zamanla aynı duygu ve düşüncelerde birleşen insanlar arasında anonim hale gelmiştir (Elçin, 1986: 195). 17. yüzyıl saz şairlerinden Kayıkçı Kul Mustafa'nın “Genç Osman Destanı” bunun belirgin örneğidir (Köprülü, 1930). Türkü, Türk'ü anlatır.

Türkülerin öz varlığında müzik vardır. Bunun yanı sıra hece ve aruz ölçüsüyle söylenmiş veya yazılmış “türkü” başlığı taşıyan bestelenmemiş şiirlere cönk ve mecmualarda yer verildiği tespit edilmiştir. Halk edebiyatının bu önemli ürünlerini konularına, şekillerine ve ezgilerine göre üç şekilde sınıflandırmak mümkündür. “Uzun hava” ve “kırık hava” olmak üzere iki başlıkta toplanan türküler usûl ile çalınmayan, her sanatçının isteğine bağlı tam bir şekil göstermeyen ezgiler olarak sınıflandırılır. “Bozlak, maya, divan, hoyrat, Çukurova, Türkmâni” gibi ezgiler uzun havanın yerini almaktadır Karadeniz horonları, Kuzeydoğu barları ve Batı Anadolu Zeybekleri gibi oyunlarda ise kırık havanın sürekliliği göze çarpar (Elçin, 1986: 196).

“Karadeniz’de Bir Gemi” bölümünde Kaptan Niloya yunuslara Karadeniz’le ilgili güzel bir şarkı söyler. “Tiyatro” bölümündeki “Keloğlan ve Keçisi” oyununda Niloya, Mete ve keçinin oynadığı tiyatro “Çayeli’nden Öteye” Karadeniz türküsü eşliğinde sona erer. “Karadeniz Orkestrası” bölümünde de “Çayeli’nden Öteye” türküsü hem radyoda hem de Niloya ve arkadaşlarının kurduğu orkestrada çalınır. Bir Karadeniz köyünde yaşayan Niloya'nın herkesçe bilinen bu türküyü söylemesi ve dinlemesi çizgi filmde beklenen bir durumdur. Rize yöresine ait türkünün sözleri ve hikayesi aşağıda verilmiştir:

Çayeli'nden öteye
Gidelum yali yali
Sırtındaki sepetun
Ben olayum hamali

Sepetumun ipleri
Keseyi omuzumi
Aç beyaz peştemali
Bir göreyim yuzuni

Karlıdere'den beri
Yeşil çay bahçeleri
Çay filizi toplayi
Peştemalli kızları

Dursun Tanyaş

Rize

Yali yali: Kıyı boyunca.

Yöresi: Rize, Çayeli

Kaynak Kişi: Dursun Tanyaş

Derleyen ve Notaya Alan: Yücel Paşmakçı

Makamsal Dizi: Hicaz

Konusu: Aşk, sevdâ

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesinden sonra deniz yolu ulaşımıyla İstanbul'a, özellikle kuzeyden boğaz havzasına doğru yoğun bir Karadenizli akını olmuştur. Balık avcılığı ve deniz kültürü bu yolculukta etkindir.

Memleket özlemi arttığında gurbet türküleri söylenegelmiş; özellikle bahar aylarında çayı, fındığı, denizi, yaylayı özleyen Rizeliler oradaki yaşamı anlatan bu türküyü yakmışlardır. Dursun Tanyaş bu özlemi sazıyla sözüyle anlatmış, yöre halkının gönlünden geçenleri betimleyerek araştırmacıların hizmetine sunmuştur.

Çayeli kıyısında gezerken oradan geçen bir kızı gören delikanlı sırtında sepeti, yüzünde beyaz peştamal olan kıza atma türküsü ile seslenir:

"Çayeli'nden öteye (7) / Gidelum yali yali (7)

Sırtındaki sepetun (7) / Ben olayum hamali. (7)"

Yüzü peştamalla kapalı olduğu için görünmeyen kızdan delikanlıya cevap gelmez.

Delikanlı ardından türkünün devamını söyler:

"Sepetumun ipleri (7) / Keseyi omuzumi (7)

Aç beyaz peştamali (7) / Bir göreyim yuzuni. (7)"

Yaşanan bir olayın anlatıldığı türküsü derlenip notaya alınarak halk müziğine ve Türk kültürüne kazandırılmıştır. Durak kullanılmayan türküsü, 7'li hece ölçüsü ile

söylenmiştir. Rize ağzının kullanıldığı türküde Karadeniz Bölgesi'ndeki kadınların kullandığı "peştamal"a yer verilmekte ve yörenin geçim kaynağı olan çay bahçelerinden söz edilmektedir.

3.17.4. Atasözleri ve Deyimler

3.17.4.1. Atasözleri

Artun, atasözlerini "*atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini öğüt ve yargı şeklinde aktaran anonim nitelikli kısa ve özlü sözler*" (2014: 63) olarak tanımlar. İnanç, gelenek, görenek ve törenin az sözle net ifadesi olan atasözleri; geçmişte yaşanan deneyimler, görgü ve bilgiler ile öğütleri içinde barındırır. Atasözleri, yazıya geçirilmeyen örfi hukukun kelimelerde kendini bulmasıdır. Toplumun değer yargılarına uygun, sosyal ve kültürel değerleri içinde barındıran atasözleri, herhangi bir düşünceyi onaylamak veya eleştirmek için en uygun araç olarak karşımıza çıkar (Artun, 2014: 64).

Elçin'in verdiği bilgiler ışığında Göktürkler, Uygurlar ve Karahanlılarda "sab-sav" kelimesi günümüzde "söz, haber, nutuk, mesaj" anlamlarına gelmektedir. Çuvaşçada "çap" şekli ile kullanılan kelime "şan, şöhret" anlamlarına gelirken Göktürkçede "öğüt" anlamı kazanarak anlam genişlemesine uğramış, Turfan metinlerinde "atalar sözü" olarak kullanılmıştır. 11. yüzyılda kaleme alınan Kutadgu Bilig'de kelime Arap ve İran etkisiyle "mesel" şeklinde görülürken 20. yüzyılın başlarına kadar yazılan muhtelif eserlerde kelimenin "mesel, durûb-ı emsâl, darb-ı mesel" şekilleri yer almaktadır. Anadolu'da ve genellikle Batı Türkleri arasında "atalar sözü" kullanımı yaygındır. Günümüzde Anadolu, Bulgaristan, Batı Trakya, Yugoslavya, Kıbrıs, Kırım, Azerbaycan, Irak Türkleri bu kullanımı devam ettirirken son yarım yüzyılda Türkiye'de kelimenin "atasözü" şekli yaygınlaşmıştır (1986: 623-624).

Kitab-ı Dede Korkut'un "Mukaddime" bölümünde "soylama" şeklinde yer alan atasözleri Türk atasözü varlığının önemli bir bölümünü teşkil ederken (Ergin, 1986: 9) Divanu Lugati't-Türk'te yerini bulan atasözleri de (Sakaoğlu 1985, Tekin 1989) Türklerin zengin söz varlığı ve ifade gücünün sembolü niteliğindedir.

Kıssadan hisse niteliğindeki bu özlü sözlerin ilk örneklerinin manzum olduğu tespit edilmekle birlikte mensur olan atasözlerinin müstakil bir şekilde oluştuğu veya nazmın parçalanmasıyla meydana geldiği konusunda farklı fikirler vardır. Edebî sanatların gücünden yararlanan ve dil bilgisi kuralları çerçevesinde kimlik kazanan atasözleri, halkın kullandığı ortak dil zevki ile kolay aşınmayan bünyeleri sayesinde

yüzyılları aşarak günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Anonim Halk Edebiyatı ürünlerinin tamamında olduğu gibi zamana, kullanıldığı çevreye, ağız- şive- lehçe farklılıklarına göre değişikliklere uğradıkları da unutulmamalıdır (Elçin, 1986: 626). Oy, atasözlerinin diğer halk edebiyatı ürünlerinde olduğu gibi bağımsız olmadığını; bu ürünlerin (masal, türkü, fıkra...) içinde veya günlük konuşma esnasında kullanıldığını, bu özelliğinden dolayı incelenmesi gereken ayrı bir tür olduğunu ifade eder (1972: 53). Boratav, Oy'un görüşünü destekleyen ifadeler kullanır ve atasözlerinin söylenmesi için belirli bir sebebin olması gerektiğini, bu bakımdan atasözlerinin fıkraya benzetilebileceğini ifade eder (1997: 119).

Atasözlerinde yapılması ve yapılmaması konusunda nasihat edilen konular arasında “yiğitlik, ağırbaşlılık, misafirperverlik ile komşuluk, akrabalık, dostluk, arkadaşlık, görgü kuralları, sağlığın önemi, ölüm, tarım ve hayvancılık, iklim, tabiat, din, milliyet” gibi konular bulunmaktadır; (Aça vd. 2019: 300) dolayısıyla insanı ilgilendiren her konuda atasözü söylenmiş, konu sınırlaması yapılmamıştır.

Atasözlerinden farklı bir tür olarak kabul edilen, söyleyenleri bilinen, kimi araştırmacılar tarafından atasözlerinin bir alt dalı olarak ele alınan vecizeler (özdeyiş) atasözleri ile karıştırılmamalıdır. Zira vecizeler asıl atasözlerine işaret sayılırlar (Aksoy, 1984: 31- 35).

“Sahur” bölümünde Ramazan davulunun sesini yakından çok fazla bulan Niloya'ya davulcu Hasan Amca: “Davulun sesi uzaktan hoş gelir.” der.

“Bakarsan Bağ, Bakmazsan Dağ Olur” bölümünde annesinin Niloya'ya verdiği çiçek, Niloya tarafından güzel bakıldığı; zamanında sulandığı ve güneşe çıkarıldığı için açmıştır. Murat'ın çiçeği ise bir türlü açmaz. Annesi de “Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur” atasözünü söyler. Atasözünü yanlış anlayan Niloya Tospik'in kabuğundan hareketle onun dağ olacağını düşünerek endişelenir. Annesi daha sonra atasözünün anlamını açıklar; çiçeğine baktığında çiçeğin büyüüp güzelleşeceğini, suyunu vermeyip bakmadığında ise kuruyacağını söyler.

Çizgi film Niloya'nın “Damlaya Damlaya Göl Olur” bölümünde Niloya nehir kenarındaki bahçelerinde misketlerini sayarak cam kavanoza koyar. Misketlerinin sayılarının artmasından dolayı mutludur. Buna karşılık Murat ise ağacın altında misketlerini saydığı anda misket sayısının az olduğunu görünce üzülür ve üzüntüsünü babasıyla paylaşır. Babası da “Damlaya damlaya göl olur” der. Niloya bu söze şaşırır. Bu esnada başlayan yağmurdan kaçmak için eve koşarlar ve yağın yağmurun Niloya'nın odasının ortasına aktığını görürler. Halı ıslanmasın diye odada damlatan bölgenin altına kova koyarlar. Yağmur sularıyla dolmaya başlayan kovayı görünce

Niloya babasından duyduğu sözün doğruluğuna inanır. Babası ve ağabeyi Murat, çatıya çıkıp çatının akan kısmını tamir ettiklerinde sorun ortadan kalkar. Söylediği atasözünün anlamını açıklayan babası, elde az miktarda bulunan her şeyin kıymetini bilmek gerektiğine de vurgu yapar. Niloya, misketlerini ağabeyine vererek paylaşır ve Murat'ın misketlerinin de çoğaldığını görünce hem kendi hem de ağabeyi Murat buna çok mutlu olur.

“Ayakkabı Bağı” bölümünde Niloya oyun oynarken ayakkabısının bağı açıldığı için yere düşer. Murat Niloya'dan ayakkabısını bağlamasını ister ama Niloya bir türlü bağlayamaz. Ayakkabısını bağlamak için annesinden yardım alır. Annesi “Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp” diyerek Niloya'ya ayakkabısını bağlamayı öğretir. Murat ve Mete uçurtma uçururken Mete'nin ayakkabısının bağı açıldığı için o da yere düşer. Mete ayakkabısını bağlayamadığını söylediğinde Murat, uçurtmanın ipini Mete'nin koluna takıp Mete'nin ayakkabısını bağlar ve onun düşmesini önlemiş olur. Böylece çocuklar atasözünü anlatan olayı bizzat yaşamış olurlar. “Domates” bölümünde domateslerin olgunlaşması için gerekli yağmurun yağdığını gören Niloya'nın annesi “Yağmur berektir.” ifadesini kullanır. Yağmur halk arasında “rahmet, bereket” olarak da adlandırılmakta; toprak yeteri kadar suyla buluştuğunda ekilen ürünlerden daha çok verim alındığı bu sözlerle vurgulanmaktadır.

3.17.4.2. Deyimler

Aksoy, “Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları” (1984: 49) olarak tanımladığı deyimlerin genellikle atasözleri ile karıştırıldığı görülmektedir (Aça vd. 2019: 302). Elçin ise bu karışıklığı gidermek için “asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözler” şeklinde Aksoy'a benzer bir tanım yapar (1986: 642).

Elçin, yaptığı çalışmasında deyimleri yaygınlıklarına ve kullanım durumlarına göre sınıflandırmıştır:

1. Genel olanlar (sözlü kullanıştakiler ve yazıya geçenler)
2. Bölge karakteri gösterenler
3. Türkiye dışındaki Türk lehçelerinde yaşayanlar
4. Eskiden kullanılıp bugün unutulmuşlar ((Elçin, 1986: 644).

Deyimlerle ilgili yapılan çalışmalar neticesinde Aça ve diğerleri (2019: 302-303) deyimleri şekil, yapı, içerik ve işlev özellikleri bakımından incelemişler ve özellikleri aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

1. Deyimler kalıplaşmış sözlere ve birçoğu mastar halindedir: göze girmek...
2. Deyimlerdeki kelimeler değiştirilip yerlerine aynı anlamda da olsa başka kelimeler konulamaz: Tanrı misafiri...
3. Deyimler her zaman fiil kalıplarıyla kullanılır: kaş yaparken göz çıkarmak...
4. Deyimlerdeki bazı kelimeler isim ve fiil çekimlerine girerler: Ağaca çıksa (çıksan) pabucu (pabucun) yerde kalmaz.
5. Hiçbir fiil kipi taşımadıkları için cümle halinde bulunmayan deyimler vardır: gündüz feneri...
6. Cümle halinde olmayan deyimlerin bir kısmında kelimelerin bazıları çekime girer: darısı başına...
7. Deyimlerin bazıları iyelik ekleri ile kurulurlar: gözü açık...
8. Kafiye deyimler vardır: azıcık aşım, ağrısız başım...
9. Deyimlerde eski kalıplara arkaik sözleri rastlanabilir: ne idüğü belirsiz...
10. Kimi deyimler atasözleri hikaye ve fıkralardan türemişlerdir: ipe un sermek...
11. Deyimlerin hikayeleri vardır: baklayı ağzından çıkarmak...
12. Deyimler atasözlerinde olduğu gibi genel kural niteliğinde sözler değildirler, bu yönleriyle atasözlerinden ayrılırlar.
13. Deyimlerin amacı bir kavramı özel kalıp içinde ya da çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir. Atasözlerinin amacı ise yol göstermek, öğüt vermek, ibret almak için gerçekleri bildirmektir.
14. Bazı sözler hem atasözleri hem de deyimlerin içine dahil edilebilir: Açıtırma kutuyu, söyletme kötüyü...
15. Deyimler atasözlerinde olduğu gibi soyut kavramları açıklamak için somut kavramlara başvururlar: hanımeli...
16. Deyimlerdeki hayaller çok defa mantık dışı ya da abartılıdır: balık kavağa çıktığı zaman... (Oy, 1972: 99-101; Aksoy, 1984: 37- 49; Elçin, 1986: 643- 644).

Niloya çizgi filminin “Balıklar Şekil Şekil” bölümünde Niloya, Tospik’le beraber nehrin üzerindeki taş köprüden nehirdeki balıkları seyrediyor. Mete ise kırmızı arabasıyla oynamakta, gerçekte de kırmızı bir arabası olmasını istemektedir. Niloya, hayal gücünün etkisiyle nehirdeki balıkları top, araba, gülen yüz, kaplumbağa, fındık ve çiçek gibi görür. Balıkların farklı şekiller aldığını söylemesine rağmen Mete’nin ilgisini çekmeyi başaramaz. Mete, Niloya’yı yanlış anladığı için serenderde kitap okuyan Murat’a nehirdeki balıkların arabası olduğunu söyler. Murat söyleneni tam

anlamadığından nehre araba düştüğünü zanneder ve odun kıran babasının yanına giderek ondan yardım ister. Babası Mete'nin babası Hasan Amca'dan ve babasından yardım ister. Telaşla nehre geldiklerinde her şeyin bir yanlış anlaşılma olduğunu anlarlar, gülerler ve Niloya'nın babası "Kulaklarımızı dört açıp dinlemezsek böyle olur." der. Bölümde işitme duyusuyla ilgili bir olay yaşanmaktadır ve uygun yerde uygun deyim Niloya'nın babası tarafından söylenmiştir. "Bir şeye gereken önemi vermek, özen göstermek", "uyanık ve dikkatli olmak" anlamında kullanılan "gözünü dört açmak" deyimini burada değiştirilerek kullanılmıştır. Oysaki deyimler kalıplaşmış sözlerdir ve kalıplaşmış sözlerdeki kelimelerin değiştirilemeyeceği kuralına aykırı bir kullanım söz konusudur.

Mete ve Niloya çizgi filmin çeşitli bölümlerinde beğendikleri durumlar ve yiyecekler karşısında "Bayıldım!" diyerek beğenilerini ifade ederler ve yere yatarak bayılma numarası yaparlar. Ancak çocuklar yaptıkları bayılma hareketi ile söyledikleri "bayılma" eyleminin farklı anlam taşıdığına farkındadırlar.

"İftar" bölümünde Niloya'nın annesi iftarda "top patlayınca" yemek yiyeceklerini söyler. Niloya da çocukların toplarını toplayarak saklar ve kendine göre topların patlamasını önlemiş olur. Bunun üzerine Niloya'nın annesi Ramazan'da patlatılan iftar topunun sadece sestem ibaret olduğunu söyler. Çocuk gerçekliğinde kelimeler sadece öğrendikleri anlamlarla veya temel anlamlarıyla değer kazanır ve çocuk tarafından bu anlamlarıyla yorumlanır. Bölümde yeni bir deyimle tanışan Niloya söz dağarcığına ve öğrendiği deyimlere yenisini eklemiştir. Büyüklerin günlük hayatta kullandıkları atasözleri, deyimler, bilmeceler, maniler, türküler vb. kalıplaşmış sözler küçükler tarafından zaman içerisinde öğrenilmekte ve anlamlandırılarak bilgi hazinesine işlenmektedir. Bu durum aynı zamanda kültürün sözlü nakil yoluyla öğrenilmesine örnek teşkil eder.

3.17.5. Bilmeceler

Artun, bilmeceyi "soyut-somut varlık ve kavramları uzak yakın ilişki ve çağrışımlarla insanın düşünce ve dikkatine sunarak bunları açıklamayı veya bulmayı amaçlayan kalıplaşmış sözlerden oluşan anonim halk edebiyatı türü" olarak tanımlar (2014: 99).

Araştırmalar sonucu Türklerin ilk bilmece örneklerine Kıpçak Türkçesinin 14. yüzyıla ait önemli eserlerinden biri olan Codeks Cumanicus'ta rastlanır. Divanu Lugati't- Türk'te bilmece anlamında kullanılan kelimeler bulunmakla birlikte bilmece örneğine rastlanmamaktadır (Artun, 2014: 99).

Hem manzum hem de mensur olarak söylenen bilmecelerin manzum olanları beyit veya dörtlüklerden oluşmakta ve anonim özellik göstermektedir. Bunun yanında “lügaz” veya “muamma” olarak adlandırılan bilmecelerin söyleyicileri bellidir. Metinlerdeki anlamlı kelimelerin yanı sıra doldurma ve yansıma kelimelerle de bilmece kurulabilir. Cevapları bir veya birden fazla kelimedenden oluşan bilmeceler konu bakımından zengindir. İnsanların problem çözme yeteneğini geliştiren bilmeceler, yetişkin ve çocuk eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Özellikle köylerde imece usulü yapılan işlerde söylenerek işin keyifli bir şekilde yapılmasına ve daha kolay bitmesine yardımcı olur. Bilmece sorma etkinliğinde bilmeceyi bilemeyen kişiye sembolik bir ceza verildiği de görülmektedir (Artun, 2014: 99).

Bilmecelerin şiir şeklinde söylenmesinin ve sorulmasının sebebi, ezberleme kolaylığı ile kullanılan hece ölçüsünün bilmece oluşturmadaki rahatlığıdır. Bilmecelere farklı Türk boylarında farklı isimler verilmiştir: Kırgızlar, Kazaklar, Özbekler, Karakalpaklar ve Başkurtlar bilmeceye “cumbak” (yumak), Kumuk Türkleri “çeçegen yomak” ve “tapşırma”, Türkmenler “matal”, Tatarlar “sir”, Hakas Türkleri “sispek”, Altay Türkleri “tabıskak” veya “tapkır”, Azerbaycan ve Kerkük Türkleri “tapmaca”, Anadolu Türkleri “tanımaca”, Uygur Türkleri “tepişmak”, Tuva Türkleri “tıvızık”, Çuvaşlar “tutmalli”, Kırgız ve Tatarlar “tabışmak” gibi isimler vermektedir (Artun, 2014: 100).

Bilmeceler şekil ve içerikleri göz önüne alınarak sınıflandırılmışlardır. “Başlangıçları kalıplaşmış olanlar” (bilmece bildirmece...), “soruları ses taklidine dayananlar” (vınnn... vıt...), “kelime oyunlarına dayananlar” (tren gelir İS diye- makinist vurur TAN diye- kömürücü anahtarı kaybetmiş- kondüktör vuru TAN diye: İstanbul), aynı nesneyi olumlu ve olumsuz önermelerle tanımlayarak çözümü güçleştiren bilmeceler” (Han kapısından sığmaz- fındık kabuğuna sığar: kendisi) şekil bakımından Boratav’ın yaptığı bir sınıflandırmadır. İçerik bakımından ise “alfabenin belli harflerinin ya da işaretlerinin bulunmasını isteyen bilmeceler” (Bende var- sende var- âlemde yok- âdemde yok: Arap alfabesinde b ve n harfi) , “birkaç nesneye değinerek soru sorulan örnekler” (Tarlası beyaz- tohumu siyah- elle dikilir- dille biçilir: kağıt- mürekkep- yazı- okuma), “insan vücudunun çeşitli yerleri ile karikatür çizme eğilimindeki bilmeceler” (yedi delikli tokmak- bunu bilmeyen ahmak: baş) ile “soyut bir kavramı tanımlayan bilmeceler” (şıpır şıpır sudan geçtim- şıptırtısını duymadım- yeşil çimen üstünde kumaş biçtim- kıpırtısını duymadım: rüya) şeklinde bir sınıflandırmaya gitmiştir (1997: 110-113).

Oyun gibi de algılanan bilmeceleri oyundan ayıran özellik, soru bölümünün sorulması zorunlu bir söz kalıbı olması ile cevabının önceden belirlenmesidir. Bilmece söyleyen kişiler bilgi yarışına girmiş gibi kusursuz bir şekilde bilmeceleri sormaya ve çözümlerini bulmaya çalışırlar. Bilmeceli oyunlarda ise oyuncular kalıplaşmış sorulara ve çözümlerine bağlı kalmazlar (Boratav, 1997: 109).

Günümüzde bir oyun ve eğlence aracı olan bilmecelerin çağlar önce toplum hayatında ciddi görevleri olduğu bilinmekteydi. Eski hikaye, kıssa ve masalarda yer alan bazı sınamalar bilmecenin ciddiyetini ortaya koyan örnekler içermektedir. Örneğin padişah kızı kendisiyle evlenmek isteyenlere bir bilmecenin çözümü şartını koşabilir. Halk hikayelerinde kahramanların gördüğü rüyalar, halkın veya ülkenin başına gelecek kötü bir durumun habercisi olarak görülmekte ve bundan endişe duyulmaktadır (Çetinkaya, 2015: 164). Geleneklerin yaşatıldığı bazı bölgelerde imecelerde, kış geceleri toplantılarında, toplu çalışmalarda ise bilmecelerin eğlence aracı olduğu görülmektedir (Boratav, 1997: 114- 115).

Dede Korkut Hikayeleri'nde ise bilmece şeklinde rüya yorumları mevcuttur. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâyede mevsimlerle ilgili unsurların gelecekte olabilecek veya geçmişte olmuş bir olayı haber verici özellikte olması rüya yorumlarında ilgi çekici bir özellik olarak karşımıza çıkar (Çetinkaya, 2015: 164). Ergin, hikayedeki bu kısmı şöyle nakleder: “Salur Kazan'ın kardeşi Kara Göne'ye rüyasını şöyle anlatır: Yumruğumda çırpınan benim şahin kuşumu ölüyor gördüm, gökten yıldırım ak otağımın üzerine çakıyor gördüm. Kapkara duman yurdumun üzerine dökülüyor gördüm, kuduz kurtlar evimi dişleyip yırtıyor gördüm. Kargı gibi kara saçımı uzanıyor gördüm, uzanarak gözümü örtüyor gördüm. Bileğimden on parmağımı kanda gördüm, ne vakit ki bu rüyayı gördüm; ondan beri aklımı fikrimi toplayamıyorum. Hanım kardeş benim bu rüyamı yor bana dedi. Kara Göne der: Kara bulut dediğin senin devletindir, kar ile yağmur dediğin senin askerindir, saç kaygıdır, kan bir karadır, geri kalanını yoramam, Allah yorsun dedi” (Ergin, 2001: 41- 42). Böyle söylediğinde Salur Kazan öğle olmadan yurdunun üstüne at sürer ve vardığında rüyasındaki gibi yurdunun kötü durumda olduğunu görür.

Niloya çizgi filminde bilmece bir bölümde görülmekte ve muhtemeldir ki çocuklar tarafından kolay öğrenilsin diye şarkıya dönüştürülerek Niloya tarafından seslendirilmektedir. Burada bilmecenin eğlendirme özelliğinden yararlanılmış ve eğlendirirken öğretme işlevi de ihmal edilmemiştir. “Masal” bölümünde ağabeyinin ilk masal kitabında gördüğü ağaç resimlerinden esinlenen Niloya bilmece şeklinde olan aşağıdaki şarkıyı söyler:

“Dalları var, yaprakları var.
Gövdesi hem de gölgesi var.
İçinde böcekler, karıncalar, kuşlar...
Yuva olur onlara, çok mutlu yaşarlar.
Mis kokulu meyveleri var.
Hepsinin başka başka rengi, tadı var.
Gölgesinde dinlenirken insanlar
Şarkı söyler cıvıl cıvıl kuşlar.”

3.17.6. Alkışlar, Kargışlar

Divanu Lugati't-Türk'ün birçok yerinde “alkış” kelimesi geçmekte ve kelimenin “alkamak” fiilinden türediği tahmin edilmektedir. Kaşgarlı Mahmut, “alkış” kelimesini açıklarken “Ol begge alkış berdi” (O beyi övdü) ve “Yalavaçka alkış bergil” (Hz. Muhammed'e salavat getir) (Divanu Lugati't-Türk, 2006, s: 97, 249, 284.) örneklerini kullanırken “alkamak” kelimesini açıklamak için “Begge alkış alkaldı” (Bey övüldü, alkışlandı) (Divanu Lugati't-Türk, 2006, C. I, s. 237.) gibi örnekler vermektedir. “dua etme, övme, birinin iyiliklerini sayma” anlamında kullanılan kelime, bugün kullanılan “alkış” kelimesinin kaynağını teşkil eder.

Divanu Lugati't-Türk'te “arkamak” kelimesi açıklama getirilirken alkış ve kargış kavramları da açıklanmış olur: “Ol anı kargadı arkadı (O, ona lanet etti, kötülüğünü saydı.) ‘arkadı’ sözü alkış sözünden gelir. ‘arkadı’ kelimesi, hayır ve iyilik etmek ise de ‘kargadı’ sözüyle birlikte kullanıldığı için şer anlamına dahi gelir olmuştur.” (Divanu Lugati't-Türk, 2006, C. II, s: 284) denmektedir. Kargış kelimesi ise, “kargamak” fiiliyle birlikte “lanet, beddua, ilenme” anlamıyla yine birçok yerde kullanılmaktadır (Divanu Lugati't-Türk, 2006, Kargış: C. II, s. 274 ve 461; kargak: C. II, s. 288; kargamak: C. I s. 284; II. C. s. 220, 236, 249, 338 ve C. III s. 290).

Selçuklular dönemine gelindiğinde yapılan törenlerde padişah, vezir gibi devlet büyüklerinin ve sefere çıkan ordunun alkışlandığı, bu şekilde orduya moral verildiği bilinmektedir. Osmanlılarda ise bu gelenek bazı kurallar getirilerek devam ettirilmiştir. Kamus-ı Türkî'de alkış, “El çırparak ve bülend âvâz ile (yüksek sesle) ‘Yaş!’ diye bağırarak edilen takdir ve değer verme” şeklinde açıklanmıştır (Kamus-ı Türkî, 1317/1900).

Türk Edebiyatında alkış ve kargışlar konusunda kapsamlı bir çalışma yapan Akalın, her toplumda alkış ve kargışın temellerini değerlendirir. Antropolojik açıdan tüm insanların benzerlikler gösterdiğini, bundan dolayı insanların mutluluğuna ya da

mutsuzluğuna biçim kazandıran sevgi bağları ve değerler karşısında ortak bir duygusallık, tutum ve davranış sergilediğini belirtir (1990). Toplum psikolojisi ile de değerlendirilebilecek bu durum belki de öteden beri süregelen ve toplumun hoş karşılamadığı tutum ve davranışların önlenmesi noktasında etkili olmuş, iyi davranışların yaygınlaşması ve örnek teşkil etmesine katkıda bulunmuştur.

Dinî açıdan alkış ve kargışların bir çeşit Allah'a seslenme; kul acziyetiyle gidilecek en yüksek makam olan Allah'a durumunu arz etme ve O'nunla dertleşme anlamına da geldiği düşünülür. Cennet-cehennem, suç-ceza, sevap-günah, iyi-kötü kavramları ile dinî kültür çevresinin belirlediği değer ve biçimlerde inanışların şekillendiğini ifade eden Akalın, bir dine inanan çeşitli toplumların alkış ya da kargışlarının dinî ortaklığın etkisiyle birbirine benzediğini savunur (1990).

Akalın ile aynı görüşü paylaşan Seyfeli, aynı durumun özele indirgenendiğinde yani aynı din ve inanışta olan tek bir millet için de geçerli olduğunu savunur. Türk kültürü ve tarihi incelendiğinde alkış ve kargışların Türk insanının karakter özelliklerini, dinî inanışlarını, hayata bakışını, bireyler arası ilişkilerini, görgü kurallarını, gelenek ve görenekleri, çeşitli durumlar karşısında hangi tutum ve davranışları sergilediklerini yansıtan canlı birer tanık olduğunu söyler (2002).

Dilek sözleri incelendiğinde bunların büyük çoğunluğunun kuruluşları bakımından Türkçenin tam ve kurallı cümle yapısında olduğu tespit edilmiştir. Doğan Aksan, Türkçenin söz varlığını incelerken "alkış" kelimesi için "Bugünkü ortak dilimizde yaşayan alkış sözcüğünün de bir anlam değişikliğine uğradığı görülmektedir. Daha Uygur döneminde alkamak 'övmek' eyleminin bir türevi olarak karşımıza çıkan alkış, o dönemde 'hayır dua, kutlama' gibi anlamlara geliyordu. Sözcüğün bugün Anadolu ağızlarında 'hayır dua, iyi dilek' anlamlarında kullanıldığını, alğış ayak, alğış hıçın, alğış tepsi gibi tamlamaların da aynı anlamı yansıttığını görüyoruz." diyerek kelimenin günümüzde artık "elleri birbirine vurarak kutlama" anlamına gelecek biçimde anlam daralmasına uğradığını belirtir (Aksan, 1996: 78).

Niloya çizgi filmde kargış kullanılmamıştır; çocuklara ideal bir insan ve toplum örneği verilmek istendiğinden kötü söz söyleyen, kötü dileklerde bulunan, toplumun huzurunu kaçıran insanlar ile onların kötü niyet ve sözleri çizgi filmde yoktur. Çizgi filmin birçok bölümünde alkış ifadelerine rastlanmakta, özellikle "teşekkür etme" alkışı çizgi filmin birçok bölümünde yer almaktadır. İnsan ilişkilerini düzenleyen, insanlar arası bağları kuvvetlendiren, minnettarlık duygusunun yansıması olan teşekkür etme çocuklara küçük yaşta öğretilmeye çalışılmaktadır. Çizgi filmde geçen alkış örnekleri aşağıda verilmiştir:

“Fındık Zamanı” bölümünde Niloya, babaannesine sürpriz yapmak için onun çocukluğunda oynadığı bebeğe benzer bir bebek hazırlamak ister. Annesinin fındık kıracağı ile kırdığı fındıkların çöplerini kullanarak gözleri fındıktan, saçları fındık yaprağından, kolları dallardan ve koklayınca çiçek kokan bir bebek yaparak babaannesine hediye eder. Babaannesi bu hediye karşısında çok duygulanır, mutlu olur ve ona teşekkür eder. “Oyun” bölümünde Murat, ağaca takılan topunu aldığı için Niloya’ya teşekkür eder. “Hangi Renk?” bölümünde Niloya’nın annesi emek verip yaptığı güzel resim için Niloya’ya sarılarak teşekkür eder. “Bu Ne?” bölümünde Niloya’nın dedesi arabanın jant kapağını bulduğu için çocuklara teşekkür eder.

Niloya, “Limonata” bölümünde kendisine limonata yapmayı öğrettiği için annesine teşekkür eder. “Top Havuzu” bölümünde Niloya, ahırını temizleyen babasına “Kolay gelsin” der ve ona yardım edebileceğini söyler. Babası da işlerini bitirdiğini söyleyerek ona teşekkür eder. “Denizden Ne Çıkacak?” bölümünde Niloya’nın babası oltayla balık tutarken ona yardım eden çocuklarına teşekkür eder. “Tiyatro” bölümünde Mete ve Niloya’nın oyunundan ilham alan Murat tiyatro üzerine hazırladığı ödeviyle yüksek not aldığı için Niloya ve Mete’ye teşekkür eder. “Mısır Ekmeği” bölümünde mısır ekmeklerini köy halkına dağıtan Niloya, Murat ve Mete’ye köy sakinleri teşekkür eder. “Çoban Köpeği” bölümünde kırlarda sürüsünü otlatan çoban, köpeğini bulan Niloya ve arkadaşlarına teşekkür eder.

“Misafir Mete” bölümünde arkadaşları Niloya’nın evine gelirken ev hediyesi olarak kırmızı kurdele getirirler. O da “Teşekkürler, gerek yoktu” der. Misafirleri “Biz artık gidelim” dediğinde Niloya onlara “Biraz daha otursaydınız” diyerek kalmaları konusunda ısrar eder. Misafirler giderken “Allah’a ısmarladık” ifadesini kullanırken Niloya misafirlerini “Güle güle, yine beklerim, hoşça kalın” diyerek uğurlar.

“Gökkuşağı” bölümünde çıkan fırtınadan dolayı nehre düşen ağaç dallarının nehrin su akışını bozduğunu fark eden Niloya; ağabeyi, babası ve dedesine durumu haber verir. Onlar da nehrin su yolunu açarlar. Dedesi Niloya’ya “Aferin, sayende balıklar kavuşacak.” der.

“Civciv Annesi” bölümünde Murat, elinde karnesiyle koşarak gelir ve annesine bütün notlarının “Pekiyi” olduğunu söyler. Annesi Murat’a sarılarak tebrik eder ve “Aferin!” der, ona kitap hediye eder; Murat hemen kitabını okumaya başlar. Niloya’nın annesi Niloya’ya da kitap hediye etmeyi ihmal etmez, o da annesine teşekkür eder, birbirlerine sarılarak sevgilerini gösterirler. Annelerin çocuklarını birbirlerinden ayırt etmedikleri, sevgi gösterme noktasında adaletli davrandıkları bu bölümde görülmektedir.

“Barış” bölümünde topu Niloya’dan daha güzel sektiremeyen Mete, Niloya’nın ona gülmesi üzerine küser ve evine gider. Niloya da onun gönlünü almak için pasta ile Mete’yi ziyaret eder. Barış pastasını birlikte yedikten sonra Mete, “Zahmet etmişsin, teşekkür ederim.” der. Yine aynı bölümde Niloya, top sektirme gösterisi yapan Mete’yi başarısından dolayı tebrik eder.

“23 Nisan” bölümünde Murat heyecanını yenerek 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı için yazdığı şiiri Niloya ve arkadaşlarına okur, şiiri herkes çok beğenir; Murat’ı tebrik eder ve alkışlarlar. “Kitap” bölümünde incelediği kitaptan tavşanın ne ile beslendiğini öğrenen Niloya, tavşana havuç ve marul götürdükten sonra ona “Afiyet olsun” der.

“Sobada Kestane” bölümünde Niloya’nın babaannesi kış mevsiminde sobada pişirdiği kestaneleri Niloya ve arkadaşlarına ikram eder. Çocuklar babaanneye “Ellerine sağlık” diyerek babaannenin elleri ve vücudunun sağlıklı olması, böylece yine güzel yemekler yapması için güzel dilekte bulunurlar. “Karadeniz Orkestrası” bölümünde çocuklar Niloya’nın annesinin yaptığı kuru fasulye ve pilavı yedikten sonra kendisine “Ellerine sağlık” derler. “Havuç” bölümünde Niloya’nın annesi çocukların yemesi için hasır sepetin içine kurabiye koyar. Çocuklar da ona teşekkür edip “Ellerine sağlık” dedikten sonra kurabiyeleri yerler. “Niloya Kayıp” bölümünde Murat ödevlerini yaptığı, Niloya’ya da resimli kitabı incelediği için babası onlara “Aferin!” der. Yine aynı bölümde kahvaltı sofrasından kalkan Niloya annesine “Ellerine sağlık” demeyi ihmal etmez.

“Niloya’nın Bahçesi” bölümünde babaannesinin eğilen fidanın yanına bir çubuk dikerek büyümesine yardımcı olduğunu gören Niloya, başka bir fidanın büyümesine yardımcı olmak ister ve eğri duran bir fidanı hazırladığı çubuğa bağlar. Aynı bölümde arıları kovanlarına kadar takip eder ve onların farklı çiçeklerden de polen alması için saksı çiçeğini kovanın yakınına getirir, bahçedeki çiçeklere şarkı söyler. Yaptığı iyi niyetli güzel davranışlarından dolayı annesi ve babaannesinin takdirini kazanır, onlardan tebrik ve “Aferin!” alır. Tospik Aranıyor” bölümünde Niloya fındık bahçesinden çok miktarda fındık topladığı için annesi ona “Aferin!” der.

“Minik Panda” bölümünde Niloya ve Mete, Elif’in oyuncaklarıyla oynadıktan sonra oyuncakları toplayıp Elif’e teşekkür ederler. “Karıncı” bölümünde Niloya’nın annesi kendine mutfakta yardım eden kızına teşekkür eder. Mete’yle birlikte hazırladıkları gösteriyi seyirciler alkışlar. “Komik Niloya” bölümünde Niloya, annesinin ona aldığı toka için annesine teşekkür eder. Annesine tokayı komik

bulduğunu, bu yüzden takmak istemediğini söyleyip dürüst davrandığında ise annesi kızına teşekkür eder ve dürüst olmanın önemine vurgu yapar.

“Baloncuk” bölümünde Niloya baloncukların içinde olduklarını hayal ettiği resmini bitirdiğinde babaannesine hediye eder. Babaannesi de ona teşekkür ederek çok mutlu olur. “Mutluluğun Resmi” bölümünde Niloya Mete’nin arabasını tamir ettiği için babasına teşekkür eder. Babası da Mete’ye “Güle güle kullan.” der. “Mantar Ev” bölümünde Niloya, ağabeyi Murat’ın sözünü dinleyip zehirli mantarları toplamadığı için ondan “Aferin” alır.

3.17.7. Maniler

Anonim Halk Edebiyatı ürünlerinin en yaygın örneklerinden olan maniler genellikle 7’li hece ölçüsü ile söylenen, 4 mısradan oluşan, tek dördlük içerisinde anlam bütünlüğü bulunan, anlamın veya verilmek istenen duygu ve düşüncenin üçüncü ve dördüncü dizelere kaydığı doğaçlama olarak söylenen şiirlerdir. İlk iki mısra asıl söylenmek istenen üç ve dördüncü mısraya hazırlık niteliğinde olup dış dünya ile bağın sağlandığı “doldurma mısralar” dır. Maniciler, maninin redif ve kafiye bölümüne “ayak” adını verirler (Artun, 2014: 341). Dilimizde kullanılan “ayak bulmak, ayağı ayağına denk getirmek” deyimleri de manicilerden beklenen manilerin söylenmesi için ortaya çıkmış deyimlerdir. “Manici, mani yakıcı, mani düzücü, mani atıcı” adı verilen kişiler özel bir ezgiyle doğaçlama olarak sevgi temalı manileri söylerler. Karşılıklı olarak ve âşıkların özel bir ezgiyle söylediği mani çeşitleri de mevcuttur (Artun, 2014: 342). Uzun bir olayı anlatan, bir hikaye dile getiren mani dizileri “mani katarı” adını alırken Anadolu’da karşılıklı söylenen mani atışmalarına “manileşme” adı verilmektedir (Artun, 2014: 345).

Niloya çizgi filminin “Halk Şiiri” bölümünde örneklerine detaylı şekilde yer verildiği üzere yapısı bakımından düz mani sayılabilecek örnekler mevcuttur. “Seçmece Bunlar” ve “Hoh” bölümlerinde söylenen şiir örnekleri doğaçlama olarak sade bir dille söylenmekte ve maniyi anımsatmaktadır. Çizgi filmde Ramazan ile ilgili bölümler olmasına rağmen Ramazan manilerine yer verilmemiştir.

3.17.8. Tekerlemeler

Şekil ve içerik bakımından sınırları belli olmayan tekerlemeler bilmece, halk şiiri, halk hikayesi, halk tiyatrosu, masal, ninni gibi çok sayıda halk edebiyatı ürününün içinde yer alır. Bu özelliklerinden dolayı tekerlemeleri tanımlamanın zor olduğunu belirten Boratav, tekerlemelerin temel özelliğinin herhangi bir ana konudan yoksun

olduğunu ifade eder. Tekerlemeler içinde yer aldıkları türlere göre masal, oyun, tören tekerlemeleri ve bağımsız söz cambazlığına dayanan tekerlemeler olarak sınıflandırmaya tâbi tutulmuştur (1997: 134- 135). Söz söyleme ustalığı gerektiren, belli bir konuya dinleyicilerin dikkatini çeken tekerlemeler aşağıdaki sebeplerle söylenir: (Artun, 2014: 454).

- a) Çocuklar tekerlemelerle dünyayı algılar.
- b) Masal, orta oyunu, gölge oyunu gibi halk edebiyatı ürünlerinde söylenen tekerlemeler, dinleyicileri ilgili türün hayal dünyasına hazırlama amaçlı gerçek dünyadan uzaklaştırır.
- c) Şathiye söyleyen bazı kişiler cezbe halindeyken bilinçaltını tekerlemelerle dışa vururlar.
- d) Yalanlama içeren, abartılı ve gerçek dışı anlatımlarda dinleyiciyi eğlendirmek amacıyla söylenir.
- e) Olağanüstü öğelerin bulunduğu anlatımlarda mizah ve güldürü sağlamak amacıyla söylenir.
- f) Ritüel kökenli tören anlatıları zaman içinde etkisini kaybetmiş, törenlerde söylenen sözler çocuk oyunlarında tekerleme şeklinde kendini muhafaza ederek günümüze kadar gelmiştir (Artun, 2014: 454).

Tekerlemelerin geneline bakıldığında nesir dilinde söylendiği, bunun yanı sıra şiir dili ve üslubundan da yararlanıldığı görülür. Şiire özgü ölçünün bulunmadığı ancak yapılan ses ve söz tekrarları, olağanüstü hayal dünyası ve kullanılan beylik sözlerle tekerlemelerin şiirden ayrıldığı aşikârdır (Boratav, 1997: 140). “Ayağına Diken Batan Serçe” Anadolu masalında bir öncekinden daha önemli bir nesneyi alan serçe, “Dikeni verdim, kandili aldım; kandili verdim, ineği aldım...” şeklinde tekerleme söyler. “Çiğdem çiğdem çiçecik/ Elimi kesti bıçacık/ Yağlık getir silelim/ Deve boynun binelim/ Deve boynu bir pazar/ İçinde maymun gezer...” tekerlemesinde şiire özgü bir anlatımdan söz etmek mümkündür. “Şu köşe kış köşesi, şu köşe yaz köşesi, şu şişe su şişesi.” tekerlemesinde ise nesir dili ile kullanılmakla birlikte aliterasyondan yararlanıldığı görülür (Boratav, 1997: 139- 142).

Ahmet Caferoğlu ve Pertev Naili Boratav’ın 1941 yılında Kars’ta derledikleri tekerleme, Ziya Gökalp’in nazımla yazılmış masalının başında eksiklerle ve eklemelerle bir oyun tekerlemesine dönüşmüştür (Boratav, 1997: 149). “Çocuktum, ufacıktım./ Top oynadım, acıktım./ buldum yerde bir erik,/ Kaptı bir ala geyik./ Geyik kaçtı ormana./ Bindim bir ak doğana./ Doğan oylu şaşırdı,/ Kaf Dağı’ndan aşırıldı./ Attı beni bir göle,/

Gölden çıktım bir çöle./ Çölde buldum izini, Koştuym tuttu dizini....” (Gökalp, 2022: 5-9).

Niloya çizgi filmde bölümlerin sonunda söylenen çocuk şarkılarında tekrar edilen bölümler tekerlemeyi andırır. Bununla birlikte “Süt” bölümünde hasta olan Murat’ın iyileşmesi için ballı süt hazırlamak amacıyla babaannesi ve Niloya ahıra girerek Benekli’den süt sağmak isterler. Tospik, Benekli’nin sırtına çıkınca Benekli sinirlenir ve Niloya ile babaannesi sütü sağlamazlar. O esnada kamyonetleriyle eve gelen Niloya’nın babası ve dedesi Benekli, keçi ve Tospik’in koşturmasından dolayı şaşkınlık içindedir. Murat, ballı sütü içerken olanlar karşısında çok eğlenir ve Niloya ile aralarında şöyle bir tekerleme geçer:

-Sütüm nerde?

-İnekte.

-İnek nerde?

-Dağa kaçtı.

3.17.9. Mitler

Mitler, etraflıca araştırılması ve incelenmesi gereken bir konudur. Yaptığımız çalışmada mitler ana hatlarıyla tanıtılmaya çalışılacak ve çizgi filmde bulunan mitleri anlamaya yönelik açıklamalarla yetinilecektir.

Yunanca “myth”, Osmanlı Türkçesinde “esatir, ustûre” olarak adlandırılan ve bu başlıklar altında incelenen anlatılar, yaşadıkları bağlamlarda kutsal ve gerçek kabul edilmiş; insanlara nesnelere kökeni ve onlara hâkim olma fırsatı sunmuştur (Aça, Yolcu; 2021: 353). Mircea Eliade’nin mit ile ilgili tanım ve açıklamaları şu şekilde özetlenebilir: Mit, başlangıçtaki bilinmeyen bir zamanda doğaüstü varlıkların başarıları ile dünya veya onun bir parçasının nasıl oluştuğunu ve yaşama geçtiğini anlatan bir yaratılış öyküsüdür; dünyayı gerçek anlamda kuran ve onu bugünkü durumuna getiren kutsal akını olarak kabul görür (1993: 13). Eliade, “gerçek öykü” olarak ifade ettiği mitlerin yapısal temel özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamıştır: (Aça- Yolcu, 2021: 354).

- a) Mit, doğaüstü varlıkların eylemlerinin öyküsünü oluşturur.
- b) Bu öykü kesinlikle gerçek (çünkü gerçeklerle ilgilidir) ve kutsal (çünkü doğaüstü varlıklar tarafından yaratılmıştır) olarak kabul edilir.
- c) Mit, her zaman için bir yaratılışla ilgilidir, bir şeyin yaşama nasıl geçtiğini ya da bir davranışın, bir kurumun, bir çalışma biçiminin nasıl yaratılmış olduğunu

anlatır. İşte bu nedenle mitler, insana özgü her anlamlı eylemin örnek tiplerini oluştururlar.

d) İnsan, miti bilmekle nesnelere kökenini bilir, bu nedenle de nesnelere egemen olmayı ve onları istediği gibi yönlendirip kullanmayı başarabilir. Burada “dıştan”, “soyut” bir bilgi değil (mitin ya tören havası içinde anlatılması ya da kanıtını oluşturduğu ritüelin gerçekleştirilmesiyle) “rit” biçiminde yaşanan bilgi söz konusudur.

e) Bir şekilde insan yeniden anımsatılan ve yeniden gerçekleşme aşamasına getirilen olayların kutsal, coşku verici gücünün etkisine girmek anlamında yaşar (Eliade, 1993: 23).

Mit, tam anlamıyla olup bitmiş ve ortaya çıkmış bir durum veya olgudan bahseder. Mitler, içinde yaşadıkları toplumun ve kültürlerin mutlak doğru metinleri olarak kabul görür. Tarihi, kültürel, fiziki ve felsefi konuları alegorik bir anlatımla işleyen mitler tabiattaki bir olayın açıklamasını yapar veya tarih boyunca milletlerin yaşadığı hayatı göz önünde canlandırır. Dolayısıyla mitler, bir toplumun dini değerlerini ve toplumsal normlarını açıklar ve doğrular niteliktedir (Artun, 2014: 361- 362).

Bascom'a göre mitler, uzak geçmişte var olduğuna inanılan günümüz dünyasından önceki bir yaşamda insan dışı varlıkların (tanrılar, yarı tanrılar, tanrıçalar...) kutsal kabul edilen öykülerini konu edinirken (Eker vd. 2003: 475) Janet Bacon, mitlerin nedenleri tam olarak bilinmeyen doğal olgulara ve kaynağı unutulmuş dini ayinlere açıklamalar getirdiğini ileri sürer (Eker vd. 2003: 496).

Malinowski, mitlerin oluşumu ve köklerini değerlendirirken din- mit, doğa- mit, tarih- mit ve psikoloji- mit ilişkisini ele alarak inceleme yapmıştır (1998: 97-103). Anlaşıldığı üzere mitler, etrafıca araştırılması ve incelenmesi gereken bir konudur. Mitler, bazı değişikliklerle günümüzde bazı anlatılarda ve gösterimlerde yaşamaya devam etmektedir. Güzel sanatların bazı dallarında; resim, dans, müzik, tiyatro gibi görsel, işitsel ve dramatik sanatlarda mitik unsurların yaşandığı ve yaşatıldığı görülmektedir. Bu durum insanların günümüzde de olağanüstü ve fizikötesi güçlere ilgi duyduğu, bilmediği ve bilimsel yöntemlerle öğrenemediği olgu ve olayları yorumlamaya çalıştığını göstermektedir. Geçmişte gök gürültüsü ve şimşek çakmasından korkan ve endişe eden insan, Tanrı'nın kendilerine kızdığı için tabiatta bu durum ve olayların yaşandığına inanıyordu. Günümüzde bilim ilerledikçe farklı gezegenlerin keşfi, uzaya yolculuk gibi gelişmelerin yaşanması uzayda başka canlıların da yaşama ihtimalini gündeme getirmiş ve bunun sorgulanmasını sağlamıştır. Yapılan ve yapılması düşünülen çalışmalar, insanın merakı ile evrendeki bilinmeyenleri çözme yolundaki adımlardır.

Mitler günlük hayatta “gerçek olmayan ütöpik şeyler” (Oğuz, Gürçayır, 2005: 255) için kullanılırken artık “batıl inanç” veya “kocakarı masalları” olarak değerlendirilmemektedir (Oğuz vd. 2019: 235). Mitler, dinî inanışların ve ritüellerin oluşturulmasında birlik ve beraberlik ruhunu sağlayarak yüceltmede etkili faktörlerdir (Aça, Ekici ve Yılmaz, 2019: 280).

Mitlerde zaman, hiç sona ermeyecekmiş gibi görünen ve süreklilik arz eden bir yapıdadır ve eş zamanlı (senkronik) olarak devam eden ve şimdiki zamana bağlanarak açıklanan bir zaman dilimidir. Mekan ise kutsal kabul edilen ve kutsal olmayan mekanlar olarak iki şekilde geçer. Kutsal mekan genelde merkezdedir, diğer nesne ve varlıklar bu merkezle bağlantılarına göre anlam kazanırlar. Bu kutsal mekan kimi zaman gök ve yerin birleştiği yer, kutsal dağ, tapınak, başkent veya saray olabilir (Artun, 2014: 363).

Bilim insanları tarafından mitlerle ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Konuları bakımından yapılan ve yaygın olarak kullanılan sınıflandırma aşağıdaki gibidir:

1. Evrenin nasıl oluştuğunu anlatanlar “Kozmogoni” mitleri,
2. Tanrıların nereden geldiğini anlatanlar “Teogoni” mitleri,
3. İnsanların nereden geldiklerini ya da nasıl yaratıldıklarını anlatanlar “Antropogoni” mitleri,
4. İnsanın ve dünyanın geleceğini (tufan, kıyamet gibi konuları) anlatanlar “Eskatoloji” mitleri (Aça, Ekici ve Yılmaz, 2019: 238).

Mitleri inceleyen bilim dalına “mitoloji” denir. Mitoloji araştırmalarına çoğunlukla Yunan mitolojisinin incelenmesiyle başlanmış, araştırmacılarda diğer toplulukların ve milletlerin mitolojilerinin olmadığına dair yanlış bir kanı uyanmışsa da zaman içerisinde yapılan çalışmalar bunun aksini ispat eder nitelikte olmuştur. Sosyal bilimciler ve sosyologların farklı insan topluluklarını incelemesi ve elde ettikleri verileri karşılaştırmalı bir şekilde incelemeleri neticesinde her toplumun ve kültürün mitlerinin olmasının doğal bir sonuç olduğu ortaya çıkmış ve başta ifade edilen tez çürütülmüştür.

Mitleri daha iyi anlamak ve açıklayabilmek için “kült” kavramından söz etmek ve Türklerin kültürlerinden ana başlıklarla bahsetmek yerinde olacaktır. “Yüce ve kutsal olarak bilinen varlıklara karşı duyulan saygı ve onlara tapınma” (Artun, 2019: 117) anlamına gelen *kült* saygı duyma, dua etme, kurban kesme, itaat etme ile birtakım dinî inanış ve ritüelleri de beraberinde getirir. Tezcan’ın verdiği bilgiye göre kültü uygulayan toplumun bir başkanı vardır, kültün uygulanması için belli zamanlar seçilir

ve kültün uygulanması için gerekli araç gereçlere ihtiyaç duyulur (1996: 120). Bir kültün varlığından bahsedebilmek için üç Őart gereklidir:

A. Klte konu olabilecek bir nesne ve kişinin varlığı,

B. Bu nesne ya da kiŐiden insana zarar gelebileceğine ilişkin inancın varlığı,

C. Bu inancın sonucu olarak faydayı sağlayabilecek ve zararı uzaklaŐtırabilecek ziyaretler, adaklar, kurbanlar vb. uygulamaların varlığı (Ocak, 2003: 113).

Türklerdeki kültleri ana başlıklarıyla Şöyle sıralamak mümkündür:

1. Gök Tanrı Kültü
2. Tabiat Kltleri
 2. 1. Dağ Kültü
 2. 2. Ağaç Kültü
 2. 3. Güneş ve Ay Kltleri
 2. 4. Kasırga, Rüzgar ve Yer Ruhı/ Kültü
 2. 5. Taş ve Kaya Kültü
3. Hayvan Kültü
4. Su Kültü
5. Ateş Kültü
6. KiŐiođlu, Ruh, Arvak
7. Atalar Kültü
8. Ev Ruhı/ Kültü
9. Ocak Kültü
10. Ölüm ve ller Kültü (Artun, 2019: 117- 138).

Niloya izgi filmini mitler bakımından Şöyle değerlendirmek mümkündür: “Masal” bölümünde Niloya’nın ağabeyi Murat, Niloya’ya ilk resimli masal kitabını hediye eder. Masal kitabında yer alan küçük insanları önce gerçek zanneden Niloya, ağabeyinin açıklamasıyla bunun bir masal gerçekliği olduğunu anlar. ocuk düŐüncesinde küçük insanların varlığı normaldir ve ürkütücüdür. Masalarda olağanüstü varlıkların olacağını daha önceden ğrenen Niloya, öğrendiği bu bilgiye rağmen küçük insanların olabileceği düŐüncesine kapılmıŐ ve tedirgin olmuştur.

“Gölge” bölümünde Mete, evlerinin bahçesinde robotu ve arabasıyla oynarken kendi gölgesini görür ve korkar, bir canavar gördüğünü iddia eder. Niloya Mete’ye canavarı nerede gördüğünü sorduğunda Mete, canavarın evlerinin yanında olduğunu söyler. Niloya canavarların sadece masalarda olduğunu, gerçek hayatta olmadığını söylemesine rağmen Mete’yi inandıramaz. Güneş buluta girdiğinde gölge ortadan kaybolur ama çalılıkların arasından hâlâ ses gelmektedir. Niloya gidip bakmak

istediğinde Mete buna karşı çıkar. Sesin geldiği yere baktıklarında ise Tospik ve keçiyi görürler. Güneş bulutun arasından çıktığında gölgesini gören Mete yine korkar, bayılacak gibi olur. Niloya Mete'ye gördüğünün kendi gölgesi olduğunu söylediğinde yaşadıkları duruma birlikte gülerler. Sonra gölgede parmaklarıyla tavşan ve kuş şekli yaparak eğlenirler. Burada Mete, dünyada kendilerinden ve bildiği canlılardan başka canlıların da yaşadığını düşünerek bilmediği bir konu ve durumdan korkar. Farsçadan dilimize geçen “cânâver” kelimesi dilimize “canavar” şeklinde geçmiş, “masallarda sözü geçen yabani, yırtıcı hayvan” anlamıyla Mete'de ifade bulmuş ve onun korkmasına sebep olmuştur. Günümüzde bu mitolojik unsur, sinema filmlerinde ve fantastik romanlarda karşımıza çıkmaktadır.

“Dinozor Peşinde” bölümünde Niloya'nın babası bahçede domates ekmek için çukur kazar. Murat ve Mete de bu esnada Dinozorlar adlı kitapta uçan ve karada gezen dinazorları incelerler, Niloya dinozorların boyunun uzunluğunu merak eder. Babasının bahçede kazdığı çukurları dinozorun ayak izi zannederek izleri takip ederler, dinozorların kırlara gittiğini zannederler ve onları aramaya koyulurlar. Niloya bir dinozorla arkadaş olabileceği için mutluyken Mete tedirgindir. Yolda bir ağacın devrildiğini görünce dinozorların bunu yaptığını düşünürler, koşarak eve gelip Niloya'nın babasına durumu haber verirler. Babası da bahçedeki çukurları kendi açtığını, akşam fırtına olduğu için ağacın devrildiğini söyler. Dinozorların çok eski çağlarda yaşamış hayvanlar olduğunu ve onları bugün görmenin mümkün olmadığını söylediğinde Mete bir dinozorla yakalamaca oynamak istemediğini ifade ederek sevinir. Mete, kitaplardan öğrendiği bilgilerden hareketle ilk çağlarda yaşamış, günümüze fosilleri kalmış bir sürüngen olan ve nesli tükenen dinozorlardan korkmakta ve tekrar onlarla bir arada yaşamaktan endişe duymaktadır. Dinozor Türklerin masal, destan ve efsanelerinde geçen bir hayvan değildir. Ancak bilinmeyene duyulan ilgi günümüz filmlerinde de yer almakta, belgesellere konu olmaktadır.

“Ağaçlar Konuşur mu?” bölümünde Murat, Niloya ve Mete saklambaç oynarlar. “Elma dersem çık, armut dersem çıkma.” talimatına karşılık Mete “Armut” dedikten sonra ağaçtan “Armut” diye bir ses gelir. Sonrasında gelen “Ağaç” sesiyle şaşırان çocuklar ağaçların konuştuğunu düşünürler. O zamana kadar konuşmayan ağacın konuşmaya başlamasına şaşırırlar. Murat, ağaçların konuşamadığını söyler. Sonra ağaçtan “Su” diye bir ses gelir, Niloya ağaca su getirir ve döker. Ağaç “Oyun” der, Mete kırmızı arabasını getirir ve ağacın yanına oyuncakları dizerler. Niloya'nın babası gelir, çocuklar ona ağacın konuştuğunu söylerler. Babası ağacın konuştuğunu duymak ister. Ağaç “Araba” der, babası merdiven getirerek ağaca çıkar, ağaçta bir papağan

olduğunu görür. Bunun bir arkadaşının papağanı olduğunu ve arkadaşının da papağanını aradığını söyler, papağanı sahibine teslim eder. Bu bölümde çocukların ağacın konuştuğunu zannetmesi, Türklerdeki ağaç kültürünü akla getirirse de sonrasında babasının devreye girerek olayı çözümlenmesi ağaçların her ne kadar canlı olsa dahi konuşamayacağı gerçeğini bir kez daha göstermiş olur. Çizgi filmdeki ağacın konuşması fikrinden hareketle ağaç kültürüyle ilgili kısa bir açıklama yerinde olacaktır:

Eliade ağacın maddi varlığının değil, özellikleri ve temsil ettiği güç bakımından tabiat kültü olduğunu belirtir. İnsan, ağacın küçük bir fidandan büyüyüp gelişerek kök salması ve vakti gelince çürüyüp yok olması ile kendi hayatı arasında bir bağ kurmaktadır (1993: 23). Türk mitolojisinde kutsal kabul edilen ağaçların belli başlı özellikleri vardır; bu özelliklere bakıldığında bunların aynı zamanda Gök Tanrı'ya ait özellikler olduğu görülür (Artun, 2019: 123). Türklerde ağacın kutsal sayılabilmesi için bulunduğu yerde tek olması, yapraklarını dökmemesi, diğer ağaçlardan daha gösterişli ve yaşlı olması, meyvesiz olması, geniş bir gölgesinin bulunması gibi özelliklerin bulunması gerekir. Dede Korkut Hikayeleri'ndeki "kaba ağaç" kutsal ağacın karşılığıdır (Ergun, 2000: 23- 24). Ağaç kültü, günümüzde Anadolu topraklarında Tahtacılar ve Yörükler arasında yaygındır. Tahtacılar ağaçlara saygı ve bağlılık göstermekte, geçimlerini ağaç keserek sağlamaktadırlar. Tahtacılar Muharrem ayında ve haftanın salı günü ağaç kesmezler, işe başlanacağı zaman ağaçlara dualar okurlar (Roux, 1994: 89). Mezarlarda bulunan servi ağacı hayat ağacını temsil eder ve şifalıdır. İslamiyet öncesinde kadim Türkler, meleklerin ve fizik ötesi varlıkların ağaçları ziyaret ettiğine inandığından bedene ve ruha şifa sağlamak amacıyla ağaçlara bez bağlayarak adakta bulunurlardı. Türklerin İslamiyet'e geçişiyle birlikte bu uygulama yerini türbelere ve ağaçlara bez bağlama şeklinde devam etmektedir (Tanyuğ, 1975: 129- 141). Bugün Anadolu'nun farklı kesimlerinde ağaçlarla ilgili inanışların devam ettiği ve çeşitli uygulamaların yapıldığı görülmektedir.

"Yıldızlar Yere Düşer mi?" bölümünde Niloya akşam vakti kapılarının önünde oturmakta ve yıldızları seyretmektedir. Parlak, uçan bir cismin yere doğru indiğini görür, yıldızın yere düştüğünü zanneder. Etrafına baktığında gördüğü ateşböceklerini yıldız zanneder ve onlara "iyi geceler" diyerek yatmaya gider. Ertesi gün Murat ve Mete'ye yavru yıldızların bahçede olduğunu söyleyen Niloya, bu duruma şaşırarak ağabeyi ve arkadaşına gece olunca bahçedeki yıldızları göstereceğini ifade eder. Çizgi filmde akşam olduğu zaman aydınlanmak için evlerden evlere uzatılarak hazırlanan seyyar lambalar resmedilmiştir. Bu esnada Niloya'nın Tospik'i ve Mete'nin Tosbağa'sı kaybolmuştur ve herkes onları arar. Babası ön bahçeye, annesi arka bahçeye bakar;

Niloya ve Mete küme Sarıkanat'ın yanına giderek kaplumbağaları ararlar; Sarıkanat onları kümeden kovar, ikisi de kaçarlar. Niloya bu esnada ateşböceklerini görür ve yıldızların da gelerek onlara yardım ettiğini söyler. Tospik ile Tosbağa'yı çalılıkların arasında bulduklarında, yıldız zannettiği ateşböceklerini ilk kez gören ve öğrenen Niloya buna çok şaşırır.

Türklerin Güneş, Ay ve yıldızlara saygı gösterdikleriyle ilgili kayıtlar Çin kaynaklarında bulunmaktadır ve bu saygının kaynağı Gök Tanrı inancı ile ilgilidir (Artun, 2019: 128). Seyidov, "tanrı" kelimesinin kökünün "tang" olduğunu ve bunun da güneşin doğduğu yer anlamına geldiğini ifade eder. Tanrı ise "Güneş'i çağıran, onun doğmasını sağlayan" anlamı kazanan bir sözcük olarak karşımızdadır (1992). Hun hükümdarı sabah çadırından çıkarken Güneş'i, akşamları ise Ay'ı yüceltmıştır (Çoruhlu, 2002: 22). Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın oğullarından üçü Gök, Dağ, Deniz adlarını taşıırken üçü de Gün, Ay, Yıldız adlarını taşımaktadır. Bu da zaten tabiatla iç içe yaşayan Türklerin hayatına tabiatın nasıl nüfuz ettiğini göstermektedir.

Çocuklar ilk kez karşılaştıkları nesnelere ve varlıklar karşısında onları daha önceden öğrendikleri nesne veya varlıklarla eşleştirir. Niloya da ilk kez karşılaştığı ateşböceklerini önceden öğrendiği yıldızlara benzeterek arada bağ kurmuş ve tabiatta bulunan bir canlıyı tecrübe ederek öğrenmiştir. Mitolojik unsur olarak ele alınabilecek yıldızlar hakkında insanların genel anlamda bilgileri mevcuttur ancak ulaşılması ve bilgi edinilmesi güç olduğundan gök cisimleriyle ilgili mitler ortaya çıkmıştır. Mitin kökeninde yatan temel fikrin insanın tabiat ve evrene hâkim olamayıp bilmediği konular hakkında yorum yapması ve bunu hayatına uygulaması olduğu düşünüldüğünde bir çocuğun ateşböcekleri hakkında bilgi sahibi olmaması ve onları yıldızlara benzetmesi olağan bir durumdur.

3.18. Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro)

Tanzimat'tan sonra Türklerin hayatına giren Batılı anlamda modern tiyatronun dışında kalan ve yüzyıllardır Türk milletinin geleneksel yapısı içinde beslenip gelişerek tiyatro ihtiyacını karşılayan geleneksel tiyatroya "Türk Temaşası", "Geleneksel Türk Tiyatrosu", "Halk Tiyatrosu", "Seyirlik Halk Oyunları", "Türk Seyirlik Sanatları" gibi isimler verilmiştir (Düzgün, 1999: 615). Anadolu'nun farklı yerlerinde de görülmekle birlikte aslında kentlerde oluşmuş bir oyundur (Artun, 2014: 240).

Geleneksel Türk Tiyatrosu'ndaki oyunlar tek aktörlü veya çok aktörlü oluşları, köy veya şehir çevresinde gelişmeleri, sözlü veya sözsüz sunulmaları bakımından farklılıklar göstermektedir (Düzgün ve Daşdan, 2019: 321). Geleneksel Türk

Tiyatrosu'nda müzik önemli bir yere sahiptir ve oyunla bütünleşecek şekilde kullanılmaktadır.

3.18.1. Orta Oyunu

And, 15 ve 16. yüzyılların başında İspanya ve Portekiz'den gelen Yahudilerin geldikleri ülkelerde oynanan, terim ve teknik bakımından benzerliklerin görüldüğü “auto” adı verilen oyunların orta oyununa dönüşmüş olabileceğine dikkat çeker (1970: 64-65). Yine ilk defa Yeniçeri Ocağı'nda oynandığı, eski Yunan ve Bizans'ta oynanan “mimus” ile benzerlik gösterdiğine de dikkat çekilir (Aykaç, 2016: 21- 22). Osmanlı Devleti zamanında Evliya Çelebi'nin Seyahatname'si ve çeşitli surnameler 19. yüzyıldan önce orta oyununun varlığına işaret eder (Düzgün ve Daşdan, 2019: 344). Bunlardan IV. Mehmet'in 1675'te Edirne'de düzenlediği şenlikte oynanan “kol oyunları”, III. Ahmet'in 1720'de İstanbul'da düzenlediği şenlikte oynanan orta oyunu bu geleneğin 19. yüzyıldan önce var olduğunu gösterir (Aykaç, 2016: 28- 30). 16 ve 18. yüzyıllarda “orta oyunu” adını alan geleneksel tiyatro türü, II. Mahmut'un kızı Saliha Sultan'ın düğün şenliğinin anlatıldığı Esat'ın Surname-i Saliha (1834), yine II. Mahmut'un şehzadelerinin sünnet düğünlerini anlatan Lebib Surnamesi, Abdülmecit Han'ın oğullarının sünnet düğünlerini anlatan 1845 tarihli surname orta oyununun oynanış şeklinin detaylarının verilmesi bakımından önem arz eder (Düzgün ve Daşdan, 2019: 345). Tanzimat'tan sonraki yıllarda bilinen son şekline ulaşan orta oyunu 20. yüzyılda Abdurrezzak (Abdi), Kavuklu Hamdi, Küçük İsmail, Kel Hasan gibi ustaların yetişmesiyle yaygınlaşmış, zaman içinde çeşitli etkenlerle zayıflamıştır. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile birlikte ilginin başka alanlara kayması neticesinde sembolik bir şekilde varlığını sürdürmektedir.

Adı, ortaya çıkışı ve kaynağı ile ilgili farklı görüşlerin bulunduğu Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun bir türü olan orta oyununda oyunun sahnelendiği belli bir mekan yoktur. Oyunlar genellikle “meydan”, “orta” veya “palanga” adı verilen ve farklı şekillerdeki halka açık yerlerde oynanır. Kadınların ve erkeklerin farklı yerlerden oyunu seyrettikleri ve her birine ayrı bir yer ayrıldığı görülür. Oyunun sahnelendiği yerdeki dekor unsurları “dükkan” ve “yenidünya” dan oluşur. “Dükkan”, Pişekâr aracılığıyla iş sahibi olan Kavuklu'nun iş yeri, “yenidünya” ise çoğu defa ev olarak kullanılan ve seyircilerin göreceği şekilde düzenlenen bir paravandır (Düzgün ve Daşdan, 2019: 346).

Orta oyunu mukaddime, muhavere, fasıl ve bitiş bölümlerinden oluşmaktadır. Mukaddime, oyunun giriş bölümüdür: Zurna Pişekâr havası çalar, Pişekâr meydana gelir ve seyircileri selamlar. Sonrasında zurna Kavuklu havası çalar; Kavuklu ve

oynanan oyunun konusuna göre Kavuklu Arkası meydana gelir. Muhavere (söyleşme) bölümü söz ustalığı ve maharet gerektirir. Bu bölümün “Arzbar” kısmında Kavuklu ve Kavuklu Arkası söz oyunları ile çekişme yaşar. Tekerleme bölümünde sanatçıların zengin hayal gücü ile irticalen söyledikleri tekerlemeler oyunu hareketlendirir. Fasil, dramatik örgünün anlatıldığı ve bu bölümde işlenen konuya göre adlandırılan asıl oyun bölümüdür. Bitiş bölümünde Pişekâr muhtemel hatalardan dolayı seyircilerden özür diler, gelecek oyunun yerini ve zamanını söyler. Bitiş havası eşliğinde seyircileri selamlayarak meydana çıkarılır. Orta oyununda meydana ilk olarak Pişekâr gelir, son olarak meydana çıkarılır; yani oyunu açar ve kapatır.

Orta oyununda söz hünerinin önemli bir yer tuttuğunu ve ustalık gerektiren bir iş olduğunu söyleyen Boratav, her aktörün karşısındakine laf yetiştirmek zorunda olduğunu, bunun da bir yarışma havası içinde geçtiğini söyler. Bu yarışmaların iki yönünü birden anlatan deyim “çene yarışı”dır. Çene yarışı, aktörlerin birbirlerine söz yetiştirme çabaları ile mimik tuhaflıkları ve birbirini geçme çabalarından meydana gelir (Boratav, 1997: 208).

Orta oyununun başlıca kişileri Kavuklu ve Pişekâr’dır. Orta oyunundaki tipleri gruplandırma çalışması Metin And tarafından yapılmıştır ve aşağıdaki gibidir:

1. **Eksen kişiler:** Karagöz – Kavuklu, Hacivat-Pişekar
2. **Kadınlar:** Bütün Zenneler
3. **İstanbul ağzı:** Çelebi, Tiryaki, Beberuhi
4. **Anadolulu kişiler:** Laz, Kastamonulu, Kayserili, Eğinli, Harputlu, Kürt
5. **Anadolu dışından gelenler:** Muhacir (Rumelili), Arnavut, Arap, Acem
6. **Zımmi kişiler:** Rum, Frenk, Ermeni, Yahudi
7. **Kusurlu ve ruhsal hastalar:** Kekeme, Kambur, Hımhım, Kötürüm, Deli, Esrarkeş, Sağır, Aptal ya da Denyo.
8. **Kabadayılar ve sarhoşlar:** Efe, Zeybek, Matiz, Tuzsuz, Sarhoş, Külhanbeyi
9. **Eğlendirici kişiler:** Köçek, Çengi, Kantocu, Hokkabaz, Cambaz, Curcunabaz, Hayalci, Çalgıcı
10. **Olağanüstü kişiler, yaratıklar:** Büyücü, Cazular, Cinler
11. **Geçici, ikincil kişiler ve çocuklar (1985: 461).**

Niloya çizgi filminin “Neşeli Kurabiyeler” bölümünde Niloya’nın annesinin çocuklar için yaptığı kurabiyeler hemen bitince Niloya ve Mete annesinden tekrar kurabiye yapması için farklı bir yolla istekte bulunurlar ki, bu talep orta oyununu andırır: Mete ve Niloya yaşlı kılığına girerler. Mete başında kasketi, üzerinde ceketini,

elinde bastonu ve beyaz sakalıyla bir dede; Niloya ise başörtüsü, hırkası ve bastonuyla bir nine olur. Konuşmaları ve ses tonları da yaşlılarınkine benzer. Nine ve dede evlerinin kapısını çaldığında Niloya'nın annesi kapıyı gülerek açar. Çok uzaklardan bu kurabiyeler için geldiklerini söyleyen nine ve dede, bütün kurabiyelerin bittiğini öğrendiklerinde bellerini tutarak üzüntülü bir şekilde oradan ayrılırlar.

“Karınca” bölümünde Niloya evlerinin önünde yakalamaca oynarken annesi ona biraz dinlenmesini söyler. Niloya da dinlenmek için oturduğunda karıncaların sürekli çalıştıklarını görür. O da karınca olmaya karar verir. Karınca Niloya, mutfakta çalışan anne karıncanın yanına gider ve tabakları dolaba yerleştirmesine yardım eder. Daha sonra da annesine gösteri hazırlığında olan Mete'ye yardımcı olur. Mete ve Niloya'nın birlikte hazırladıkları gösteri, orta oyununa benzer ve oyunun dramatik örgüsü şu şekildedir: Karınca Niloya'nın başında antenleri vardır, bu şekilde sırtında abasıyla ağacın altında yatan çoban Mete'nin yanına gelir. Kış için erzak toplayacağını söyler ve Çoban Mete'yi uyandırır. Bu sırada gelen keçi, Niloya'nın rolünü yapmasını biraz da olsa engeller. Seyirciler gösteriyi alkışlar. Çevresindekilere yardım ederek bütün gün yorulan Niloya yerde uyuyakalır. Mete, bu kadar çalışmaya karıncaların bile dayanamayacağını söyler.

Niloya çizgi filmde bahsi geçen bölümler, seyircilerle çevrili bir alanda oynanması ve bir ileti içermesi bakımından orta oyununu andırır niteliktedir. Orta oyununun klasik yapısı, bölümleri çizgi filmde yer almaz. Çocukların duyu ve düşüncelerini drama yoluyla anlatmaları hem öz güvenlerinin gelişmesine katkı sağlayacak hem de kendilerini rahat bir şekilde ifade etmelerine yardımcı olacaktır. Çizgi filmde olduğu gibi geleneksel tiyatrunun çocuk eğitiminde kullanılması, toplum içinde yaşaması ve yaşatılması ile geleneğin gelecek nesillere aktarılmasını kolaylaştıracaktır.

3.18.2. Karagöz

Karagöz, deriden yapılmış çeşitli tasvirlerin beyaz bir perde arkasından ışık tutmak suretiyle oynatılması tekniğine dayanan bir gölge oyunudur. Karagöz oyunu ismini oyunun iki başkarakterinden biri olan Karagöz'den alır. Karagöz oyunlarını karşılamak üzere “hayal, hayal-i zıll, hayal-i hayal, hayal-i sitare, hayazıl, ayazıl” gibi terimler de kullanılmıştır (Düzgün ve Daşdan, 2019: 338).

Gölge oyununun Anadolu'ya ne zaman geldiği ile ilgili çeşitli rivayetler vardır. Evliya Çelebi'nin aktardığı bir kayıt haricinde Karagöz ile Hacivat'ın gerçekte yaşamış kişiler olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerden en çok bilene göre

Sultan Orhan zamanında bir cami inşaatında Karagöz demirci, Hacivat duvar ustası olarak çalışmaktadır. Onların kendi aralarındaki nükteli konuşmaları inşaattaki diğer işçileri işlerini yapmaktan alıkoyduğu gerekçesiyle Orhan Bey tarafından ölümle cezalandırılmışlardır. Verdiği emir üzerine Karagöz ile Hacivat'ın ölümünden dolayı üzüntü duyan padişahın üzüntüsünü azaltmak isteyen Şeyh Küşteri, Karagöz ve Hacivat'ın suretlerini perde arkasından oynatarak onların yaptığı şakaları tekrarlar ve böylece padişahın üzüntüsünü gidermiş olur (Sevin, 1968: 25). Geleneğe göre Şeyh Küşteri bu hizmetinden dolayı Karagözcülerin piri kabul edilir ve bundan dolayı Karagöz perdesine “Küşteri Meydanı” adı verilir.

Gölge oyunu mukaddime (giriş), muhavere (söyleşme), fasıl (oyun) ve bitiş olmak üzere dört bölümdür. Oyunda bölümlerin sıralanışı orta oyununa benzer: Mukaddime bölümünde ilk olarak sahne aydınlanır ve müzik eşliğinde perdenin solundan sahneye Hacivat girerek bir semai okur. Semai bitince Hacivat “Off... Hayy Hakk” diyerek perde gazelini söyler. Muhavereler çok çeşitli konularda olabilir. Muhavere bölümünde çoğunlukla Karagöz ve Hacivat arasında geçen yanlış anlamalara dayanan karşılıklı söyleşmeler yer alır. Bu bölüm aynı zamanda oyunun iki başoyuncusunun karşıt özelliklerini tanıtmaya işlevini de yüklenir (And, 1985: 319- 323; Sakaoğlu, 2003: 112-115) Fasıl, oyunun asıl bölümüdür ve fasılda işlenen konu, oyunun adını oluşturur. Karagöz, oyununun bitiş bölümünde olası dil sürçmelerinden dolayı seyircilerden özür diler ve bir sonraki oyunun nerede oynanacağını söyler.

Karagöz oyununda tiplerin sınıflandırılması çalışmaları çeşitli şekillerde yapılmıştır. Saim Sakaoğlu'nun tasnifi aşağıdaki şekildedir:

- A.** Asıl kişiler
- B.** Sıklıkla görülen kişiler (Çelebi, Tiryaki, Beberuhi)
- C.** Zenneler (Kadınlar)
- Ç.** Kabadayılar ve Sarhoşlar
- D.** İmparatorluk tipleri/ taklitler
 - 1.**Anadolulu ve Rumelili tipler
 - 2.**Türk olmayan tipler (Arap, Acem, Arnavut)
 - 3.**Müslüman olmayan tipler (Yahudi, Ermeni, Rum, Frenk)
- E.** Özürlü tipler
- F.** Eğlendirici tipler
- G.** Olağanüstü kişiler ve yaratıklar
- H.** Diğerleri
 - 1.**Edebiyat çevresinden adlar ve yakınları

2.Karagöz ve Hacivat ailelerinin çocukları ve akrabaları

3.Meslek sahipleri

4.Yeni oyunlardaki tipler (Sakaoğlu, 2003: 166).

Çizgi filmin “Soğan” bölümünde Niloya, soğandan gözleri yaşaran annesi ve babaannesini güldürmek amacıyla gölge oyunununu kullanır ve amacında başarılı olur. “Karagöz ile Hacivat” bölümünde ise köyün çeşmesi (hayrat) akmaz, büyüklerle iletişim kuramayan ve su borusunun patladığını bir türlü söyleyemeyen Niloya ve arkadaşı Mete, Karagöz oynatarak durumu babası, dedesi ve Mete’nin babası Hasan Amca’ya haber verirler. Karagöz oyununu iletişim kurmak için kardeşi ve arkadaşına öneren Murat, Karagöz’ün bir gölge oyunu olduğunu; Karagöz ve Hacivat’ın Niloya ve Mete gibi komik bir şekilde tartıştıklarını söyleyerek bu geleneksel tiyatro hakkında bilgi verir. Çocuklar, Karagöz oyununu yaşanan sorunu çözmek için kullanıp borunun tamir edilmesini sağlamış olurlar. Bölüm sonunda çocukları zamanında dinlemedikleri için büyükler küçüklerden özür diler ve patlayan boruyu tamir ederek çeşmenin yeniden akmasını sağlarlar. Bu bölümde aynı zamanda hatalı davranan kişilerin yaşına bakılmaksızın özür dilemesi gerektiği vurgulanmıştır.

Karagöz oyunu, bölümde şu şekilde işlenmiştir: Niloya ve Mete, gölge oyununa has Karagöz oynatıcısı olan “hayalî” lerin giydiği özel kıyafetlerden giyerler. Karagöz ve Hacivat tasvirlerini hazırladıkları perdenin arkasında oynatırlar. Murat sunumunu yapar ve Karagöz’le Hacivat’ın başladığını söyler. Aşağıda verilen bölüm, Karagöz oyununun “muhavere” (söyleşme) bölümündendir:

(Müzikli)

-Perde açılıyor Karagöz’üm.

-Rüzgardandır Hacicavcav.

-Yok Karagöz’üm oyun başlıyor.

-İzleyelim o zaman Hacicavcav.

-İlahi Karagöz’üm, sen de babam gibi beni dinlemiyorsun. Bir planımız var, anlamıyorsun.

-Göster bize Hacicavcav, sahne nerede?

-Oyunumuz başlasın izleyin siz de.

-Vay iki gözüm, Karagöz’üm gördün mü? Çeşmenin suyu kesilmiş.

-İki gözün iki çeşme mi?

-Yok Karagöz’üm, boru patlamış da çeşmenin suyu kesilmiş.

-Ne demek patlatmak, ayıp oluyor Hacivat’ım!

-Yok Karagöz'üm, büyükler bizi biraz daha dinlemezse su boşa akmaya devam edecek.

-Patlayan boruyu gözünle gördün mü Hacivat'ım?

-Gördüm tabi Karagöz'üm, ilerideki çalılardan arkasında yerden su fışkırıyor. Ben vazifemi yaptım, büyüklere söyledim, dinlemediler.

- Hacivat'ım gel, bir daha söyleyelim, bu defa kesin dinleyecekler.

Hayratın yanına oturan ve ellerindeki tasvirlerle bekleyen Niloya ve Mete, çeşmenin aktığını görünce çeşmeyi kapatırlar.

-Artık bizi nasıl dinleyeceğinizi biliyoruz. Öyle değil mi Karagöz'üm?

-Öğle vakti uykun mu geldi Hacivat'ım? Hay, Hak!

3.18.3. Seyirlik Köylü Oyunları

Boratav'ın verdiği bilgiler doğrultusunda seyirlik köylü oyunlarının özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Köy çevrelerinde veya kırsal kesimde sıklıkla görülen, yılın belirli günlerinde yapılan bazı törenlerde, düğünlerde ve eğlence amacıyla yapılan kış geceleri toplantılarında oynanan oyunlardır. Bunlardan bazıları söyleşmelidir; bazılarında ise söze çok yer verilmemiş, mimikler ve jestler ön planda tutulmuştur. Oyunların geneline bakıldığında bir tiyatro eserinin kurallarına uyulduğu, bir eylemin oyuncularla yürütüldüğü görülür. Seyirlik köy oyunlarının oyuncuları, oyunculuğu meslek edinmiş kişiler değildir, dolayısıyla herhangi bir kimse oyunda rol alabilir. Hatta oyunun genel konusunu biliyorsa ve oyunun gerektirdiği hareketler ile söyleşmeleri seyircilere beğendirecek şekilde oyuna dahil olabilir (1997: 218- 219).

Oyunların çoğu erkek oyuncular tarafından oynanır; bazı kadın toplantılarında ve özellikle düğünlerde kadınların kendi aralarında çıkardıkları oyunlar da mevcuttur. Kadın toplantılarında yapılan oyunlarda erkek rollerini de kadınlar yapar. Kadınların oynadıkları oyunlarda tef ile ezgiler söylenir, oyunun belli yerlerine danslar eklenir, kimi zaman da uzun süren türküler oyuna dahil olur. Oyunların “söyleşme” bölümlerinde kullanılan metinler, doğaçlama olarak ortaya çıkan sözlü ürünlerdir. Bu özelliğinden dolayı Geleneksel Türk Tiyatrosu içinde metin olmadan icra edilen gösterilere en iyi örnekler, seyirlik köylü oyunlarıdır denebilir (Boratav, 1997: 219).

Seyirlik köylü oyunlarında kullanılan araç gereçlere bakıldığında türkülerin gereç olarak kullanıldığı görülür. Seyirlik köylü oyunlarının özellikle yılın mevsim değişimlerini belirleyen günlerinde ve aynı tarihlerde oynandığı dikkat çekicidir. Gelenek olarak devam etmekte olan ve “bayram” olarak anılan günlerde seyirlik köylü

oyunları oynanmaktadır. Halk edebiyatının her türünden meydana getirilen ürünler sadece eğlence aracı, hayal ürünü gibi düşünülmemeli; toplumun günlük sorunlarından üzüntülerinden, kaygılarından, sevinçlerinden, üretim ve tüketim çabalarından, töre ve törenlerinden ayrılamaz parçalar olduğu unutulmamalıdır (Boratav, 1997: 220).

Oyunların “Seyirlik Köylü Oyunları” veya “Köy Seyirlik Oyunu” olarak adlandırılması, bu oyunların sadece köy yerleşim birimlerinde oynandığı anlamına gelmez. “Köy Seyirlik Oyunları” bir gösteri geleneğinin de adıdır; bu gelenek başlangıçta köy çevrelerinde oluşmuş, çoğunlukla köylerde icra edilmiş ve zamanla şehirlere taşınmıştır (Düzgün ve Daşdan, 2019: 322). Ahmet Kutsi Tecer seyirlik köylü oyunlarının şehir zevk ve kültürünü yansıttığı için diğer geleneksel halk tiyatrosu mahsulleri gibi halk tiyatrosu başlığı altında toplanmasının doğru olmadığını ifade ederken bu oyunların “iptidai mahiyette dramatik tezahürler” olduğuna vurgu yapar (Tecer, 1940: 4-5). Buna karşılık Şükrü Elçin, “dram karakterli temsiller” şeklinde tanımladığı seyirlik köylü oyunlarını orta oyunu kavramı içerisinde ele almıştır (Elçin, 1991: IX). Araştırmacılar tarafından farklı sınıflandırmalar içine dahil edilen “Köy Seyirlik Oyunları” Düzgün ve Daşdan’ın yaptığı sınıflandırmaya göre aşağıdaki şekilde iki ana başlıkta incelenmiştir:

1. Törenselleşmiş Olan ve Belirli Günlerde Sergilenen Oyunlar:

Deve ve köse oyunu, saya gezme ve yağmur törenlerinde sergilenen oyunlar...

2. Törenselleşmiş Arz Etmeyen, Sergilenin İşleri Belli Günlerle Sınırlı Olmayan Oyunlar:

Düğünler, kına geceleri, kış aylarındaki sıra oturmaları ve çeşitli vesilelerle düzenlenen eğlenceler... (Düzgün ve Daşdan, 2019: 322- 328).

Çizgi filmin “Tiyatro” bölümünde Niloya’nın ağabeyi Murat’ın herhangi bir sanat dalıyla ilgili yazması gereken kompozisyon ödevi vardır. Murat’a yardımcı olmak isteyen Niloya, Mete ve keçi tarafından köy meydanında sergilenen “Keloğlan ve Keçisi” oyunu, seyirlik köylü oyunlarına benzer. Niloya’nın evinin önündeki serenderin yanında gerçekleştirilen oyunun seyircileri ise Niloya’nın annesi, babası, dedesi, babaannesi ve ağabeyi Murat ile Mete’nin annesi, babası, kardeşi Ayşecik, Mine ve Elif’tir. Sergilenen oyun, seyirlik köylü oyunlarında olduğu gibi herkesin görebileceği bir alanda ve doğaçlama oynanmıştır.

Oyunda Mete, kel olduğunu göstermek için başına bir başlık takarken anne rolündeki Niloya, tülbentle başını örter. Keloğlan rolündeki Mete, bağlamasıyla birlikte sahneye gelir ve keçisini kaybettiğini söyler. Keçi yanlışlıkla sahneye geldiğinde seyirciler bu beklenmedik duruma gülerler. Keloğlan’ın annesi rolündeki Niloya

kemençe çalarak sahneye çıkar ve keçinin kaybolduğuna zlduğunu söyler. Kemenenin sesini duyan keçi bu kez rolünü oynayacağı doğru zamanda koşarak gelir, Niloya ve Mete bu duruma sevinirler. “Çayeli’nden öteye” Karadeniz türküsü eşliğinde tiyatro sona erer. Bu oyundan ilham alan Murat, ödevini tiyatro üzerine hazırlar ve yüksek not alır. Bölümde Karadeniz Bölgesi’ne özgü kemençenin kullanılması; Karadeniz müziğinin ve türküsünün yöresel dokuyu vermesi açısından değerlidir.

3.19. Halk Oyunları (Dansları)

3.19.1. Oyun, Dans, Halk Dansı, Halk Oyunu Kavramları

Huizinga’nın “zgrce razı olunan ama tamamen emredici kurallara uygun olarak belirli zaman ve mekan sınırları içinde gerçekleştirilen, bizatihi bir amaca sahip olan, bir gerilim ve sevinç duygusu ile alışılmış hayattan başka türlü olmak bilincinin eşlik ettiği iradi bir eylem veya faaliyet” (2006: 50) olarak tanımladığı “oyun” kavramı Türkçe Sözlük’te 1. Vakit geçirmeye yarayan belli kuralları olan eğlence. 2. Kumar. 3. şaşkınlık uyandırıcı hüner. 4. Tiyatro ve sinemada sanatçının rolünü yorumlama biçimi. 5. Müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü. 6. Sahne veya mikrofonda oynamak için hazırlanmış eser. 7. Bedence veya kafaca yetenekleri geliştirmek amacıyla yapılan her türlü yarışma. 8. Hile, düzen, desise entrika. 9. sp. (greşte) Hasmını yenmek için yapılan türlü biçimlerde şaşırtıcı hareket. 10. sp. (teniste) Taraflardan birinin dört sayı kazanmasıyla elde edilen sonuç.” (TDK TS, 1998: 1711- 1712) şeklinde karşılanmaktadır.

Türkçede oyun kelimesinin kazandığı anlamlarla birlikte gelişen birleşik kelime, deyim ve atasözleri mevcuttur. Oyuna gelmek, oyuna getirmek, oyun bozmak, oyun oynamak, oyun yapmak deyimleri; oyunbozan, oyun havası, orta oyunu, ocuk oyunu, gölge oyunu, kelime oyunu, misket oyunu, halk oyunu gibi birleşik kelimeler Türkçede oyunla ilgili kullanımlara örnektir.

Huizinga’ya göre oyun, kendi doğallığında bir anlama sahiptir ve yaşanan hayattan farklıdır. Ona göre oyun bir kültürden ortaya çıkan ve rastlantı sonucu meydana gelen bir unsur değildir. “Kimilerine göre bir enerji boşalması, bir hoşnutsuzluk, gevşemek için bir ihtiyaç, bir içgüdü taklidi olan oyun kültürden eskidir” (Huizinga,1955:1-27).

Eroğlu, Huizinga’nın sözlerini yorumlarken şunları söyler:

Oyun, çeşitli kültür biçimlerinin doğuşunda başlıca etkidir. Kültürde oyun unsuru söz konusu olduğunda medeni hayattaki çeşitli faaliyetlerde, çeşitli hareketlerde oyuna önemli

bir yer ayrıldığı, insanların oyunu yalnızca bir tepki veya içgüdü olarak oynamadığı, kökende oyundan kültürel bir dönüşüm olduğu söylenmek istenir. Huizinga' ya göre iş ve oyun ayrı kavramlar değildir. Çünkü hayvanlar da manalı ve fonksiyonel olarak oyun oynamaktadır. Bunu yaparken de insanın öğretmesine ihtiyaç duymamaktadır. Bu yüzdendir ki insanoğlu oyun kavramına kendinden bir şey katmamıştır.” (1994: 2). And'a göre “Oyunda doğuştan gelen bir yeteneği geliştirme arzusu veya üstün gelme ile yarışma isteği, kayıp enerjiyi tek yönlü canlılık ve hareketle onarma gibi arzular vardır.” (1974: 13).

Toplum bilincini sağlamak için insanların toplum içinde dinlenme ve eğlence aracı olarak yaptıkları bütün eylemler uyum içindedir. (At yarışları, sinema, tiyatro, dağcılık, dans, panayır eğlenceleri vb.) (Boratav, 1974: 223). Bu uyum aynı zamanda toplumun birlik ve beraberliğini sağlamada önemli rol oynar.

Eroğlu, oyun kavramının özelliklerini şöyle açıklar:

- Oyun isteğe bağlı, gönüllü bir harekettir. Zorlama veya ısmarlama oyun, oyun olmaz. Bu sebeple boş zamanlarda yapılır. Ancak oyun bir ritüel, bir tören olduğu zaman bir görev veya ödev olmaktadır.

- Oyun günlük hayattan farklıdır. Oyun oynayan kişi gerçek hayattan geçici olarak çıkar, kendi dünyasının içine girer. Çocuk, oyun oynarken gerçeğin dışında olduğunun şuurunu taşır. Bu sebeple de oyun çıkarıcı değildir; günlük hayatta bir tenefüs, bir dinlenme, hayatın bir süsüdür.

- Oyun, yer ve zaman bakımından da günlük hayattan farklıdır. Kendine has yeri ve zamanı vardır. Bir sonuca yönelik olan oyun başlar ve bir noktada biter. Oyun masası, oyun yeri, tapınak, sahne, perde, futbol sahası ve benzeri yerler yasak bölgelerdir. Bu bölgelerden içeri giriş ve çıkışın belli bir kuralı ve bozulmayacak bir düzeni vardır. Bu düzenin bozulması “oyunbozanlık“ olur ve bunun cezası vardır.

- Oyunun büyüleyici bir etkisi, bu büyüde ölçü ve uyum vardır. Yün yumağını pençesi ile yakalayan kedi yavrusu, oyuncağına uzanan bebek ve çizgilerle oynayan çocuk bir uyum içindedir.

Bu özelliklerden hareketle oyunla ilgili şunları söylemek mümkündür: Oyun hür bir harekettir, bilinç dahilinde günlük hayatın dışında kalır. Ciddi bir iş olarak benimsenmez ancak oyuncu yoğun bir şekilde kendini oyuna verir. Oyuncunun kendini oyuna vermesinde genellikle bir çıkar söz konusu değildir. Oyuncu çoğunlukla kılık değiştirerek kendini dış dünyadan soyutlar. Oyuncuların kendi aralarında gizli bağları vardır (Eroğlu, 1994: 3-4). Artun, oyunu insanın nesnel dünyası ile öznel dünyası arasında bir köprü olarak görür (2019: 387). Hayal, gerçeğin ve nesnelliğin karşıtıdır; dolayısıyla hayaller ancak oyunda gerçek olur. İnsan, nesnel olana ulaşabilmek için düşsele sığınır, düşsele kapılıp gitmemek için de nesnel olana tutunur. Nesnel ve gerçek olan hayatın içindeki oyun aynı zamanda insana nefes aldırın kısa bir aradır.

Şener, ilkel dönemlerde yaşamış olan toplumların yaşayış biçimlerine bakıldığında kültürlerinden önce oyun oynama hazzı oluşturduklarını ifade eder. Çünkü oyunlar çeşitli kültürlerin ortaya çıkmasında etkin rol oynar. Tarihte yaşamış toplumların kültürleri incelendiği vakit kültürü oluşturan dil, mitos ve ritüellerin kökeninde hep oyun oynama içgüdüsünün olduğu görülür (1998: 11). Oyunların üzerine çeşitli görevler yüklendiğinde ise oyunlar ritüelistik ya da törensel bir hava kazanır (Artun, 2019: 388).

Oyunun tarihî seyrine bakıldığında kutsallıktan eğlenceye doğru bir gidişatın olduğu görülmektedir. Ritüeller (törenler), hem oyunların oynandığı anlar hem de yerlerdir. Ritüellerin uygulanışları sırasında en çok başvurulan araçlardan biri oyundur (Artun, 2019: 389).

Tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar insanlar benzer şekillerde oyunlar oynamışlardır. Oyun, toplumun bütün üyeleri tarafından zevk almak ve hoşça vakit geçirmek amacıyla gerçekleştirilen gönüllü bir etkinlik olarak karşımıza çıkar. Türk dünyasında “oyun” kavramını ifade etmek için eskiden olduğu gibi günümüzde de “oyun” kelimesi kullanılır. Oğuz Kağan Destanı’nda, Manas Destanı’nda, Divanu Lugati’t Türkte, Kutadgu Bilig’de, Volga Bulgar Kitabeleri’nde, Dede Korkut Kitabı’nda, Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde “oyun” kelimesinin varlığı, oyun kavramının Türk kültür tarihi açısından eskiliğini ortaya koyar (Özdemir, 2005: 21). Türklerde günlük faaliyetlerin aynı zamanda yarışma anlamına geldiği göz önüne alındığında Kaşgarlı Mahmut’un yazdığı Divanu Lugati’t- Türk’te “ötgün”; taklit etmek ve taklitte yarışmak; büdhüs; oyunda ve raksta yarışmak; “öceş” yarış ve yarışma, “oyun” hem oyun hem de yarış anlamında kullanılır (Eroğlu, 1994: 5).

Günümüzde ilkbahar ve sonbahar şenliklerinde erkekler ve kızlar arasında şarkı mani ve oyun yarışmaları yapıldığı bilinmektedir. Bütün bunların temelinde ritüeller bulunmaktadır. Bunlar mevsimlerin aksamadan dönüşümü, tarım ürünlerinin olgunlaşması, koç katımı, koyun yüzü gibi yıla bolluk, bereket ve mutluluk getirmeye yöneliktir (Eroğlu, 1994: 5).

Anadolu oyunları, Türklerin ata yurdu olan Orta Asya’dan Anadolu’ya uzanan yol üzerinde birçok etkileşime ve değişime uğrarken Anadolu’da oynanan oyunlara bakıldığında zengin Türk kültürünün etkileri görülür. Türkler, Anadolu’ya geldiklerinde Orta Asya kültürü üzerine İslam kültürünü de eklemiş ve Anadolu’da daha önceden yaşamış medeniyetlerin kültürlerini sentezleyerek ortak bir kimlik oluşturmuşlardır (Erseven, 1996: 74). Hasılı; insan var olduğundan beri farklı amaçlara, farklı özlere ve farklı formlara sahip olsa da oyun oynamıştır (Artun, 2019: 389).

Şenol, “dans” denildiği zaman genellikle müzik eşliğinde ve Batı tarzında yapılan eğlencelerde iki kişinin karşılıklı olarak oynadıkları klasik salon oyunları ile break, rock and roll gibi modern oyunların akla geldiğini ifade eder (Şenol, 2013: 63). “Dans”, toplum belleğinde farklı bir algılanışa sahiptir ve toplum tarafından geleneksel halk oyunlarından ayrı bir yerde değerlendirilir. “Dans” ve “oyun” gibi isimler verilen oyun ve dansın günümüzde geldiği son aşama büyük oranda estetik ve sanat boyutuna ulaşmasıdır (Dinç, 2021: 491). “Halk dansı” ve “Halk oyunu” kavramları estetik bir şekilde düzenlenmiş, dengeli hareketler ile güzel bir etki bırakan ve heyecan uyandıran, anonim halk müziği ile desteklenen hareket ve müziğin birleşimidir (Ekmekçioğlu, Bekar ve Kaplan, 2001: 18).

Halk oyunlarında dilin yanı sıra müziğin ve ritmin rol alması, birtakım fikirlerin ortaya konması, yaşanan kültürel ortamda millî kimlikle doğrudan ilişkili bir oyun kültürünün oluşmasını sağlamıştır (Gözaydın, 2008: 31-32). Günümüzde bütün toplumların halk dansları- halk oyunlarının o toplum içinde yaşayanlar tarafından bilinmesi gayet doğaldır. Müzik, ritim ve estetik öğeleri ile ait oldukları toplumların karakterlerini diğer sanat dallarına göre nispeten daha kapsamlı yansıtan halk oyunları, içerdikleri sembolik değerlerle folklorun önemli bir birimini oluşturmaktadır. Bundan dolayıdır ki, günümüzde çok sayıda insan “folklor” sözcüğünü çoğu kez “halk oyunu- halk dansı” kavramlarını karşılar şeklinde yanlış anlamda kullanmaktadır (Dinç, 2021: 492).

And, “Türk Halk Oyunları” teriminin yanlış bir kullanım olduğuna dikkat çeker; ona göre ifadenin doğru kullanımı “Köylü Dansları ve Oyunları” olmalıdır. Ona göre Türkiye’de bütün ülkeyi kapsayan ve ortaklaşa bilinen bir dans olmaması “Köylü Dansı” demenin doğruluğunu gösterir (And, 1964: 13; 2012: 143). Dinç, And’ın “köylü” indirgemeciliğine karşı çıkarak “Türk Halk Dansları” tabirinin kullanılmasının daha uygun olduğunu düşünür. And ve Şenol’un “dans” kavramıyla ifade ettikleri anlamın günümüzde “Modern Dans” olarak adlandırıldığını, folklorik dansların ise “Halk Dansları- Halk Oyunları” adı ile nitelendirdiklerini ifade eder (Dinç, 2021: 492).

3.19.2. Türk Halk Danslarında Türler

Dinç, tür kavramını “*Folklor, edebiyat, müzik, görsel sanatlar vd. gibi pek çok alanda yapılan araştırmalarda en çok ele alınan, bu alanlar içerisinde birbirinden çok farklı tanımların ve alanlara dair ürünlerin sınıflandırılmasında belirgin bir kolaylık sağlayan bir kavramdır.*” şeklinde tanımlar (2021: 497). Bilim insanlarının yapmış olduğu çalışmalardan hareketle Türk Halk Dansları türlerini şöyle sıralamak

mümkündür: bar, halay, horon, karşılama- hora, zeybek, kaşık oyunları, çiftetelli, bengi, güvende- güvendi (Dinç, 2021: 497- 498).

3.19.3. Halk Danslarının İşlevleri

Tüm kültürel unsurların ve değerlerin toplumda yerine getirdikleri işlevleri vardır ki, bunlar şöyle sıralanabilir:

- Toplumsal işlev
- Bireysel işlev
- İletişim işlevi
- Ritüel işlevi
- Eğitim ve gelenek aktarımı işlevi
- Bedensel gelişim işlevi
- Eğlence işlevi
- Sembolik işlevler (Dinç, 2021: 498- 500).

Niloya çizgi filmde çocukların dikkatini çekmesi ve öğrenmenin gerçekleşebilmesi ve pekişmesi bakımından müzik, oyun ve dans her bölümde bulunmaktadır. Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan bir ailenin yaşamını anlatan çizgi filmde Karadeniz müziklerinin yanı sıra bu müziklere eşlik eden horon yer almaktadır. *“Horon, Doğu Karadeniz sahil şeridinde toplu, dizi halinde ve disiplinli olarak kemeçe ve tulum gibi çalgılar eşliğinde oynanan halk dansı türüdür.”* (Dinç, 2021: 497). Niloya horon oynarken yanında genellikle kaplumbağası Tospik, ağabeyi Murat ve arkadaşları bulunur. Bu şekilde sıralanarak horon oynamaları horonun toplu olarak ve dizilerek oynanması gerektiği konusunda seyirciye bilgi verir. Aynı zamanda kemeçe, horon oynarken mutlaka oyuna eşlik eder. “Karadeniz Orkestrası” bölümünde Niloya kemeçe çalarken horonun da güzel olacağını söyler ve horon oynuyormuş gibi ellerini havaya kaldırıp indirerek ve sallanarak hareket eder.

3.20. Halk Müziği ve Müzik Araçları

Tabiatın, onun taklit edilmesinden, insanın içinde yaşadığı toplumdaki etkilenip beslenerek oluşumunu sağlayan ve tamamlayan müzik, insanın var oluşundan beri varlığını sürdürmektedir. Türklerde müzik kelimesinin karşılığı olarak bin iki yüz yılı aşkın bir süredir kullanılan “küğ” farklı zamanlarda farklı şekillerde ifade bulmuştur (Oransoy, 1976: 32).

Günay, “müzik” kelimesinin kökünün Grek mitolojisinde “mus” adı verilen yarı kuş, yarı kadın görünümündeki güzel sesli ve söylediği şarkılarla insanları etkileyip

büyüleyen bir tanrıçadan geldiğini ifade eder. “Musiki” teriminin de buradan geldiğini ve terimin Arap ülkelerinde kullanılan şekliyle dilimize yerleştiğini belirtir (2006: 19).

Blacking, müziğin insanın duygu, düşünce ve tecrübeleriyle yakından ilgili olduğunu ifade ederken müziğin temel işlevlerinin ise insan vücudunun yapısında ve insan vücudunun etkileşim şekillerinde bulunabileceğini sözlerine ekler (1973). Müziğe farklı açılardan bakan ve farklı değerlendirmeler yapan toplumlar genel kabule göre müziği şekillendirir (Akat, 2021: 470).

“Halk” terimi; halk kültürü, halk şarkısı veya halk müziği ile birlikte kâşifler tarafından köylü topluluklarını, onların kendine özgü kültürlerini ve müziklerini ifade etmek için 18. yüzyılın sonlarına doğru kullanılan bir terim olmuştur (Erol, 2009: 70).

Hugo Riemann’a göre halk şarkısı üç kısma ayrılarak tarif edilmektedir:

1. Nağmesi ve güftesi kimin tarafından yapıldığı belli olmayanlar.
2. Birçok sebeple halk tarafından benimsenmiş ve halk şarkısı ifadesini taşıyanlar.
3. Melodik ve armonik bünyesi kolayca anlaşılabilir ve popüler bir eda taşıyanlar.

(Aktaran Demirci, 1938: 9).

Bu tarif doğrultusunda anonimlik, halk tarafından benimsenmişlik ve sadelik halk müziğinin temel özellikleri olarak müzikologlar tarafından kabul görmüştür (Akat, 2021: 470).

Yusuf Ziya Demirci’ye göre “*Bütün türkülerimize tabiatın birer kısmı girmiştir ki bu, Türk halk türkeleri ve şiirlerinin kendine mahsus bir karakterini taşımaktadır. Güfte ve melodileri baştan başa şiir ve tasvirdir. Bu, köylünün muhitini teşkil eden tabiatın mülhem olmasındandır.*” (1938: 16). Tabiatla iç içe yaşayan ve tabiatın ilham alan insan, bunu meydana getirdiği sanat eserlerine, sanat eserleri içinde de türkülerle yansıtır. Örneğin, Âşık Veysel “Kara Toprak” türküsü ile toprağa duyduğu minnet duygusunu ifade etmiştir.

Halk müziği temelde sözlü ve sözsüz olarak ikiye ayrılmakta; sözsüz kısma “saz havaları” da denmektedir. Bunlar oyun havaları, açış, taksim, geçiş gibi çalgıcıların icra ettiği havalardır. Sözlü halk müziği için “sözlü türküler” de denmektedir. Yapıları itibarıyla türküler “kırık hava” ve “uzun hava” şeklinde sınıflandırılır. Kırık havalar belli bir ritmik yapı içinde söylenen farklı yöresel özelliklerle birleşerek farklı kalıplarda yaygınlaşan havalardır (Akat, 2021: 486). Saz eşliğinde olmayan türküler de mevcuttur. Sözlü türkülerin sınıflandırması Demirci’ye göre aşağıdaki gibidir:

1. **Başlangıç ve ninniler**
2. **Çocuk türkeleri**
3. **Tabiat, kuş ve hayvan türkeleri**

4. **Aşk türküleri**
5. **Evlenme türküleri**
6. **Askerlik türküleri**
7. **Zeybek ve derebeyi türküleri**
8. **Cinai ve faciavi türküler**
9. **Ölüm türküleri (ağıtlar) (1938: 19- 20).**

Uzun havalar, resitatif türküler olarak da adlandırılır. “Arguvan havaları, barak havaları, bozlak havaları, gurbet havaları, yol havaları, divan, hoyrat, maya, müstezat” gibi isimler alan uzun havalar farklı sınıflandırma şekilleri içinde incelenmiştir.

Niloya çizgi filminde Karadeniz Bölgesi’ne ait Karadeniz müziği çeşitli bölümlerde kullanılmıştır. “Karadeniz Orkestrası” bölümünde radyoda “Çayeli’nden Öteye” türküsü çalmaktadır. Niloya’nın annesi yemek yaparken müzik dinlemeyi çok sever. Annesinin geleneksel Türk yemekleri olan kuru fasulye ve pilav yaparken radyonun bozulması büyük bir talihsizlik olur. Niloya, yemeklerin aynı lezzette olması için müziksiz yapılmaması gerektiğini düşündüğünden ağabeyi ve arkadaşlarıyla birlikte bir orkestra kurar ve bu orkestra ile annesine konser verirler. Çocuklar önceleri uyumsuz bir şekilde çalarken okulun müzik kulübündeki Elif, orkestraya şef olunca aralarında uyum sağlayarak başarılı olurlar. Mete tulum, Niloya kemençe, Murat da davul çalar. Bunlar Türk müziğinde kullanılan geleneksel çalgılardır. Niloya kemençe çalarken horonun da güzel olacağını söyler. Annesi birlik ve beraberlik içinde çalışan çocuklar sayesinde ortaya çıkan müziğin çok başarılı olduğunu, yemeklerin de çok lezzetli olduğunu belirtir. Bu bölümde halk müziği, halk oyunları ve müzik aletlerine yer verilmiştir. Türkünün sözleri aşağıdaki gibidir:

“Çayeli’nden öteye
Gidelum yali yali
Arkandaki sepetun
Ben olayım hamali

Sepetumun ipleri
Keseyi omuzimi
Aç beyaz peştamali
Bi göreyim yüzuni

Karlı dereden beri
Yeşil çay bahçeleri

Çay filizi toplayı
Peştamalli kızları

Yalı yalı: Kıyı boyunca.

Yöresi: Rize, Çayeli

Kaynak Kişi: Dursun Tanyaş

Derleyen ve Notaya Alan: Yücel Paşmakçı

Makamsal Dizi: Hicaz

Konusu: Aşk, seveda

Karadeniz müziklerinin vazgeçilmez çalgısı olan kemençe birçok bölümde bulunmaktadır. “Kemençe” adlı bölümde Niloya, kemençe çalmak için annesinden izin ister ve mutfağın duvarında asılı duran kemençeyi alarak çalmaya başlar. Annesi kulaklarını kapatarak hızlı bir şekilde mutfağa girer ve kemençeyi dışarıda çalması için Niloya’yı ikna eder. O da Mete’ye kemençe çalar; Mete, çıkan uyumsuz seslerden dolayı bayılır. Tospik ve balıklar da çalınan müziği beğenmeyince Niloya’nın dedesi devreye girer. Niloya’ya öğrendiği zaman kemençe çalması gerektiğini, aksi halde insanların rahatsız olacağını ancak çok çalışarak çalmayı başarabileceğini söyler. Dedesi kemençe çalarken Niloya başına tülbent ile yöresel başlık takarak ve şarkı söyleyerek ona eşlik eder.

“Sevimli Ahtapot” bölümünde Niloya ve ağabeyi Murat kemençesini, denizdeki ahtapot gitarını çalarak birlikte Karadeniz’le ilgili bir şarkı söylerler. “Neşeli Kurabiyeler” bölümünde çocuklar müzik aletlerini çalarak eğlenmektedirler. Mete tulum, Niloya kemençe, Murat davul çalar; Elif ise orkestranın şefidir. Böylelikle uyum içerisinde müziklerini icra ederler. Niloya, Karadeniz müziği eşliğinde babasına şarkı söyler.

Türk halk müziği çalgıları telli, nefesli, vurmali çalgılar başlığında incelenmektedir (Aça, 2021: 489). Çizgi filmde bulunan müzik aletleri kemençe, davul, bağlama, tulum, flüt ve gitardır. Bu sınıflandırma doğrultusunda Niloya çizgi filmde telli, nefesli, vurmali çalgılara örnek teşkil eden müzik aletleri kullanılmıştır. “Tiyatro” bölümündeki “Keloğlan ve Keçisi” tiyatro oyununu sergiledikleri zaman “Çayeli’nden Öteye” türküsünü Niloya kemençeyle çalıp söyler. Çizgi filmin her bölümünde konu başlığı ile uygun şarkılar çocuklar tarafından seslendirilmektedir.

3.21. Çocuk Oyunları ve Oyuncakları

Oldukça geniş bir kavram olarak ele alınan çocuk oyunları çocuğun eğitim ve öğretimi ile sosyalleşmesine, toplum kurallarını ve geleneklerini öğrenmesine zemin hazırlayan önemli birer vasıtaadır. “Geleneksel” veya “folklorik” diye adlandırılan çocuk oyunları nesilden nesile farklı coğrafyalardan ve mekanlardan aktarılarak genellikle özünü koruyarak kimi zaman da değişikliklere uğrayarak günümüze kadar gelmiştir.

Çocuğun yemek yemesi, uyuması, dinlenmesi, kişisel bakımının yapılması gibi temel ihtiyaçlarının yanında okulda ders saatleri dışında; evde hemen hemen bütün hayatını içine alan oyun, onun hayatında temel bir ihtiyaç durumundadır. Büyükler için gerçek hayattan tamamen kopuk olarak düşünülse de çocuğun hayatında ciddi bir yerde ve bir gereksinim durumundadır. Çocukların sınıf arkadaşı veya kardeşiyle şakalaşması, açık alanda veya evde koşması, merdivenlerden kayması çocuk için birer oyundur. Oyun, geniş çerçeveden bakıldığında çocuk psikolojisinin konusudur ve farklı bilimsel yöntemlerle incelenir. Halk biliminde ise oyun bu kadar geniş bir çerçevede ele alınmaz; halk bilimi, geleneklerin oluşum ve dönüşümlerini konu edindiği için oyunları araştırır. Yapılan çalışmada çizgi filmde yer alan çocuk oyunları isimleri verilerek ve oynanma şekilleri anlatılarak ele alınmış; geleneklerin oluşum, yaşama ve dönüşümleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Niloya çizgi filminde çocuklar mevsim fark etmeksizin evlerinin bahçelerinde oynarlar. “Atkı ve Bere” bölümünde kış mevsiminde kardan adam yapıp kartopu oynarlar, kızakla kayarlar, kardan kaleler yapıp üzerine tahtalar koyarak karşıdan karşıya geçmeye çalışırlar. Kalelerin arasına sandalyelerden engel koyarak ellerinde kovalarla denge oyunları oynayıp yarış yaparlar. Bahar ve yaz aylarında bisiklet sürerler, babasının teknesiyle tura çıkarlar. “Seçmece Bunlar” bölümünde hayal güçlerinin etkisi ve katkısıyla karpuz yedikten sonra kabuklarından gemi yapıp bir kova yardımıyla leğene koydukları su içerisinde gemileri yüzdürürler.

“Çember çevirme, rüzgar gülü yapma, çimenlerde yuvarlanma, çadır kurup kamp yapma, istop, yakantop, futbol, ip atlama, çember çevirme, saklambaç, nehirde kağıt gemi yüzdürme, karpuz kabuğundan leğende gemi yüzdürme, sessiz sinema, bisiklete binme, uçurtma uçurma, kaykay ve paten kayma, buz pateni, mendil kapmaca, çuval yarışı, yakalamaca, ebelemece, körebe, seksek, misket, sıcak soğuk, deve cüce oyunu” çizgi filmde çocukların oynadıkları başlıca oyunlardır. Burada geleneksel çocuk oyunlarının dışında çocukların zengin hayal güçleriyle, yaşadıkları anda karar verip tasarladıkları oyunlar da bulunmaktadır.

“Sıcak Soğuk” bölümünde Niloya, Murat ve Mete ona kadar sayarak ip atlarlar. Daha sonra babasının önerisi üzerine sıcak soğuk oyununu oynarlar. Babası elindeki ipi bir yere gizleyeceğini; ipe yaklaşınca sıcak, ipten uzaklaşınca soğuk diyeceğini; beş dakika içinde başladıkları yere dönmezlerse oyunda yanacaklarını söyler. Herkes hazır olduğunda çocuklar gözlerini kapatırlar, babası ipi saklar. Ağacın dalında olan ipi Niloya bulur ama bir türlü daldaki ipi alamazlar. Süre bitmek üzeredir, bu arada gördükleri kirpinin dikenini Mete'nin eline batar. Zorlukla ipi almayı başarıp Niloya'nın babasının yanına koşarlar. Niloya, ilk turu geçmeyi başarmıştır. Çocukların hepsi yorgunluktan yere düşer.

“Birlikte Oynayalım” bölümünde Mete ve Niloya, okulun bahçesinde paten kayarak yakalamaca oynar. Sonra “Mağaradan Tospik'i Kurtarma” oyununa geçerler. Bisikletiyle okulun bahçesine gelen Mine ile birlikte “Macera Tepesi” oyununa başlarlar. Murat ise kaykay kaymak için okulun bahçesine gelir. Birlikte oynamanın daha eğlenceli olduğunu düşündükleri için oynadıkları tüm oyunları birleştirerek Tospik'i kurtarırlar. Bisiklete binen, kaykay ve paten kayan çocuklarda kazalardan korunmak için kask takıldığı ve dizlik kullanıldığı görülür.

“Bisiklet” bölümünde Niloya üç tekerlekli bisikletini sürmeye çalışırken bu bisikletin ona artık küçük geldiğini söyler. Bir müddet sonra Murat, Niloya'nın gözlerini kapatarak ona bir sürprizi olduğunu ifade eder. Babasının getirdiği dört tekerlekli, sarı sepetli bir bisikleti olduğunu gören Niloya sevinçle babasına sarılır ve ağabeyi ile babasına teşekkür eder. Yeni bisikletine alışmaya çalışan Niloya, babasının ve ağabeyinin yardımıyla bisiklet sürmeyi öğrenir. “Komik Niloya” bölümünde Mine bisiklet sürerek arkadaşlarının yanına gelir. “Görünmez Hayvan” bölümünde Niloya kapılarının önünde bisiklet sürer. “Sevimli Hayvanlar” bölümünde Niloya, Murat ve Mete ormanda bisiklet sürer ve fotoğraf makinesiyle hayvanların fotoğrafını çekerler.

“Mendil Kapmaca” bölümünde mendil kapmaca oyunu detaylı olarak anlatılmıştır: Hakem mendili tutar, 1-2-3 diye saydıktan sonra oyuncular mendili kapmaya çalışır. Mendili kapan ve başarıyla hakeme götüren oyuncu 3 puan alır. Oyunun sonunda en çok puanı toplayan oyuncu, oyunu kazanır.

“Civciv Annesi” bölümünde Mete, Murat ve Niloya saklambaç oynar. Mete ebedir ve ağaca yaslanıp gözlerini kapatarak sayı sayar. Sayma işi bittiğinde Murat gizlice gelir ve ağaca elini vurarak sobeler. Bu arada yumurtadan yeni çıkan civcivle dolaşan Niloya, civcivin sessizliğini koruyamamasından dolayı Mete tarafından hemen bulunmuş olur. Aynı bölümde çocuklar deve cüce oyunu oynarlar. Mete, “cüce” dediğinde Niloya ve Murat dizlerinin üstünde çömelir, “deve” dediğinde ayağa

kalkarlar. Oyuncuları yanıltmak için “deve, cüce” ifadeleri karışık olarak söylenir. Yanlış hareket eden oyunu kaybeder. Adı geçen bölümde çocukların yakantop oynadıkları görülür. Niloya ve Murat aralarına mesafe koyarak karşılıklı dururlar ve ortadaki oyuncu olan Mete’yi topla vurmaya çalışırlar. Mete, atılan topla can alır ve güçlenmiş olur. Oyuna göre canları biten ve vurulan oyuncu oyunu kaybeder ve top atma kısmında yerini alır.

“Bakarsan Bağ, Bakmazsan Dağ Olur” bölümünde Niloya ve Tospik saklambaç oynar. “Fındık Zamanı” bölümünde ağabeyi Murat ve Niloya “Kim daha çok fındık toplayacak?” diyerek yarış yaparlar. “Tospik” bölümünde Niloya, Murat ve Mete saklambaç ve yakalamaca oynarlar. “Karınca” bölümünde Niloya, Tospik ile birlikte yakalamaca oynar, çimlerin üzerine yatarak tabiatı seyreder ve dinlenir. “Komik Niloya” bölümünde Niloya annesinin ona aldığı ama kendisinin pek beğenmediği kuş yuvasına benzeyen komik tokayı kimsenin görmemesi için elinden geleni yapar. Bunun için Mete’yle körebe oynarlar. Arkadaşlarının geldiğini gören Niloya, kümese Sarıkanat’ın yanına saklanır.

“Armut” bölümünde Niloya ve Mete yakalamaca oynarlar. Taşa takılarak düşen arkadaşlar bu duruma güler. Mete, daldaki olgun armudu göstererek armudun nefis göründüğünü söyler. Niloya dala uzanır ama armudu alamaz. Mete, armudu ilk kendisi gördüğü için Niloya’nın yiyemeyeceğini söylerken Niloya da son olarak kendisi gördüğü için Mete’nin yiyemeyeceğini iddia eder. Bunun üzerine çuval yarışı yapmaya karar verirler. Çuval yarışını her ikisi de aynı anda bitirir ve çok eğlenirler, niçin yarıştıklarını unuturlar. Armudu ikiye bölüp yemeye karar verirler. Murat, armut için yarıştıklarını bilmediği için bu esnada armudu çoktan yemiştir. Murat da bunun üzerine başka bir meyve için yarışabileceklerini söyler. Niloya “Yarışmak yerine paylaşıydık böyle olmazdı.” diyerek hayıflanır. Böylelikle paylaşmanın insan ilişkilerindeki değeri vurgulanmış olur.

“Küsleri Barıştıralım” bölümünde Mete, Mete’nin kardeşi Ayşecik, Murat ve Niloya istop oynarlar. Mete topu havaya atarak “mor” deyince Niloya mor rengin üzerinde olduğu bir eşyayı tutar. Murat da cebinin mor renkli olduğunu söyleyerek elini cebine sokar. Böylece ebenin söylediği rengi tutarak görevi yerine getirmiş olurlar.

Çocuklar yorulduklarında ağaç altında oturup dinlenirler ve resim yaparlar. Ağaçlara kurulan salıncaklarda sallanarak eğlenirler. “Gökyüzüne Nasıl Ulaştım?” bölümünde Niloya salıncakta sallanarak gökyüzüne ulaşabileceğini düşünür. “Karınca Saygısı” bölümünde Niloya ve Mete, “Civciv Kardeşi” bölümünde Niloya ve Tospik salıncakta sallanır.

“Soğan” bölümünde soğandan gözleri yaşaran annesi ve babaannesini güldürmek için gölge oyununu kullanan Niloya, herkesin mutlu olması için palyaço olarak top çevirir; kartondan yaptığı televizyondaki belgesel kanalında aslan rolü oynar. Yine geleneksel Karagöz oyunu aracılığıyla bozulan köy çeşmesinin onarımı için büyükleriyle iletişim kurmaya çalışırlar.

“Miniş Bizde Kalabilir mi?” adlı bölümde çocuklar bahçeye çadır kurarak kamp yapar, kampla ilgili şarkı söyleyerek eğlenirler. “Parkta Bir Gün” bölümünde köydeki parka giden Niloya, Mete, Elif, Murat, keçi ve Tospik parkta bulunan oyuncaklardan hangisine bineceklerine karar veremezler. Kaydırdaktan kayar, tahterevallide oynarlar.

“Tatlı Tay bölümünde Niloya ve Mete ağaç dallarından at yaparak “atçılık” oynar. Yarış yaparak evlerinin bahçelerinde koşarlar. “Sobada Kestane” bölümünde Niloya’nın babaannesinin sobada pişirdiği kestaneleri ilk önce yemek için yarış yaparlar. Yarışta içi kar dolu kovaları sandalyelerin altından ve tahtadan yaptıkları köprülerden karşıya geçirmeye çalışırlar.

“Yeni Araba” bölümünde Niloya’nın babası ve dedesi fazla eşyaları düzenleyip onlardan yeni eşyalar üretirler. Böylece geri dönüşüm yaparlar. Yanlarında tamir çantası vardır. Tahta parçalarını değerlendiren dede, onlardan oturak yaptıktan sonra oğluyla beraber eski tekerlekler, tahta parçaları ve boya kullanarak Niloya’ya oyuncak araba yaparlar. Niloya bu arabayı kullanırken Mete’yle birlikte çok eğlenir.

“Buz” bölümünde Niloya, Murat ve Mete kış mevsimine uygun kar topu oynayıp kardan adam yaparak eğlenir ve buz pateni yaparlar. “Kar” bölümünde Niloya Mete’yle birlikte burnu havuçtan, gözleri düğmeden, ağzı kömürden, kolları dallardan bir kardan adam yapar. Annesi de üşümesin diye kardan adama atkı ve bere getirir. Bu esnada kar topu oynamayı da ihmal etmezler. “Sarı Yapraklar” ve “Gökyüzüne Nasıl Ulaşıyorum?” bölümlerinde sonbaharın gelmesi ve rüzgarın esmesini fırsat bilen çocuklar uçurtma uçururlar. Ağaca çıkmayı ve ağacın dallarından meyve yemeyi çok severler. “Karadeniz’de Bir Gemi” bölümünde babası ve dedesini limanda bekleyen Niloya ve Murat, arkadaşları Mete ile birlikte denize taş atarak oynar ve kimin daha uzağa taş attığını tespit etmeye çalışırlar.

“Çuval Yarışı” bölümündeki geleneksel “Çocuk Şenliği”nde köyün çocukları çuval yarışı yaparlar. Çuval yarışına hazırlanmak için tüm yarışmacılar yarışma öncesinde antrenmana tabi tutulurlar. Niloya çuvala zıplamanın zor olduğunu söyler ama çalışmaya devam eder. Yarışma sonunda Niloya ve Mete “arkadaşlık ödülü”nü alır.

“Araba Yarışı” bölümünde Murat’ın düzenlediği araba yarışında Niloya el yapımı arabasını sürer. Buna heveslenen Mete kendine kartondan bir araba yapar ve oyuna katılır. Mine bisikletinin üzerine koyduğu bir araba parçasıyla onlara katılır. Elif de akülü arabasını alarak onların yanında yerini alır. Çeşitli sebeplerle oyundan çekilmek zorunda kalan arkadaşlar arasında Niloya ve Mete başa baş giderlerken Mete oyunu kazanır. Niloya biraz üzülmesine rağmen bütün yarışmaları kazanmak zorunda olmadığını, oyunu kazansa da kaybetse de ailesinin onu çok sevdiğini hatırlayarak Mete’yi tebrik eder.

Niloya’nın ağabeyi Murat’ın futbol oynamayı çok sevdiği çizgi filmin birçok bölümünde görülür. Çocuklar bahçelerinde top oynamayı özellikle futbolu sever. “Gökyüzüne Nasıl Ulaşıyorum?” bölümünde Murat ve Mete; “Oyun” bölümünde ise Murat, Mete ve iki arkadaşı nehir kenarında futbol oynamaktadır. Murat, “Karadeniz Orkestrası” bölümünde bahçelerinde top sektirirken Niloya da “Karınca Saygısı” bölümünde top oynarken görülür. Nehir kenarına konumlandırılan tahtalardan çakılarak kurulan kaleler, ağları üzerine gerilmiş şekilde yerini alır. Niloya, ağabeyi ve arkadaşlarını serenderden seyrederken kendisi de futbolcu olduğunu hayal eder ve futbol oynamak istediğini ağabeyine söyler. Küçük olduğu için onu oyuna almak istemezler. Futbol topu ağaca takıldığında çocuklar topu bir türlü alamadıkları için Niloya’dan yardım isterler. Niloya onun ve Mete’nin kardeşi Ayşecik’in oyuna dahil olması şartıyla topu ağaçtan alabileceğini söyler. Çaresiz şartı kabul eden Murat ve arkadaşları, Niloya topu ağaçtan aldığı yerde çember şeklinde oturup birbirlerine top atma oyunu oynarlar.

Aynı bölümde Fatoş Teyze Niloya’nın annesine oturmaya gelir. Ayşecik bebekle oynama görevi ise Niloya’ya verilir. Ayşecik konuşamadığı ve koşamadığı için Niloya onunla nasıl oynayacağını önce bilemese de sonra onu güldürerek eğlendirmeye çalışır. Mete “Karadeniz Orkestrası” ve “Ağaçlar Konuşur mu?” bölümlerinde kırmızı arabasıyla oynar. “Dinozor Peşinde” bölümünde Mete, dinozorlardan korktuğu için bir dinozorla yakalamaca oynamak istemediğini söyler.

“Havuç” bölümünde Niloya ve Mete topu havaya fırlatarak yükseğe atma oyunu oynarlar. “Damlaya Damlaya Göl Olur” bölümünde Niloya ve Murat, misketlerini paylaşarak oynar. “Buzağı” bölümünde Mete top, Murat basketbol, Elif ve Mine seksek oynar. “Ayakkabı Bağı” bölümünde yerde seksek çizgileri çizilmiştir. Niloya elindeki taşı çizgilere doğru atarak oyuna başlar ve çizgilere basmadan tek ayakla atlar. Yerde ise atladığı ip vardır. Sonra arkadaşlarıyla birlikte top oynarlar ve uçurtma uçururlar.

“Ağaçlar Konuşur mu?” bölümünde Mete, Niloya ve Murat saklambaç oynarlar. Mete ebedir ve Murat’ı ebeler. “Elma dersem çık, armut dersem çıkma.” diye seslenir ve sonra “Armut” der, bir müddet sonra da Mete Niloya’yı ebeler.

“Küçük Postacılar” bölümünde Murat ve Niloya, Mete’nin evinin önüne giderek basketbol maçı yapmak isterler. Mete dayısından mektup beklediği için bu teklifi kabul etmez. Niloya da mektubu birlikte bekleyebileceklerini söylediğinde top oynayarak postacıyı beklemeye karar verirler.

“Elif’in Rüyası” bölümünde Niloya, Mete ve Mine yakalamaca oynarlar, Mete Mine’yi ebeler. Elif’i görürler ve onun da oyuna katılmasını isterler. Elif sanki rüyadaymış gibi dalgındır ve cevap vermez. Gökyüzüne bakan Elif, büyüyünce pilot olmak istediğini söyler. Elif, arkadaşlarının yanına gelip oyun oynamak istediğinde hazırladıkları sürpriz bozulmasını diye arkadaşları onunla oynamak istemez. Niloya’nın babasının yaptığı uçağı Elif’e gösterdiklerinde Elif çok heyecanlanır ve pilot şapkası takarak oyunda pilot olur. Elif, kaptan pilot olarak konuşmasını yapar ve arkadaşlar hayal güçleriyle uçmaya başlarlar.

“Kırmızı Balon” bölümünde Niloya Tospik’e kırmızı balonunu göstererek gökyüzünde onu gezdirdiğini söyler. Balonu tam uçacakken onu ipinden yakalar. Mete, balonu çok beğenir ve balonla oynamak istediğini söyler. Niloya, Mete’nin oynamasına izin verdiğinde ayağı taşa takılıp düşer ve balon uçup gider. Bu esnada Mete balonun çok küçük olduğunu söyler, Niloya buna sinirlenir. Elma ve Tospik’le balonu kıyaslar ve balonun büyük olduğunu ifade eder. Balonu aramak için köyün tepesine çıktıklarında köyün ne kadar küçük görüldüğünü fark ederler. Burada büyük- küçük ve uzak- yakın kavramları sezdirilerek anlatılmıştır. Hayal güçlerini kullanarak uzaktaki evlerle oynarlar. Eve dönmeye karar verdiklerinde balonun ağaca takıldığını görürler, onu alarak ve ebelemece oynayarak Mete’nin evine gelirler. Mete’nin annesi bahçede sofrayı kurmuştur, çocuklar yemek yerler.

“Resimleşme” bölümünde Niloya, Murat ve babalarının birlikte yaptığı kafesler mektuplaşmadaki yanlış anlaşılma sebebiyle hazırlanmıştır. Çocuklar, kafese konulacak bir kuş ve maymun olmadığı için hazırlanan kafeslerin kapılarını açarak futbol kalesi yaparlar. Mete’nin getirdiği topla futbol oynarlar.

“Miniş’i Gezdiriyorum” bölümünde Niloya Miniş’e bahçelerini gezdirir. Miniş’le gezme oyunu bu şekilde başlamış olur. Bahçelerindeki sebzeleri ve çiçekleri Miniş’e gösteren Niloya, serenderin yanından geçerek Miniş’i nehrin kenarına götürür. Miniş nehirden su içer. “Yardım Kızağı” bölümünde karlı bir kış günü kızaklarına koydukları bir tavşanı ambulans gibi siren sesi çıkararak ahırın kapısına getirirler ve babasından

yardımlar isterler. Karnı aç olan tavşana Niloya'nın babası yiyecek verir. Yine siren sesi çıkarıp yardıma ihtiyacı olan canlılara yardım etmek istediklerini söyleyerek dolaşırlar. Gördükleri kuş ve sincaba yardıma ihtiyacı olup olmadıklarını sorarlar. Ayağına batan diken için yine babasından destek alarak keçiye yardım ederler ve babası keçinin ayağındaki dikenini çıkarır. Mete bu oyunda çok yorulduğunu söyler.

3.21.1. Temsili Nitelikte Oyunlar

“Sarıkanat Uçabilir mi?” bölümünde Niloya, kümesteki tavuk ve civcivlere yem verirken kuşların da yem yemek için geldiğini ancak kuşların uçtuğunu, tavuk ve civcivlerin uçamadığını fark eder. Murat ile Mete, uçan civciv ve tavuk görmediklerini söylerler. Niloya, tavuk kılığına girip tavuk taklidi yaparak onlara uçmayı öğretmek için kümese girer. Sarıkanat ve civcivler kanatlarını çırparsalar da uçamazlar. Niloya uçuş dersinden vazgeçer ve civcivlerle oynamaya karar verir. Niloya'nın yaşadığı bu deneyimden “Her canlı, yaratılışı ve yetenekleri doğrultusunda eğitilmelidir.” sonucu çıkartılabilir.

“Çoban Mete” bölümünde Mete ile oyun oynamak isteyen Niloya, Mete çobanlık yapmada ısrar edince onunla çobancılık oynar. Tospik ile beraber keçi kılığına girip keçileri taklit ederek oyuna başlar. Meleyip yemek isteyen Niloya ve keçiyi doyurmak isteyen Mete, ahırdaki samanlardan getirerek onların önüne koyar, nehirden su getirip oyundaki keçilerine içirir.

“Yumurta” bölümünde Niloya, yumurtalarını kimseyle paylaşmayan Sarıkanat'tan yumurta alabilmek için Murat'tan kuş tüyü ve pamuk alır, Tospik'i tavuk kılığına sokar, kümesin önüne koyar. Bu arada Niloya ve Murat, “Gıtıgıtıdak” sesi çıkarır.

“Bakarsa Bağ, Bakmazsan Dağ Olur” bölümünde Niloya bölümün de adı olan atasözünü yanlış anlar ve Tospik ile çok ilgilenmediği ve ona bakmadığı için Tospik'in kabuğunun dağa dönüşeceğini zanneder. Murat da onun bu düşüncesinden yararlanarak çalıların arasına saklanır; Niloya'ya şaka yapar ve dağa seslenen Niloya ile dağ gibi konuşur. Şakayı sonlandıran Murat ve kardeşi Niloya eve dönerler. “Soğan” bölümünde Niloya, herkes mutlu olsun diye palyaço olarak top çevirir, kartondan yaptığı televizyonda belgesel kanalında aslan rolü yapar.

“Civciv Annesi” bölümünde Niloya, karnesi çok güzel olan Murat'a öncelikli olarak hediye verdiğinden dolayı annesini ağabeyiden kıskanır ve annesinin onu sevmediğini düşünür. Tavukları Sarıkanat yavrularını bahçede peşinde gezdirmektedir. Niloya da Sarıkanat'ın civcivlerinden biri olmak ister, onların arkasına takılır, civciv

taklidi yapar ama Sarıkanat Niloya'ya kızar. Sonra Sarıkanat onu küme almaya istese de Niloya annesini özlediğini söyleyerek onların yanından ayrılır.

“Gölge” adlı bölümde Niloya ve Mete, gölgede parmaklarıyla tavşan ve kuş şekli yaparak eğlenir. “Karınca” bölümünde Niloya, annesine gösteri hazırlığında olan Mete'ye yardımcı olur. Mete ve Niloya'nın hazırladıkları gösteride Karınca Niloya'nın başında antenleri vardır. Bu şekilde sırtında abasıyla çoban olan ve ağacın altında yatan Mete'nin yanına gelir. Kış için erzak toplayacağını söyler ve Çoban Mete'yi uyandırır, seyirciler gösteriyi alkışlar. Bütün gün oynarken yorulan Niloya yerde uyuyakalır. Mete, bu kadar çalışmaya karıncaların bile dayanamayacağını söyler.

“Miniş'i Gezdiriyorum” bölümünde tahta bloklarla Galata Kulesi'ni yapan Niloya, Mete ve Elif, kollarını açıp uçuş taklidi yaparak Miniş'i Galata Kulesi'ne götürürler.

“Oyun Hamuru” bölümünde oyun hamurundan baston yapan Mete, dede taklidi yapar ve Niloya'ya “Sen de hiçbir şeyi beğenmiyorsun” der. Niloya Mete'ye gülerken ona kırılmadığını ve kendisinin en iyi arkadaşı olduğunu söyler, oyuna devam ederler.

3.21.2. Beceri ve Yeteneği Amaçlayan Oyunlar

“Yetenekli Robot” bölümünde Mete, Niloya ile futbol oynadıktan sonra bir robotu olmasını istediğini, robotun onun istediklerini yerine getireceğini düşünür. Mete'nin kağıt katlamayı sevdiğini hatırlatan Niloya, yardımlaşarak bir robot yapabileceklerini söyler. Önce robotun şekline karar verirler; sonra kağıt, karton ve boyalardan yararlanarak bir robot yaparlar. Robotu konuşturarak ağaçtaki armutları toplatırlar, robotla futbol oynayıp onu kaleci yaparlar; oynadıkları oyunlara robotu dahil ederler. Bölümde hayallerin gerçeğe dönüşmesi için harekete geçmek gerektiği üzerinde durulur.

“Kağıt Uçak” bölümünde Niloya arkadaşları Mete, Mine ve Elif'in uçaklarıyla bahçede oynadıklarını görür. Kendisinin uçağı olmadığı ve oyuna katılmadığı için üzgündür. Mete'den aldığı kağıtla kendine kağıttan uçak yapar. Uçağı rüzgarın da etkisiyle uçarak çok uzak yerlere gider. Niloya'nın çok eğlendiğini gören çocuklar, kendi uçaklarından vazgeçerek Niloya'nın uçağıyla oynamak isterler. Kağıttan uçakla hep birlikte oynarlar. Niloya, ellerindeki malzeme ve hayal gücünü kullanarak istedikleri oyuncakları kendilerinin de yapabileceğini göstermiş olur. Kartondan televizyon ve kumanda yapan çocuklar, televizyon sunuculuğu ile eğlenirler. Çocuklar, hayal dünyasının zenginliği ve yaratıcılık güçleri sayesinde kendi kurdukları oyunlar ve ürettikleri oyuncaklarla daha mutlu olmaktadır.

“Nehrin Ötesi” bölümünde Niloya, annesiyle birlikte nehrin kenarında piknik yaptığı sırada ip atlarken nehirde kağıttan gemilerin yüzdüğünü görür ve şaşırır. Nehrin ötesindeki çocukların bu gemileri yapıp onlara gönderdiğini düşünür ve babasıyla birlikte nehrin karşı tarafına doğru geziye çıkar. Bu esnada Mete ve babasının da nehrin ötesine gezmeye gittiklerini, Mete’nin kağıttan gemiler yaparak nehre bıraktığını öğrenir.

“Bu Ne?” bölümünde Niloya bahçelerinde Tospik’le güneşlenirken yanlarına aniden bir cisim düşer. Yuvarlak şekli olan bu cisim Niloya pasta kalıbı zannederek içine toprak doldurur ve oynamaya başlar. Mete yanına geldiğinde bu cismin bir kaptan dümeni olduğunu söyler ve gemi kaptanı olarak Niloya ile Karadeniz’de yolculuk yaparlar. Sonra Mine’yle karşılaşır ve Mine bu cismin bir uçak dümeni olduğunu söyler. Bu kez de Mine pilot olur ve uçakla gezerler. Bu esnada Murat’a rastlar, o da bunun bir uzay aracı olduğunu söyler, hep beraber uzaya yolculuk yaparlar. Niloya ve Murat’ın dedesi ile babası, arabalarının yanında jant kapağı aramaktadır. Çocukların elindeki kapağı lastiğe taktıklarında arabalarını da tamir etmiş olurlar ve çocuklara teşekkür ederler. Bu esnada Niloya yerde bir sopa bulur ve Murat bu sopanın tren olduğunu söyler. Çocuklar “çuf çuf” diye ses çıkararak trenle yolculuk etmeye başlarlar. Bu bölümden hareketle çocukların hayal güçlerinin çok geniş ve yaratıcı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Çocuklar hazır oyuncaklarla oynarken hayal güçlerini yeterince kullanamazken doğal ve kendilerinin anlam kattığı oyuncaklara yönelmeleri ve bu oyuncaklarla oynamaları zeka gelişimi açısından da büyük önem taşır.

“Ağaçlı Yollar” bölümünde Mete’nin evinin yanında Niloya ve Mete, toprağı kürekle kazarak kendilerine araba yolu yaparlar. Taşlarla yolların gidiş geliş güzergahlarını ayırıp trafik ışıkları hazırlayarak yola koyarlar. Yaya geçidi ve üst geçit yapmayı da ihmal etmezler. Oyuna tam başladıklarında toprak kaydığı için araba kaza yapar. Ağaçlandırma olmadığı, ağaç kökleri toprağı tutmadığı için Niloya ve Mete yola ağaç diker. Mete’nin arabası Niloya’nın arabasını kurtarır ve yola devam ederler. Ağaçların kökleriyle toprağı tuttuğu, toprak kaymasını önlediği belirtilirken ağaç dikiminin önemine vurgu yapılır.

“Sakarlığım Üstünde” bölümünde dışarıda yağmur yağdığı için annesi, Niloya’nın salonda resim yapmasına izin verir. Niloya, sehpanın üzerine koyduğu resim defterine sulu boya ile resim yapmaktadır. Sevinçle koşarken yuvarlak masanın üzerindeki vazoyu düşürür ve vazo kırılır, Niloya vazoyu yapıştırır ve hatasını telafi etmeye çalışır.

“Ağaç Doktoru” bölümünde Niloya ve Tospik evlerinin önündeki ağacın altında bulutlara bakarak hayal güçleriyle bulutları değişik şekillere benzetirler. Bulutlar

Niloya'nın günlük hayatta sürekli birlikte olduğu küçük balıklar, keçi, Miniş ve Tospik oluverir. “Küçük Oyuncak Tamircileri” bölümünde Niloya, Mete ve keçi koşarak oyun oynar, Murat da itfaiye arabasıyla oyun kurmuştur.

“Sevimli Hayvanlar” bölümünde Niloya ve Mete Ayşecik'le “cee oyunu” oynarlar. Keçi, Tospik ve sincabı gösteren Ayşecik bu hayvanların hepsine geyik der. Ayşecik uyumaya gittiğinde Niloya annesinden izin alarak bisikleti ve fotoğraf makinesiyle hayvanların fotoğrafını çekmeye gider, Niloya'nın yanında Mete ve Murat da vardır. Tavşan, bülbül, leylek fotoğrafları çeken arkadaşlar, geyik fotoğrafı çekecekleri sırada Niloya'nın bisikletinin zincirinin atması sebebiyle bunu başaramazlar. Daha sonra fotoğraf çekmeyi başaran Niloya ve arkadaşları Ayşecik uyandığında fotoğrafları gösterip hayvanların isimlerini söylediklerinde, Ayşecik hem hayvanları öğrenir hem de birlikte oyun oynadıkları için eğlenir.

“Oyuncak Şehri” bölümünde Niloya, odasında tahta bloklarla oyuncak şehir yapmayı planlar. Niloya, şehri yaparken blokları yanlışlıkla devirir ve buna çok sinirlenir. Annesi oyuncaklarla oynadıktan sonra toplamasını ister. Ağabeyi Murat ona yardım edebileceğini söylediğinde Niloya buna çok sevinir. Murat oyuncak şehrin evlerini yaparken evlere kapı ve pencere takmaya çalışır, Niloya evlerin kapılarının yukarıda kaldığını ama merdiven yaparlarsa bunun bir önemi olmadığını söyler. Oyuncak şehir yapmayı başaran Murat, kardeşi Niloya'nın beğenisini kazanır. Garajdan arabasını alan Niloya: “Arabamla çıktım yola, oyuncak şehri turlamaya.” diyerek Murat ile oyuncak şehri gezerler. Bu esnada Mete ve Elif gelerek nehrin kenarında piknik yapmayı teklif eder. Niloya onlara beklemelelerini söylediğinde oyuncak şehri bozarak oyuncakları toplar. Emeklerinin boşa gittiğini düşünen Murat, bu duruma üzülür. Niloya tekrar oyuncak şehir yapabileceklerini, şimdi bahçede oynamak istediğini söyleyerek oradan ayrılır. Çocuklar doğa ile baş başa ve kimi zaman kendi ürettikleri oyunlarla oynamaktan daha çok keyif almaktadırlar. Bu durum, çocukların arkadaşları ile sosyalleşmelerini sağlarken doğayı keşfetme ve yeni oyunlar üretme noktasında son derece faydalıdır.

“Mutluluğun Resmi” bölümünde Mete, evlerinin bahçelerinde kumdan bir yol yaparak arabalarını sürmektedir. Arabalardan birinin tekerleği çıkar, Mete arabayı tamir etmeye çalışır ama başaramaz. Niloya tekerleği yerine takar, babası da arabayı tamir eder. Sonunda Mete, kumdan yaptığı yolda arabalarıyla oynamaya devam eder.

“Miniş'i Gezdiriyorum” bölümünde Niloya, Mete ve Elif Miniş'i daha önce gitmediği yerlere götürmek isterler. Bunun için önce resim çizip sonra Miniş bu resimlerden hangisini seçerse onu seçtiği yere götüreceklerini söylerler. Çizilen

resimlerde tepeler, değirmen ve Galata Kulesi vardır. Miniş, önüne konulan resimlerden Galata Kulesi'ni seçer. Niloya Galata Kulesi'nin nerede olduğunu sorar, Elif İstanbul'da olduğunu söyleyerek İstanbul hakkında genel bilgi verir. Dünyada iki kıta üzerine kurulu tek şehir olduğunu söyleyerek İstanbul'a uçakla gidebileceklerini ifade eder. Niloya buna karşılık uzak olduğu için Galata Kulesi'ne gidemeyeceklerini ancak Galata Kulesi'ni kendileri yaparlarsa Miniş'i oraya götürebileceklerini söyler. Söyledikleri şarkılar eşliğinde tahta bloklarla Galata Kulesi'ni yaparlar, kollarını açıp uçma taklidi yaparak Miniş'i Galata Kulesi'ne götürürler, Miniş Galata Kulesi'ni yıkar. Oyun sonunda Miniş'i gezdirmenin çok eğlenceli olduğuna karar verirler.

“Oyun Hamuru” bölümünde Niloya ve Mete bahçede oyun hamurundan şekiller yaparak oynarlar. Niloya oyun hamurundan kaplumbağa yaparak kaplumbağayı Mete'ye gösterir. Mete, kaplumbağanın şeklinin yamuk olduğunu söyler. Niloya oyun hamurundan Mete'nin kırmızı arabasını yapar, Mete kendi arabasının daha parlak ve hızlı olduğunu söyler. Niloya sandalye yapar, Mete üstüne oturduğunda kırılır ve sandalyenin sağlam olmadığını ifade eder. Niloya, Mete'nin bahaneleri karşısında sıkılır ve hiçbir şey yapmamaya karar verir. Bu kez Mete şapka yapar, Niloya şapkayı büyük bulur, Mete şapkayı küçülttüğünde ise şapkanın küçük olduğunu söyler. Baston yapan Mete, dede olur ve Niloya'ya hiçbir şey beğenmediğini söyler; Niloya gülerek ona kırılmadığını ve Mete'nin en iyi arkadaşı olduğunu söylediğinde oyun oynamaya devam ederler.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda Niloya çizgi filmde oynanan oyunların adları ve izlenen bölümlerde kaç kez oynandığı aşağıda belirtilmiştir:

Yakalamaca, ebelemece: 8

Saklambaç: 4

Deve cüce: 1

Çuval yarışı: 1

Yakantop: 1

Mendil kapmaca: 1

İstop: 1

Koşma, yarış yapma: 2

Körebe: 1

Sıcak soğuk: 1

İp atlama: 2

Seksek: 1

Uçurtma uçurma: 2

Atçılık: 1
Kağıt uçak, kağıt gemi: 2
Balon: 1
Kardan adam: 3
Kardan kale: 1
Kartopu: 2
Buz pateni: 1
Kızak kayma: 2
Paten, kaykay kayma: 2
Bisiklete binme: 4
Salıncakta ve tahterevallide sallanma, kaydırakta kayma: 4
Gölge oyunu: 1
Kamp yapma: 1
Top atmaca: 3
Futbol: 6
Basketbol: 2
Oyuncak araba ile oyun kurma: 6
Tahta bloklar ve oyun hamuru ile oynama: 3
Bulutları şekillere benzetme: 1
Sopa, jant ve buldukları nesnelere oynama: 3
Resim yapma: 2

Enerjilerini hareket halindeyken harcadıkları düşünüldüğünde çizgi filmde de gerçek hayatta olduğu gibi çocukların en çok koşarak ve yakalamaca oynayarak vakit geçirdikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra geleneksel çocuk oyunlarının tanınması, öğrenilmesi ve öğretilmesi için bu oyunlara yer verildiği de görülmektedir. Geleneksel çocuk oyunlarının nasıl oynandığı detaylı bir şekilde işlenmiş; böylelikle yeni neslin oyunları öğrenmesi hedeflenmiş, böylelikle oyunların unutulmasının önüne geçilmiştir. Bu tutum ve davranışlar halk bilimi açısından ayrıca önem taşımaktadır.

Erkek çocukların daha çok rağbet ettiği futbol oyununu çizgi filmde kız çocukların da oynadığı, basketbol oyununa da cinsiyet ayrımı gözetmeksizin katılım sağlandığı tespit edilmiştir. Mevsime ve hava şartlarına göre oynanan oyunların içeriğinin ve tarzının değiştiği de gözden kaçırılmamalıdır. Köyde tabiatla iç içe yaşayan Niloya ve arkadaşları, tabiatın onlara sunduğu imkanlardan yararlanmış; besledikleri ve baktıkları hayvanları oyunlarına dahil etmişlerdir. Çizgi filmde

çocukların oyuncaklarla değil, daha çok çevrelerinde bulunan nesnelere, dış dünyadaki araç gereçler ve en önemlisi hayal güçlerinin etkisiyle oyun oynadıkları görülmektedir.

Çocukların hayal ve yorumlama güçlerinin büyüklerden daha zengin olduğu düşünüldüğünde onlara göre gayet ciddi bir iş olan oyunda hayal güçlerini kullanmaları çocukların zihinsel, bedensel, bilişsel ve duyuşsal gelişimine katkı sağlarken yapmaya çalıştıkları resimler, oyun hamurundan şekiller, tahta bloklardan şehirler motor becerileri kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Çizgi filmde bu ayrıntılara yer verilmiş ve çocuk gelişiminde oyunun önemine dolaylı yollardan vurgu yapılmıştır. Niloya çizgi filmde hem geleneksel hem de modern çocuk oyunları ve spor dallarına yer verildiği söylenebilir.

3.21.3. Oyuncak Türleri ve Nitelikleri

“Kendisi tek başına oyunu sağlayan nesne” olarak tanımladığı oyuncak kavramıyla Boratav (1997: 246) topaç, çember, araba, bebek gibi oyuncakları oyuncak/oyun aracı olarak kabul eder. Bazen oyuncuğunu kendi yapan çocuk, bazen de büyüklerinin ona aldığı oyuncaklarla oynar. Çocuğun hayal dünyasına göre uzun, kalın bir sopa bazen at olabilirken bazen de çocuğun kendisi at rolüne bürünebilir. Bazı çocuk oyunlarında halk bilimini ilgilendiren dans, müzik, drama gibi unsurlar birlikte bulunabilir. Çocuk oyunları ve oyuncaklarıyla ilgili yapılan çalışmalar farklı milletlerin oyun ve oyuncaklarının karşılaştırılması veya aynı milletin farklı coğrafyalar ve farklı zaman dilimlerinde ne gibi değişiklikler gösterdiğinin incelenmesi şeklinde olabilir (Boratav, 1997: 248).

Çocuk, oyun esnasında oyuncuğunu değişik şekillerde kullanabilir: Oyuncaklar çocuğun duygu ve düşünceleriyle dile gelir, hareket eder. Bazen çocukların kötü anlam yükledikleri, cezalandırdıkları oyuncakları da olabilir. Bu durum gerçek hayatta çocukların gördüğü ve anlam yüklediği, sevdiği ve sevmediği kişilerle bağlantılı da olabilmektedir. Çocuk psikolojisi açısından derinden incelenmesi gereken bu alana halk bilimi açısından bakıldığında, geleneksel veya el yapımı oyuncakların günümüzdeki geçerliliği veya değişiklikler gösterip göstermediği şeklinde değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

Eski dönemlerde oyuncakların yontulabilir taş ve şekil verilebilir tahtadan olduğu bilinmektedir. Günümüzde ise çocuk sağlığına zarar vermeyen, geri dönüşüme uygun, mekanik oyuncaklar önem arz etmektedir. Yetişkinler tarafından tasarlanan, piyasaya sürülen, satılan ve satın alınan oyuncaklar, daha çok yetişkinlerin hayal dünyasına ışık

tutar. Bazı ebeveynlerin çocukları ile oynamak istedikleri oyunlara göre oyuncak seçtikleri bir gerçektir.

Niloya çizgi filminde Mete ve Murat'ın oyuncak arabaları ve farklı türde oyuncakları, Niloya ve Elif'in de bebekleri bulunmaktadır ancak bunlar her bölümde yer almaz. Çocuklar genellikle hayal güçleriyle, hayvanlarla ve birbirleriyle oynamayı tercih ederler.

“Minik Panda” bölümünde Elif'in kutulara sınıflandırılmış oyuncakları vardır. Mete ve Niloya bu oyuncakları çok beğenir ve oyuncaklarla oynamak isterler. Mete oyuncak bebeği helikopterle gezdirmek isterken Niloya bisiklet turuna çıkarmak ister. Ancak Elif oyuncakların toplanmasının zor olduğunu söyleyerek buna izin vermez, oyuncaklara dokunmadan oynayabileceklerini söyler. Niloya ve Mete bunu garip karşılarsa da kabul eder. Oyunlarının senaryosu hayal güçleriyle şöyle gelişir: “Yavru panda ile anne panda çok mutlu yaşar. Minik panda oynarken çok uzaklara giderek kabulur. Niloya ve Mete kırmızı arabaya binerek minik pandayı aramaya giderler. Dağları, tepeleri aşarlar ancak minik pandayı bulamazlar.” Bu esnada keçi ve Tospik oyuncakları dağıtır. Mete ve Niloya Elif'in çok güzel oyuncakları olduğunu, oynayamadıktan sonra bunun bir işe yaramadığını ve bir anlamı olmadığını söylerler. Oyuncakların oynandıktan sonra toplanıp yerine konulabileceğini söyleyen Niloya ve Mete Elif'i ikna eder, oyun bittikten sonra oyuncakları toplayıp Elif'e teşekkür ederler.

“Dut Mevsimi” bölümünde ağacın altına serdikleri bezle dut toplamaya çalışırken aynı zamanda bezin ortasına sırayla atlayarak da doğaçlama gelişen anlık oyun oynayabilmektedirler. Böylelikle yaptıkları işe eğlence katmış olurlar. “Ağaçlar Konuşur mu?” bölümünde Mete, canının sıkıldığını düşündüğü ağaca kırmızı arabasını ve oyuncaklarını oynaması için götürür. Çizgi filmde erkek çocuklarını temsil eden Mete için arabaları çok önemlidir.

“Fındık Zamanı” bölümünde Niloya'nın ağlama, gülme ve konuşma özelliklerine sahip oyuncak bebeği vardır. Niloya, babaannesine sürpriz yapmak için onun çocukluğunda oynadığı bir bebek hazırlamak ister. Annesinin fındık kıracağı ile kırdığı fındık çöplerini kullanarak gözleri fındıktan, saçları fındık yaprağından, kolları dallardan ve kokladığında çiçek kokan bir bebek yapar ve babaannesine hediye eder. Babaannesi bu hediye karşısında çok duygulanır, mutlu olur ve ona teşekkür eder. Bu bölümdeki el yapımı oyuncak bebek, geleneksel özellik taşıması bakımından önemlidir. Eldeki imkanlar dahilinde hammaddesi bölgede yetişen fındık olan el yapımı bebek, yöresel özellikleri yansıması bakımından kıymetlidir. Bunun yanı sıra modern olanla geleneksel olan yan yana durmakta ve her ikisi de işlevine devam etmektedir. Halk

biliminde bu durum önem arz eder. Modern olan geleneksel olanı ortadan kaldırmamalı; bu unsurlar birbiriyle çelişir hale getirilmemelidir. Bu, geleneğimizin korunması, yaşaması ve gelecek nesillere aktarılması için son derece elzem bir durumdur.

“Sarı Yapraklar” bölümünde mevsimlerin geçişine engel olamayan çocuklar, her mevsimin ayrı bir güzelliği olduğunu düşünerek sarı yaprakları savurup oynarlar. Kağıt katlamayı seven çocuklar, kağıttan uçak ve gemi yaparak eğlenmeyi de çok severler. “Nehrin Ötesi” bölümünde Niloya ip atlayarak eğlenir, Mete kağıttan yaptığı gemileri nehirde yüzdürür. Top da çizgi filmin birçok bölümünde farklı oyunlarda karşımıza çıkan bir oyuncaktır. “Sakarlığım Üstünde” bölümünde yağmur yağdığı için dışarıya çıkamayan Niloya, salondaki koltukta yastığın üstünde zıplar. Özellikle büyük şehirlerde evde daha çok vakit geçirmek durumunda kalan çocuklar, oyuncaklar dışında evdeki eşyalarla da oynayabilmekte hatta oyuncaklardan sıkıldıkları için bu durum onlara daha cazip gelmektedir. Bu bölümde çocukların hayal dünyalarında canlandırdıkları oyunun içinde ev eşyalarına yönelmeleri vurgulanmıştır. Bu şekilde şehir hayatındaki çocukların yaşantısı ele alınmıştır.

“Araba Yarışı” bölümünde Niloya el yapımı arabasını sürer. Buna heveslenen Mete kendine kartondan bir araba yapar ve oyuna katılır. Mine bisikletinin üzerine koyduğu bir araba parçasıyla onlara katılır. Elif de akülü arabasını alarak onların yanında yerini alır. Murat, bir araba yarışı düzenlemeye karar verir ve bu yarışmaya köydeki tüm çocukların katılacağını söyler. Yarışın başında Mert ve Efe’nin arabaları yarı yolda kalır. Elif’in akülü arabasının aküsü biter. Mine’nin bisikletiyle ilgili sorun çıkar. Mete ve Niloya başa baş giderken Mete oyunu kazanır. Niloya “Çok iyi yarıştın!” diyerek Mete’yi tebrik eder. Çocuk oyunlarında oyunun türüne göre kullanılan oyuncakların nasıl ve ne şekilde yapıldığının önemi yoktur; önemli olan çocuğun kurulan senaryonun içinde kendinin var olduğunu hissetmesidir. Bu bölümde el yapımı oyuncaklar ile modern oyuncaklar birlikte kullanılmıştır.

“Küçük Oyuncak Tamircileri” bölümünde Murat itfaiye arabasıyla oyun kurmuştur. Mete ve Niloya Elif’in evlerine doğru koşarlar. Oyuncak kutusunun içinde kırık oyuncaklar vardır. Niloya, bozuk oyuncakları trenle taşıyabileceklerini söyler. Kırık kamyoneti trene bağlayarak vagon yaparlar. Niloya oyuncak tamircisi olmak istediğini söyler. Oyuncak tamircileri, arabalarıyla oyuncakları ve bozulan itfaiye arabasını tamir etmeye giderler. Her oyuncuğu tamir ettikleri için de ayrıca sevinirler. Çocuklar oyuncakları tamir ederken onlarla oynamayı da ihmal etmez. Bölümde bozulan oyuncaklar atılmaz, tamir edilerek tekrar işlevsel hale getirilir. Çocukların bu davranışları onların büyüklerinden gördüklerini kendi yaşamlarında uygulamaları olarak

yorumlanabilir. Yetişkinler, konuşmalarından ziyade hâl ve hareketleriyle küçüklere örnek olurlar.

“Pazartesi” bölümünde Mete sırtında kamp çantasıyla gelir ve çadır kurar. Köye döner salıncak getiren bir salıncakçı gelir. Çocuklar salıncağa binerler ve haftanın günleri şarkısını söyleyerek eğlenirler. Mine ve Elif arabalarını getirmiştir, birlikte araba yarışı yaparlar.

“Baloncuk” bölümünde evlerinin bahçesinde elinde boya paletiyle resim yapmakta olan Niloya’nın yanına baloncuklar gelmeye başlar. Baloncukların peşinden koşan Niloya, keçiyle çarpışır ve baloncukları Mete’nin yaptığını görür. Yeni oyuncaklarını Niloya’ya gösteren Mete, ona da baloncuk yapmayı öğretir. Oyuncakları çok beğenen Niloya, önce başarılı olamazken sonunda baloncuk yapmayı başarır. Hayal güçlerini kullanarak baloncukların içinde yolculuk yaptıklarını düşünürler. Baloncuk kutusunun suyu bittiğinde Mete eve su doldurmaya gider. Bu esnada Niloya yaptığı resimde kendilerinin baloncukların içinde olduklarını çizer ve resmi babaannesine hediye eder. Babaannesi de ona teşekkür eder ve çok mutlu olur.

“Altın Başaklar” bölümünde Niloya büyüteçle, Mete dürbünle ve elindeki ağaç dalıyla oyuncak hazinesi ararlar. Niloya ağaçtaki kovukta oyuncak hazinesi olduğunu söyler. Ağaçtan birden çıkan ağaçkakan onları korkutur. “Oyun Hamuru” bölümünde bahçede oynayan Mete ve Niloya, oyun hamurundan farklı şekiller yaparak eğlenirler.

3.22. Halk Eğlenceleri, Sporlar

Spor, insanların beden ve ruh sağlığını korumayı ve iyileştirmeyi amaçlayan; kişilik oluşumunun ve karakter özelliklerinin gelişimini sağlayan; bilgi, beceri ve yetenek kazandırarak çevresiyle uyumunu kolaylaştırmayı amaçlayan; ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimin temel unsurlarını oluşturan; bireyler, toplumlar ve milletler arasında dayanışma, uyum ve barışı sağlamak; gücünü artırmanın yanı sıra duygu, rekabet ve üstünlük sınırları içinde belirli kurallara göre rekabet etmek amacıyla gerçekleştirilen faaliyetler olarak tanımlanabilir (Türkel, 2010; akt. Varol ve Varol, Türkmen, 2017: 316- 329). Fiziksel aktivitelerin insan sağlığına iyi geldiği, yaşam kalitesini artırdığı ve akademik başarı seviyesinde gözle görülür yükselme meydana getirdiği kabul görmektedir. Fiziksel aktiviteler, günlük hayatta enerji tüketerek gerçekleştirilen vücut hareketleri olarak açıklanırken; bilinçli, istekli ve belirli kurallara göre yapılan egzersizler “profesyonel spor” ve “boş zaman etkinliği sporu” olarak tanımlanmaktadır (Orhan, 2022: 36).

Terzi, günümüzde iletişimin öneminin arttığını ve bu durumun yüksek iletişim becerisine sahip kişileri daha güçlü hale getirdiğini, iletişimi güçlü kişilerin sosyal hayattaki ilişkilerinin düzenlenmesinde oldukça başarılı olduğunu vurgular. İş hayatında ve günlük hayatta sorunlarla karşılaşan iletişim becerisi yüksek olan bireyler, hayatta karşılaşılan problemlerle daha sağlıklı bir şekilde baş edebilmekte, günlük hayatta ve iş hayatında iyi bir izlenim bırakabilmektedir (2021: 1). Bu bakımdan spor, yeni arkadaşlar edinme ve sosyalleşme fırsatı verir. Spor, sadece spor yapanlar için değil, seyirciler için de önemli bir iletişim etkinliğidir (Tazegül, 2014: 537-544). Spor, aynı zamanda aile bireylerini bir arada tutmaya ve birlikte kaliteli zaman geçirmeye zemin hazırlayan bir araçtır (Orhan, 2019: 157-176). Spor söz konusu olduğunda çocuklar kurallara uymanın ve takım çalışmasının önemini daha iyi anlayabilirler (Terzi, 2021: 30).

Psikososyal ve bedensel etkileriyle birlikte sporun birey ve toplum üzerindeki sosyal etkilerinin olduğunu bir örnekle açıklayan Terzi; sportif organizasyonlara katılan bireylerin sosyal yeteneklerini geliştirdiklerini, insan yaşamındaki spor olgusunun olumsuzlukların neden olduğu durumlardan çıkmak için önemli rol oynadığını söyler (2021: 30).

Fiziksel aktiviteler hem beden sağlığını korumakta hem de konsantrasyon ve öğrenmeyi olumlu yönde etkileyip desteklemektedir. Bu konuda Hillman, Erickson ve Kramer (2008: 58- 65) egzersizin yalnızca fiziksel sağlığı iyileştirmeye yardımcı olmakla kalmadığını, aynı zamanda akademik performansı da artırabileceğini ifade eder (Akt. Orhan, 2022: 37).

Türkler, atlı göçebe kültürünü yaşarken tabiattaki güçlüklerle mücadeleleri neticesinde beden ve ruhen kuvvetli hale gelmişlerdir. Aynı zamanda gerçekleştirdikleri spor faaliyetleri ile beden ve zihnen savaşa hazırlanmaktaydılar (MEB, 2019: 57). Türk spor tarihine bakıldığında yaşanan gelişmeler ile kurulan spor kurum ve kuruluşlarında geleneksel eski Türk sporları ile modern sporların aynı hedefler doğrultusunda bütünleştiği görülmektedir (Bayazit ve Boz, 2017: 211- 228).

Niloya çizgi filmde çocukların hareketli oldukları düşünüldüğünde onların bu enerjisinin büyükler tarafından spor etkinlikleri, doğa yürüyüşleri ve gezmeleri ile desteklendiği; yaparak, yaşayarak, keşfederek öğrenmelerinin sağlandığı dikkat çeker. Öğrenmeye her an açık olan çocuklar, büyükleri tarafından faydalı etkinlikler ile desteklenmektedir. Çizgi filmde yapılan spor, Orhan'ın bahsettiği "boş zaman etkinliği sporu" içerisinde değerlendirilebilir (2022: 36).

“Barış” bölümünde Niloya bahçede spor yapar, ip atlar, top oynar. Futbol, köyde özellikle erkek çocuklar arasında en çok oynanan oyun ve yapılan spordur. “Basketbol” bölümünde Niloya ve Murat, Şirintepe İlköğretim Okulu bahçesine giderek yeni yapılan basketbol potasına futbol topu ile basket atmaya çalışır ve oynarken zorlanırlar. Daha sonra Mete’nin yeni basketbol topuyla Mete’yi mutlu etmek için önce futbol, sonra basketbol oynarlar. “Küçük Postacılar” bölümünde Murat ve Niloya, Mete’nin evinin önüne giderek Mete’ye basketbol maçı yapmayı teklif eder. Nehir kenarında kurulan futbol kaleleri tahtalardan çakılmış ve ağlar gerilerek elde hazırlanmıştır. Özellikle Murat’ın arkadaşlarıyla futbol oynadığı birçok bölümde bu kaleler karşımıza çıkar. Çocukların boş zamanlarında basketbol ve futbolla ilgilendikleri görülür.

“Oyuncak Şehri” bölümünde Mete ve Elif, Niloya’nın evine gelerek ona nehrin kenarında piknik yapmayı teklif eder. Niloya da oyuncaklarını toplayıp onların yanına gider ve eğlenceye katılır. “Nehrin Ötesi” bölümünde Niloya, annesiyle nehir kenarında pikniğe gider. Yanlarında yere sermek için örtü, piknik sepeti, kek ve kitap vardır. Nehir kenarında oturup dinlenmek ve doğayı seyretmekten hoşlanırlar. Annesi kitap okuyup dinlenirken Niloya ip atlayarak eğlenir. Niloya babası ile birlikte nehrin diğer yakasındaki köye gezmeye gider ve orada şelale görürler, oturup dinlenerek manzarayı seyrederler. Yine aynı bölümde Niloya ile babası gezintiye çıktığında Mete ile babası da doğa gezintisine çıkmıştır. “Ayak Zilleri” bölümünde Niloya ailesiyle birlikte kırlara gidip daha çok çiçek görme isteği içindedir. Bunun yanı sıra yolda gördüğü hayvanları da incelemeyi ihmal etmez. “Kitap” bölümünde Niloya, piknik sepetinden çıkardığı piknik örtüsünü çimlere sererek güneşten korunmak için taktığı gözlüğüyle dinlenir ve piknik yapmanın çok güzel olduğunu söyler. Köyde yaşayan ve tabiatla iç içe olan Niloya ve ailesi serbest zamanlarında tabiatla dinlenmeyi tercih eder.

“Niloya Kayıp” bölümünde Niloya’nın babasının, “Halı” bölümünde annesi ve dedesinin, “Nehrin Ötesi” bölümünde yine annesinin kitap okuduğu görülür. “Cıvciv Annesi” bölümünde Murat kitap okur. “Ağaç Doktoru” bölümünde Niloya’nın annesi serenderde kitap okur. Yine çizgi filmin birçok bölümünde kitap okumaya önem verildiği ve büyüklerin bu konuda küçüklere örnek olduğu görülür. Kitap okumak zihni dinlendirirken aynı zamanda farklı dünyalara, fikirlere ve bakış açılarına insanları yönlendirmiş olur. Bu bakımdan kitap okuma çizgi filmde en iyi dinlenme aracı olarak işlenmiştir.

Köyde senede bir düzenlenen Çocuk Şenliği’nde Niloya ve arkadaşları küçük çocuklar arası çuval yarışmasına katılmak için önceden hazırlık yaparlar. Köy halkı daha önceden belirlenen yerde toplanır. Yarışmaya katılan Niloya ve Mete, yarışmayı

başa baş götürürler. Mete'nin ayağı takılınca yere düşer ve Niloya oyunu bırakarak arkadaşını yerden kaldırır. Bu arada diğer yarışmacılar onları geçer; Mine birinci, Elif ikinci olurken Niloya ve Mete de birbirlerine yardım ettikleri için arkadaşlık ödülünü alırlar. Böylelikle yarışmanın kaybedeni olmaz.

“Sevimli Ahtapot” bölümünde Niloya, ağabeyi Murat, annesi ve kaplumbağası Tospik'le birlikte tekne gezintisi yapmak için babasının yanına limana giderler. Tekneyi gördüklerinde Niloya heyecanlanır. Babası balık tutarken yorulduğu için uyuyakalmıştır ve tüm çabalara rağmen babasını uyandıramazlar. Niloya ve ağabeyi Murat kemeçlerini çalarak bir Karadeniz şarkısı söylerler. Denizdeki bir ahtapot suda yaptığı hareketlerle tekneye su sıçratır ve Niloya'nın babasını uyandırır, böylelikle ailece tekne keyfi yapmış olurlar. Niloya bu esnada ahtapotun fotoğrafını çekmeyi ihmal etmez. Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan Niloya ve ailesi tarım ve hayvancılığın yanı sıra tekneleriyle balık tutarak da geçimlerini sağlamaktadır. Teknelerini aynı zamanda gezinti yapmak için bir eğlence aracı olarak kullanmaktadırlar.

“Karadeniz Hazinesi” bölümünde Niloya ve Murat babasıyla birlikte tekneleriyle denizde geziye çıkmışlardır. Murat, dedesinin verdiği bir haritayı incelemektedir; Niloya da haritaya bakmak ister. Elindeki dürbünle uzaklara baktığında denizden başka bir şey görmediğini söyler, Murat bu haritanın Karadeniz'in hazinesi olduğunu belirtir. Niloya ve Murat, uzaktaki kayalıkları gördüğünde babası dümenin rotasını o tarafa çevirir ve kayalıklara doğru giderler. Bir mağara görürler; mağaranın içinde gökkuşağı vardır, su berraktır ve balıklar yüzmektedir. Babası Karadeniz'in sürprizlerle dolu olduğunu anlatır. Niloya kovayla balık tutar ama balıkların evinin kova olmadığını söyleyerek onları tekrar suya bırakır. Ağabeyinden haritayı isteyen Niloya eve gidince haritayı saklayacağını, böyle güzel bir hazineyi kimsenin bozmaması için elinden geleni yapacağını söyler. Karadeniz'in güzelliğinin ve doğallığının anlatıldığı bölümde doğa güzelliklerinin insan eli değdiğinde zamanla bozulduğu ve eski güzelliğinin kalmadığına vurgu yapılmaktadır. Niloya'nın haritayı kimseyle paylaşmak istememesi, doğal güzelliğin bozulabileceği kaygısını taşımasından kaynaklanmaktadır.

“Gökkuşağı” bölümünde annesiyle birlikte mutfağın penceresinden yağmuru seyreden Niloya gökkuşağını görünce çok sevinir. Yağmur dinince nehri seyrederek ve nehrin içindeki balıklara renklerinden dolayı “gökkuşağı balıkları” der. “Arı” bölümünde Niloya, kahvaltıda sütünü içince ağzında süttten bir çizgi oluşur ve ağabeyi Murat başta olmak üzere çekirdek aile bireyleri bu duruma gülerek eğlenirler.

3.23. Adlar

3.23.1. İnsan Adları

Çocuğun doğumundan sonra anne babasıyla, ailenin diğer bireyleriyle ve toplum hayatındaki fertlerle ilişkilerini düzenleyen âdet, tören ve pratikler vardır. Bunlardan en önemlisi çocuğa ad konulmasıdır. Kadim Türklerde erkek çocuğa önemli bir iş başarana veya delikanlılık çağına gelene kadar hiç ad verilmediği olurdu veya çocuğa verilen ilk ad zamanla değişebilirdi (Boratav, 1997: 88). İslamiyet'in kabulünden sonra bu gelenek zayıflamış ve zamanla kaybolmuştur. Müslüman Türklere bakıldığında “göbek adı koyma” geleneğinin varlığından söz edilebilir ki bu durum, doğan kişinin hemen ölme ihtimaline karşı alınmış bir önlem gibi düşünülebilir. Boratav'ın verdiği bilgilere göre doğan kişi adsız kalmasın diye genellikle İslam geleneğine çıkan adların konulması tercih edilir. Adların en önemli görevi çocuğun yaşamasını sağlamaktır. Çocukları yaşamayan aileler Yaşar, Dursun, Durdu, Satılmış, Satı gibi adlar tercih ederlerken yaygın bir gelenekte de yiğitliği ve başarılarıyla tanınan kişilerin adları, Türk tarihindeki kahramanlar, devlet büyükleri çocuklara ad koymada ilham verebilmektedir. Çok sayıda çocuk doğuran kadınlar çocuklarına Yeter, Döndü, Döne gibi adlar vermekte; kızlara çiçek adları verilebilmekte; erkek çocuklar yiğitlik ve savaşçılık timsali olarak Çetin, Demir, Kaya gibi adlar alabilmektedir (Boratav, 1997: 88).

Yeni doğan çocuğa konacak adın çocuğun kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini, statüsünü ve başarısını gösterecek bir anlam taşımasına önem verilir ve özen gösterilir. Adın sözcük anlamının o adı taşıyan kişiye geçtiğine inanılır (Başçetinçelik, 2009: 116).

İslamiyet'ten önceki dönemlerde her Türk boyunda ad verme ile ilgili farklı uygulamalar bulunur. Türk destanlarının en eskisi Oğuzname'de Oğuz Han'ın kendi adını bizzat aldığı yazar. Oğuz Kağan beşikteyken konuşmaya başlamış ve “Benim adım Oğuz'dur” diyerek herkesi şaşırtmıştır (İvgin, 2000: 143).

Manas Destanı'na bakıldığında Manas doğunca babası Yakup Han'ın ziyafet verdiği ve hiç kimsenin bebeğe uygun bir ad bulamadığı vurgulanır. Umudun kaybolduğu bir zamanda bir ihtiyar (Hızır) gelir ve çocuğu kucağına alarak ona şöyle der: “... Çong atasın öldürsün, çogol çunak bu bolsun.” Yani, bu oğlan kendi eliyle kendi babasını öldürsün. Bu kadar korkunç bir er olsun (Pamir, 2022: 6).

Dede Korkut Kitabı'nda Oğuzlar Batı Türklerinin esasını teşkil ederler. Eserde Oğuz hükümdarı Bayındır Han'dır. Oğuzların millî hayatı, birer sembol niteliği taşıyan kahramanların etrafında gerçekleşmiştir. Dede Korkut ise Oğuzların akıl hocası, ozanlar

piri ve keramet sahibidir. Yiğitlik gösteren adsızlara da ad koyan Dede Korkut'tur. "Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı" nda, Dirse Han uzun zaman sonra bir oğul sahibi olmuştur. Dirse Han'ın oğlu ve üç kabile çocuğu meydanda aşık oynarken; Bayındır Han'ın boğasını, demir zincirlerle tutarak saraydan çıkararak seyredip eğlenmek için meydanın ortasına koymuşlardır. Yanındaki çocuklar kaçarken Dirse Han'ın oğlu kaçmaz, boğa ile oğlan çekişirler. Oğlan boğayı alnına indirdiği yumruklarıyla yıkar ve bıçağı ile boğanın başını keser. Oğuz beyleri gelir, oğlanın başına toplanır: "Dedem Korkut gelsin bu oğlana ad koysun, babasından oğlana beylik istesin." derler. Çağrılan Dedem Korkut gelir, oğlanın babasına söyler:

Hey Dirse Han beylik ver bu oğlana.

Taht ver erdemlidir

Boynu uzun büyük cins at ver bu oğlana

Biner olsun hünerlidir

Ağıllardan on bin koyun ver bu oğlana

Etlik olsun hünerlidir

Develerden kızıl deve ver bu oğlana

Yük taşıyıcı olsun hünerlidir

Ahın başlı otağ ver bu oğlana

Gölge olsun erdemlidir

Omuzu kuşlu cübbe elbise ver bu oğlana

Giyer olsun hünerlidir

Bayındır Han'ın ak meydanında bu oğlan cenk etmiştir, bir boğa öldürmüş senin oğlun, adı Boğaç olsun, adını ben verdim, yaşını Allah versin, dedi. Dirse Han oğluna beylik verdi, taht verdi" (Ergin, 1971: 14).

Kadim Türklerde adın gerçek ve kutsal bir değeri olduğuna inanılır, yeni doğan çocuğa ad koyma töreni yapıldı. Bu gelenek günümüzde de devam etmektedir. Örneğin, ad koyma töreninde bebeği beyaz bir keçeye sararak kapı eşiğinden üç, yedi veya dokuz defa geçirirler. Bu uygulama, bebeğin hayatı boyunca temiz ve uzun ömürlü olmasının dileği anlamı taşımaktaydı (Artun, 2019: 176).

Türklerde ad vermenin köklü bir geleneği ve kuralları vardır (Gülensoy, 1994: 17., Ögel, 1991: 60-61). Günümüzde de ad koyma dinî nitelikli bir törenle olur. Doğumdan sonra bir aile büyüğü veya cami hocası abdest alarak bebeği kucağına alır. Bebeğin sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okur. Ezan ve kamet okunduktan sonra okumayı yapan kişi bebeğin kulağına başka dualar okumaya devam ederek güzel

dileklerde bulunabilir. Daha sonra bebeğin sağ kulağına adı okunarak ad verme işlemi tamamlanmış olur.

Köylerde ve kasabalarda ad koymayla ilgili eski Türk geleneği devam etmektedir. Eski “er-at” ın (erkek adı, çocuğun delikanlılık çağında, önemli bir iş başardığı zaman başardığı işi hatırlatan ya da dilek anlamı taşıyan ad) yerini daha sonra lakap almıştır. Soyadı kanunundan önce herkesin bir lakabı vardır. Lakap, aynı “er-at” gibi onu taşıyan atalarının birinin zanaatını, başardığı bir işi ya da vücut yapısının özelliğini göstermektedir. Demirci, Kalınboyun, Altıparmak, Kazan vb. (Boratav, 1997: 88-89).

3.23.1.1. Asıl Adlar

Niloya çizgi filmde yer alan karakterlerin adları Türkçe veya Arapça kökenli kelimelerdir, hayvanların da adları vardır. Niloya'nın annesi, babası, dedesi ve babaannesinin adları söylenmemektedir. Çizgi filmin resmî internet sayfasından elde edilen bilgilere göre Niloya'nın adını dedesi koymuştur. Verilen bilgiye göre 2009 yılında doğan Niloya, ismini mutluluktan alır. Annesi kızının adının Nil olmasını, babası Oya olmasını ister. Niloya'nın dedesi ise hem anne hem de babasının mutlu olması için torununun adını “Niloya” koyar. Çizgi filmde geçen diğer adlar şöyledir:

Murat, Mete, Tospik, Mine, Elif, Benekli, Sarı Kanat...

3.23.2. Yer, Su, Dağ, Köy, Meydan, Cadde, Sokak, Ev Adları

Niloya'nın yaşadığı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan köyün adı verilmemiştir. Köyde bulunan okulun adı olan “Şirintepe İlkokulu” geçmektedir. Nehrin kenarında bulunan köyde nehrin adı yer almazken “Nehrin Ötesi” bölümünde de diğer köylerin adı yoktur. Nehrin ötesinde bulunan şelalenin de adı verilmemiştir. Çizgi filmde izlenen bölümlerden hareketle Niloya'nın köyü ve çevredeki köyler ile yerleşim alanları Karadeniz Bölgesi'ndedir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Birçok bilim dalının kavşak noktasında bulunan halk bilimi, bu bilim dallarına kaynak teşkil eden ve onlarla bilgi alışverişi yapan bir bilim dalıdır. Günümüzde halk bilimi malzemelerinin sadece geleneksel kültür kalıpları olmadığı bilinmektedir. Bu doğrultuda şehir hayatının yoğunluğunun getirdiği insan ve toplum yaşamındaki değişikliklerle birlikte oluşan kültür, yeni çalışmalarda araştırma konusudur. Teknolojinin hayatımıza nüfuz etmesiyle oluşan kültürel öğelerdeki değişikliklerin tespitine yönelik çalışmalar, halk bilimi araştırmacıları tarafından etraflıca yapılmaktadır. Yapılan çalışmalar, kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılması ve yaşatılması bakımından kıymetlidir.

Her bölümünün Türk kültürüne hizmet ettiği düşünülen yapımda millî ve dinî bayramların önemi ve kutlama şekilleri, bayramlarda yapılan ve yapılması beklenen gelenek ve görenekler çocuklara öğretilmekte; bu şekilde nesiller arası kültürel aktarım sağlanmaktadır. Birlik, beraberlik, arkadaşlık, komşuluk, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerlerin tema olarak işlendiği bölümlerin yanı sıra halk bilimi kadrosunda yer alan halk ekonomisi, beslenme ve mutfak, halk sanatları ve zanaatları, halk bilgisi, gelenek ve görenekler, bayramlar, halk tiyatrosu, halk oyunları, halk edebiyatı ürünleri, halk müziği, çocuk oyunları, halk eğlenceleri gibi başlıklar Niloya çizgi filminde yer almaktadır. Günümüzde şehirde yaşayan ve köye gitme imkanı olmayan, doğayı belediyelerin yapmış olduğu parklardan ve evlerin dışarı açılan gözleri kabul edilen balkonlardan tanıyan çocuklar için Niloya çizgi filminin önemi ve çocuklara katkısı aşikârdır.

Bu çalışma ile birlikte halk bilimi bileşenlerinin çizgi filmlerle çocuklara aktarılabilceği, özellikle gelenek ve görenekler ile kültürel değerlerin öğretiminde ve yaşatılmasında çizgi filmlerin önemli rol oynayabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Her bölümü ortalama 6- 7 dakika arasında değişen çizgi filmin 131 bölümü izlenmiş, senaryoları çıkarılmış, halk bilimi bileşenleri çerçevesinde çizgi film analiz edilmiştir. Sedat Veyis ÖRNEK'in "Türk Halk Bilimi Çalışmalarının Kadrosu" ile değerlendirilen çalışmada bu kadroda yer alan ancak çizgi filmde veri bulunmayan "Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı" (Monografiler) ile "Dinsel- Büyüsel İnançlar, İşlemler" başlıkları çalışmada yoktur. Yaptığımız "Halk Bilimi Perspektifinden Bir Çizgi Film: Niloya" adlı çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmış ve değerlendirmeler yapılmıştır:

“Yerleşim- Yerleşim Türleri” başlığında Niloya’nın köyü ve çevredeki köyler ile yerleşim alanları Karadeniz Bölgesi’ndedir ancak yerleşim yerlerinin isimleri belirtilmemiştir. Karadeniz Bölgesi’nde yaşayan bir ailenin anlatıldığı Niloya’da kemençenin kullanılması ve horona yer verilmesi, yöresel dokuyu yansıtmaya açısından değerlidir.

“Barınak-Konut” (Halk Mimarisi) başlığında Niloya çizgi filmde Karadeniz Bölgesi’nde hâkim olan yerleşim düzeni ve geleneksel mimari özellikleri tespit edilmiştir. Çizgi filmde arazi yapısına göre şekillenen geleneksel evlerin tek ya da iki katlı olduğu dikkat çeker. Köyde apartman bulunmadığı; kat sayısı birden fazla olan evlerde mülkün tek bir aileye ait olduğu tespit edilmiştir. Köyde “kiralık ev” yoktur; köy sakinleri kendi evlerinde oturmaktadırlar. Evlerin yanında veya bahçesinde ise yine ailenin yaşam şekline göre ahır, samanlık, serender, kiler gibi yapılar bulunmaktadır. Üretim şekline ve ihtiyaca göre planlanarak yapılan ahır, samanlık, tulumba, serender ve kiler evin yanında yer alan ve ailenin hayatını kolaylaştıran dış yapılardır. Kullanılan malzemeye göre serender ahşaptan; ahır, kiler, samanlık ve tulumba taş ve ahşap kullanılarak imal edilmiştir.

“Aydınlanma, Isınma” başlığında Niloya çizgi filmde evin aydınlatılması elektrik ile sağlanmakta ve ampul kullanılmaktadır. Soba, geleneksel olarak hem ısınma hem de yiyecekleri pişirme ve ısıtma aracıdır.

“Taşıtlar ve Taşıma Teknikleri” başlığında Karadeniz’de yaşayan bir ailenin anlatıldığı çizgi filmde Niloya’nın babasının ve dedesinin tekne ile balığa çıktığı, denizdeki aile gezilerinin yine aynı tekneyle yapıldığı görülmektedir. Ailenin tarım ve bahçe işlerinde kullandığı traktörü ve fındık bahçesine giderken kullandıkları kamyonetleri mevcuttur.

“Ekonomi Türleri” başlığında çizgi filmde hayvancılığın nasıl yapıldığına dair çocukların anlayacağı şekilde bilgiler verilmektedir. Özellikle hayvanların insan hayatındaki yeri, önemi ve bakımı büyükler tarafından çocuklara öğretilir. Hayvancılıkta yapılan geleneksel uygulamalar çizgi filmde yer almamaktadır. Çizgi filmin birçok bölümünde tüm canlılara özellikle yavru hayvanlara merhamet duygusu işlenmiştir.

Çizgi filmde kara avcılığına rastlanmamıştır. Buna mukabil tekne ile balık avına çıkıldığından dolayı deniz avcılığının yapıldığı tespit edilmiştir. Küçük bir çocuğun doğayı ve hayvanları sevmesi ile doğadaki canlılar arasındaki dengenin ön planda olduğu çizgi filmde arıcılıkla ilgili bir uygulamalara rastlanmamıştır. Çizgi filmde Niloya’nın ailesinin ve köylülerin arıcılık yaptığına dair bilgi yoktur.

Çizgi filmde çocukların oyunlarına çobanlık mesleğini katmaları, çobanların kıyafetleri ile mesleğin detaylarını bilmeleri, onların çobanlık yapan kişilerle karşılaştıklarını veya çobanlığı büyüklerinden öğrendiklerini gösterir. Bu durum, çizgi filmde köyde çobanlık geleneğinin olduğunu ve çizgi filmdeki hayvanlardan hareketle çobanların daha çok küçükbaş hayvanlardan oluşan sürülerle ilgilendiğini göstermektedir. Çobanlara özgü kıyafetler de çizgi filmde başarılı bir şekilde yerini almaktadır. Günümüzde şehirlerde büyüyen ve çobanlık hakkında bilgisi olmayan çocuklar, Niloya çizgi filmi ile bu geleneği ve mesleği öğrenmektedirler.

“Ekonomi Türleri” başlığında Niloya çizgi filminde Karadeniz Bölgesi’nde yaşayan, tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan bir aileden söz edilir. Aile, evlerinin yanındaki bahçelerinde sebze ekim dikimi, fındık bahçelerinde fındık üretimi yapar. Bahçelerinde bulunan meyve ağaçlarından da meyve ihtiyaçlarını karşılamış olurlar. Köydeki tarlalarda buğday ve mısır üretimi yapıldığına dair bilgiler “Mısır Ekmeği” ve “Altın Başaklar” bölümlerinde yer alır. Çizgi filmde köyde yaşamının sunmuş olduğu imkanlar dahilinde aktif olarak tarım yapıldığı görülmektedir. Niloya ve ailesinin elde ettiği ürünlerden öncelikle kendilerinin istifade ettiği görülür. İhtiyaç fazlasının satıldığına dair bir bilgi çizgi filmde yer almamaktadır.

Günümüz insanının bireysel yaşama kaygısı, popüler kültürün etkisi ve üretim sektöründe olmaktan ziyade tüketim toplumu meydana getirdiği düşünüldüğünde Niloya çizgi filmindeki ailelerin üretime katkıda bulunduğu; hem kendi ailelerinin geçimlerine hem de ülke ekonomisine katkı sağladığı söylenebilir. Geleneksel araç gereçlerin yanı sıra modern hayatta kullanılan ve ihtiyaçları karşılayan araç gereçler çizgi filmde yerini almıştır. Modernite ve geleneksellik insanların ihtiyaçları doğrultusunda iç içe ve birbiriyle çatışmadan işlenmiştir.

“Beslenme- Mutfak- Kiler” başlığında Niloya çizgi filminde mutfak, yemek ve beslenme alışkanlıklarını içeren bölümlere bakıldığında sofralarda geleneksel yemeklerin tercih edildiği görülür. Fast food diye adlandırılan hazır yemek çeşitleri çizgi filmde yer almamaktadır. Geleneksel besinlerden yoğurt, aşure, limonata ve kuru fasulyenin yapımı çizgi filmde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Sağlıklı ve dengeli beslenmenin önemine dikkat çekilirken çocuklara örnek bir yaklaşım sergilenir. Sofra düzenindeki sadelik, tabağa yenileceği kadar yemek koymak, geleneksel beslenme, birlik ve beraberlik, sofraya saygı; olması gereken ve beklenen tutum ve davranışlar olarak karşımıza çıkar. Niloya çizgi filminin farklı bölümlerinde Niloya’nın annesinin kış aylarında tüketmek üzere dondurucuya bezelye koyduğu, mutfağın duvarında

kurutulmuş sebze, soğan ve sarımsak asılı olduğu görülmekte; boş kavanozların saklanarak içine konserve ve reçel konulduğu ifade edilmektedir.

Yemek, sadece açlığın giderildiği bir eylem değildir. Ailece yemek yenen zamanlar aile içi etkileşimin yaşandığı, çocukta aidiyet duygusunun geliştiği, aileyi bütünleştiren özel zamanlardır. Yemek için bir araya gelinen sofralarda edilen sohbetler ve yapılan istişareler, aile geleneğinin oluşması için bulunmaz fırsatlar ve ailenin kültürel mirasının aktarım aracı konumundadır. Sofra adabı ve aileyle birlikte geçirilen zamanlar bu bakımdan çok kıymetlidir. Niloya çizgi filminde hem çekirdek aile hem de geniş aileyle yenen yemeklerin olduğu tespit edilmiş, iftar ve sahur yemeklerindeki birlik ve beraberliğin önemi vurgulanmıştır.

“Zaman ve Mesafe Kavramları” başlığında Niloya çizgi filminde halk takvimi bilgilerine genellikle yer verilmemiştir. Okul öncesi ve ilkokul çocuklarının bileceği ve öğreneceği şekilde zaman ve mesafe ölçümlerinde formel bilgilerden söz edilmektedir.

“Halk Sanatları ve Zanaatları” başlığında Niloya çizgi filminde halı dokuma, dantel örme, mendil işleme ve örgü işlerine değinilmiş; bahsi geçen el sanatlarının örneklerine yer verilmiştir. Halk resmi örneklerinden ziyade çocukların hayal kurdukları dünyayı resmetmeleri çizgi filmde yer alır. Çizgi filmde henüz okuma yazma bilmeyen okul öncesi ile ilkokul seviyesindeki çocukların resimlerle kendilerini ifade ettikleri ve dünyayı kendilerine göre yorumladıkları görülür.

“Giyim-Kuşam-Süs” başlığında çizgi filmde giyim kuşamın ihtiyaca ve mevsimlere göre değiştiği, abartının olmadığı, günümüz şartlarına göre şekillendiği söylenebilir. Kadın, erkek ve çocuk giyimlerinde gelenekselliğin yanı sıra yaş faktörünün de etkili olduğu görülmektedir.

“Halk Bilgisi” başlığında Niloya çizgi filminde hayvanların özellikleri ve insan hayatındaki yeri çocukların anlayacağı şekilde aktarılmış, hayvanlarla iç içe bir hayat resmedilmiştir. Köyde hayvancılık yapılmasına rağmen koç katımı, saya gezmesi, göç töreni gibi mevsimlik törenlere rastlanmamıştır. Hayvanlar köyde hem çocukların oyun arkadaşıdır hem de ev halkının beslenme ihtiyacını karşılar. Hayvancılığın ahırda yapıldığı, ahır içinde hayvanların bakımı ve beslenmesi için gerekli araç gereçlerin bulunduğu çizgi filmin farklı bölümlerinde yer alır. Bazı bölümlerde hayvanların birbirlerine karşı davranışları insanlar tarafından örnek alınırken bazı bölümlerde ise insan- hayvan dostluğu işlenmiştir. Halk veterinerliğinde tamamen akılcı yöntemlerin uygulandığı tespit edilmiştir.

Karadeniz Bölgesi'nin karakteristik iklim özelliği olan yağmur, meteorolojik bilgi olarak yer alır. Çizgi filmde büyükler hangi bitkilerin yeneceği bilgisine sahiptir ve bu konuda küçükleri uyarırlar.

Günümüz insanların “Pazartesi Sendromu” olarak adlandırdıkları hafta sonu tatili dönüşü işe başlamanın vermiş olduğu stres ve sorumluluk duygusuyla yaşanan kısa süreli depresyon hâli, çizgi filmde işlenmiş ve bu durumun aslında yanlış bir bakış açısıyla değerlendirildiği, insan hayatında yaşanan her günün çok kıymetli olduğu vurgusu yapılmıştır. Bölümde bahsi geçen inanış, son yıllarda ortaya çıkan ve günümüz şehir insanının psikolojisini anlatan bir örnektir. Bilgiler zamanla değişse de halk bilgisi unsurları halk biliminin dinamik yapısı içinde işlevini ve geçerliliğini korumaktadır.

“Halk İnançları, Töreler, Âdetler, Gelenekler, Görenekler” başlığında Niloya çizgi filminde uyulması beklenen toplumsal kurallar ve adalet duygusu yaşamın içinde ele alınmıştır. Niloya çizgi filminde yukarıda bahsi geçen sosyal normlardan gelenek, görenek, örf, âdet niteliğinde davranış şekillerine ve sözlere rastlanır. Ramazan topunun patlaması ve akşam ezanının okunmasıyla orucunu açan ailenin iftar sofralarının kalabalık olduğu ve geleneksel yemekler ile sade bir sofrada düzeninde yemek yedikleri görülmektedir. Çizgi filmde çocuklar annelerinden izin almadan ve onlara haber vermeden bir yere gitmemeleri gerektiğini bilir, çizgi filmin birçok bölümünde bu davranışın örneği görülür. Paylaşma, yardımlaşma ve dayanışma, birlik ve beraberliğe vurgu yapılan çizgi filmin genelinde bu değerler işlenmiştir. Çocukların büyüklerden duyarak öğrendiği nezaket ve alkışlama ifadeleri; gelenek, görenek ve teamüller sayesinde büyüklerden küçüklere aktarılan kültürel değerler, geniş manada kültürün öğrenilmesini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır.

“Geçiş Dönemleri” başlığında Niloya çizgi filminde bir insanın doğumuna yer verilmemiştir. Hayvanların doğumu “Kedi Evi”, “Civciv Annesi” ve “Buzağı” bölümlerinde işlenmiş; çizgi filmde doğumun gerçekleştiği çocuklara gösterilmemiş; haber verilmiş, yeni bir canlının dünyaya gelmesinin sevinci yansıtılmıştır.

Çizgi filmde büyüklerin çocukluk çağına ayrı bir önem verdiği görülür. Çocukların hayatında oyunun ne kadar kıymetli olduğu, oyunla birlikte aslında hayatı öğrendiklerine vurgu yapılır. Büyümek aşamalı olarak gerçekleşen ve zaman gerektiren, sabır isteyen bir eylemdir. Aynı zamanda çocukluk çağında edinilen temel bilgilerin onların hayatında yol gösterici olduğu ve bu dönemde çocukların kişiliklerinin temellerinin atıldığı da unutulmamalıdır.

Niloya çizgi filminde evlenme ve düğünle ilgili bir bölüm yoktur. Ancak çizgi filmin genelinde aile kurumunun önemi; aile üyelerinin birlik, beraberlik, yardımlaşma

ve dayanışma içinde olması gerektiği; ailenin hastalık ve sağlıkta her zaman yan yana ve omuz omuza olduğu düşüncesi işlenmiştir. Çizgi filme “İnsanın evi ancak ailesi ile birlikte ‘yuva’ olacaktır.” düşüncesi hâkimdir.

“Bayramlar” (Dinsel, Yerel, Karşılama, Uğurlama) başlığında Niloya çizgi filminde somut işlem döneminde olan okul öncesi ve ilkökul çocuklarının görmesinin uygun olmayacağı düşüncesi ile Kurban Bayramı’nın işlenmediği tahmin edilmektedir. Arife günü ve bayramla ilgili uygulamalar çizgi filmde işlenmiştir. Dinî bayramlarda el öpme, şeker toplama, bayramlaşma gibi kalıp davranışlar; millî bayramlarda ise millî duyguların getirdiği coşku, gelenek ve göreneklerle yaşatılmaktadır.

Niloya çizgi filminde millî bayramlardan 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Atatürk’ün tüm çocuklara armağan ettiği ilk çocuk bayramı olmasından dolayı “23 Nisan” ve “Çocuk Bayramı” bölümlerinde ayrıntılı işlenmiştir. Çizgi film Niloya’da işlenen bir bahar bayramı yoktur. Ancak bahar gelince tabiatın canlanmasıyla birlikte insanlarda görülen sevinç “Bahar Kokusu” ve “İlkbahar” bölümlerinde dile getirilmiştir.

Niloya çizgi filminde doğadaki değişimlerle birlikte mevsimlerin değiştiği anlatılmıştır. Bunun için yaprakların sararmasının sonbaharın habercisi olduğu, papatyaların ilkbaharı müjdelediğinden söz edilerek doğal göstergelerden yararlanılmıştır.

“Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler) -Kalıp Sözler ve Sesler” başlığında kalıplaşmış sözler çocukların büyüklerden duyarak öğrendiği nezaket ve alkışlama ifadeleri olarak karşımıza çıkar. Atasözleri, deyimler, kalıplaşmış sözler ve halk edebiyatı ürünleri ile gelenek, görenek ve teamüller sayesinde büyüklerden küçüklere aktarılan kültürel değerler, geniş manada kültürün öğrenilmesini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır.

Niloya çizgi filminde anlatılanlar Karadeniz Bölgesi’nde geçer. Karadeniz Bölgesi’ndeki arazi şartlarından dolayı insanlar her zaman birbirlerine rahatlıkla ulaşmamakta ve ıslık çalarak, yüksek sesle konuşarak veya anlamsız sesler çıkararak anlaşmayı tercih edebilmektedir. Çizgi filmde bahsi geçen şekillerde iletişim örneğine rastlanmamıştır. Niloya’nın annesi bazı bölümlerde ismini söyleyerek ve kimi zaman uzakta bulunan Niloya’ya sesini yükselterek seslenir.

Çizgi filmde günlük hayattaki selamlaşma ifadeleri “Merhaba, hoş geldiniz, hoş bulduk” şeklindedir. Çizgi filmde lakap ve takma ad kullanılmadığından günlük hayatta insanların birbirlerini çağırma ve birbirlerine seslenmeleri taşıdıkları isimler aracılığıyla olur.

“Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma” başlığı değerlendirildiğinde çizgi filmde adı geçen dernek ve kuruluş olmadığı görülür. Çocuklar, büyüklerini taklit ederek büyürler; hayatta kazandığı bilgi ve tecrübeleri, kültürel değerleri büyüklerinin sözlerinden olduğu kadar davranışlarından da öğrenirler. Gelenek, görenek ve teamüller sayesinde büyüklerden küçüklere aktarılan kültürel değerler, geniş manada kültürün öğrenilmesini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır. Türklerin misafire ve komşuya verdiği önem ve ihtimam ile kültürümüzdeki misafir ağırlama ve hediyeleşme, çizgi filmin ilgili bölümlerinde çocukların anlayacağı ve öğreneceği şekilde işlenmiştir.

Bölümlerden hareketle çizgi filmde erkeklerin evdeki bakım ve onarım işlerinden sorumlu olduğu söylenebilir. Niloya çizgi filmde günlük yaşamdaki işler, cinsiyet ayrımı gözetilerek yapılmaktadır. Ahırdaki hayvanların bakımı ve beslenmesi ile tamir işleri erkeklere aittir. Kadınlar mutfak ve ev işleri ile bahçe işlerinde çalışır; yemek yapar, bulaşık ve çamaşır yıkar. “Sıcak Bir Çorba” bölümünde annesi hastalanan Niloya ve Murat’ın babasının ev işi yaptığı; kahvaltı hazırlayıp çorba pişirdiği, bulaşıkları yıkadığı görülür. Çocuklar da ev işlerinde yardımcı olurlar. Aile bireyleri hastalık gibi durumlarda da her daim birbirine destektir; böyle zamanlarda her zamanki iş bölümünde değişiklikler görülür.

Komşuluk ilişkileri ve imece usulünün işlendiği çizgi filmin ilgili bölümlerinde yardımlaşma ve dayanışmaya örnekler bulunmaktadır. Komşuların hem iyi hem de kötü günde, sevinçli ve üzüntülü oldukları zamanlarda birbirlerini yalnız bırakmamaları gerektiği çizgi filmde vurgulanmaktadır. Hediyeleşme, selamlaşma, teşekkür etme gibi insanlar arası bağı güçlendiren kalıplar ve davranış şekilleri çizgi filmde yer almaktadır.

“Halk Edebiyatı” başlığında Niloya çizgi filmde hikaye, mektup, masal, bilmece, halk şiiri, atasözleri ve deyimler gibi halk edebiyatı ürünlerinin yer aldığı bölümler bulunmaktadır. Anlatılan masallarda tekerleme veya döşeme olarak adlandırılan formellerin fazla kullanılmadığı görülmektedir. Niloya çizgi filmde kullanılan halk edebiyatı ürünlerinin çocukların dil gelişimine katkıda bulunduğu söylenebilir.

Masallar, destanlar, halk hikayeleri hayal gücü oldukça zengin olan çocuklara çizgi filmler aracılığıyla öğretilmelidir. Çizgi film senaryoları oluşturulurken kültürel değerlerin doğru bir şekilde aktarılabilmesi için halk bilimi uzmanlarından destek alınmalıdır. Destan, masal ve halk hikayeleri senaryo haline getirilirken bu ürünlerde geçen mitolojik unsurlar çocukların hayal dünyasına hitap edecek şekilde senaryolara dahil edilmelidir.

Kuşaklar arasındaki kültür aktarımına katkı sağlayan ancak bugünkü eğitim sisteminde oldukça azalan Türk masalları, yeniden gündeme alınmalı ve üzerinde

özellikle çalışma yapılması gereken bir alan olarak değerlendirilmelidir. Türk çocukları “Rapunzel” ile birlikte “Mercan Kız”ı, “Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler” ile birlikte “Nardaniye Hanım ve Kırk Haramiler”i, “Külkedisi” ile birlikte “Küllü Fatma”yı, “Pinokyo” ile birlikte “Yalancı Oğlu Yaltacuk”u da öğrenmelidir. Bu doğrultuda dünya mirasını bilmek, öğrenmek ve onu korumaya çalışmak bizi kendi millî mirasımızdan uzaklaştırmamalıdır. Küreselleşen dünyada var olmak, millî kültürün korunması ile gerçekleşecektir.

Yeni üretilen yapımlar atasözleri ve deyimler bakımından zenginlik göstermeli; maniler, türküler, bilmeceler ve tekerlemeler yoluyla dilimizin zenginlikleri aktarılmalıdır. Okul öncesi ve ilkokul çağı çocuklarının sözlü edebiyat ürünlerini öğrenmesi ve atasözleri ile deyimler hakkında bilgi sahibi olması oldukça önemlidir. Sözlü edebiyat ürünlerinden olan ve az sözle çok şey anlatan, sözün özü, atasözleri ve deyimlerin küçük yaşlarda öğrenilmesi çocukların ana diline hakimiyetini arttıracak ve ileriki yaşlarda kendisini düzgün ifade etmesine katkı sağlayacaktır. Ana diline hâkim, dilinin vermiş olduğu imkanlarla kendini rahatlıkla ifade eden, kelime hazinesi geniş nesiller ancak Türk Dili ve Edebiyatı’nın seçkin eserleri ve kaliteli yapımlar sayesinde var olacaktır. Bu bakımdan çizgi filmlerin dil ve anlatımı ile söz varlığının çocukların dil gelişimine önemli katkılar sağladığı unutulmamalıdır. Çizgi film yapımcıları bu ayrıntıyı mutlaka dikkate almalıdır. Çizgi filmlerde yer yer ağız özelliklerinin bulunması, çocukların Türkçenin kullanımında farklılıklara aşina olmasını sağlayacak; böylelikle Türk dilinin zenginliklerinin farkında olan nesiller yetişecektir.

“Halk Tiyatrosu” (Geleneksel Tiyatro) başlığı değerlendirildiğinde Niloya çizgi filminde “Neşeli Kurabiyeler” ve “Karınca” bölümlerinde seyircilerle çevrili bir alanda oynanan oyunlar, bir ileti içermesi bakımından orta oyununu andırır niteliktedir. Orta oyununun klasik yapısı ve bölümleri çizgi filmde yer almaz. Çocukların duygu ve düşüncelerini drama yoluyla anlatmaları hem öz güvenlerinin gelişmesine katkı sağlayacak hem de kendilerini rahat bir şekilde ifade etmelerine yardımcı olacaktır. Çizgi filmin “Soğan” ve “Karagöz ile Hacivat” bölümlerinde işlenen konular Karagöz oyununun “muhavere (söyleşme)” bölümüne benzer. Çizgi filmin “Tiyatro” bölümünde sergilenen oyun, seyirlik köylü oyunlarında olduğu gibi herkesin görebileceği bir alanda – köy meydanı- ve doğaçlama olarak oynanmıştır.

Çizgi filmde olduğu gibi geleneksel tiyatronun çocuk eğitiminde ve kültürel değerlerin aktarımında kullanılması geleneğin gelecek nesillere aktarılmasını kolaylaştıracaktır.

“Halk Oyunları” (Dansları) başlığı değerlendirildiğinde Niloya çizgi filmde çocukların dikkatini çekmesi ve öğrenmenin gerçekleşebilmesi bakımından müzik, oyun ve dansın her bölümde bulunduğu görülür. Karadeniz Bölgesi’nde yaşayan bir ailenin yaşamını anlatan çizgi filmde Karadeniz müziklerinin yanı sıra bu müziklere eşlik eden horon yer almaktadır. “Karadeniz Orkestrası” bölümünde Niloya kemençe çalarken horon oynar.

“Halk Müziği ve Müzik Araçları” başlığında Karadeniz Bölgesi’ne özgü kemençenin birçok bölümde kullanıldığı görülür. Bu kullanım, Karadeniz müziğinin yöresel dokusunu vermesi açısından değerlidir. Çizgi filmde bulunan müzik aletleri kemençe, davul, bağlama, tulum, flüt ve gitardır. “Tiyatro” bölümünde Niloya, “Çayeli’nden Öteye” türküsünü kemençeyle çalıp söyler. Çizgi filmin her bölümünde konu başlığı ile uygun çocuk şarkıları seslendirilmektedir.

“Çocuk Oyunları ve Oyuncakları” başlığında çizgi filmin farklı bölümlerinde çocukların zengin hayal gücüne önem verildiği ve hayal gücünün desteklendiği görülmektedir. Çocuklara oyuncak yaparak onların oyunlarına katkı sağlayan büyükler bazen de onların doğayı ve yaşadıkları yerleri inceleyerek onlardan oyun üretmelerini istemişlerdir. Çocukların gözlem, düşünce gücü ve yeteneklerini birlikte kullandıklarında hem orijinal oyun ürettikleri hem de öğrendikleri gözlemlenmiştir.

Niloya çizgi filmdeki çocukların gerçek hayattaki çocuklarda olduğu gibi en çok koşarak ve yakalamaca oynayarak vakit geçirdikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra geleneksel çocuk oyunlarının tanınması, öğrenilmesi ve öğretilmesi için bu oyunlara yer verildiği görülmektedir. Geleneksel çocuk oyunlarının nasıl oynandığı detaylı bir şekilde işlenmiş; böylelikle yeni neslin oyunları öğrenmesi hedeflenmiş, bu vesileyle oyunların unutulmasının önüne geçilmiştir. Bu tutum ve davranışlar halk bilimi açısından ayrıca önem taşımaktadır. Niloya çizgi filmde hem geleneksel hem de modern çocuk oyunları ve spor dallarına yer verildiği görülür. Çizgi filmde çocukların okunan şiirler ve söylenen şarkılarla birlikte hazır oyuncakların yanı sıra doğal oyuncaklarla ve hayal gücüne dayalı oyunlarla eğlendikleri, beceri kazandıkları, kazanımlarını hayatlarına uyguladıkları ve öğrendikleri görülür.

Niloya çizgi filmde oynanan çocuk oyunları şunlardır: yakalamaca, ebelemece, saklambaç, deve cüce, çuval yarışı, yakantop, mendil kapmaca, istop, koşma- yarış yapma, körebe, sıcak soğuk, ip atlama, seksek, uçurtma uçurma, atçılık, kağıt uçak-kağıt gemi, balonla oyun, kardan adam, kardan kale, kartopu, buz pateni, kızak kayma, paten- kaykay kayma, bisiklete binme, salıncakta ve tahterevallide sallanma- kaydırakta kayma, gölge oyunu, kamp yapma, top atmaca, futbol, basketbol, oyuncak araba ile

oyun kurma, tahta bloklar ve oyun hamuru ile oynama, bulutları şekillere benzetme, sopa- jant ve buldukları nesnelere oynama, resim yapma.

Erkek çocukların daha çok rağbet ettiği futbol oyununu çizgi filmde kız çocukların da oynadığı, basketbol oyununa da cinsiyet ayrımı gözetmeksizin katılım sağlandığı tespit edilmiştir. Mevsime ve hava şartlarına göre oynanan oyunların içeriğinin ve tarzının değiştiği görülür. Köyde tabiatla iç içe yaşayan Niloya ve arkadaşları, tabiatın onlara sunduğu imkanlardan yararlanmış; besledikleri ve baktıkları hayvanları oyunlarına dahil etmişlerdir.

Günümüz çocuklarının -özellikle büyük şehirlerde- zamanının çoğunu evlerde ve kapalı mekanlarda geçirdiği düşünüldüğünde unutulmaya yüz tutan geleneksel çocuk oyunları ile halk oyunlarının çizgi filmde yer alması kayda değer bir özelliktir. Çizgi filmde geleneksel çocuk oyunları ile çocukların oynayabileceği spor dallarından örnekler verilmiş; hazır oyuncaklarla birlikte el yapımı oyuncaklara yer verilmiştir. Çizgi filmde çocukların genellikle oyuncaklarla değil, daha çok çevrelerinde bulunan nesnelere, dış dünyadaki araç gereçler ve en önemlisi hayal güçlerinin etkisiyle oyun oynadıkları görülmektedir. Çocuklar, hayal dünyasının zenginliği ve yaratıcılık güçleri sayesinde kendi kurdukları oyunlar ve ürettikleri oyuncaklarla daha mutlu olmaktadır. Çocukların arkadaşları ile kurdukları oyunlar, onların sosyalleşmelerini sağlarken doğayı keşfetme ve yeni oyunlar üretme noktasında son derece faydalıdır.

Teknolojik araçlarla hemhâl olunan günümüz dünyasında kitle iletişim araçlarının ve özellikle görsel medyanın rolü ortadadır. Küresel salgın döneminde insanların evlere kapanmasının da etkisiyle kitle iletişim araçlarına ilgi oldukça yoğunlaşmıştır. Çocukların ve gençlerin uzaktan eğitim gördükleri salgın döneminde görsel medyaya ilginin arttığı, bu durumun toplumun geneline yansıdığı gözlenmiştir. Televizyonun yanı sıra tablet, telefon ve bilgisayar gibi teknolojik araç gereçler, izlenen programların ve çizgi filmlerin ulaşılabilirliğini artırmış; küresel salgın süreci aynı zamanda bilinçli hareket edenler için birer fırsata dönüşmüştür. Bu bakımdan salgın döneminden önce yayınlanmaya başlayan Niloya çizgi filmi çocuklar için bir eğitim ve öğretim kaynağı olarak düşünülmelidir.

“Halk Eğlenceleri, Sporlar” başlığında çocukların hareketli yapıları düşünüldüğünde Niloya çizgi filminde onların bu enerjisinin büyükler tarafından spor etkinlikleri, doğa yürüyüşleri ve gezmeleri ile desteklendiği; yaparak, yaşayarak, keşfederek öğrenmelerinin sağlandığı dikkat çeker. Öğrenmeye her an açık olan çocuklar, büyükleri tarafından faydalı etkinlikler ile desteklenmektedir. Köyde yaşayan ve tabiatla iç içe olan Niloya ve ailesi serbest zamanlarda tabiatla dinlenmeyi tercih eder. Yine çizgi

filmin birçok bölümünde zihni dinlendirirken aynı zamanda insanları farklı dünyalara, fikirlere ve bakış açılarına yönlendiren kitap okuma etkinliğine önem verildiği ve büyüklerin bu konuda küçüklere örnek olduğu görülür.

“Adlar” başlığında Niloya çizgi filminde yer alan karakterlerin adları Türkçe veya Arapça kökenli kelimelerdir, hayvanların da adları vardır. Niloya'nın annesi, babası, dedesi ve babaannesinin adları söylenmemektedir. Çizgi filmde geçen adlar şöyledir: Niloya, Murat, Mete, Tospik, Mine, Elif, Benekli, Sarı Kanat...

Çizgi filmde Niloya'nın köyü ve çevredeki köyler ile yerleşim alanları Karadeniz Bölgesi'ndedir. Niloya'nın yaşadığı köyün adı verilmemiştir. Köyle ilgili sadece köyde bulunan okulun adı olan “Şirintepe İlkokulu” geçmektedir. Nehrin kenarında bulunan köyde nehrin adı yer almazken “Nehrin Ötesi” bölümünde diğer köylerin adı ve nehrin ötesinde bulunan şelalenin adı verilmemiştir.

Barındırdığı halk bilimi unsurları dikkate alındığında “Niloya” çizgi filminin halk bilimi üzerine yapılan bu çalışmaya uygunluk gösterdiği kanaatine varılmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır:

Çocukların odaklanma ve dikkatlerini sürdürme zamanlarının kısa olduğu düşünüldüğünde çizgi filmlerin dikkat çekici ve eğitici bir öğretim materyali olarak kullanılması doğru bir uygulama alanı olarak karşımıza çıkar. Bu uygulama alanında millî kültürün öğretilmesi, değerlerin kazandırılması, millî ve manevi değerlere saygılı bireyler yetiştirilmesi mümkündür. Bu bağlamda gelecek nesilleri inşa eden, verimli halk bilimi çalışmaları yapılmalıdır.

Halk bilimi çalışmalarına ve kültür araştırmalarına destek olma noktasında televizyon, tablet gibi dijital araçlarla çocuklara ulaşan kaliteli çizgi filmler üretilmelidir. Çizgi filmlerde işlenen kültürel değerlerin kaynağı, değerlendirilmesi ve çizgi filme yansımaları noktasında halk bilimcilerden destek alınmalıdır. Kültürel birikimlerinin gelecek yüzyıllarda da yaşatılması için yapılacak sosyal sorumluluk projeleri, konserler, şenlik ve festivaller yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmeli; yapılacak etkinliklerin sayısı ve kapsamı artırılmalıdır.

Millî kültürün yaşatılması ve gelecek nesillere aktarımında çizgi filmlerden etkin bir şekilde yararlanmak için bilim insanları, akademisyenler ve öğretmenlerin birlikte çalışacakları atölyeler ve hizmet içi eğitimler tasarlanabilir. Eğitimler neticesinde ortaya çıkacak çalışmalar arasında yarışmalar düzenlenebilir. Böylelikle yapılan çalışmaların kalitesini artırmak için rekabet ortamı ortaya çıkmış olur.

Çalışmamızın bilim dünyasına katkı sağlamasını ve halk bilimi üzerine çalışmak isteyen araştırmacılara ışık tutmasını temenni ediyorum.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1989). Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi. Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Aça, M. (2016). Denizin Çocukları: Giresun ve Trabzon Yöresi Balıkçılarının Meslek Folkloru, *Saarbrücken: Türkiye Alim Kitapları Yayınları*.
- Aça, M. (2019). *Halk Şiirinde Tür ve Şekil*. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları, 181- 230.
- Aça, M. (2021). *Halk Bilimi El Kitabı*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aça, M., Ekici M., Yılmaz, A. M. (2019). *Halk Şiirinde Tür ve Şekil*. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları, (Editör: M. O. Öcal), s. 298- 300.
- Aça, M., Yolcu, M. A. (2021). *Halk Bilgisinin İnanış Temelli Temsilleri*. Halk Bilimi El Kitabı. Ankara: Nobel Yayınları, (Ed.: M. Aça), s. 345- 440.
- Akalın, L. S. (1990). Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar. Ankara: Kültür Bakanlığı Hakad Yayınları: 130, Halk Edebiyatı Dizisi: 36.
- Akarsu, B. (1988). Felsefe Terimleri Sözlüğü. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Akat, A. (2021). *Halk Müziği*. Halk Bilimi El Kitabı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aksan, D. (1996). Türkçenin Sözvarlığı. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1984). Atasözü ve Deyimler Sözlüğü 1- Atasözleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktan, C. C., Tutar, H. (2007). Bir sosyal sabit sermaye olarak kültür. *Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi*, Cilt 6, Sayı 20.
- Alıç, S. (2016). Türk halkbiliminin gelişimi bağlamında dergicilik faaliyetleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 42.
- Alpargu, M. (2008). *12. Yüzyıla Kadar İç Asya'da Türk Mutfak Kültürü*. Türk Mutfağı (Ed.: A. Bilgin ve Ö. Samancı), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Altıntaş, A. (1984). *Divan-ı Lüğati't Türk'teki Yemek ve Yiyecekler*. İstanbul: Türk Folkloru, C.6, S.60. <https://acikders.ankara.edu.tr/> adresinden 15. 05. 2024 tarihinde ulaşılmıştır.
- And, M. (1964). Türk Köylü Dansları. İstanbul: İzlem Yayınları.
- And, M. (1970). 100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- And, M. (1974). Oyun ve Bügü. Türk Kültüründe Oyun Kavramı İş Bankası Kültür Yayınları: 144- Sanat Dizisi:17, İstanbul: Baha Matbaası.

- And, M. (1985). Geleneksel Türk Tiyatrosu- Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları.
- And, M. (2012). Oyun ve Bugü. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aras, E. (2002). Türklerde hıdırellez geleneği. *Millî Folklor*. Yıl 14, C.7, S.54, s.50.
- Arat, R. R. (1991). Eski Türk Şiiri. 3.b. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Artun, E. (1990). Halk Kültüründen Derlemeler “Hıdırellez Özel Sayısı”. Ankara. s. 1-23.
- Artun, E. (1998). Tekirdağ halk kültüründe geçiş dönemleri- doğum evlenme ölüm. *BİR Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, İstanbul. s. 9- 10.
- Artun, E. (2008). Türk Halkbilimi. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2014). Ansiklopedik Halk Bilimi/ Halk Edebiyatı Sözlüğü (Terimler, Motifler, Kavramlar). Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2019). Türk Halkbilimi. Adana: Karahan Kitabevi.
- Aslan, E. (2017). Dijital Kültürde Kültür Aktarımı: Rafadan Tayfa Animasyon Dizisinde ‘Aşure Günü’ Örneği (Sözlü Bildiri). 9. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi, (s.329-334), Ordu.
- Atnur, G. (2011). Ziya Gökalp ve Abdullah Tukay’ın folklorla ilgili çalışmaları. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 32, 29- 40.
- Ayaz, B., Aça, M. (2021). *Halk Bilgisinin Ekonomiye ve Teknolojiye Dönük Temsilleri*. s. 239-286. (Ed.: M. Aça). Halk Bilimi El Kitabı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aykaç, O. (2016). *Biçim ve içerik yönünden orta oyunu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Aytaç, Ç. (1982). El Dokumacılığı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Balaban, A., Güler, A. (2015). Türkçe Deyim ve Atasözleri Perspektifinden Vahşi Hayvan İsimleri ve Türk Kültürüne Yansıması. International Conference On Language And Literature (Uluslararası Dil ve Edebiyat Konferansı) "In Memory Of Sami Frasheri" (Şemseddin Sami Hatırasına) Proceedings Book / (Bildiri Kitabı) Hena E Plote Beder University – Tirana / Albania. October 29-30.
- Başçetinçelik, A. (2009). Adana Halk Kültüründe Doğum- Evlenme- Ölüm. Adana: Altın Koza Yayınları.
- Başgöz, İ. (2011). Türkiye’de folklor çalışmaları ve milliyetçilik. *Turkish Studies*, 6/3, 1535-1547. Turkey.
- Başoğlu, S. (1993). Türk Mutfağından Örnekler. Ankara: Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları.

- Bayazit, A. ve Boz, E. (2017). Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti dönemi yenileşme hareketlerinin Türk spor kültürüne etkileri “Tanzimattan Cumhuriyete spor”. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (UKSAD), (Special Issue 2), 211-228.
- Baykara, T. (2001). Türk Kültür Tarihine Bakışlar. Ankara: AKM Yayınları.
- Baysal, A. (1993a). Beslenme Kültürümüz. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baysal, A. (1993b). *Türk Yemek Kültüründe Değişmeler, Beslenme ve Sağlık Yönünden Değerlendirme*. Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar. (Ed.: K.Toyggar), 12-21, Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- Berkes, F. (1993). Traditional Ecological Knowledge in Perspective. (Ed.: J.T. Inglis), *Traditional Ecological Knowledge: Concepts and Cases*, 1-9, Ottawa: International Development Research Centre Press.
- Besson, J. L. (2013). Keşifler ve İcatlar. (Çev: N. Kula), Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Blacking, J. (1973). How Musical is Man?. Seattle: University of Washington Press.
- Boas, F. (1944). The Mind of Primitive Man, New York: MacMillan Company.
- Boratav, P. N. (1969). Az Gittik Uz Gittik. s. 407- 408. Ankara: İmge Kitabevi.
- Boratav, P. N. (1982). Folklor ve Edebiyat 1-2. İstanbul: Adam Yayıncılık, Yüksel Matbaası.
- Boratav, P. N. (1997). 100 Soruda Türk Folkloru. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Boratav, P. N. (1997). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Boyras, Ş. (2008). Sözlü anlatıların sürekliliği üzerine düşünceler. *Folklor / Edebiyat*, 54, 105-118.
- Creswell, J. W. ve Clark, P. (2007). *Designing an conducting mixed method research*. USA: SAGE Publications.
- Çakı, C. (2018). İkinci Dünya Savaşı’ndaki propaganda savaşlarında çizgi filmin rolü: Nazi Almanyası ve Amerika Birleşik Devletleri üzerine inceleme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları E-Dergisi*, 1(2), 51- 63.
- Çetinkaya, G. (2015). *Dede Korkut Hikâyeleri’nde Semboller*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Bilimi Bilim Dalı, Ankara.
- Çiftçi, O. (1991). Çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü. *Aile ve Toplum Dergisi*. 1(2), 19-22.
- Çobanoğlu, Ö. (2009). Halk Edebiyatına Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Çobanoğlu, Ö. (2020). Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çorapçioğlu, K., Çakır, S., Aysel, N.R., Görgülü, H.C., Kolbay, D., Seçkin, N.P., Ünsal, E. (2008). *Yöresel Kırsal Mimari Kimlik*. İstanbul: TC. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü Kırsal Alanlar Daire Başkanlığı.
- Çoruhlu, Y. (2002). Türk Mitolojisinin Ana Hatları. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çukur, D., ve Özgüner, H. (2008). Kentsel alanda çocuklara doğa bilinci kazandırmada oyun mekânı tasarımının rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 177-187.
- Danişmend, İ. H. (1967). Medeni kıyafetin Batı'ya Türklerden intikali. *Türk Folklor Araştırmaları*. 10/213, 4373- 4374.
- Danişmend, İ. H. (2016). Tarihi Hakikatler. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Davulcu, M. (2015b). Günümüzde Karadeniz Bölgesinde ahşap tekne yapımıcılığı. *Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2, 53-59.
- Demir, N. *Trabzon ve Yöresinde Serenderler*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/683217> 21.12.2021 tarihinde, html adresinden erişildi.
- Demir, N. (1977). *Ordu İli ve Yöresinde Serendiler, Kültür ve Sanat*. Türkiye İş Bankası Yayınları, S. 36, 42-45.
- Demirci, Y. Z. (1938). Köy Halk Türküleri. İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- Dilidüzgün, S. (2018). Çağdaş Çocuk Yazını. İzmir: Tudem yayınları.
- Dinç, M. (2021). *Halk Bilgisinin Beslenme Mutfak Kültürüne Dönük Temsilleri*. Halk Bilimi El Kitabı (Ed.: M. Aça). Ankara: Nobel Yayınları.
- Dinç, M. (2021). *Halk Dansları*. Halk Bilimi El Kitabı (Ed.: M. Aça). Ankara: Nobel Yayınları.
- Direk, M. (2010). Tarım Tarihi ve Deontoloji. Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
- Divan-ı Lugati't Türk Dizini, Ankara, 93- 94.
- Dizdaroğlu, H. (1969). Halk Şiirinde Türler, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, H. (2019). Kaybolmaya yüz tutmuş meslek: sepetçilik. *Türk Tarım Orman Tarım ve Orman Dergisi*, Eylül-Ekim 2019 / El Sanatları, 88- 92.
- Dundes, A. (2003). "Halk kimdir?" Halk biliminde kuramlar ve yaklaşımlar. (Çev. M. Ekici). Ankara : *Milli Folklor*, Yıl:12, 45, 1-25.
- Düzgün, D. (1999). Erzurum Köy Seyirlik Oyunları. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Düzgün, D., Daşdan, N. (2019). *Halk Tiyatrosu*. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları. (Ed.: M. Ö. Oğuz). s: 321- 356.
- Eker, G. Ö. vd., *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Milli Folklor Yayınları.
- Ekici, M. (2013). 100. yılında Türk halk bilimi çalışmaları ve Türkiye kültür politikalarına eleştirel bir bakış. *Millî Folklor*, Yıl 25, Sayı 99.
- Ekmekçiöğlü, İ., Bekar C. ve Kaplan, M. (2001). *Türk Halk Oyunları*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Elçin, Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Elçin, Ş. (1991). *Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy Tiyatrosu)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Eliade, M. (1993). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev.: Sema Rifat), İstanbul: Simavi Yayınları.
- Erbaş, S., Ergül, R., Şimşekli, Y. ve Özdilek, Z. (2002). *Okul Öncesi Dönemde Fen Öğretimi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Erdem, G. (2020). “Maysa ve Bulut” örneğinde yemek kültürü inşası. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*. 4(1), 82-99.
- Ergin, M. (1971). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.14.
- Ergin, M. (1986). *Dede Korkut Kitabı: Metin- Sözlük*. İstanbul: Ebru Yayınları.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı 1 Giriş- Metin- Faksimile*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2001), *Dede Korkut Kitabı- İnceleme*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları No: 51.
- Erginer, G. (1984). *Uşak Halk Takvimi*. Halk Meteorolojisi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergun, M. (2000). Türk ağaç kültü inancının Dede Korkut hikayelerindeki yansımaları. *Milli Folklor*, C. 6, s.47, Ankara: Feryal Matbaacılık.
- Erkenekli, M. (2013). Toplumsal kültür araştırmaları için değer merkezli bütünlük bir kültür modeli önerisi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt/Volume 12, Sayı/Issue 1, 147-172. ISSN: 1303-6831.
- Eroğlu, T. (1994). *İnsan ve Oyun, Oyun, Dans ve Halk Oyunları*. Kayseri: Milli Folklor Yayınları: 3. Halk Oyunları Dizisi:1.
- Eroğlu, T. ve Yatman, E. (2008). Türk halk oyunlarında giysi sorunu ve geleneksellik. *Halk Kültüründe Giyim- Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, (Ed.: M. T. Koçkar), s. 37-46, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Basımevi.
- Erol, A. (2009). *Müzik Üzerine Düşünmek*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Erseven, İ. C. (1996). Alevilerde Semah. İstanbul: Ant Yayınları.
- Ertaş, A. (2014). Ankara ili bakırcılık sanatı. *Folklor/ Edebiyat*, 29, 161-178.
- Ertuğ, F. (2014). Etnobotik. Resimli Türkiye Florası, C.1, 319-344, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- ESÜİ (2018), *Hediyelik Eşya ve El Sanatları Ürünleri İhracatı*, <http://www.ithalatihracat.biz/?pnum=464> 12.01.2022 tarihinde html adresinden ulaşıldı.
- Filizok, R. (1991). Ziya Gökalp'ın Edebî Eserlerinde Halk Edebiyatı Tesiri Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Fischer, E. (1985). Sanatın Gerekliliği (Çev. C. Çapan). Ankara: V Yayınları.
- Gökalp, Z. (1913). Halk medeniyeti I- başlangıç. *Halka Doğru*, 10 Temmuz 1329 (1913), 14, 107-108.
- Gökalp, Z. (1994). Türkçülüğün Esasları. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Gökalp, Z. (2022). Ala Geyik. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (2000). Dedem Korkudun Kitabı. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Görgünay, N. (2008). Geleneksel Türk Giyim Tarihi (Milattan Önce Binyıllardan Günümüze Kadar). İzmir: Grafmat Basım.
- Gözaydın, N. (2008). Türk Halk Oyunları. İstanbul: Asya Kültür Danışmanlık Organizasyon.
- Grandinetti, F.M. (2003). Popeye an Illustrated Cultural History. Amerika: McFarland
- Gülensoy, T. (1994). Türklerde ad verme geleneği ve hektor. *Millî Folklor Dergisi*, 22, Ankara: Feryal Matbaası.
- Gülhan Aktürk, A.- Yıldırım, F. (2022). Halk anlatılarının epik kuralları ışığında bir inceleme: Mercan Kız masalı. *Folklor Akademi Dergisi*. Cilt:5, Sayı:3, 660-673.
- Gün, M., Şahinoğlu, S. (2011). Tahtakuşlar köyü ve geleneksel olarak kullanılan Fatma Ana eli (anastatika hierochuntica) bitkisinin folklorik tıp açısından anlamı. *Lokman Hekim Journal*, 1 (3), 18-21.
- Günay, E. (2006). Müzik Sosyolojisi. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Günay, U. (2018). Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Günay, Ü. (2006). Türk dünyasında kronolojik sistemler. *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.20, 239-272.
- Güvenç, B. (1993). Türk Kimliği. Ankara: Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güvenç, B. (2002). İnsan ve Kültür. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Hacıbektaşoğlu, E. S. (2014). *Kültürel Çalışmalar ve Çizgi Filmlerin Çocuk İzleyici Üzerindeki Etkileri Araştırmaları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Hillman, C. H., Erickson, K. I. ve Kramer, A. F. (2008). Be smart, exercise your heart: exercise effects on brain and cognition. *Nature Reviews Neuroscience* (9), 58-65.
http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Geleneksel%20T%C3%BCrk%20Dokuma%20Sanatlar%C4%B1.pdf (Erişim: 17.05.2024).
- <http://www.turktarim.gov.tr/Haber/336/kaybolmaya-yuz-tutmus-meslek-sepetcilik> (Erişim: 17.05.2024).
- <https://acikders.ankara.edu.tr/>(Erişim: 06.05.2024).
- <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/sumae> (Erişim: 12.01.2024).
- <https://bebka.org.tr/wp-content/uploads/2021/07/Animasyon-Sekto%CC%88ru%CC%88-Raporu-2018.pdf> (Erişim: 17.01.2024).
- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/683217> (Erişim: 21.12.2023).
- <https://ebs.pusula.pau.edu.tr/BilgiGoster/Ders.aspx?lng=1&dzy=3&br=19&bl=43&pr=9&dm=655&ps=3&dk=123065&ds=0> (Erişim: 10.01.2023).
- <https://sozluk.gov.tr/>(Erişim: 27.12.2023).
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Niloya> (Erişim: 10.10.2023).
- <https://www.aydinlik.com.tr/haber/yucel-pasmakci-anlatiyor-4-cay-elinden-oteye-208132> (Erişim: 11.05.2024).
- <https://www.dogaevlerii.com/komsuluk-ile-ilgili-guzel-sozler,2,280688#.ZDKFBHYzaUk> (Erişim: 25.04.2024).
- <https://www.youtube.com/watch?v=pvI6bOXah6s> (Erişim: 11.11.2023).
- Huizinga, J. (1955). *Homo Ludens. A Study of the play Element in Culture*, Boston.
- Huizinga, J. (2006). *Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme.* (Çev.: M. A. Kılıçbay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Istvan, V. (2007). *Erken İç Asya'nın Tarihi* (Çev. İ. Doğan). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- İlaydın, H. (1997). *Eski Türk Edebiyatında Nazım*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- İnan, A. (1954). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk Dini*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İslam Ansiklopedisi (1993) "Fal" maddesi, C.4 İstanbul, MEB Yayınları.
- İvgin, H. (1996). *Türk Halk Bilimi ve Halk Edebiyatında Görüşler*. Ankara: Akar Ofset.
- Kafesoğlu, İ. (2004). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Kahraman, Ö. G., Ceylan, Ş. ve Ülker, P. (2015). Bilimi yaratan duygu: Çocukların fen ve doğaya ilişkin konulardaki bilgi ve merakları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19 (1), 207-229.
- Kalaycı, B. (2004). Halkbilimi/Folklor Tarihsel Süreç. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi. 18. 05. 2024 tarihinde <https://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/26.php> html adresinden ulaşılmıştır.
- Kamacıoğlu, B. (2017). Çizgi filmlerin kültür aktarımındaki rolü ve Hayao Miyazaki çizgi filmleri. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7(13), 1-18.
- Karaca, N. (2018). *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Bazı Bilimsel Olguları Açıklamada Kullandıkları Sezgisel Akıl Yürütmeler ve Höristikler. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı.*
- Karpuz, E. (2002). Anadolu Mutfak Alanında Kullanılan Bakır Kaplar ve Osmanlı Dönemi Örnekleri: Türkler. C.12, 425- 432. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Karpuz, H. ve Karpuz, E. (2008). Anadolu Türk Evinde Mutfak, *Yemek Kitabı I Tarih-Halkbilim- Edebiyat.* (hızl.: M. S. Koz), 388- 406, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kasım, R., Kasım, U. (2019). Farklı Renklerin Gücü “Havuç”, International Marmara Sciences Congress (Autumn) 2019 Proceedings Book (Natural and Applied Sciences) (615-622).
- Kasımoğlu, S. (2018). Türkiye’de folklor araştırmaları. *Turnalar Uluslararası Hakemli Türk Dili, Edebiyat ve Çeviri Dergisi*, 71, 28- 43.
- Kaşgarlı Mahmud. (2006). Divanü Lügâti’t-Türk (Çev: Besim Atalay) Ankara: TDK Yay: 521, s: 97, 249, 284.
- Kaşgarlı Mahmud. (2006). Divanü Lügâti’t-Türk (Çev: Besim Atalay) Ankara: TDK Yay: 521, C. I, s. 237.
- Kaşgarlı Mahmud. (2006). Divanü Lügâti’t-Türk (Çev: Besim Atalay) Ankara: TDK Yay: 521, C. II, s: 284.
- Kaşgarlı Mahmud. (2006). Divanü Lügâti’t-Türk (Çev: Besim Atalay) Ankara: TDK Yay: 521, (Kargış: C. II, s. 274 ve 461; kargak: C. II, s. 288; Kargamak: C. I s. 284; II. C. s. 220, 236, 249, 338 ve C. III s. 290).
- Keskin, A. (2021). *Halk Bilgisinin Giyim- Kuşam ve Süslenmeye Dönük Temsilleri.* Halk Bilimi El Kitabı, s. 315-343. (Ed.: M. Aça), Ankara: Nobel Yayınları.
- Kılıç, A. (2001). Isparta Yöresi Halk İnançları. Uluslararası Anadolu İnançları Kongre Bildirileri, Ankara:Evrak Yayınları.

- Kılıç, A. Y., Kara, Ç., İleri, İ. (2003). Bir Ağız Ekmek: Eskişehir Geleneksel Yemek Kültürü. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kıyak, A. (2013). Geleneksel Türk inanışlarındaki su kültü ve Elazığ'daki izleri. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 / 4 (August 2013): 22-39.
- Koca, E., Koç, F. (2017). Türk Halk Giyim- Kuşamında Süs ve Süsleme Özellikleri. 8. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri (Maddi Kültür), ss.97- 120, Ankara: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Koca, S. (2002). Eski Türklerde Bayram ve Festivaller. *Türkler*, C.3, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Korkmaz, A. (2013). Anlaşılabilir Arıcılık. Samsun: Samsun Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü Yayını.
- Koşay, H. Z. (1929). Dokuz Ötkünç. İstanbul (Dış Kapakta Ankara).
- Koz, M. S. (2003). Yemek Kitabı. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1930). Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikayesi. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Köprülü, M. F. (1966). Edebiyat Araştırmaları-1. Ankara: TTK Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2004). Edebiyat Araştırmaları- 1. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kut, G. (2002). *Türklerde Yemek Kültürü*. *Türkler*, c.4, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Lüthi, M. (1962). Das Märchen als Dichtung und als Aussage, in: *Der Deutschun- ... hitz Harkort, Zur Geschichte der Typenindices*, in: *Fabula* 5, s.18, Stuttgart.
- Malinowski, B. (Çev. H. Portakal), İlkel Toplum, Ankara: Öteki Yayınevi.
- MEB (2019), 12. Sınıf Spor Lisesi Spor Tarihi (1. Baskı), Ankara: MEB Yayınları.
- Meydan Larousse. (1971). İnanç. C. 6, İstanbul: Meydan Yayınları.
- Mısırlı, İ. (2013). Genel ve Teknik İletişim Kavramları, İlkeler ve Uygulamalar (7.b.). Ankara: Detay Yayıncılık.1929).
- Mülayim, S. (1998). Tanımsız Figürlerin İkonografisi, Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı. Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, Mayıs 1996, Kayseri. Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları.
- Nahya, O. (1975). İslam Türk Hukuklarında Örf ve Âdetlerin Önemi. *Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı- Belleten* 1974, 105-106.
- Nas, E. (2016). Türk Halk Resminde Eklektik Bir Üslup: Camaltı Resimler. *Millî Folklor*, Yıl 28, Sayı 112.
- Ocak, A. Y. (2003). Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Oğur, E., Taş, H. (2013). Âşık Mevlüt İhsanî'nin halk hikâyelerinde değerler. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 14, Sayı: 25.
- Oğuz, M. Ö. (1992). Çocukların sayışmaca dünyası. *Milli Folklor*, s.16.
- Oğuz, M. Ö. (2001). Küreselleşme ve ulusal kalıt kavramları arasında Türk halk bilimi. *Milli Folklor*, 50, 5-8.
- Oğuz, M. Ö. (2008). Masallar. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3149 Kültür Eserleri 432 Isbn 978-975-17-3334- 4.
- Oğuz, M. Ö., Ekici, M., Aça, M., Düzgün, D., Akarpınar, R. B., Arslan, M. Yılmaz, Aktan M., Öğüt Eker, G., Özkan, T. (2019). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Oğuz, M. Ö., Gürçayır, S. (2002). Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar II. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Onaran, B. (2015). Mutfakta Tarih: Yemeğin Politik Serüveni. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Onay, A. T. (1996a) (hızl. C. Kurnaz). Türk Halk Şiirinin Şekil ve Nev'i. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Onuk, T. ve Akpınarlı H. F. (2004). El Sanatları İmgelerinde Nevruz. Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi, s. 139-145.
- Oransoy, G. (1976). Musiki Tarihi, II. Sınıf. Ankara: Yay- Kur Açık Yükseköğretim Dairesi Eğitim Enstitüleri Müzik Bölümü.
- Orhan, R. (2019). Çocuk gelişiminde fiziksel aktivite ve sporun önemi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 157-176.
- Orhan, R. (2022). Görme Engelli Çocuklar İçin Spor ve Küçük Oyunlar, Sporda Araştırma ve Değerlendirmeler, 3. Bölüm. Gece Kitaplığı, s. 33- 62.
- Oy, A. (1972). Tarih Boyunca Türk Atasözleri. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ögel, B. (1978). Türk Kültür Tarihine Giriş. C.5: Türklerde Giyecek ve Süslenme. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, B. (1982). Türk Mutfağının Gelişmesi ve Türk Tarihi Gelenekleri. Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ögel, B. (1991). Türk Kültür Tarihine Giriş. C.1, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öktem, F., Sayıl, M. ve Çelenk Özen, S. (2006). Kodlayıcı Eğitim Kitapçığı. Ankara: RTÜK Yayını.
- Örnek, S. V. (1977). Türk Halkbilimi, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları: S.180, s. 47.

- Örnek, S. V. (1988). 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Örnek, S. V. (1995). Türk Halkbilimi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Örnek, S. V. (2000). Türk Halkbilimi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 121-131.
- Öter, Z. (2010). Türk el sanatlarının kültür turizmi bağlamında değerlendirilmesi. *Milli Folklor*, 86, 174- 185.
- Özarlan M., Karataş H. (2016). Halk ekonomisinde mübadele: Örüden tutma kardaşlık örneği. *Milli Folklor*, 110, 17- 29.
- Özdemir, N. (2005). Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özdemir, Ü. (2006). Kurucaşile ilçesinde geleneksel ahşap tekne yapımı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11 (16), 193- 210).
- Özen, H. (2021). *Halk Bilgisinin Mimariye Dönük Temsilleri*. Halk Bilimi El Kitabı, s. 213-238. (Ed.: M. Aça), Ankara: Nobel Yayınları.
- Özer, Y. ve Demirel, A. (2020). "Fikir Buluşmaları - Arzu Demirel". 11.11.2021 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=pvI6bOXah6s> adresinden erişildi.
- Özgüner, O. (1970). Köyde Mimari: Doğu Karadeniz. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Öztürk E. ve Tulum M. (2021). 60-72 aylık çocukların canlılık algısı üzerine bir inceleme: çocuklar canlı ve cansız varlıklar ile ilgili ne düşünüyor?. *MÜTEAD Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2021; 1 (1): 40-53 (e-ISSN 2791-6391); DOI: 10.29228/mutead.4
- Pamir, A. (2022). Mete Han ve eski Türk Orta-Asya kamu hukukundaki yeri. *Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi/ 1*, 1-31.
- Pekşen, A., R., Baran G. (2018). Çizgi filmlerin Türk kültürüne ait özellikler açısından incelenmesi: "Pepee örneği". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 17 , e-ISSN 2146-1406, ss. 215- 224.
- Pekşen, F. (2013). Divriği Kültüründe Arı ve Bal, Arı ve Bal, 197- 220. (Ed.: E. G. Naskali, H. Oytun), İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Rapaport, A. (1969). House, Form and Culture, London: Prentice-Hall, Inc.
- Roux, J. P. (1994). Türklerin ve Moğolların Eski Dini. (Çev. A. Kazancıgil), İstanbul.
- Roux, J. P. (2005). Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1973). Gümüşhane Masalları/ Metin Toplama ve Tahlil. Halk Masalları, s.67 Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

- Sakaoğlu, S. (1976). I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri II, Ankara, s. 291-295.
- Sakaoğlu, S. (1980). Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu, s. 214. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sakaoğlu, S. (1985). Divanü Lugati't-Türk'ün Halk Edebiyatı açısından taşıdığı değer. *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Erzurum, Fasikül 1, 13, 301-319.
- Sakaoğlu, S. (1999). Masal Araştırmaları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2003). Türk Gölge Oyunu Karagöz. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Santur, M. (2000). Bozhüyük (Yozgat-Akdağmadeni) Köyünde Doğumla ilgili Âdet ve İnanmaların Değerlendirilmesi. II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yay. No: 2413, s. 323-341, Ankara.
- Sarıca, A. (2012). 13-16. Yüzyıl Anadolu Türk Dokumalarında Geleneksel Desenlerin Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Edirne.
- Sarıca, B. (2011). Türkçede Birim ve Ölçü Gösterme. III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (16- 18 Aralık 2010 İzmir) Bildiri Kitabı, (Ed.: İ. Yazar), 793- 800, İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Sarıkaya H., Z., Er, B. (2012). Halk kültürünün tanıtılmasında el sanatlarının yeri ve önemi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilgileri Dergisi*, 1, 179-190.
- Serdaroğlu, Ü. (1996). Eskiçağ'da Tıp. İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Sevin, N. (1968). Türk Gölge Oyunu. İstanbul: Devlet Kitapları.
- Seyfeli, M. (2002). Türkler. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 5, s. 853-862.
- Seyidoğlu, B. (1985). Masal. İstanbul: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 6: 149.
- Seyidov, M. (1992). Mitoloji Üzerine Araştırmalar. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Soylu, G. (1982). Prehistorik İnsanların Besin Kaynakları. *Antropoloji*, S: 11, 91-98.
- Sümbül, M. (1995). Adana Halk Oyunlarının Sistemik Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sümer, F. (1993). Selçuklular devrinde ticaret. *Türk Dünyası Araş. Der.* Yıl:1993, S. 83.
- Sümerkan, M. R. (1990). *Biçimlendiren Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Şemsettin Sami. Kamûs-ı Türkî. İstanbul: İkdam Matbaası, 1317/1900, s. 52.
- Şener, S. (1998). Düünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi. Ankara: Dost Yayınları.

- Şenol, A. (2013). Halk Kültürü ve Etnografya Terimleri Sözlüğü. Ankara: Özel Matbaası.
- Tan, N. (1976). Türkiye Halk Meteorolojisinde Hava Tahmini. I. Uluslararası Türk Folklor Bildirisi Bildirileri IV. Cilt: Gelenek, Görenek ve İnançlar, 250-282, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı MFAD Yayınları.
- Tanyol, C. (1970). Sosyolojik Açından Din, Ahlak, Laiklik ve Politika Üzerine Diyaloglar. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Tanyuğ, H. (1975). Türklerde ağaçla ilgili inançlar. Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Taşkın, Ö. (2004). *Post-Materialism, New Environmental Paradigm and Ecocentric Approach: "A Qualitative And Quantitative Study Of Environmental Attitudes Of Turkish Senior High School Students"*. Doktora Tezi, Indiana University, Bloomington.
- Tazegül, Ü. (2014). Sporun kişilik üzerindeki etkisinin araştırılması. The Journal of Academic Social Science Studies, 25, 537-544.
- Tecer, A. K. (1940). Köylü Temsilleri. Ankara: Çığır Mecmuası Neşriyatı.
- Tekin, M. (1993). 18 ve 19. Yüzyıllarda Hatay'da Kullanılan Mutfak Eşyaları. Hatay Mutfağı Sempozyumu, Hatay: Kültür Ofset Basımevi.
- Tekin, T. (1989). XI. Yüzyıl Türk Şiiri Divânı Lugâti't- Türk'teki Manzum Parçalar. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Terzi, M. G. (2021). *Üniversite Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İletişim Becerilerinin İncelenmesi: Gümüşhane Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı.*
- Tezcan, M. (1982). Türklerde Yemek Yeme Alışkanlıkları ve Buna İlişkin Davranış Kalıpları. Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tezcan, M. (1985). Ülkemizde Geleneksel Halk Hukuku Uygulamaları. Türk Folkloru Araştırmaları 1985/2, 93-109, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Tezcan, M. (1996). Kültürel Antropoloji. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tezcan, M. (2000). Türk Ailesi Antropolojisi. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tezcan, M. (2000). Türk Yemek Antropolojisi Yazıları. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Thompson, S. (1951). The Folktale. New York, s. 415.

- Thompson, S. (1964). *Motif Index of Folktale 2.b.*, Helsinki.
- Tizer, G. B. ve Sapmaz, N. (1965). *Giyim Tarihi*. İstanbul: İstanbul Madencilik Okulu.
- Turan, O. (1941). *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*. İstanbul: DTCF Yayınları.
- Turan, Ş. (1992). *Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. (2023). *Gelenek*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 18.05.2024 tarihinde erişildi.
- Türk El Sanatları. (1993). *Kültür Bakanlığı, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 202 Maddi Kültür Dizisi: 12*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Türkçe Sözlük (1998). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. C.1-2.
- Türkçe Sözlük (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (10. Basım)
- Türkmen, F. (2011). Dede Korkut'ta halk hukuku unsurları. *Bilig*, 58, 245- 246.
- Türkoğlu, S. (2002). *Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam. (Tarih Öncesi Çağlardan Osmanlı Devleti'ne Kadar)*. İstanbul: Kendi Yayını.
- Uğurlu, S. (2010). *Gelenek ve Kimlik İlişkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları.
- Ünver, S. (1982). *Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılarda Yemek Usulleri ve Vakitleri. Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Varol, R., Varol, S., ve Türkmen, M. (2017). Bartın Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin spora yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 3(2), 316-329.
- W. Clarke, K. W. Clarke M. (1961). *Introducing Folklore*, New York, s. 21.
www.kulturturizm.gov.tr (Erişim Tarihi: 25.04.2024).
- Yalçın, F. (2022). *Karakoç'un Balkonu: Sezai Karakoç Şiirinde Şehir, Mimari ve Kimlik*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Yardımcı, M. (1993). *Çukurova'da Ölümle İlgili İnanışlar, Uygulamalar ve İskenderun Mezar Taşlarının Dili. II: Uluslararası Karacaoğlan Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Adana Ofset, Adana.
- Yeşilyurt, S. (2003). Ana sınıfı öğrencilerinin ve ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin canlı ve cansız kavramları anlama düzeyleri üzerine bir araştırma. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 83-96.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yıldırım, D. (1983). Türkiye’de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri I. Şükrü Elçin Armağanı, Ankara, s. 115-128.
- Yıldırım, D. (1998). Türk Bitiği: Araştırma / İnceleme Yazıları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, F. (2015). Trabzon/ Köprübaşı ilçesinde ekolojik oyuncak yapımı. *Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2, 238-257.
- Yıldız, G. (2014). *Ankara’dan Derlenen Avcı Anlatıları Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yolcu, Mehmet A. (2018). Geleneksel Ekolojik Bilgi Bağlamında Çanakkale Halk Botaniği. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, s 24, 63-77.
- Yorulmaz, B. (2013). Pepee çizgi filminin din ve değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (24), 438- 448.
- Yüce, O. N. (2011). Dil ve tarih coğrafya fakültesi’nde halk bilimi çalışmalarının kurumsallaşması sürecinde Prof. Dr. Gürbüz Erginer’in yeri. *Millî Folklor Dergisi*, 89, 21-27.
- Zencirci, N. (2015). Anadolu’da buğday hasadının sosyo kültürü ve diyalektolojisi. *AİBÜ Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (3), 265- 276.

EKLER

Ek 1. Niloya Çizgi Filminin Linkleri

<http://www.niloya.com/Videolar.aspx>

1. <https://youtu.be/bRfsj3IwYX8> Fındık zamanı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
2. https://youtu.be/qLATm_Dd9QE Kemeçe (Erişim tarihi: 15.10.2023)
3. <https://youtu.be/nIoq7nHfNZw> Karınca Parkı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
4. <https://youtu.be/Ie-OIYKfjq0> Sahur (Erişim tarihi: 15.10.2023)
5. <https://youtu.be/v7Fr7ZZFK4M> Domates (Erişim tarihi: 15.10.2023)
6. <https://youtu.be/ocEp1LupEPA> Gökkuşığı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
7. <https://youtu.be/gahLfzrGDzE> Barış (Erişim tarihi: 15.10.2023)
8. <https://youtu.be/Bx9otAE3-a0> Basketbol (Erişim tarihi: 15.10.2023)
9. <https://youtu.be/DRwIs5G7Xr0> Tospik (Erişim tarihi: 15.10.2023)
10. <https://youtu.be/NaCO7y55ExU> İftar (Erişim tarihi: 15.10.2023)
11. <https://youtu.be/AVchK7W6Yi8> Paten (Erişim tarihi: 15.10.2023)
12. <https://youtu.be/08fhGTJsZZM> Halı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
13. <https://youtu.be/M4txr1V-iLA> Ramazan Bayramı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
14. <https://youtu.be/SHhZ4wK49Og> Rüzgar Gülü (Erişim tarihi: 15.10.2023)
15. <https://youtu.be/vCVrADhXRtY> Yeni Araba (Erişim tarihi: 15.10.2023)
16. <https://youtu.be/PLuMGUoDk9E> Denizyıldızı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
17. <https://youtu.be/huDr9ZbNULU> Kitap (Erişim tarihi: 15.10.2023)
18. <https://youtu.be/MAa-AvUerkQ> Masal (Erişim tarihi: 15.10.2023)
19. <https://youtu.be/RH6xdnmNobQ> Arı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
20. <https://youtu.be/iZTXcKLoFwQ> Buz (Erişim tarihi: 15.10.2023)
21. https://www.youtube.com/watch?v=RBWrWPWqD_E Süt (Erişim tarihi: 15.10.2023)
22. <https://youtu.be/MyWhY2MgAWs> HOH (Erişim tarihi: 15.10.2023)
23. <https://youtu.be/HqXmPtQ1BSE> Yumurta (Erişim tarihi: 15.10.2023)
24. <https://youtu.be/nq52UdLo5Pk> Zambak (Erişim tarihi: 15.10.2023)
25. <https://youtu.be/ePPa49VW00o> Niloya Kayıp (Erişim tarihi: 15.10.2023)
26. <https://youtu.be/xCRVrIpbRbo> Soğan (Erişim tarihi: 15.10.2023)
27. <https://youtu.be/zogo0pYO9V8> Civciv Annesi (Erişim tarihi: 15.10.2023)
28. <https://youtu.be/-iZJqY0-9UE> Sarı Yapraklar (Erişim tarihi: 15.10.2023)

29. <https://youtu.be/LQFCvbqfT1E> Kar (Erişim tarihi: 15.10.2023)
30. <https://youtu.be/3X-4okpmXAo> Çuval Yarışı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
31. https://youtu.be/cp3u_eSsd0o Küsleri Bariştirilim (Erişim tarihi: 15.10.2023)
32. <https://youtu.be/4Xs1sc8usTM> Misafir Mete (Erişim tarihi: 15.10.2023)
33. <https://youtu.be/Q31MYOU1yI8> Tırtıl Sürprizi (Erişim tarihi: 15.10.2023)
34. <https://youtu.be/hmh2Mq2tg6g> Anne Kaplan (Erişim tarihi: 15.10.2023)
35. <https://youtu.be/922iaPDM2dk> Çoban Mete (Erişim tarihi: 15.10.2023)
36. <https://youtu.be/X7MTO86O8cM> Denizden Ne Çıkacak? (Erişim tarihi: 15.10.2023)
37. https://youtu.be/JoN1R806O_U Tiyatro (Erişim tarihi: 15.10.2023)
38. <https://youtu.be/3lgtCN1k3QI> İlkbahar (Erişim tarihi: 15.10.2023)
39. https://youtu.be/ggyYIZ_WBYA Mısır Ekmeği (Erişim tarihi: 15.10.2023)
40. <https://youtu.be/XWnntRrQyc8> Birlikte Oynayalım (Erişim tarihi: 15.10.2023)
41. <https://youtu.be/lztfaNC3cgg> Bakarsan Bağ Bakmazsan Dağ Olur (Erişim tarihi: 15.10.2023)
42. <https://youtu.be/QcfFz3d7vLo> Oyun (Erişim tarihi: 15.10.2023)
43. <https://youtu.be/-19kHrPsv2M> Bahar Kokusu (Erişim tarihi: 15.10.2023)
44. <https://youtu.be/ZmBQMIy67vw> Hangi Renk? (Erişim tarihi: 15.10.2023)
45. <https://youtu.be/YqxzPCrxWWk> Gökyüzüne Nasıl Ulaşırım? (Erişim tarihi: 15.10.2023)
46. https://youtu.be/Sv6L1T5_9J0 23 Nisan (Erişim tarihi: 15.10.2023)
47. https://youtu.be/TXPkH_bXYdY Karadeniz Orkestrası (Erişim tarihi: 15.10.2023)
48. <https://youtu.be/t-S90u4OOLw> Bisiklet (Erişim tarihi: 15.10.2023)
49. https://youtu.be/Rx1eWZ_wG2Y Ayak Zilleri (Erişim tarihi: 15.10.2023)
50. <https://youtu.be/RwoXdixFCPA> Karınca Saygısı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
51. <https://youtu.be/0wMfmiK5wV0> Karadeniz'de Bir Gemi (Erişim tarihi: 15.10.2023)
52. <https://youtu.be/Vt66mrQXmqQ> Yuva (Erişim tarihi: 15.10.2023)
53. <https://youtu.be/FsOsr6gVkaM> Ağaçlı Yollar (Erişim tarihi: 15.10.2023)
54. <https://youtu.be/6F4qY6YfmRk> Bülbül Şarkısı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
55. https://youtu.be/ntpWyB_pfGs Bu Ne? (Erişim tarihi: 15.10.2023)
56. https://youtu.be/GhuAe_I4qAk Afacan Kargalar (Erişim tarihi: 15.10.2023)
57. https://youtu.be/HW7TKUF_Zis Cıvciv Kardeşi (Erişim tarihi: 15.10.2023)
58. <https://youtu.be/zaKvBI9Af9w> Gölge (Erişim tarihi: 15.10.2023)

59. <https://youtu.be/R05ju-8CxsY> Mendil Kapmaca (Erişim tarihi: 15.10.2023)
60. https://youtu.be/qf8_dKxIFy0 Minik Panda (Erişim tarihi: 15.10.2023)
61. <https://youtu.be/knW644938i4> Nehrin Ötesi (Erişim tarihi: 15.10.2023)
62. <https://youtu.be/jowBvSsROj4> Havuç (Erişim tarihi: 15.10.2023)
63. <https://youtu.be/qaCnnlNfxTs> Neşeli Kurabiyeler (Erişim tarihi: 15.10.2023)
64. <https://youtu.be/DTcOLdtESFk> Niloya'nın Bahçesi (Erişim tarihi: 15.10.2023)
65. https://youtu.be/Tot76RGpQ_c Damlaya Damlaya Göl Olur (Erişim tarihi: 15.10.2023)
66. <https://youtu.be/ziGWtNG3J5U> Balıklar Şekil Şekil (Erişim tarihi: 15.10.2023)
67. <https://youtu.be/gyyOxP-TNJ8> Buzağı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
68. <https://youtu.be/e5iMQEnQyV4> Çok Şeker Yedim (Erişim tarihi: 15.10.2023)
69. <https://youtu.be/RQ5vvDneKH4> Karagöz ile Hacivat (Erişim tarihi: 15.10.2023)
70. <https://youtu.be/YXADphHnQU0> Minik Ayı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
71. <https://youtu.be/rkEXzWbMD5A> Sincaplar (Erişim tarihi: 15.10.2023)
72. <https://youtu.be/2kR4tf9Ho5A> Tospik Aranıyor (Erişim tarihi: 15.10.2023)
73. <https://youtu.be/RXy2spjxpFE> Ayakkabı Bağı (Erişim tarihi: 15.10.2023)
74. https://youtu.be/LUXUSQfR_PM Hikaye (Erişim tarihi: 15.10.2023)
75. <https://youtu.be/EqsGjbXgTQo> Karınca (Erişim tarihi: 15.10.2023)
76. https://youtu.be/RjwVbP_BQzI Komik Niloya (Erişim tarihi: 15.10.2023)
77. <https://youtu.be/KK9Jmpt6ddA> Sakarlığım Üstümde (Erişim tarihi: 15.10.2023)
78. <https://youtu.be/xK6opSVVI98> Sıcak Soğuk (Erişim tarihi: 15.10.2023)
79. <https://youtu.be/z75NQmUo5Us> Armut (Erişim tarihi: 15.10.2023)
80. https://www.youtube.com/watch?v=DpKpoOY_GV4 Çocuk Bayramı (Erişim tarihi: 27.04.2024)
81. <https://www.youtube.com/watch?v=tRu1DFTBNpw> Benim Güzel Denizim (Erişim tarihi: 27.04.2024)
trtcocuk.net.tr
82. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-limonata> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
83. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-secmece-bunlar> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
84. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-minis-bizde-kalabilir-mi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
85. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-balik-uykusu> (Erişim tarihi: 16.10.2023)

86. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-dut-mevsimi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
87. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-babaannemin-danteli> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
88. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-saksi-cicegi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
89. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-sevimli-ahtapot> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
90. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-keci-kaykayi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
91. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-top-havuzu> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
92. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-parkta-bir-gun> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
93. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-yetenekli-robot> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
94. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-sarikanat-ucabilir-mi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
95. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-kagit-ucak> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
96. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-bu-kimin> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
97. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-kedi-evi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
98. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-kar-kuresi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
99. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-hayvan-dostlarim> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
100. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-atki-ve-bere> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
101. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-tatli-tay> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
102. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-gurultu> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
103. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-sobada-kestane> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
104. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-dinozor-pesinde> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
105. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-agaclar-konusur-mu> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
106. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-yildizlar-yere-duser-mi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)

107. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-araba-yarisi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
108. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-agac-doktoru> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
109. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-gorunmez-hayvan> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
110. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-sevimli-hayvanlar> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
111. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-kucuk-postacilar> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
112. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-elifin-ruyasi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
113. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-kucuk-oyuncak-tamircileri> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
114. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-pazartesi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
115. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-coban-kopeci> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
116. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-akilli-karga> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
117. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-oyuncak-sehri> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
118. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-kirmizi-balon> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
119. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-baloncuk> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
120. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-mutlulugun-resmi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
121. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-mantar-ev> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
122. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-resimlesme> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
123. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-minisi-gezdiriyorum> (Erişim tarihi: 16.10.2023)

124. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-karadeniz-hazinesi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
125. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-altin-basaklar> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
126. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-oyun-hamuru> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
127. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-yogurt> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
128. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-sicak-bir-corba> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
129. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-yardim-kizagi> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
130. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-mete-buyudu> (Erişim tarihi: 16.10.2023)
131. <https://www.trtcocuk.net.tr/video/niloya-bu-ne> (Erişim tarihi: 16.10.2023)

Ek 2. Niloya Çizgi Filmi Resimleri

Şekil 1. Niloya Çizgi Filminin Başlıca Karakterleri

Şekil 2. Niloya ve Ailesinin Geleneksel ve Günlük Kıyafetleri

Şekil 3. Niloya'nın Evi

Şekil 4. Niloya'nın Evi Genel Görünüm

Şekil 5. Şirintepe İlkokulu

Şekil 6. Köy Camisi

Şekil 7. Köy Genel Görünüm

Şekil 8. Niloya'nın Ailesi ve Arkadaşları

Şekil 9. Ev, Ahr, Serender

Şekil 10. Köy Hayratı

Şekil 11. Büyükbaş Hayvancılık

Şekil 12. Küçükbaş Hayvancılık

Şekil 13. Ahır, Traktör

Şekil 14. Buğday Üretimi

Şekil 15. Fındık Üretimi

Şekil 16. Mısır Üretimi

Şekil 17. Su Değirmeni

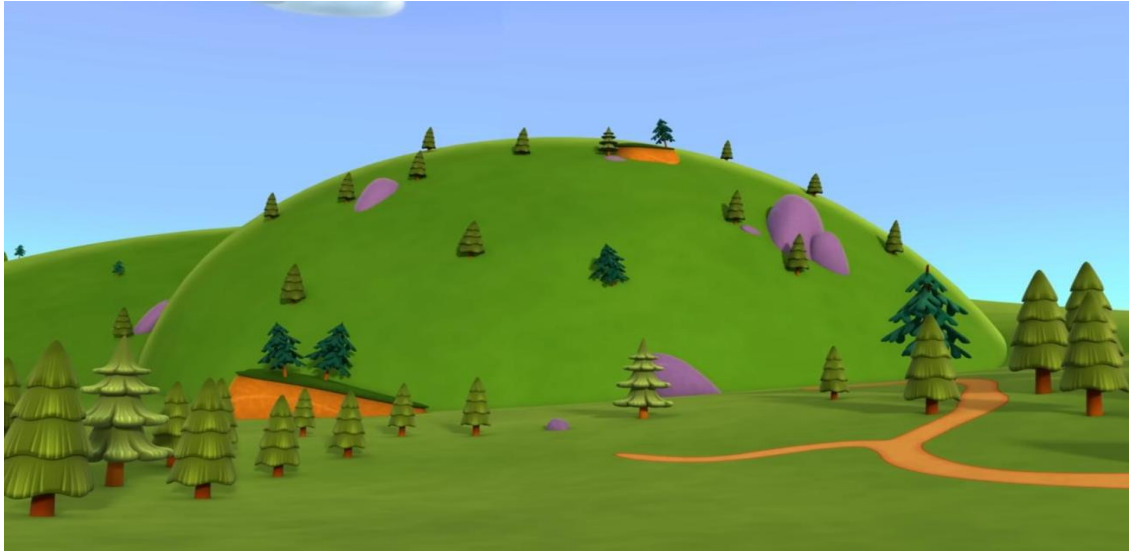
Şekil 18. Mısır Unu Üretimi

Şekil 19. Tarım

Şekil 20. Balıkçılık

Şekil 21. Engebeli Arazi

Şekil 22. Çobanlık

Şekil 23. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı

Şekil 24. Yakantop

Şekil 25. Seksek

Şekil 26. Mendil Kapmaca

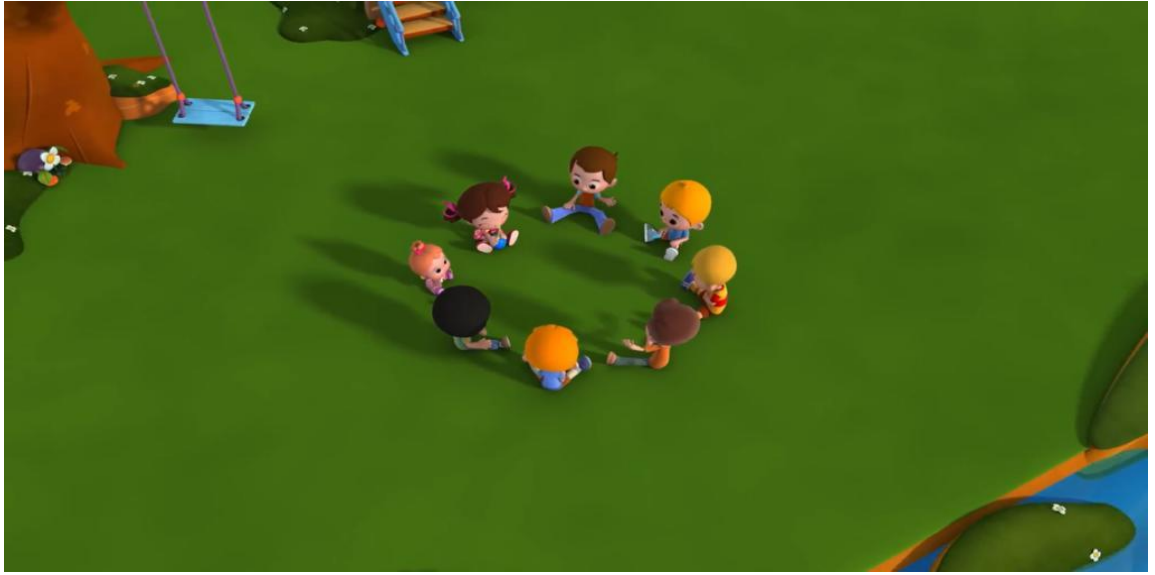
Şekil 27. İp Atlama

Şekil 28. Kağıttan Gemi Yüzdürme

Şekil 29. Oyuncaklarla Oynama

Şekil 30. Top Yuvarlama

Şekil 31. Basketbol

Şekil 32. Futbol

Şekil 33. Bisiklet Sürme, Paten Kayma

Şekil 34. Paten Kayma

Şekil 35. Seyyar Salıncak

Şekil 36. İp Atlama, Odun Kesme

Şekil 37. Uçurtma Uçurma

Şekil 38. Çuval Yarışı

Şekil 39. Köy Seyirlik Oyunları

Şekil 40. Karagöz

Şekil 41. Kardan Adam Yapımı

Şekil 42. Kızakla Kayma

Şekil 43. Kağıttan Uçak

Şekil 44. Çimlerde Yuvarlanma

Şekil 45. Piknik

Şekil 46. Komşuluk İlişkileri

Şekil 47. Kemeñçe

Şekil 48. El Yapımı Oyuncak Bebek

Şekil 49. Mutfak

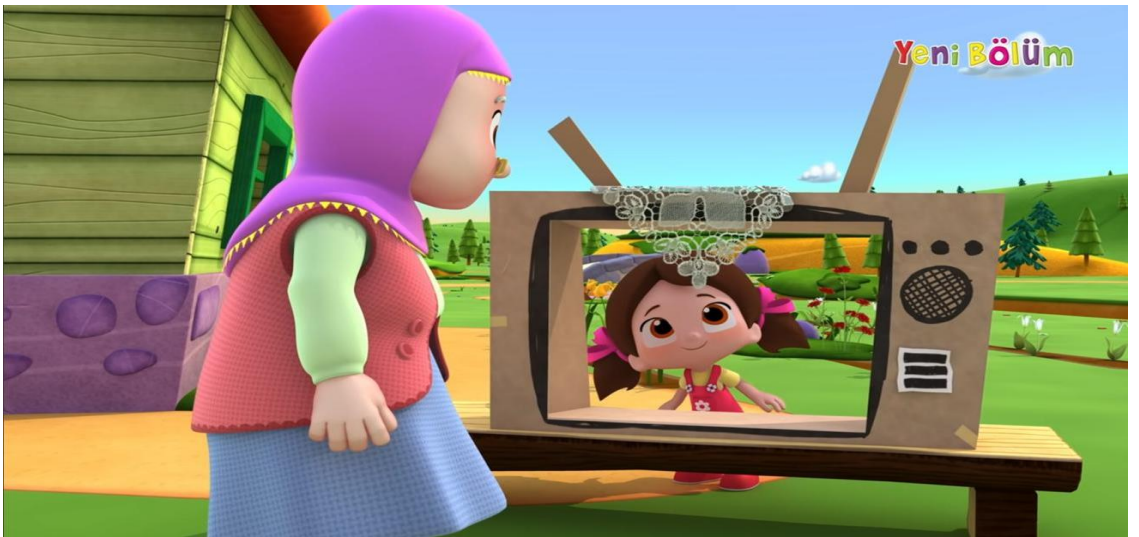
Şekil 50. Aşure Hazırlama

Şekil 51. Tulumba

Şekil 52. Kuru Fasulye Yapımı

Şekil 53. Dantel

Şekil 54. Halı Dokuma

Şekil 55. Örgü Örne

Şekil 56. Sobada Kestane

Şekil 57. Ramazan Davulcusu

Şekil 58. El Öpme Geleneği

Şekil 59. Bayramda Şeker İkramı

ÖZGEÇMİŞ

Arzu GÜLHAN AKTÜRK, İlkokul ve ortaokulu Ankara, Elazığ ve Sakarya’da, liseyi Sakarya Karasu Lisesinde tamamladıktan sonra 1997 yılında kazandığı Sakarya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 2001 yılında mezun oldu. Aynı yıl atanarak Sakarya’da Türkçe öğretmeni olarak göreve başladı. Kars, Erzurum, Denizli, Gümüşhane illerinde Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yaptı. TÜBİTAK lise öğrencileri araştırma projeleri ile eTwinning projelerinde danışman öğretmen olarak çalıştı.

2020 yılında Gümüşhane Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda lisansüstü eğitimine başladı. Halen Tekirdağ Malkara Anadolu İmam Hatip Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Üç çocuk annesidir.

Yayınlar:

Gülhan Aktürk, A., ve Yıldırım, F., (2022) *Halk Anlatılarının Epik Kuralları Işığında Bir İnceleme: Mercan Kız Masalı*. Folklor Akademi Dergisi. Cilt:5, Sayı:3,.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2655471>

Kapıdere, A., ve Gülhan Aktürk, A., (2023) *Oyun Alanlarında Sürdürülebilirlik. Disiplinlerarası Yaklaşımlarla Oyun Tabanlı Öğretim*, Ankara: Eğiten Matbaacılık, (Ed.: Sümeyra Akkaya), s: 89-98.